

36. številka (36/2024) | 31. marec 2024

Realka

Strokovna revija Realka s področja predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja in izobraževanja odraslih

ISSN 2784-6903

Urednica: Jasna Colnerič

Naslov uredništva:

REALKA, Jasna Colnerič, s. p.

Lastine 2e

3250 Rogaška Slatina

Tel.: 031 637 552

e-mail: realka.izobrazevanje@gmail.com

Revijo Realka izdaja REALKA, Jasna Colnerič, s. p., Lastine 2e, 3250 Rogaška Slatina na spletni strani www.realka.si. Odgovorna urednica revije je Jasna Colnerič.

Revija Realka je vpisana v razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, pod zaporedno številko 2465.

Revija Realka izhaja enkrat mesečno, lahko tudi dvakrat, trikrat v digitalni obliki na spletni strani www.realka.si

36. številka, 31. 3. 2024

Beseda glavne urednice

Nedavno je ob nekem omizju stekla beseda o antičnem izobraževanju. Že kar nekaj let je minilo od globljega prebiranja antične literature, zgodovine, a zbrani smo se spomnili pripovedovanja srednješolskih profesorjev zgodovine, ki so razlagali, da je izobraževanje v antični Grčiji bilo osredotočeno na razvoj celovitega človeka, ki bi bil tako intelektualno kot moralno in telesno izpopolnjen. To je bilo ključno za razvoj grške civilizacije in je imelo pomemben vpliv na kasnejše zahodne izobraževalne tradicije. Grki so cenili znanje in izobraževanje ter ga širili skozi različne institucije in prakse. Najprej je večina otrok bila izobraževana doma, kjer so otroci bogatejših družin imeli zasebne učitelje, ki so jih poučevali branja, pisanja, matematike in glasbe. Ko so fantje postali starejši, so šli v gimnazije, ki so bile javne šole, kjer so se učili športa, glasbe, branja in pisanja. Tekmovali so v športu in literarnih disciplinah. Omeniti je treba Platonovo Akademijo in Aristotelov Licej, saj so bili ti učni centri namenjeni filozofiji, matematiki, znanosti in drugim intelektualnim raziskavam. Osrednji del izobraževanja v antični Grčiji je bila filozofija. Sokrat, Platon in Aristotel so postavljali temelje za številna področja človeškega znanja, vključno z etiko, logiko, politiko in metafiziko. Naslednja je bila retorika, ki jo moramo razumeti kot umetnost javnega nastopanja in prepričevanja. Učena je bila v šolah in je bila ključna za politično in sodno delovanje. Grki so cenili pismenost in bralno znanje, navsezadnje je književnost igrala pomembno vlogo v njihovi kulturi, pri čemer so bili Homerjevi epi, kot sta Iliada in Odiseja, temeljni za njihovo literarno tradicijo. Na koncu ne smemo pozabiti na matematiko in njeno znanost, saj so antični Grki pomembno prispevali k razvoju matematike in znanosti, predvsem Pitagora in Evklid, Arhimed. Njihov pečat v različnih disciplinah je začrtal učenje matematike stoletja naprej.

Ob omizju se nam je postavilo vprašanje: »Ali je bila grška šola odlična šola?« Seveda smo se strinjali, saj so vse atenske šole vplivale kasneje na razvoj na zahodu. Kar pa nas je pustilo v nadaljnjem razmišljanju in debatiranju, pa je bilo to, da je atenska šola imela vlogo tudi pri pripravi mladih na državljansko življenje, saj je poleg pridobivanja znanja spodbujala tudi razvoj moralnih vrednot, družbene odgovornosti in sposobnosti za sodelovanje v demokratičnem procesu, **kjer so učitelji igrali ključno vlogo pri izobraževanju**. In če si dovolim zapisati tudi to, da so učenci prihajali iz različnih družbenih slojev in so bili večinoma sinovi bogatih družin, so učenci spoštovali in cenili glavnega protagonista učnega procesa, saj je bil njegov intelekt drugače cenjen in razumljen že v osnovni primarni celici družine. Da je učitelj lahko na prvem mestu, pa potrebuje določeno znanje, ki ga je pa tudi v današnjem času primoran obnavljati, pridobivati na različne načine, da zadosti standardom, ki so mu predpisani ...

Pred nami je nova številka in iskreno se vam zahvaljujemo za vse dobre primere iz prakse. To vas dela neponovljive, enkratne, cenjene in spoštovane.

*"Pusti, da tisti, ki želi premakniti svet, najprej premakne sebe." -
Sokrat*

Jasna Colnerič, *prof. slov.*
mag. manag. izobr.

KAZALO

PRVI DEL

STROKOVNI ČLANKI

SARA BABIČ	1
Digitalna revolucija v srednjem strokovnem in poklicnem izobraževanju – inovativna didaktična orodja ali moteči dejavniki?	
TINA BAUMHAKL	8
Barvitost razrednih ur	
ALENKA BRUMEC	15
Izbor učbenika	
JASMINA DUCMAN	22
Sodelovanje z učenci v razredu	
JULIJA FRAS	
Spalne navade srednješolcev	30
Zrcalo zadovoljstva	38
AJDA HUDEJ	
Potovanje v deželo dinosavrov	45
Prešerno s Prešernom	55
BLAŽ KNEP	65
Nič in neskončno pri matematiki v srednji šoli	
GORDANA MARKOVIĆ	73
Formativno spremljanje pri pouku angleščine	
TANJA MERVIČ	81
Pomen dobrega komuniciranja	

KATJA SOJIČ	91
--------------------	-----------

Medvrstniško nasilje v osnovni šoli

ŠPELA VADLAN JAUŠOVEC	100
------------------------------	------------

Pomen branja in obravnava domačega branja na zabaven način

DRUGI DEL

RAZISKOVALNE NALOGE STROKOVNIH DELAVCEV	109
--	------------

KATARINA VINŠEK	110
------------------------	------------

Zakaj število opravljenih bralnih značk v osnovni šoli upada s starostjo učencev?

Digitalna revolucija v srednjem strokovnem in poklicnem izobraževanju – inovativna didaktična orodja ali moteči dejavniki?

SARA BABIČ, *mag. prof. ped. in mag. prof. soc.*
sara.babic@guest.arnes.si

Povzetek: Izobraževanje se je vsekakor spremenilo. Otroci že v zgodnjih letih svojega življenja, pridejo v stik s sodobnimi pametnimi napravami, katere se naučijo do svojega prihoda v izbran srednješolski izobraževalni program, že precej spretno uporabljati. Pametna naprava sama po sebi (mobitel, tablični računalnik ...) niti ni toliko zanimiva, kolikor so zanimive, za marsikaterega najstnika žal precej zasvajajoče, različne aplikacije in programi, ki so na teh napravah naloženi, z namenom aktivne uporabe. S tehnološkim napredkom, so bila razvita tudi različna inovativna učna okolja – v obliki aplikacij oz. programov, do katerih lahko učitelj (do osnovnih

verzij po večini brezplačno) dostopa in z njihovo pomočjo, pripravi razgibano učno uro. Sodoben učitelj je inovativen in digitalno kompetenten. Pri prenosu učnih vsebin na učence je dovzeten za uporabo inovativnih spletnih orodij – s pomočjo le-teh učence motivira, ohranja njihovo pozornost in omogoča takojšnjo povratno informacijo.

Ključne besede: sodobna šola, generacija Z, pametne aplikacije, inovativen pouk, motivacijska orodja

Abstract: Education has definitely changed. Children are exposed to modern smart devices from an early age and by the time they reach their chosen secondary education programme, they are able to use them quite well. The smart device itself (mobile phone, tablet, etc.) is not as interesting as the various applications and programmes that are loaded on these devices for active use, and unfortunately for many teenagers, they are also quite addictive. With technological advances, various innovative learning environments have been developed - in the form of apps or programmes that a teacher can access (mostly free of charge) and use to prepare a varied lesson. The modern teacher is innovative and digitally competent. Modern teacher also is receptive to using innovative online tools to deliver learning content to students - to motivate students, keep their attention and provide immediate feedback.

Keywords: modern school, Generation Z, smart apps, innovative teaching, motivational tools

UVOD

Tradicionalne metode poučevanja, pri katerih je šlo predvsem za učenčevo aktivacijo slušnega in vidnega kanala, vse bolj postajajo del preteklosti. Prevladovati so pričela interaktivna učna okolja, ki so nastala kot rezultat tehnoloških napredkov in ki dijakom ponujajo bolj privlačen in učinkovit način učenja. S poglobitvijo dijakov v praktične in interaktivne dejavnosti, lahko učitelj spodbuja globlje razumevanje predmeta in izboljša sposobnosti kritičnega mišljenja pri dijakih. Ene izmed najpomembnejših sodobnih kompetenc, ki jih (tudi) šola razvija in krepi, so digitalne kompetence. Digitalne kompetence bi lahko definirali kot sposobnost učenca (dijaka), da dostopa do razpoložljivih informacijsko-komunikacijskih virov in da kritično ter odgovorno uporablja digitalne tehnologije pri svojem učenju.

Šola v 21. stoletju – poučevanje generacije Z

Šola v 21. stoletju je šola družbenih izzivov, globalizacije in umetne inteligence. Dijaki, s katerimi sem vsakodnevno v stiku, predstavljajo generacijo Z – sem spadajo vsi posamezniki rojeni med letoma 1995 in 2010 in njihova najočitnejša značilnost je, da so odraščali v nepretrgani povezavi s svetovnim spletom, novimi tehnologijami, družbenimi omrežji – in si drugačnega življenja praktično ne zmorejo predstavljati. Težijo k nenehnim izboljšavam in posodobitvam. Ugotovitve kažejo, da otroci pri svojih šestih letih in manj, preživijo približno enako časa v stiku z novimi tehnologijami kot z igranjem

zunaj stanovanja ali hiše in, da je več kot polovica otrok v tej starostni skupini, že uporabljala računalnik (Flogie, et. al., 2013, str. 24).

Drugačni učenci (dijaki)?

Učenci, ki sodijo v generacijo Z, so drugačni. Njihovi učni stili, učna pričakovanja in navsezadnje njihove potrebe, se razlikujejo od prejšnjih generacij. So mnenja, da je sodobna tehnologija nujna pri njihovem izobraževanju in to prepričanje pospremi z besedami: »je del našega sveta, zato je uporabna in z njo gre vse hitreje« (Flogie, et. al., 2013, str. 26). Bolj so motivirani za učenje skozi izkušnjo – klasično učenje, pri katerem sta aktivirana samo slušni in vidni kanal, zmanjšujeta nivo pozornosti in interesa. Učenci se zavedajo, da lahko praktično vsak odgovor na zastavljeno vprašanje, odkrijejo/poiščejo na spletu. Iz spleta se lahko (na)učijo o katerikoli temi. Navajeni so na hitro pridobivanje informacij. Dobljene podatke/informacije obravnavajo drugače v primerjavi z njihovimi predhodniki. Vizualno so sicer bolj pismeni od predhodnih generacij, a imajo manjšo kapaciteto pozornosti in manjšo sposobnost analiziranja besedil (Flogie, et. al., 2013, str. 28–30). Tudi Lazzarich in Vlahović (2018) ugotavljata, da potrebujejo te generacije drugačen pristop k učenju, ker je tem generacijam primarni vir informacij internet, medtem, ko so prejšnjim generacijam bile primarni vir informacij tiskane knjige. Zaradi uporabe sodobne tehnologije (računalnikov, pametnih telefonov, pametnih televizorjev) veliko časa presedijo. Prgič (2008)

navaja, da jim je bliže sedeča pozicija in ne toliko telesna kondicija, zato so postali del »sedeče« družbe.

Izzivi za sodobnega učitelja – pa jim je kos?

Sledimo in spremljamo nacionalne smernice, ki izpostavljajo pomembnost razvoja kompetenc 21. stoletja predvsem pri šolarjih – krepili bi naj razvoj kritičnega razmišljanja, reševanja problemov, krepili digitalno pismenost in na sploh krepili svoje sposobnosti uporabe IK tehnologije (Ministrstvo za šolstvo in šport, 2016, str. 9). Sodobni učitelj se tega »pritiska« zaveda, zato v svoj pouk vključuje uporabo različnih orodij – med temi je zagotovo uporaba IKT, z željo in ciljem učencem (dijakom) osmisлити učno snov. Učitelj s tem napravi pomemben korak h kreiranju inovativnega učnega okolja, katerega soustvarjalci so tako učitelj, kot učenci (dijaki). Ampak v prvi vrsti je najpomembnejši korak na sploh, učiteljeva volja in pripravljenost pričeti uporabljati različne programe in aplikacije pri samem pouku - se jih najprej naučiti pravilno in smiselno uporabljati, nato pa motivirati in uspešno aktivirati učence za njihovo uporabo v šolske namene. Tudi Židan (2009) je ugotovil, da je za sodobnega učitelja, zraven obilice znanja, ki ga praviloma mora posedovati in zraven dejstva, da se mora ves čas truditi biti aktualen, prav tako pomembno, da obvlada nove, sodobne tehnološke interaktivne pripomočke, katere smiselno vnaša v učni proces.

Uporabni interaktivni programi in aplikacije, ki jih tudi sama vnašam in uporabljam v svojem pedagoškem procesu

Pogosto mi dijaki že pred samim vstopom v učilnico, ki jo ravno odklepam, da bodo lahko vstopili vanjo in se posedli na svoje mesto, postavljajo vprašanja, kot so: »Ste za današnjo uro mogoče pripravili kakšen Kahoot? Kaj pa, če se gremo Mentimeter? Si bomo pogledali kaj na Youtubu ali Netflixu? Zadnjič tudi Socrative ni bil slab... Kaj pa Canva – ali jo bomo danes kaj uporabljali?« in takšne ter temu podobne izjave, odzvanjajo na hodniku pred pričetkom šolske ure. S takšnimi izjavami dijaki samo potrdijo, da imajo radi na takšen interaktiven način, popestren pouk. V nadaljevanju bom vsako izmed prej naštetih orodij, na kratko predstavila – ker jih tudi sama pri svojem poučevanju, aktivno uporabljam.

Slika 1: Asociacije dijakov ob besedni zvezi »najboljši sosed«
Vir: Lasten

Kahoot

Orodje Kahoot sem jaz osebno izmed vseh možnih, najbolj vzljubila oz. ga najaktivneje uporabljam. Ker uporabljam »basic« verzijo, ki je brezplačna, mi ta omogoča dvoje – izdelavo kvizov z možnimi štirimi odgovori (od katerih je eden pravilni) in izbiranje med »True« ali »False«. Orodje Kahoot najpogosteje uporabljam predvsem za utrjevanje in preverjanje znanja pred ocenjevanjem. Ker naša šola ne razpolaga z večjim številom tabličnih računalnikov, se dijaki bodisi na način skeniranja QR kode, bodisi, da vtipkajo številsko kodo, ki jim omogoči vstop, prijavijo v Kahoot preko svojih pametnih telefonov ali na šolskih računalnikih – pomembno je, da se takrat nahajamo v računalniški učilnici.

Mentimeter

Mentimeter običajno uporabljam v samem začetku ure – ker se mi zdi uporabno uvodno motivacijsko orodje. Predvsem pred obravnavo nove učne snovi, ko dijake pozovem k »brainstormingu«, da premislijo, ali o novo obravnavani snovi, že karkoli vedo, vidim prednost Mentimetra v tem, da lahko hkrati vsak učenec (dijak) iz svojega telefona, poda svoje mnenje ali komentar. Nato se zmeraj razvije diskusija.

Socrative

Uporabnost orodja Socrative vidim predvsem v takojšnji povratni informaciji dijaku o njegovem znanju. S pomočjo tega orodja učitelj sestavi kviz o določeni temi, učenci pa individualno rešujejo kviz. Učitelj sproti spremlja njihove odgovore, po zaključku pa oboji dobijo povratno informacijo o trenutnem nivoju znanja.

Padlet

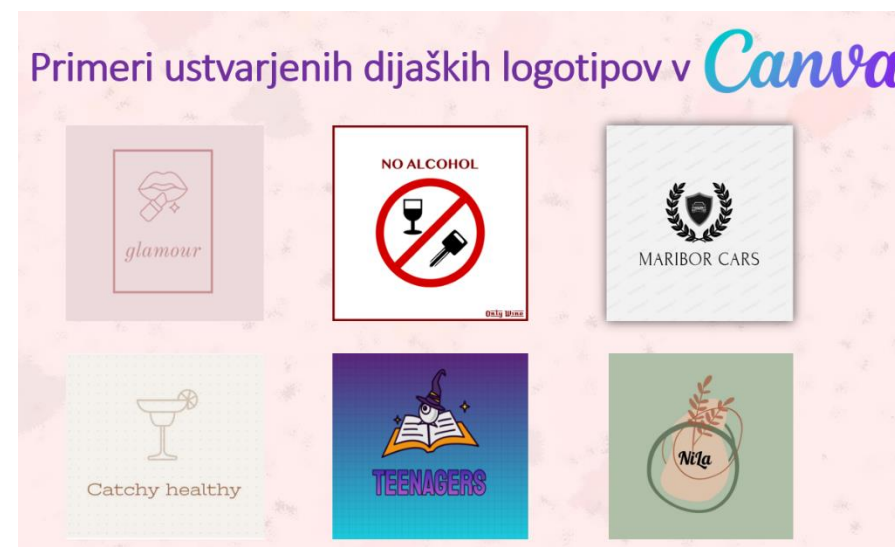
Padlet je enostavno orodje, ki ga lahko uporabimo kot podporo sodelovalnemu učenju. Orodje omogoča ustvarjanje sodelovalnih tabel, kjer uporabniki soustvarjajo različne vsebine. Omogoča različne načine prikaza table oz. predloge, ki jih izberem glede na to, s kakšnim namenom želim sodelovalno tablo, ustvariti skupaj z dijaki. Padlet najpogosteje uporabljam v uvodu učne ure – kot uvodna motivacija za premislek dijakov, pred pričetkom obravnave nove učne snovi.

Slika 3: Asociacije dijakov o njihovi predstavi kakovostnega izdelka
Vir: Lasten

Canva

Je brezplačno orodje, ki omogoča oblikovanje. Ker sem zaposlena na srednji poklicni in strokovni šoli, ki izobražuje bodoče ekonomske tehnike, aranžerske tehnike, trgovce in administratorje – le-ti se v času izobraževanja pri nas, srečajo z obilo multimedije, trženja in podjetništva, je Canva odlično orodje za kreiranje raznih spremnih pisem, videoposnetkov, plakatov, promocijskih brošur, logotipov in ostalega materiala, ki so del učnega procesa in, ki pridejo v poštev tudi za ocenjevanje.

Slika 2: Primeri logotipov, ki so jih dijaki za potrebe svoje projektne naloge, kreirali v programu Canva
Vir: Lasten

Youtube, Netflix in RTV 365

So orodja (programi), ki omogočajo ogled video vsebin, posnetkov, dokumentarcev in ostalega vidno-slušnega materiala. Pri uporabi teh platform, je pomembna učiteljeva kritična presoja, katere so primerne vsebine za uporabo v učnem procesu, in katere niso. Na Youtubu si pogosto pogledamo posnetke oddaje Infodrom, ki se seveda smiselno navezuje na obravnavano snov, na Netflixu, katerega dostop imam osebno zakupljen, pa si z dijaki občasno ogledamo kakšno epizodo kratke serije »Netflix explained«, v katerih iz znanstvenega vidika, strokovnjaki obravnavajo različne teme (npr. o onesnaževanju, o denarju, o delovanju možganov...). Slabost Netflixa je, da so možni le angleški podnapisi in to ni spodbudna novice za dijake, ki imajo občutnejše težave z angleščino. V sklopu platforme RTV 365, ki ponuja pestro izbiro poučnih in življenjskih dokumentarcev, si z dijaki smiselno ogledamo vsebine, ki se vežejo na vzgojno-izobraževalni vidik obravnavanih učnih vsebin. Nazadnje (v februarju 2024) smo si preko platforme RTV 365, ogledali španski dokumentarec z naslovom Zasvojeni s tehnologijo.

Ustvarjanje motivacijskega učinka za aktivno sodelovanje s strani dijakov

Izkušnje v vzgoji in izobraževanju, so me naučile, da je smiselno tudi pri uporabi interaktivnih učnih okolij, vnesti določen motivacijski učinek. Le-to najlažje storim, kadar je na vrsti ura utrjevanja ter preverjanja znanja, pred pričetkom ocenjevanja znanja. Če za uro

preverjanja znanja pripravim kviz v Kahootu, v katerem so zajeta vprašanja, ki se nanašajo na obravnavano učno snov, iz katere bodo dijaki kmalu izkazali svoje znanje, je motivacijski učinek, ki ga dodam ta, da si bo dijak (ali dijakinja), ki bo zasedel/a prvo mesto v Kahoot kvizu, lahko bodisi sam/a izbral/a eno vprašanje na ustnem ocenjevanju znanja, ali pa bo na ustnem ocenjevanju prejel/a eno vprašanje manj, kot vsi preostali sošolci.

ZAKLJUČEK

Sodoben čas in predvsem tehnološka odkritja sodobnega časa, so pomemben dodatek oz. dopolnilo učnemu procesu (poteku pouka) v šolskem prostoru v 21. stoletju. Učenci si želijo inovativnega, motiviranega in za novosti dovzetnega učitelja, ki bo postopal in pri svojem delu uporabljal tudi sodobno IKT, predvsem orodja in programe, ki jih IKT omogoča uporabljati. Vsak učitelj se zase odloči, katerega nabora aplikacij in orodij (če sploh katerega), se bo pri izvajanju pouka posluževal in tako v sam pouk vnašal svežino in se s tem oddaljil od klasičnega poučevanja, ki je temeljilo na učenčevem prepisovanju učne snovi iz šolske table v svoj zvezek. Prav tako velja dodati, da si učenci (dijaki) želijo biti pri pouku in posledično usvajanju znanja, čim bolj aktivni in čutiti lastno vpetost v učni proces. Menim, da bomo s takšnim pristopom, pridobili motiviranega in znanja željnega učenca (dijaka), ki bo svoje veščine, pridobljene v času formalnega šolanja, sposoben smiselno uporabljati v nadaljnjem življenju.

Viri in literatura

1. Flogie, A. et. al. (2013). Medgeneracijsko sožitje za kakovost življenja: vsebinski priročnik. Maribor: Zavod Antona Martina Slomška.
2. Ministrstvo za šolstvo in šport. (2016). Program osnovna šola: angleščina; učni načrt. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport in Zavod Republike Slovenije.
3. Lazzarich, Marinko in Vlahović, Marija. (2018). Teachers and Challenges of Digital Technology. V: Oblikovanje inovativnih učnih okolij. Koper: Založba Univerze na Primorskem.
4. Prgič, J. (2018). Kinestetični razred: učenje skozi gibanje: praktični priročnik z več kot 100 vajami in igrami. Griže, Svetovalno-izobraževalni center MI.
5. Židan, A. (2009). Vzgoja za evropsko demokracijo: vzgoja mladih za demokracijo v 21. stoletju. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Barvitost razrednih ur

TINA BAUMHAKL

tina.baumhagl@gmail.com

Povzetek: Večina učiteljev na svoji poklicni poti prevzema vlogo razrednika. Razrednik ima pomembno vlogo pri oblikovanju razredne klime. Razredne ure so pomemben del dogajanja v šoli in so odlična priložnost za usposabljanje učencev za nadaljnje življenje. Namen razrednih ur ne sme biti samo opravljanje administrativnih nalog, ampak mora biti v ospredju kakovostna vzgojno-izobraževalna tematika. Razredna klima je odvisna od kakovostnega odnosa med učenci samimi in med učenci in učitelji. Razrednik ima na izbiro več različnih metod dela, npr. metoda dela s skupinami, izkustveno učenje, sodelovalno učenje ... Tematike razrednih so lahko raznolike in barvite ter se širijo na različna področja. Učenci se lahko aktivno vključujejo in sodelujejo na razrednih urah.

Ključne besede: razredne ure, razredna klima, razrednik

Abstract: Most teachers take on the role of a class teacher on their career path. The teacher plays an important role in shaping the class climate. Class meetings are an important part of what happens at school and are an excellent opportunity to train students for life.

However, the purpose of class meetings should not only be to perform administrative tasks, but to put into the foreground high-quality educational topics. The class climate depends on the quality of the relationship between the students themselves and their relationship to the teachers. The class teacher can choose from a variety of different work methods, for example; the group work method, experiential learning, collaborative learning... Class topics can be diverse and colorful, and spread to different areas. Students can actively get involved and participate in class meetings.

Keywords: class meetings, class climate, class teacher

UVOD

Razredne ure so tisti dejavnik, kjer lahko učitelji razredniki vzpostavimo boljši stik z učenci/dijaki in ustvarimo boljše pogoje za medsebojne odnose. Običajno predstavljajo čas, namenjen razredni skupnosti in vzgoji. V tem času se lahko obravnavajo različne teme, ki vključujejo vzgojna vprašanja, aktualne dogodke ali reševanja morebitnih težav v razredu. Razredne ure so pomembne, saj omogočajo vzpostavljanje in krepitev povezanosti v razredu. Medtem ko se v rednih predmetnih urah osredotočamo na učno snov, so razredne ure namenjene bolj osebnim temam, socialnim veščinam, reševanju konfliktov in spodbujanju pozitivnega razrednega vzdušja. Na ta način se gradijo medosebni odnosi.

V našem šolskem sistemu je vloga razrednika zelo poudarjena. Razrednik ima pomembno vlogo v procesu izobraževanja, saj pomaga, svetuje in informira učence, starše ter druge učitelje. Ima odgovorno vlogo za uspeh posameznika in oddelka kot celote. Na urah oddelčne skupnosti se lahko pokaže veličina razrednikovega poslanstva.

Namen razrednih ur

Razrednik svoje učence/dijake spremlja in spoznava skozi celo šolsko leto oz. več let. Opazuje njihovo vedenje in delovanje v razredu, kako so med seboj povezani, kje s pojavijo težave ali problemi, in katere so njihove močne točke.

Ko se v razredu začnejo pojavljati problemi, lahko razrednik prične načrtovati razredne ure v smereh, ki bodo dijakom v pomoč, da se bodo pri tem nekaj naučili in ob tem osebno zrasli.

Prvotno so razredne ure namenjene administrativnemu delu in urejanju, sprotne reševanju problemov, ki nastajajo v oddelčni skupnosti. Cilj vsakega razrednika pa bi moral biti, da čez leto izoblikuje kakovostno in povezano oddelčno skupnost. Kakovostna oddelčna skupnost pa je tista, v kateri učenci zadostijo svoji potrebam, ob tem pa morajo razviti občutek pripadnosti in sprejetosti. Brez teh pogojev se učenec ne more razvijati celostno. Za razvijanje tega občutka mora razrednik pripraviti delo po skupinah – socialne igre, razne vaje in naloge, ki jih bodo učenci reševali s pomočjo drug drugega. S tem bodo gradili na odnosu, se med seboj spoznavali, pri vajah pa uporabljali in razvijali komunikacijo in spoznali, kako pomembno je medsebojno sodelovanje. Hkrati se med njimi razvija prijateljska vez, saj se med seboj podpirajo in si pomagajo. Razrednik mora pri tem poskrbeti za ustrezno klimo sodelovanja in netekmovalnosti (Ramot, 2006).

Učenci se s pomočjo socialnih iger na razrednih urah spoznavajo med sabo in gradijo na odnosih v razredih. Pri izvajanju razrednih ur ne smemo pozabiti tudi na to, da preko pogovorov in razrednikovega odnosa razrednih ur, do odnosov do različnih situacij, učenci spoznavajo tudi razrednika.

Ure oddelčne skupnosti omogočajo razredniku, da učence spozna kot osebnosti, ob tem pa tudi učenem omogočajo, da razrednika spoznajo kot (so)človeka. Učitelji razredniki imajo na učence velik vpliv (Stopar, 2012).

Priprava in izvedba razrednih ur

Razredne ure so lahko učencem dolgočasne in tudi brez pravega pomena. Če pa si razrednik dobro zastavi cilje, dejavnosti in potek razrednih ur, so lahko to ure, ki si jih učenci želijo na urniku vsakodnevno.

Na izvedbo razrednih ur se mora razrednik dobro pripraviti. Na začetku leta si zastavi cilje, ki jim kasneje prilagodi vsebino in potek razrednih ur. Vsak razrednik se s svojim razredom pogovori o vsebini, času in obliki izvedbe razrednih ur. Dobro je, da razrednik izhaja iz učenčevih izkušenj, predznanja in interesov (Ažman, 2012). Učenci imajo možnost, da na razrednih urah razrednika bolj osebno spoznajo, njihov odnos lahko postane še bolj iskren in pristen.

Raziskave o razredni klimi so pokazale, da ima zadovoljstvo in dobro počutje učencev v razredu zelo dober vpliv na učence in njihovo vedenje. Zato je ohranjanje pozitivne klime pomemben izziv za vsakega učitelja, za razrednika pa še toliko bolj (Rutar Ilc, 2019). Razredna klima je eden ključnih dejavnikov, ki vpliva na motivacijo

učencev. Razredne ure so lahko velika popestritev dogajanja v razredu.

Razredne ure lahko učitelj izvede v učilnici, lahko pa kjerkoli drugje. Za uspešno izvedeno razredno uro je pomembno, da so učenci čim bolj aktivni. Če so učenci dovolj veščji, lahko razredno uro vodijo tudi sami. Veliko je odvisno od tega, kakšna tema se obravnava; učenci lahko v prostoru sedijo na tleh, stojijo, so postavljeni v krogu, ali v obliki črke U. Vse je odvisno od obravnavane vsebine in od želja in interesov učencev (Ažman, 2012). Ažman (2012) pri izvedbi razrednih ur priporoča pet poudarkov, na katere naj bi bil razrednik še posebej pozoren. Navedeni so naslednji:

- na razredne ure se je treba ustrezno pripraviti;
- razredne ure lahko potekajo v učilnici ali zunaj nje;
- v življenje oddelka lahko razrednik vključi tudi starše;
- vsaka razredna ura naj ima uvod, tematski del in zaključek;
- zaključek šolskega leta ima poseben pomen.

Ažman (2012) razdeli vsebine razrednih ur v tri kategorije: načrtovane vsebine, aktualne (zanimive) vsebine in dogodki in nujne (urgentne) vsebine in dogodki. Na Centru za poklicno izobraževanje so razvili enega od možnih primerov mape učnih dosežkov. Razdeljena so na štiri področja:

1. Spoznavanje samega sebe, svojih močnih in šibkih področij, različnih učnih stilov ...

2. Moji cilji v življenju (kako hitreje doseči cilje, dvig samozavesti ...).
3. Učenje učenja (pomen vseživljenjskega učenja).
4. Moji dosežki (zbiranje in urejanje potrdil, pohval ...).

Posamezna poglavja so v obliki delovnih listov. Dijakom je treba razložiti namen posameznega delovnega lista. V nadaljevanju bodo predstavljene naloge oz. vaje za področje Spoznavanje samega sebe, svojih močnih in šibkih področij, različnih učnih stilov ... Pri vsaki vaji je pojasnjen namen oz. pomen ter cilj posamezne naloge.

Vaja 1 – To sem jaz

Pri tej nalogi dijaki spoznavajo sami sebe, razmišljajo o sebi, svojih najljubših aktivnostih, neuresničenih želja. Dijaki se lahko izrazijo besedno, slikovno ali prilepijo svojo fotografijo. Dijaki razmišljajo, kaj radi počnejo (zapišejo svoje najljubše aktivnosti). To vajo lahko izpeljemo takoj na začetku šolskega leta kot tudi čez šolsko leto. Prepletajo se tudi različna predmetna področja (slovenščina, umetnost, strokovni moduli).

TO SEM JAZ	
OPIŠI SE, NARIŠI SE ALI PRILEPI SVOJO FOTOGRAFIJO.	
KAJ RAD/A POČNEM?	
KAJ SEM SI VEDNO ŽELEL, PA ZA TO NISEM IMEL/A MOŽNOSTI	

Slika 1: Primer delovnega lista – TO SEM JAZ

Vir: Lasten

Vaja 2 – Kaj vse lahko dosežem

Pri tej nalogi dijaki razmišljajo o svojih prednostih in o tem, kako jih obrniti v svoj prid. Pomembno je, da razmišljajo tudi o svojih težavah, ter ugotovijo, katera jim povzroča največ zadreg in razmislijo, kako bi jo skušali rešiti. V prvi in drugi razdelek dijaki zapišejo, na katerih področjih, pri katerih dejavnosti je dober in katere so njegove dobre lastnosti ter skušajo ozavestiti, kje bi mu te dobre lastnosti oz. prednosti koristile, da bi dosegel boljše rezultate in izboljšal cilje. V tretjem in četrtem razdelku dijak zapiše, na katerih področjih ima

težave, ki ga omejujejo pri doseganju ciljev ter poskuša najti rešitev za omenjeno težavo.

The worksheet is titled 'KAJ VSE LAHKO DOSEŽEM?' (What can I achieve?). It is divided into four main sections:

- MOJE PREDNOSTI** (My strengths) - light green box
- KAKO JIH LAHKO DOSEŽEM?** (How can I achieve them?) - light blue box
- MOJE TEŽAVE** (My challenges) - light pink box
- KAKO JIH LAHKO REŠIM?** (How can I solve them?) - light purple box

Slika 2: Primer delovnega lista – KAJ VSE LAHKO DOSEŽEM

Vir: Lasten

Vaja 3 – Rad imam – ne maram

Dijaki pri tej vaji bolje spoznajo in razvijajo pozitivno samopodobo. Dijak se zaveda, kaj želi, kaj ga zanima, na kaj je ponosen, česa ne mara, kaj ga dolgočasi ... Dijaki pri vsaki trditvi zapišejo najmanj eno stvar, s katero bi nadaljevali začetek povedi. Ta vaja se lahko izvaja skozi celo šolsko leto. Primerna je tudi za dijake, ki imajo težavo z disciplino ali se soočajo s pomanjkanjem motivacije za šolsko delo.

The worksheet is titled 'RAD IMAM - NE MARAM' (I like - I don't like). It features a grid of six sections for reflection:

- UŽIVAM ...** (I enjoy ...)
- NE MARAM ...** (I don't like ...)
- ZANIMA ME ...** (I am interested in ...)
- DOLGOČASI ME ...** (I get bored ...)
- V PONOS MI JE ...** (I am proud of ...)
- ŽELIM BITI BOLJ ...** (I want to be better ...)

At the bottom, there is a space for 'Ime in priimek:' (Name and surname).

Slika 3: Primer delovnega lista – RAD IMAM – NE MARAM

Vir: Lasten

Vaja 4 – Moji prvi vtisi, občutki in pričakovanja

S to vajo dijake spodbujamo k razmišljanju o prvih vtisih, občutkih in pričakovanjih ob pričetku šolanja. Takrat so le-ti še močni in sveži. Dijaki zapišejo pozitivne in negativne občutke o šoli, učiteljih in sošolcih. S to vajo lahko dosežemo, da se dijaki vključijo v oblikovanje razredne klime in sodelujejo pri izboljšanju le-te. Razrednik lahko dijakom do odgovorov pomaga s podvprašanji, za spodbudo pa lahko predstavi tudi svoje občutke, vtise in pričakovanja z delom z novim

razredom. Razrednik lahko dijake povabi, da predstavijo odgovore, pri tem pa je pomembno, da učitelj upošteva njihovo zasebnost. Določeni dijaki imajo velike težave govorno nastopati pred razredom, sploh če sošolcev še ne poznajo dobro. Poročajo naj samo dijaki, ki to želijo. Vaja je primerna, da se izvede v začetku šolskega leta, predvidoma septembra oz. oktobra.

Slika 4: Primer delovnega lista – MOJI PRVI VTISI, OBČUTKI IN PRIČAKOVANJA
Vir: Lasten

Vaja 5 – Pohvale

Pohvale in priznanja nam pomagajo, da se počutimo dobro in smo zadovoljni sami s seboj. Dijaki pri tej vaji spoznajo pomen pozitivnih pohval. Naučijo se dajati pozitivne informacije. Spoznajo, kako se trud in vloženo delo poplača in kako vpliva pohvala kot motivacijsko sredstvo. Dijaki se zavedajo svojih prednosti in slabosti, ki ji želijo odpraviti. Dijaki pogosto niso pohvaljeni, zato jim ob prejemu le-te lahko postane nerodno.

Slika 5: Primer delovnega lista – Pohvale
Vir: Lasten

ZAKLJUČEK

Razredne ure imajo velik vpliv na osebni razvoj dijaka, na izboljšanje odnosov v razredu in na reševanje morebitnih težav. Dijaki se na razrednih urah učijo ugotavljati in prepoznavati svoje misli, občutke in pričakovanja, razvijajo vodstvene in organizacijske spretnosti, zadovoljujejo potrebo po občutku sprejetosti, izboljša pa se tudi njihova sposobnost mirnega sedenja, poslušanja in koncentracije. Razredne ure poenotijo razred, zmanjšajo nasilno vedenje, nudijo različne možnosti reševanja konfliktov.

Razrednik je pri oblikovanju ur oddelčne skupnosti avtonomen, pomembno pa je, da pri izbiri vsebin vključuje vse dijake. Vzpostaviti mora dobre odnose in pozitivno razpoloženje.

Viri in literatura

1. Ažman, T. (2012). *Sodobni razrednik: priročnik za usposabljanje učiteljev za vodenje oddelčne skupnosti*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
2. MUD_Priročnik za učitelje. Dostopno na: https://cpi.si/wp-content/uploads/2020/08/MUD_Prirocnik_za_ucitelje.pdf.
3. Ramot, T. (2006). Vloga razrednika pri oblikovanju oddelčne skupnosti. V *Razrednik@starši.oš* (str. 67–68). Ljubljana: Supra.
4. Rutar Ilc, Z. (2019). *Vodenje razreda za dobro klimo in vključenost*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
5. Stopar, I. (2012). Motiviranje sodelavcev za uvajanje sprememb v razredništvu. *Vodenje v vzgoji in izobraževanju*, 1/2012, 101–112.
6. Zorko, S. (2005). *Sem razrednik?! Maribor: samozaložba*.

Izbor učbenika

ALENKA BRUMEC

alenska.brumec@gmail.com

Povzetek: V poplavi učbenikov na trgu, ki so namenjeni poučevanju in učenju tujega jezika, se postavlja vprašanje, ali obstaja dober, morda celo idealen učbenik, ki bo ustrezal vsem kriterijem katalogov znanj, učnega načrta, stroki, denarnici založbe in kupni moči trga. Tak, ki ne bo zavzemal preveč prostora v šolski torbici, o čemer je prav tako govora tudi v samem pravilniku o potrjevanju učbenikov. Ali obstaja tudi tak učbenik, ki bo ob vsem doslej navedenem hkrati omogočal tudi slušateljem vseh sposobnosti dovolj vaj za usvojitev snovi. Moderni učbenik tujega jezika je potrebno tudi redno posodabljanje. Hiter razvoj našega življenja se odraža v prvi vrsti v jeziku, saj so tu skozi besedni zaklad spremembe in novosti najhitreje vidne. Veliko raziskav je bilo narejenih na področju ponudbe učbenikov na trgu, ki pa ne dajejo enoznačnega odgovora. Učitelji stroke opažamo pomanjkljivosti učbenikov oz. se zelo težko odločimo za katerega izmed njih, saj jih večina ne ustreza vsem poprej omenjenim kriterijem. Strategije bralnega razumevanja in učenja slovnice so pomanjkljive. Učbeniki so le prodajni produkt, ki obljublja hitro in lahko pot do popolnega znanja jezika. Pomemben je vizualni vtis, zbor vsega v čim manjšem obsegu. A na koncu se zdi, da drago

plačamo tako samo gradivo, še bolj pa ceno kakovosti pridobljenega znanja. Kvaliteta, dolgoročni cilji in pomen znanja naj bodo naši glavni vodniki pri izbiri.

Ključne besede: besedni zaklad, bralno razumevanje, cena, katalog znanja, kriteriji, kvaliteta, učbenik, stroka, stroški, učni načrt

Abstract: In the flood of textbooks on the market dedicated to teaching and learning a foreign language, the question arises whether there is a good, perhaps even ideal textbook that will meet all the criteria of knowledge catalogues, curriculum, publishers wallet and the purchasing power of the market. One that will not take up too much space in the school bag, which is also mentioned in the rules on the approval of textbooks itself. Is there such a textbook that, in addition to all the above, will also allow students of all abilities enough exercises to master the substance? Modern foreign language textbooks also need to be updated regularly. The rapid development of our lives is primarily reflected in language, because it is here that changes and novelties are most quickly visible through the vocabulary. A lot of research has been done on the supply of textbooks on the market, but it does not give a clear answer. Teacher of the profession notice the shortcomings of the textbooks or it is very difficult to decide which one of them, because most of them do not correspond to all the above mentioned.

Keywords: costs, criteria, knowledge catalogue, price, profession, reading omprehension, quality, syllabus, textbook, vocabulary

UVOD

Učiteljice nemščine na dveh strokovnih srednjih šolah se srečujemo s pomembno odločitvijo, kateri učbenik izbrati pri poučevanju nemščine v prihodnje. Dosedanje je potrebno nenehno posodabljati zaradi nenehnega spreminjanja besednega zaklada. Učbeniki ne nudijo dovolj gradiva za utrjevanje za dijake različnih sposobnosti in tudi didaktično niso brežhibni. So le prodajni produkt v poplavi množice. V pravilniku o potrjevanju učbenikov preberemo, da je učbenik osnovno učno gradivo za doseganje vzgojno izobraževalnih ciljev in standardov znanja, opredeljenih v učnem načrtu oz. katalogu znanja. V pravilniku je prav tako navedeno, da mora biti učbenik skladen s sodobnimi spoznanji ter da je metodično didaktično ustrezen. Prispevati mora celo k zmanjšanju teže šolske torbice. Primeren mora biti tudi razvojni stopnji slušatelj. Jezikovna pravilnost in ustreznost, estetska in vizualna oblikovanost sta samoumevni.

Dosedanje raziskave na področju kazalnikov kakovosti pri izbiri učbenika

Naletela sem na študije in raziskave, ki so bile opravljene na področju kvalitete slovenskih učbenikov, vendar jasne odgovore težko zasledimo. Analiza, ki je bila leta 2021 objavljena v reviji *Sodobna pedagogika*, omenja kazalnike kvalitete učbenikov (KKU). Analiza kakovosti potrjenih slovenskih učbenikov za naravoslovne, družboslovne in humanistične predmete je bila opravljena s pilotno

različico kazalnikov kakovosti učbenikov (KKU), verzija 1.0, ki je nastala med letoma 2018 in 2020 v okviru projekta Za kakovost slovenskih učbenikov. Analiziranih je bilo 31 veljavnih učbenikov za osnovno in srednjo šolo. Analiza učbenikov je bila razdeljena v pet sklopov: splošna in celostna struktura, oblika besedila, struktura besedila, jezik in stil pisanja ter slikovno gradivo in grafične ponazoritve. Strokovnjaki so ugotovili, da so analizirani učbeniki v večini kazalnikov kakovosti ustrezni oziroma večinoma ustrezni. Prav tako pa postavljajo v ospredje glavne možnosti za izboljšave, ki se ponujajo predvsem v sklopih splošna in celostna struktura učbenika ter oblika besedila. Tudi sama ugotavljam pomanjkljivosti pri samih nalogah bralnega razumevanja v sodobnih učbenikih.

Iz rezultatov te raziskave je razvidno tudi, da je vsebinska veljavnost KKU ustrezna, vendar pa se ne da objektivno opredeliti stopnje, do katere so v kazalnike zajete vse razsežnosti kakovosti. V prihodnje se bodo še dodajali novi kriteriji tem kazalnikom kakovosti.

Kazalnike kakovosti pa se je v Sloveniji raziskovalo tudi v sklopu projekta **Za kakovost slovenskih učbenikov (KaUč)**, o katerih dejstva je v sklopu projekta zapisal dr. Gregor Torkar. Projekt je potekal ravno zaradi dejstva, ki ga ugotavljamo tudi še danes, in sicer da so učbeniki v Sloveniji eno manj raziskanih področij šolskega polja. Težava, ustvariti in izbrati pravi učbenik, je, torej, že nekaj časa aktualna.

V projektu KaUč so sledili med drugim tudi ciljem:

- Analizirati stanje na slovenskem trgu učbenikov in primerjava s stanjem v drugih evropskih državah.

Proučevalo se je več nivojev izobraževanja, sama sem sledila ugotovitvam za srednje šole, saj tudi sama tu poučujem. Na vzorcu učiteljev srednje šole se je proučevalo učbenike iz naslednjih vidikov:

- vrsta učbenika,
- dejavniki izbire učbenika,
- vsebinsko-didaktični in strokovni vidiki učbenika,
- organizacijski in tehnični vidiki učbenika,
- uporaba učbenika pri delu z učenci,
- menjava učbenika,
- uporaba drugega učnega gradiva.

Pri tem so namenili pozornost učbenikom treh predmetov, pretežno jezikovnih (tuji jeziki, slovenščina) in matematika, saj so učitelji SŠ, ki poučujejo te predmete, zavzemali največ odstotkov (64 %) sodelujočih pri ocenjevanju karakteristik učbenikov. Ugotovljeno je bilo, da je tendenca uporabe enakih srednješolskih učbenikov pri istem predmetu najbolj opazna pri SLO, ANG, MAT, KEM, FIZ, ZG. Temeljni razlog pri izbiri učbenika je bila navedena njegova vsebina (74,2 %). Sledi polovica in slaba polovica učiteljev, ki izpostavi pomen videza in podobe učbenika. In iz raziskave lahko razberemo, da se večina učiteljev strinja, da so srednješolski (pretežno jezikovno-

matematični) učbeniki po oceni učiteljev pomanjkljivi zlasti z vidika karakteristik sklopa 'mišljenje', 'vsebina' in 'učenje, znanje', torej karakteristik, ki jih predpostavlja sodobno procesno orientirano pojmovanje učenja (npr. razvoj mišljenja, medpredmetno povezovanje, obravnava aktualnih vprašanj, aktivno učenje, samoregulacija). Torej je zadeva aktualna že lep čas.

Vse pogosteje govorimo tudi o e-učbenikih in e-gradivih. V članku E-učbeniki za osnovne šole v Sloveniji govori avtor Marko Aljoša o tem, da kljub vsesplošni digitalni priljubljenosti ostajajo ta gradiva glede na raziskavo bolj dodatek, dodatne vaje, avdiovizualna popestritev pouka.

Izbira učbenika dandanes

Kaj si, torej, v bistvu želimo? Katero kakovost zasledujemo učitelji dandanes? Ali je tudi kakovost učbenika lahko subjektivno pogojena? Zasledila sem odličen članek Jurija Senegačnika o nastanku sicer geografskega učbenika. Avtor opozarja, da velikokrat izhajamo iz teoretičnih postavk pedagogike, obče didaktike, psihologije in tudi specialne didaktike. Izluščijo se nekatera pravila oz. »recepti«, kako naj bi izgledal učbenik. Nihče pa se ne ukvarja z vprašanji, kako je sploh mogoče vse te »recepte« uspešno udejanjiti tudi v praksi. »Napisati« učbenik še zdaleč ni isto kot »narediti« učbenik.

Druga faza priprave učbenika, kot je redakcijsko delo urednikov, lektorska in stilistična obdelava besedila, zbiranje in izbor fotografij, izdelava kart in risb, oblikovanje, računalniški prelom je v marsičem zahtevnejša od števila ur, porabljenega za pisanje samega besedila. Všeč mi je bila tudi misel, ki sem jo že sama razvila, in sicer da pri kakovosti ne gre iskati bližnjic. Naj nas ne zaslepi prvi blišč. Potrjuje pa se tudi moja domneva, da ima vsak uporabnik pravico presoditi, kaj je zanj kakovosten učbenik. Izbor učbenika predstavlja za posamezen aktiv in seveda za učitelja pomembno in neenostavno odločitev, saj je v poplavi ponudbe na trgu težko ločiti zrno od plevela, težko odločiti, kaj je ali bi bilo za nas najbolj primerno. Prav tako je to odločitev za daljši rok. Za dlje časa si izberemo orodje, ki nam bo v pomoč.

Zakaj se sploh odločimo menjati učbenik?

Včasih smo v zadevo prisiljeni, ko učbenik iz tega ali onega razloga enostavno ne izhaja več. Način življenja se je samo v zadnjih dvajsetih letih zelo spremenil in se seveda odraža tudi v šolskem sistemu, katalogih znanja, učnih načrtih, načinu dela, sami vsebini predelane snovi. Učni proces je bilo potrebno spremeniti oz. prilagoditi. Pri učenju tujih jezikov to učitelji posebej opazimo, saj z besednim zakladom obsegamo vsa področja življenja. Pri zasebni ali poslovni komunikaciji npr. ne govorimo več o vizitkah, ne pošiljamo več faksov. Spletne strani podjetij, socialna omrežja so spremenila tudi to. Elektronsko komuniciranje je spremenilo tudi obliko uradnih

pisem. V hotelirstvu se ne učimo več komuniciranja z gosti preko telefona hotelske sobe, gostje več ne prosijo za bujenje ali naročilo taksija, saj so to vlogo prevzeli mobilni telefoni. V sodobni gradnji poznamo zadnja leta veliko sodobnih bivalnih prostorov, gospodinjskih aparatov, ki jih, seveda, pri sodobnem pouku moramo omeniti. Seveda mora biti učbenik tudi vizualno zanimiv, primeren, moderen in absolutno prilagojen današnjemu času. In ravno tu pa je dandanes težko določiti pravo mero med namenom, kvaliteto in zahtevami.

V tej igri moramo biti zadovoljni vsi prisotni igralci, tako slušatelji, predavatelji, založbe, avtorji, kakor tudi sama kupna moč trga. Hkrati pa je potrebno doseči tudi kvaliteto, ki je na dolgi rok vedno prava izbira, čeprav ta pot ni lahka. Vse zbrano na enem mestu je veliko olajšanje za dijake z manjšimi sposobnostmi, dolgoročno pa zaradi manj dodatnega gradiva nižamo tudi končne stroške. Prav tako pa je včasih potrebno snov in trajanje določene obravnave prilagoditi tudi sposobnostim ter potrebam slušateljev. Glede na učni načrt, ki predpisuje določeno število ur, najdemo v večini modernih učbenikov premalo gradiva za utrjevanje. K bralnemu razumevanju je podanih premalo ali skoraj nič vaj. Besedilo je samo sebi namen, predavatelju predstavlja osnovo, h kateri pripravi orodje za obdelavo. Pri izbiri učbenika je prav tako pomembno, kdo je učbenik napisal in komu je namenjen. Kdo glede na njegovo povezanost z jezikom in s stroko. Ali je res potrebno, da učbenik za tuji jezik napiše

materni govorec oz. tujec za nas? Ali je morda bolje, da ga našim zahtevam in populaciji, komur je namenjen, prilagodijo naši jezikoslovci, pedagogi?

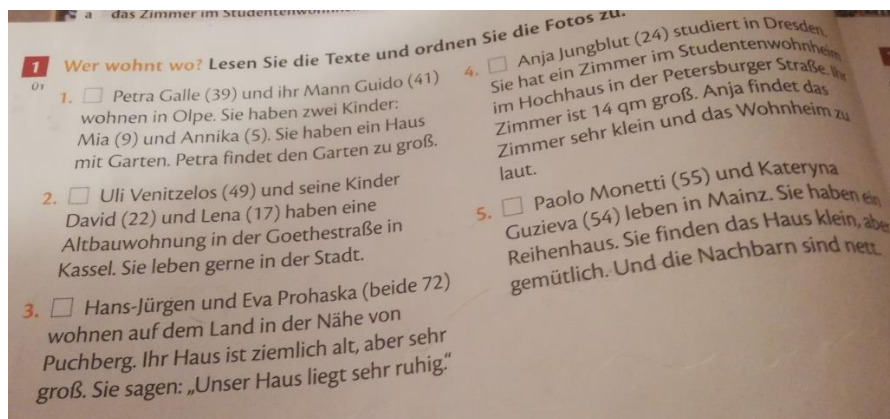
Naša pričakovanja glede novega učbenika

Kot učiteljica tujega jezika na dveh srednjih strokovnih šolah smo ob odločitvi za nov učbenik vedno pred težko odločitvijo, kako izbrati sodoben, privlačen, kvaliteten učbenik, ki ustreza vsem kriterijem učnega načrta, kataloga znanja, našim slušateljem, teži šolske torbice in, seveda, denarnice tako založbe, kakor tudi končni ceni gradiva, ki se bo pojavilo v poplavi gradiv na trgu. e vedno bi morale obveljati mnenje, da se učimo za življenje, ne glede na to, ali je ta predmet obvezni, izbirni, 1. ali 3. tuji jezik, ali je na zrelostnem izpitu ali ne. Znanje bi moralo biti še vedno vrednota. Učitelji se strinjamo, da je potrebno upoštevati dolgoročni cilj in kvaliteto. V naših aktivih si tako predstavljamo dvodelni komplet učbenika in delovnega zvezka, seveda podprtega z e – gradivom, kar je dandanes absolutno potrebna popestritev pouka in moderen pristop k sami izvedbi. V vseh ponujenih kompletih je naša želja, da je dovolj gradiva, pravilno razporejenega za celotno šolsko leto, s katerimi slušatelj kvalitetno usvoji in utrdi nov besedni zaklad in slovnično strukturo. Snov se pravilno stopnjuje iz enote v enoto. Slovnična struktura in besedni zaklad se pravilno in smiselno nadgrajujeta. Besedila so primerna slušateljem in so podprta s številnimi nalogami bralnega razumevanja. Slovnične strukture so razložene in podprte s številnimi

nalogami za utrjevanje. Strani učbenika so že na prvi pogled pregledne, prijazne, dajejo občutek sistematičnosti in nenametnosti raznih misli in slovničnih struktur.

Primer besedila v sodobnem učbeniku

Besedila v učbenikih niso sama sebi namen, kot prikazuje spodnja fotografija, ampak so podprta z nalogami bralnega razumevanja.

Slika 1: Wer wohnt wo?

Vir: Funk, Kuhn, Studio 21, a1, 2018, str. 72

Pomen bralnega razumevanja pri učenju tujega jezika

Bralno razumevanje je bistveno pri učenju jezika. **Predstavlja cilj in glavni namen branja in je tudi aktiven proces** (Pečjak, 1995), saj bralec poveže svoje izkušnje o neki temi z novim besednim zakladom

in na koncu zna celo voditi debato oz. pogovor o neki temi, znati mora kritično razmišljati. Iz tega razloga morajo besedilu slediti naloge, ki te spretnosti tudi razvijejo. Poznamo tri ravni bralnega razumevanja:

- besedno, kjer bralec razume le pomen besed;
- interpretativno, kjer bralec razume bistvo besedila, ga zna povezati s svojim znanje in posplošit;
- ter uporabno kritično razmišljanje, kjer pa bralec besedilo že preoblikuje in zna podati svoje mnenje.

Glede na te ravni razvijemo v učbeniku ustrezne strategije.

Slovnica pa predstavlja teorijo jezika in zbirko pravil struktur nekega jezika. Tudi tu obstajajo pravila učenja, ki jih mora vsebovati dober učbenik. Preko spoznavanja samostalnika, člena, glagola, pridevnika, prislova pridemo v nemščini do npr. tvorbe stavkov, ki so pa v primerjavi z ostalimi jeziki, kar kompleksni že zaradi postavitve samih glagolov v stavku. Pravilno oblikovan učbenik, torej, vzpodbudi tudi slušatelja k učenju in v njem vzpodbudi zanimanje za določeno področje. Prav tako mu učenje tudi olajša in, kar je najpomembnejše, vodi do kvalitetnega znanja. To pa je, seveda, tudi pot do uspeha. Tista, za katero smo na začetku rekli, da ni lahka, je pa prava.

ZAKLJUČEK

Menjava učbenika pri poučevanju vzpodbudi učitelja k razmišljanju, kaj sploh je dober učbenik. Veliko raziskav je bilo narejenih na to temo. Ustvarjeni so bili kazalniki kakovosti učbenika, ki pa se

spreminjajo oz. dopolnjujejo. Na potrošniško naravnem trgu je potrebno uskladiti kriterije znanja, učni načrt, sposobnosti slušateljev, delo založnikov in kupno moč trga. Na koncu ima uporabnik sam pravico presoditi, kaj je zanj bolj ali manj kvaliteten učbenik.

Viri in literatura

1. Bralna pismenost, kdaj in kako se razvija? Pridobljeno s: <https://www.center-motus.si/bralno-razumevanje-kaj-je-in-kako-se-razvija/>
2. Funk, Kuhn (2018). Deutsche Grammatik lernen und üben. Pridobljeno s: <https://deutschtraining.org/deutsche-grammatik/>
3. Marko, Aljoša (2023). E – učbeniki za osnovne šole v Sloveniji z dne 24. 2. 2024. Pridobljeno s: <https://revis.openscience.si/lzpisGradiva.php?id=9848>
4. Pravilnik o potrjevanju učbenikov (Uradni list RS, št. 34/15 z dne 15. 5. 2015). Pridobljeno s: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV12484>
5. Babuder, Milena Košak; Gavez, Irma Mavrič; Grmek, Milena Ivanuš; Torkar, Gregor. Sodobna pedagogika, 10/2021, Letnik: 72, Številka: 3 z dne 24. 2. 2024. Pridobljeno s: https://plus.cobiss.net/cobiss/adz/sl/discovery/eNo9jb1qwzAURjWkkJDmHQ SdDTf6taZSQpuWBJIhe5Csa5BtpNSyPeQd-lZ9sLoUuhy-4fCdBVkB8LIAocWSbHJuAGALUgvGV-R8sG2iPrk-OJxo7tKEMbeBjt9fDmNowzM92LvtfidtZ3lKeQg0RJoqjA1Odsa_naZH8lDbLuOGLlZ-xDW5vL1edu_F8bT_2L0ci5uBodC2hNIJXIYWnedcGQO-BisqpSsw3gFnRmsvkDIUTLvaW1MjKK6kllLyNXn6u7316XPEPFybNPZxDI-ZYkYwJtiW_wCI2Uv2
6. Senegačnik, J. (2001). Nastanek geografskega učbenika. Pridobljeno dne 24. 2. 2024 z: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-JKCNMD7A/?euapi=1&query=%27keywords%3dnastanek+u%c4%8dbenika%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25>
7. Dular, B. (2019). *Geschaeftsdeutsch praktisch 1, a1*. Ljubljana: Založba Tangram.

Sodelovanje z učenci v razredu

JASMINA DUCMAN, *prof. spec. in reh. ped.*

jasmina.ducman@gmail.com

Povzetek: V članku poudarjamo pomen učinkovitega sodelovanja med učiteljem in učenci ter se osredotočamo na možnosti za izboljšanje dela in komunikacije z njimi. Zaznati je trend, da je v razredih vedno več vedenjske problematike, vzgojno zahtevnejših otrok in otrok s posebnimi potrebami, ki predstavljajo poseben pedagoški izziv, saj potrebujejo drugačen pristop, dodatno pozornost učitelja ter ustrezno strokovno pomoč. Učitelji se pri pouku vse pogosteje soočajo s pojavom neprimerne vedenja, ki ovira nemoten pouk, ob tem pa uporabljajo različne načine za obvladovanje motečega ter spodbujanje primernejšega vedenja. Nekateri pristopi temeljijo na majhnih spremembah pouka, vendar lahko kljub temu pri določenih učencih sprožijo opazno razliko v njihovem funkcioniranju. Z učinkovitim reševanjem vedenjske problematike ustvarjamo pogoje za boljše učenje, delo, sodelovanje in komunikacijo ter skrbimo za prijetnejšo razredno klimo.

Ključne besede: učinkovito sodelovanje med učiteljem in učenci, vedenjska problematika

Abstract: In this article, we emphasize the importance of effective collaboration between teachers and students, focusing on opportunities to improve work and communication with them. There is a trend of increasing behavioral issues, more demanding upbringing of children, and children with special needs in classrooms, posing a particular pedagogical challenge as they require a different approach, additional teacher attention, and appropriate professional assistance. Teachers are increasingly confronted with inappropriate behavior during lessons, which disrupts smooth teaching, while using various methods to manage disruptive behavior and encourage more suitable conduct. Some approaches are based on small changes in teaching, yet they can trigger noticeable differences in the functioning of certain students. By effectively addressing behavioral issues, we create conditions for better learning, work, collaboration, and communication, thereby fostering a more pleasant classroom atmosphere.

Keywords: effective collaboration between teachers and students, behavioral issues

UVOD

V šolski praksi se vse pogosteje srečujemo z učenci, ki s svojim vedenjem spodnašajo avtoriteto učiteljev, motijo pouk in ostale učence v razredu ter delujejo odklonilno do šolskih zadolžitev. V ozadju takšnih težav so lahko zelo različni vzroki (nespodbudno domače okolje, šibke socialne veščine, uveljavljanje med vrstniki na neprimeren način, čustvene in vedenjske motnje, avtistične motnje itd.). Pri delu z učenci s posebnimi potrebami, ki izkazujejo odklone na vedenjskem področju, je sodelovanje med izvajalcem dodatne strokovne pomoči in otrokovim učiteljem vsekakor bistvenega pomena. Vsak učitelj pristopa k vodenju razreda na svoj način. Pri soočanju s tovrstno problematiko je poleg ukrepov na nivoju šole smiselno tudi izvajanje posegov na nivoju razreda in posameznika ter ob tem iskanje, poznavanje ter preizkušanje različnih načinov za izboljšanje neželenih situacij v razredu. V nadaljevanju povzemamo značilnosti otrok s čustveno-vedenjskimi motnjami in otrok z ADHD, navajamo predloge za soočanje z nekaterimi najpogostejšimi motečimi vedenji pri pouku, poudarjamo pomembnost določitve jasnih mej in pravil v razredu ter opisujemo nekaj načinov dela, sodelovanja in komunikacije z učenci, ki jih je mogoče vpeljati v delo v razredu.

Otrok s čustveno-vedenjskimi težavami v razredu

Čustvene in vedenjske težave lahko nastopajo ločeno, pogosto pa so združene, zato govorimo o čustveno-vedenjskih težavah. Otroku te

težave otežujejo uravnavanje čustev in sprejemanje ustreznih odločitev za vedenje v različnih situacijah. Otroka ovirajo, da je uspešen v šoli, da nadzoruje občutke in dejanja. Pogosto so povezane tudi z drugimi težavami – motnjo pozornosti in koncentracije, učnimi težavami, težavami v socialnem vključevanju ipd. Vedno se izražajo v določenem socialnem okolju, v stiku z drugimi. O njih govorimo, kadar intenzivno trajajo vsaj 6 mesecev ali dlje. Zaradi njih je zavirano zdravo delovanje v šoli, doma in drugih socialnih stikih. Te oblike vedenj povzročajo ogromno občutij nelagodja in nemoči v starševski in posledično tudi učiteljski vlogi. Izražajo se kot neprilagojenost vedenja v različnih socialnih situacijah. Vedenje teh otrok je lahko pasivno (umaknjeno) ali impulzivno (agresivno). Težave se lahko izražajo različno npr. kot impulzivnost, razdražljivost, zamujanje pouka, izogibanje šolskim obveznostim, uporniško in provokativno vedenje, agresivno vedenje, destruktivno vedenje, kršitve starosti ustreznih družbenih pričakovanj, napadalnost, ustrahovanje, krutost, uničevalna težnja do lastnine, kraje, laganje, izostajanje iz šole, pobegi od doma, pogosta in huda togota, samopoškodovanje ipd. Motnja je tem bolj resna, čim več oblik odklonskega vedenja kaže otrok in čim manj spodbudno je otrokovo ožje in širše okolje (Vovk-Ornik, 2015). V največji meri lahko tem otrokom pomagamo tako, da postavimo jasne meje in pravila, ki se jih dosledno držimo. Zagotoviti jim moramo varen prostor, kjer lahko izražajo svoje misli ter se čutijo sprejete in zaželeni. Pozornost moramo usmeriti na otrokova močna področja. Pomembno je, da ga spodbujamo in mu zagotovimo

situacije, v katerih bo lahko uspešen. Prav tako moramo prepoznavati majhne uspehe otroka in ga zanje pohvaliti.

Otrok z ADHD v razredu

ADHD sodi v skupino čustvenih in vedenjskih motenj. Kratica označuje primanjkljaj na področju pozornosti in motnjo hiperaktivnosti. Gre za nevrofiziološko motnjo in neusklajeno delovanje možganov, saj čelni režanj dozoreva počasneje. Navadno se pojavi že v otroštvu in mladosti. Simptomatika je najbolj izrazita med 3. in 7. letom starosti, pri čemer velja, da se morajo simptomi pojavljati vsaj pol leta v različnih okoljih. Motnja postane najbolj izrazita v času šolanja in se pogosteje pojavlja pri dečkih. Težave se kažejo na področju impulzivnosti, hiperaktivnosti ter pozornosti, pri čemer so le-ta lahko različno izražena. Pri deklicah je motnja pozornosti lahko edina opažena težava (Kesič Dimic, 2014). Za te otroke je značilno prekomerno brezciljno gibanje, pogosto mahanje z rokami ali nogami, zavračanje dejavnosti, kjer je potreben miselni napor, slabše samoregulacijske sposobnosti in težave pri integraciji v družbo. Ti otroci navadno hitro odnehajo pri različnih aktivnostih in imajo pogosto zelo odkrenljivo pozornost, zato jih hitro kaj zmoti. Pogosto govorijo preveč. Kljub večinoma visokim učnim potencialom imajo učne težave in s tem povezan slabši učni uspeh. Učitelji se ob takem učencu v razredu pogosto soočajo z različnimi oblikami motečega vedenja. Za obvladovanje obnašanja v razredu obstaja več različnih tehnik, uporabnih pri delu z učenci z ADHD: direktno

obvladovanje in sprotno reagiranje, modifikacija predhodnih pogojev, delo z žetoni, time-out, kognitivne vedenjske strategije, pomoč vrstnikov ipd. (Connors in Jett, 2001). Pomembno je, da delo z otrokom zajema tudi delo z njegovimi sošolci, da ne posnemajo njegovega vedenja ter da ga ne določijo za nekoga, ki postane dežurni krivec za vse, kar se zgodi neprimernega.

Moteča vedenja učencev v razredu

Moteča vedenja učencev v razredu ovirajo nemoten potek pouka. Med najpogostejša moteča vedenja sodijo kljubovanje, agresivno vedenje, nespoštljiv odnos do učitelja ipd. Vsaka šola ima jasno določen protokol ob neupoštevanju pravil šolskega reda, prav tako je ob spopadanju s tovrstnimi težavami nepogrešljiva pomoč šolske svetovalne službe, ki lahko deluje preventivno z izvedbo različnih dejavnosti in delavnic npr. spodbujanjem in utrjevanjem pozitivnih vedenjskih vzorcev in uravljanjem neprimerne, manj prilagojenega in motečega vedenja (Musek Lešnik in Lešnik Musek, 2017). Obstajajo tudi učinkovite rešitve na nivoju šole (uvredba asistence, individualni urnik za posameznega učenca, petkovo delo, FAV ipd.), vendar je pri soočanju s težavami v razredu učitelj znotraj posamezne učne ure z učenci navadno sam in se mora v danem trenutku znajti, kakor ve in zna. Pogosto skušamo učenčevo kljubovanje sprva prekiniti s prepovedjo (npr. »Nehaj.« ali »Ne delaj tega.«), kar nekatere učence spodbudi k še večjemu kljubovanju. Učenec se bo morda odzval drugače, če bomo v njegovi neposredni

bližini prepoved zamenjali z navodilom, napotkom, zahtevo oz. pričakovanjem, ki vsebuje sporočilo o tem, kaj je potrebno narediti (npr. »Rešujemo nalogo 5.« ali »Hvala, da boš pospravil igračo in prišel z branjem besedila, ki ga beremo.«). Prav tako je pomembno, da je učitelj pozoren na razpoloženje potencialno motečega učenca že ob vstopu v razred. Kadar za njegovo slabo voljo obstaja upravičen razlog ali dogodek, ki ga je razburil, bo najverjetneje zavračal vsako učiteljevo navodilo. V teh primerih je učencu smiselno ponuditi dodaten čas za pripravo na šolsko delo ali nudenje možnosti odmora za umiritev. Morda s svojim obnašanjem nakazuje na potrebo po večji meri pozornosti in mu učitelj lahko dodeli posebno vlogo pomočnika v razredu z določenimi odgovornostmi.

Moteči učenci se lahko precej hitro spremenijo v agresivne učence, predvsem zaradi nevarne kombinacije jeze, iskanja pozornosti, potrebe po ljubljenosti in frustracije. Pri teh učencih je izrednega pomena nudenje ustrezne strokovne pomoči, predvsem na področju obvladovanja spretnosti lastne samokontrole. Pomembno je, da se s tem učencem veliko pogovarjamo ter mu jasno in natančno razložimo, s kakšnim vedenjem moti pouk. Pogovarjamo se o pravilih ter mu razložimo, s spoštovanjem katerih pravil ima težave. Pojasnimo mu, da lahko sprejmemo dejstvo, da se z določenim pravilom morda ne strinja, vendar pravila ne sme kršiti. Tudi v družbi se morda ne strinjamo z določenimi pravili in zakoni, vendar jih moramo ne glede na to upoštevati, sicer se znajdemo v težavah.

Lahko ga spodbudimo k razmišljanju o tem, ali bi se ljudje počutili varno, če ne bi bilo pravil in zakonov. Lahko smo odprti za učenčeve ideje pri oblikovanju pravil, kar bo prispevalo h krepitvi občutka vključenosti. Morda bo učenec bolje odreagirал, če bo imel pri odločitvi možnost izbire in bo npr. izbiral med dvema različnima nalogama. Lahko ga spodbudimo k razmišljanju o tem, kaj bi v dani situaciji storil sam, če bi bil v vlogi učitelja. Pomembno je, da se na nespoštovanje oz. nespoštljiv odnos posameznega učenca učitelj odzove na spoštljiv način, saj se od njega učijo tudi drugi učenci, ki ga opazujejo. Ključnega pomena pri delu z njimi je določitev jasnih pravil, čemur več pozornosti namenjamo v nadaljevanju.

Smernice za oblikovanje razrednih pravil

Za uspešno delo v razredu so ključnega pomena jasna razredna pravila. Učenci morajo vedeti, kaj je dovoljeno in kaj ne ter kako se naj obnašajo. Mnogi učenci tega ne vedo, zato jim je treba pričakovanja jasno sporočiti, sicer lahko začne problematično vedenje naraščati. Pri sprejemanju pravil je priporočljivo, da s podajanjem svojih predlogov sodelujejo tudi učenci. Če bodo sodelovali, jih bodo lažje razumeli in z večjo verjetnostjo tudi sprejemali in upoštevali. Lažje jih bodo ponotranjili, ker bodo njihova. Pravila naj bodo preprosta, kratka in razumljiva. Mlajšim učencem, ki še ne berejo, lahko pravila narišemo. Število pravil naj ne bo preveliko (morda 5 ali 6). Pazimo, da jih oblikujemo tako, da se izogibamo zanikanim izjavam npr. namesto pravila »Ne zamujaj«,

oblikujemo natančnejšo formulacijo »Bodi na svojem mestu, preden zvoní«, namesto pravila »Ne vpadaj v besedo« oblikujemo pravilo »Dvigni roko in počakaj, da te pokličem, potem odgovori na vprašanje«. Pravila sama pa niso dovolj. Eden izmed ključnih dejavnikov pri spoštovanju pravil je vsekakor učiteljeva doslednost pri upoštevanju pravil. Kadar stvari potekajo v skladu z dogovori, učenci razvijejo občutek varnosti in vedo, kaj lahko v določenih situacijah pričakujejo. Priporočljivo je, da pravilom ne namenimo pozornosti samo takrat, ko so kršena. Med šolskim letom so lahko ves čas nameščena na vidnem mestu v razredu. S pravili lahko seznanimo tudi starše. Posredujemo jim izvod pravil, ki ga z učenci podpišejo. Učence na pravila spomnimo večkrat, posebno pozornost jim namenimo na začetku šolskega leta. Če jih pozabijo, jih nanje zopet spomnimo. Preveriti moramo, da razredna pravila niso v nasprotju s šolskimi pravili. Predvideti moramo posledice za njihovo upoštevanje in kršenje. Če kršitvam sledijo samo kazni, potem pravila ne služijo obvladovanju obnašanja. Upoštevanje pravil lahko na različne načine tudi pozitivno ojačamo. Pomembno je, da spremljamo dogajanje v razredu ter pravila po potrebi tudi občasno dopolnimo in modificiramo (Mayer, 2002).

Različni načini sodelovanja in komunikacije z razredom

V nadaljevanju predstavljamo nekaj načinov sodelovanja in komunikacije s celotnim razredom, ki jih učenci v praksi dobro

sprejemajo, hkrati pa z njimi lažje obvladujemo in preusmerjamo moteče vedenje.

Jutranji pozdrav učitelja

Jutranji pozdrav učitelja lahko predstavlja prijeten uvod v šolsko uro in šolsko delo. Učitelj namesti slikovni material z znaki različnih načinov pozdravov na vidno mesto. Učenci se postavijo v kolono, učitelj pa posamezno pozdravi vsakega učenca v skladu s pozdravom, ki si ga tisti dan izbere npr. rokovanje, objem, dajanje »petke«, pozdrav z besedo itd.

Pozdrav s ploskanjem

Učitelj ob vstopu v učilnico svoje učence pozdravi s kratkim ploskanjem določenega ritma. Na tak način ob svojem prihodu pritegne pozornost učencev. Učenci ob tem razvijajo slušno pozornost, saj morajo zelo dobro poslušati, da lahko učitelju vrnejo enak pozdrav. Pri tem je pomembno, da so med seboj usklajeni. Učitelj lahko razred vsakič pozdravi z drugačnim ritmom ploskanja, zato učenci njegov prihod spremljajo z večjo pozornostjo.

Skrivna beseda

Te strategije se lahko domislamo kadar pri učencih zaznamo upad pozornosti in koncentracije. Nekateri učenci med poukom radi klepetajo, morda se bodo pobudi po klepetanju raje izognili, če bodo pozorno poslušali in čakali na učiteljevo skrivno besedo. Učitelj

napove, da bo med svojim podajanjem razlage učne snovi, branjem knjige ali pripovedovanjem povedal skrivno besedo in jo naključno vstavil v svoj govor. Učencem vnaprej besedo razkrije in pove (besedo si izmisli). Seveda besede ne izreče na začetku, temveč ob koncu šolske ure z namenom, da učenci poslušajo navodila in svojo pozornost vzdržujejo čim dlje. Učenci na tak način bolj zavzeto spremljajo učiteljeve besede. Po želji lahko učitelj razglasi za zmagovalca tistega učenca, ki prvi z dvigom roke nakaže, da je slišal in zaznal skrivno besedo.

Navodilo piši briši

Sledečo tehniko lahko uporabimo, kadar učenci ne sodelujejo pri upoštevanju navodil za šolsko delo. Učitelj zapiše navodilo za delo na tablo, vendar navodila ne zapiše v obliki povedi, temveč po posameznih besedah, pri čemer sproti briše vsako zapisano besedo. Učenci bodo zaznali način zapisovanja na tablo, prenehali z morebitnim govorjenjem in motenjem pouka ter pričeli z ugotavljanjem skrivne kode, ki jo učitelj zapisuje npr. »Podčrtajte (izbris) pomembne (izbris) podatke (izbris) v (izbris) izhodiščnem (izbris) besedilu (izbris).«.

Razredna loterija

Razredna loterija je uporabna pri določanju učenca za podajanje odgovora na vprašanje, naključnem oblikovanju parov ali skupin učencev za šolsko delo ipd. Učitelj pripravi na svoji mizi večjo

stekleno posodo z žogicami za namizni tenis in nanje zapiše imena svojih učencev. Med mešanjem žogic se ustvarja zvok, ki pozornost učencev preusmerja nazaj k šolskemu delu.

Skrivni učenec

Gre za motivacijsko tehniko vodenja razreda. Učitelj na začetku šolske ure izbere/izžreba učenca, ki ga bo naskrivaj opazoval z namenom, da bi ugotovil, ali je njegovo vedenje in sodelovanje primerno. Določitev skrivnega učenca lahko nakaže tako, da na tablo namesti kartico z imenom učenca, pri čemer učenci vidijo samo njeno hrbtno stran. Ko učenci na tabli zagledajo kartico, vedo, da ima učitelj tisti dan skrivnega učenca. Predpogoj za izvedbo je jasen dogovor o razrednih pravilih. Ob koncu šolske ure učitelj razkrije učenčevo ime ter učenca seznaniti s svojimi opažanji. V primeru, da učenec svojega dela ni dobro opravil, učitelj ne razkrije imena, temveč razredu razloži, da je imel skrivni učenec slab dan in da pričakuje, da se bo naslednjič bolj izkazal. S to tehniko lahko učence motiviramo za šolsko delo. Njen pozitiven učinek se kaže tudi v tem, da nam omogoča, da učence ujamemo pri ustreznem vedenju ter da spreminjamo neželjeno vedenje. Pri celotnem razredu spodbuja vedenje v skladu z učiteljevimi pričakovanji. Kadar učitelj opazi, da učenci ne opravljajo dogovorjenih zadolžitev, lahko med poukom naredi obhod po razredu in napove, da mora preveriti, kako nalogo rešuje njegov skrivni učenec. Ob koncu ure je lahko skrivni učenec deležen posebnega potrdila ali majhne nagrade (določene prednosti,

dodatnega prostega časa, ...). Na podoben način lahko tehniko izvedemo tudi pri upoštevanju pravil, ki veljajo pri hoji v koloni in pri tem določimo skrivnega sprehajalca.

Nagradni meni za cel razred

Opisana strategija je eden izmed načinov, kako za delo motivirati celoten razred. Potrebujemo stekleno posodo in majhne predmete za njeno postopno polnjenje (npr. koruzna zrna). Učitelj je med poukom pozoren na upoštevanje pravil, poslušanje navodil, sodelovanje in vedenje učencev. Velja pravilo, da si lahko razred na podlagi primernega vedenja prisluži zrno, ki ga učitelj nato položi v posodo, vendar je zrno prislužno le v situacijah, v katerih se celoten razred vede v skladu s pričakovanji. Polnjenje posode deluje spodbudno za ves razred. Učitelj ima posodo na vidnem mestu tako, da lahko vsi učenci spremljajo njeno polnjenje in nivo zasluženih zrn. Ko se posoda napolni, si celoten razred prisluži nagrado. Nagrado lahko izbira iz pripravljenega seznama oz. »nagradnega menija« (dodaten odmor, sedenje s sošolcem po izbiri, pisanje s posebnim pisalom, nalepka, izbira nagrade iz skrinje zaklada, sedenje na posebnem stolu, dodaten čas v bralnem kotičku, dodaten čas za igranje najljubšega športa, pisna pohvala staršem o primernem obnašanju itd.). Priporočljivo je, da ob pojavu morebitnih neželenih vedenj učitelj že zasluženih zrn ne jemlje iz posode, saj so tam zato, ker so si jih učenci že zaslužili.

Posebne naloge in vloge

Učencem lahko z dodelitvijo posebnih nalog in vlog v razredu privzgamemo občutek odgovornosti in samostojnosti. Prevzemajo lahko različna opravila in vloge (brisanje table, učiteljev pomočnik, vodja kolone, pomočnik pri prižiganju in ugašanju luči, knjižničar, pomočnik pri držanju vrat, nadzornik za pravilno ločevanje smeti, pomočnik pri deljenju učnih listov, pomočnik za zalivanje rož v razredu, pomočnik za prižiganje in ugašanje računalnika oz. projektorja, pomočnik za fotokopiranje, nadzornik za ošiljene svinčnike, pomočnik za prinašanje in odnašanje športnih rekvizitov, pomočnik za pripravo miz pred malico, pomočnik za sporočanje manjkajočih učencev učitelju itd.). Ni nujno, da določeno delo opravlja le en učenec, saj lahko učitelj za določeno nalogo oblikuje tudi skupine npr. ekipa za čiščenje miz. Naloge in vloge lahko učenci opravljajo za dogovorjeno časovno obdobje. Na svoja opravila in vloge so še posebej ponosni, kadar imajo možnost uporabe identifikacijskih kartic, ki njihovemu delu dajejo poseben pečat.

ZAKLJUČEK

Ob učnem in vzgojnem delu se učitelji ob vseh prijetnih in ustvarjalnih trenutkih z učenci srečujejo tudi z mnogimi oblikami neželenega oz. izzivalnega vedenja. Učenci z vedenjskimi težavami zahtevajo precej energije, razumevanja, prilagajanja in truda. Njihove težave so običajno zelo kompleksne in izrazite, pa vendar obstaja vrsta različnih postopkov pomoči, ki lahko olajšajo shajanje z

njimi. Ni prav, da jih označimo za težavne otroke, temveč otroke, ki potrebujejo pomoč pri reševanju svojih težav. Sodobni učitelj potrebuje novo »opremo« pri delu z učenci, ki motijo pouk, zato je poznavanje in preizkušanje različnih intervenc ključnega pomena. Za uspešno delo, komunikacijo in sodelovanje z učenci v razredu je poleg jasne določitve in doslednega upoštevanja dogovorjenih pravil izrednega pomena tudi poznavanje učencev, vključno z njihovimi interesi. Bolj kot jih poznamo, tem lažje in spretnjeje premagujemo ovire.

Viri in literatura

1. C. K. Conners in J. L. Jett (2001): Attention Deficit Hyperactivity Disorder (In Adult and Children). Compact Clinicals.
2. Kesič Dimic, K. (2014). *Adrenalinske deklince, hitri dečki: svet otroka z ADHD*. Založba Educa.
3. Mayer. G. R. (2002): Behavioral strategies to reduce school violence. V: Child and Family Behavior Therapy, 24 (1/2); 83-100
4. Musek Lešnik, K. in Lešnik Musek, P. (2017). *Učinkovito vedenje: Zbirka dejavnosti za 3. triletje osnovne šole*. <https://www.abced.si/3todpucved>
5. Vovk-Ornik, N. (ur.). (2015). *Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami*. Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/Kriteriji-moteni-otrok-s-posebnimi-potrebami.pdf>

Spalne navade srednješolcev

JULIJA FRAS, *prof. nem. in ang. jezika*

julija.fras@tscmb.s

Povzetek: Spanje je bistvena človeška funkcija, ki omogoča, da se telo in um napolnita, tako da smo osveženi in pozorni, ko se zbudimo. Zdrav spanec tudi pomaga telesu, da ostane zdravo in prepreči bolezni. Brez dovolj spanca možgani ne morejo pravilno delovati in to lahko poslabša naše sposobnosti koncentracije, jasnega razmišljanja in obdelave spominov. Večina odraslih potrebuje med sedem in devet ur nočnega spanja. Otroci in najstniki pa potrebujejo vsaj uro ali dve več spanja. Raziskava izvedena med mariborskimi dijaki je pokazala, da dijaki v povprečju spijo 7–8 ur, veliko pa jih spi tudi od 5–6 ur (31 %), kar je definitivno premalo za osebe v adolescenci. Raziskava je prav tako pokazala, da skoraj vsi dijaki prej spanjem gledajo v telefon, računalnik ali televizijo, kar seveda poslabša kvaliteto spanca. Dijaki po večini nimajo problemov s tem, da zaspijo, je pa več kot polovica dijakov (70 %) odgovorila, da se s težavo vstanejo pred šolo.

Ključne besede: spanje, zdravje, spalne navade, najstniki

Abstract: Sleep is an essential human function that allows the body and mind to recharge, so that we are refreshed and alert when we wake up. Healthy sleep also helps the body stay healthy and prevent disease. Without enough sleep, the brain cannot function properly and this can impair our ability to concentrate, think clearly and process memories. Most adults need between seven and nine hours of night sleep. Children and teenagers, on the other hand, need at least an hour or two more sleep. A survey conducted among Maribor students showed that students sleep an average of 7-8 hours, and many also sleep 5-6 hours (31%), which is definitely not enough for people in adolescence. Research has also shown that almost all students use a phone, computer or television before going to bed, which of course worsens the quality of sleep. Most students do not have problems falling asleep, but more than half of the students (70%) answered that they have difficulty getting up in for the school.

Keywords: sleep, health, sleeping habits, teenagers

UVOD

Spanje je univerzalna biološka značilnost vseh vrst in predstavlja globalno stanje nepremičnosti z močno zmanjšano odzivnostjo na okoljske dražljaje, ki ga od kome ali anestezije ločimo po hitri reverzibilnosti. Spanje nikakor ni stanje mirovanja. Čeprav natančne funkcije spanja še vedno presegajo celovito razumevanje, veliko podatkov kaže na njegovo ključno vlogo v številnih pomembnih somatskih, kognitivnih in psiholoških procesih. Njegov življenjski pomen je dobro dokumentiran z dejstvom, da lahko pomanjkanje spanja pri glodalcih in muhah povzroči smrt hitreje kot pomanjkanje hrane (US National Library of Medicine, 2011).

Spanje

Spanje je bistvena funkcija, ki omogoča, da se telo in um napolnita, tako da smo osveženi in pozorni, ko se zbudimo. Zdrav spanec tudi pomaga telesu, da ostane zdravo in prepreči bolezni. Brez dovolj spanca možgani ne morejo pravilno delovati. To lahko poslabša naše sposobnosti koncentracije, jasnega razmišljanja in obdelave spominov. Večina odraslih potrebuje med sedem in devet ur nočnega spanja. Otroci in najstniki potrebujejo bistveno več spanja, zlasti če so mlajši od petih let (Fry, 2020).

Starostna skupina	Razpon v letih	Priporočena količina spanja
Novorojenčki	0–3 mesecev	14–17 ur
Dojenčki	4–11 mesecev	12–15 ur
Malčki	1–2 let	11–14 ur
Pred šolo	3–5 let	10–13 ur
Otroci v šoli	6–13 let	9–11 ur
Najstniki	14–17 let	8–10 ur
Mladi odrasli	18–25 let	7–9 ur
Odrasli	26–64 let	7–9 ur
Starejši	65 let ali več	7–8 ur

Tabela 1: Priporočena količina spanja (Fry, 2020)

Faze spanja

Obstajata dve osnovni vrsti spanja: spanje s hitrim gibanjem oči (REM) in spanje brez REM (ki ima tri različne stopnje). Vsak je

povezan s specifičnimi možganskimi valovi in z nevronske aktivnostjo. V običajni noči večkrat krožimo skozi vse faze ne-REM in REM spanja, pri čemer se proti jutru pojavljajo vedno daljša in globlja obdobja REM (National institute of neurological disorders and stroke, 2019).

- Faza 1 ne-REM spanja je prehod iz budnosti v spanje. V tem kratkem obdobju (traja nekaj minut) sorazmerno lahkega spanca se srčni utrip, dihanje in gibanje oči upočasnijo, mišice pa se sprostijo z občasnimi trzi.
- Faza 2 ne-REM spanja je obdobje lahkega spanca, preden vstopimo v globlji spanec. Srčni utrip in dihanje se upočasnijo, mišice pa se še bolj sprostijo. Telesna temperatura pade in gibanje oči se ustavi.
- Tretja stopnja spanja brez REM je obdobje globokega spanca, ki ga potrebujemo, da se zjutraj počutimo osveženi. Pojavlja se v daljših obdobjih v prvi polovici noči. Mišice so sproščene in morda nas bo težko prebuditi.
- REM spanec se najprej pojavi približno 90 minut po tem ko zaspimo. Oči se za zaprtimi vekami hitro premikajo z ene na drugo strani. Dihanje postane hitrejše in neenakomerno, srčni utrip in krvni tlak pa narasteta. Večina sanj se zgodi med spanjem REM, čeprav so lahko nekatere tudi v ne-REM spanju (National institute of neurological disorders and stroke, 2019).

Pomen spanja

Večina odraslih potrebuje vsaj sedem ur spanja vsako noč za pravilne kognitivne in vedenjske funkcije. Nezadostna količina spanja lahko povzroči resne posledice. Nekatere študije so pokazale, da pomanjkanje spanja pušča ljudi ranljive za izpade pozornosti, zmanjšano kognicijo, zapoznele reakcije in spremembe razpoloženja (Fry, 2020). Po teoriji ohranjanja energije potrebujemo spanje, da varčujemo z energijo. Spanje nam omogoča, da zmanjšamo svoje potrebe po kalorijah, tako da del svojega časa preživimo v delovanju z nižjo presnovo. Raziskave kažejo, da lahko 8 ur spanja pri ljudeh povzroči dnevni prihranek energije 35 odstotkov v primerjavi s popolno budnostjo (Nunez, 2020). Druga teorija, imenovana obnovitvena teorija, pravi, da telo potrebuje spanec, da se obnovi. Ideja je, da spanje omogoča celicam, da se popravijo in ponovno rastejo. To podpirajo številni pomembni procesi, ki se zgodijo med spanjem, vključno s popravilom mišic, sintezo beljakovin, za rast tkiva in s sproščanjem hormonov (Nunez, 2020). Teorija o plastičnosti možganov pravi, da je za delovanje možganov potreben spanec. Natančneje, omogoča, da se nevroni ali živčne celice reorganizirajo. Spanje vpliva na številne vidike delovanja možganov:

- učenje,
- spomin,
- spretnosti reševanja problemov,
- ustvarjalnost,
- odločanje,

- koncentracija (Fry, 2020).

Spanec je prav tako nujen za čustveno zdravje. Med spanjem se možganska aktivnost poveča na področjih, ki uravnavajo čustva, s čimer podpirajo zdravo delovanje možganov in čustveno stabilnost (Nunez, 2020). Spanje vpliva na težo z nadzorom hormonov lakote. Ti hormoni vključujejo grelin, ki poveča apetit, in leptin, ki poveča občutek sitosti po jedi. Pomanjkanje spanja pa dviguje grelin in zavira leptin. Nedavne raziskave kažejo, da je lahko kronično pomanjkanje spanja, celo le pet zaporednih noči kratkega spanca, povezano s povečanim tveganjem za:

- debelost,
- metabolični sindrom,
- sladkorno bolezen tipa 2 (Nunez, 2020).

Od spanja je prav tako odvisen zdrav in močan imunski sistem. Raziskave kažejo, da lahko pomanjkanje spanja zavira imunski odziv in naredi telo dovzetno za mikrobe (Fry, 2020).

Kako lahko spimo bolje?

Ugotovljeno je, da je spanec bistvenega pomena za naše fizično in duševno zdravje. Toda kljub njegovemu pomenu je zaskrbljujoč odstotek ljudi redno prikrajšan za kakovosten spanec in so čez dan izrazito zaspani.

Telesna aktivnost

Vadba poveča učinek naravnih hormonov spanja, kot je melatonin. Študija v reviji Sleep je pokazala, da so ženske po menopavzi, ki so telovadile približno tri ure in pol na teden, lažje zaspale kot ženske, ki so telovadile manj pogosto. Vadba preblizu časa spanja je lahko nekoristna za spanec. Jutranje vadbe, ki nas izpostavljajo močni dnevni svetlobi, bodo pripomogle k naravnemu cirkadianemu ritmu (Harvard Health Publishing, 2021).

Hrana

Strokovnjaki pravijo, da se je dobro izogibati velikemu obroku v dveh do treh ura pred spanjem. Za lakoto priporočajo, da pojedemo majhen zdrav prigrizek (na primer jabolko z rezino sira ali nekaj polnozrnatih krekerjev) (Harvard Health Publishing, 2021).

Alkohol in kofein

Strokovnjaki pred spanjem odsvetujejo kofein, alkohol in čokolado. Čokolada vsebuje kofein, ki je stimulans. Presenetljivo ima podoben učinek tudi alkohol. Zaradi tega smo nekoliko zaspani, vendar je pravzaprav poživilo in moti spanec ponoči. Prav tako se je dobro izogibati vsem kislim hranam (kot so citrusi in sokovi) ali preveč začinenim (Harvard Health Publishing, 2021).

Rutina pred spanjem

Zdravniki svetujejo, da se pred spanjem ustvari dosledna rutina, ki ji sledimo vsak večer. Taka rutina pomaga krepiti zdrave navade in

signalizira umu in telesu, da se bliža čas spanja. Kot del te rutine lahko vključimo:

- Pomiritev vsaj 30 minut pred spanjem: veliko lažje je gladko zadremati, če smo pri miru. Tiho branje, raztezanje z majhnim učinkom, poslušanje pomirjujoče glasbe in sprostitvene vaje so primeri načinov, kako se spraviti v pravo razpoloženje za spanje.
- Zmanjšanje luči: izogibanje močni svetlobi lahko pomaga pri prehodu na spanje in prispeva k proizvodnji melatonina v telesu, hormona, ki spodbuja spanje.
- Prekinitev povezave z napravami: tablični računalniki, mobilni telefoni in prenosni računalniki lahko ohranijo naše možgane ožičene, zaradi česar je težko zares umiriti. Svetloba teh naprav lahko tudi zavira našo naravno proizvodnjo melatonina (Suni, 2021).

Spodbujanje navad pri spanju čez dan

Za kakovosten spanec ni pomembno le kar počnemo in konzumiramo nekaj ur pred spanjem, temveč so pri tem pomembne tudi naše navade tekom celotnega dneva.

- Dnevna svetloba: naše notranje ure se uravnavajo z izpostavljenostjo svetlobi. Sončna svetloba ima najmočnejši učinek. Pridobivanje odmerka dnevne svetlobe zgodaj v dnevu lahko pomaga normalizirati naš cirkadiani ritem.

- Kajenje: izpostavljenost dimu, vključno s pasivnim kajenjem, je bila povezana z vrsto težav s spanjem, vključno s težavami pri zaspanju in razdrobljenim spanjem (Suni, 2021).

Raziskava

V sklopu raziskovalne naloge sem izvedla raziskavo, katere primarni cilj je bil ugotoviti splošne spalne navade mariborskih srednješolcev. Anketo sem oblikovala s pomočjo spletnega orodja 1-ka. Na njo je v celoti odgovorilo 66 dijakov Tehničnega šolskega centra v Mariboru. 94 % anketiranih je moškega spola, 6 % pa ženskega, saj prej omenjeno šolo v veliki večini obiskujejo samo fantje.

Raziskovalna vprašanja

Za doseganje ciljev raziskovalne naloge sem si zastavila naslednja raziskovalna vprašanja:

Raziskovalno vprašanje 1: Koliko ur na noč povprečno spijo mariborski dijaki (med šolo)?

Raziskovalno vprašanje 2: Ob kateri uri gredo dijaki spat in ob kateri uri se zbujajo (med šolo)?

Raziskovalno vprašanje 3: Kako pogosto imajo dijaki težave s tem, da zaspijo?

Raziskovalno vprašanje 4: Kaj delajo dijaki preden zaspijo?

Hipoteze

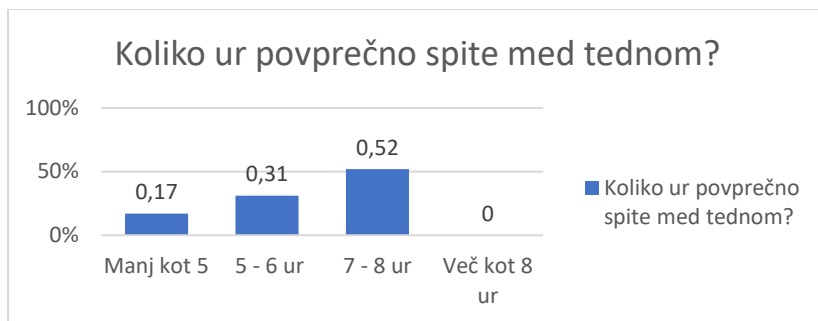
Hipoteza 1: Dijaki povprečno spijo 7-8 ur na noč (med šolo).

Hipoteza 2: Dijaki v povprečju hodijo spat do desete ure in se v povprečju zbuja od 6 do 7 ure (med šolo).

Hipoteza 3: Dijaki imajo v povprečju težave s spanjem nekaj krat na teden.

Hipoteza 4: Največji procent dijakov pred spanjem uporablja mobilni telefon.

Raziskovalno vprašanje 1: Koliko ur na noč povprečno spijo mariborski dijaki (med šolo)?

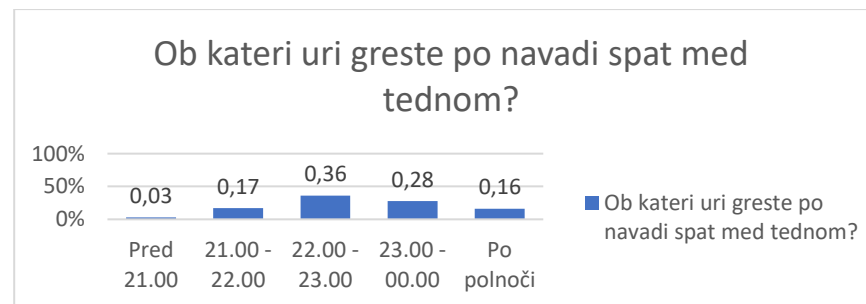
Graf 1: Raziskovalno vprašanje 1

Dijaki so odgovorili na vprašanje: Koliko ur povprečno spite med tednom? Na voljo so imeli 4 odgovore: Manj kot 5 ur, 5–6 ur, 7-8 ur ter več kot 8 ur. Iz zgornjih podatkov je razvidno, da malo več kot polovica dijakov (52 %) trdi, da povprečno spijo od 7–8 ur na noč. Najstniki bi naj potrebovali vsaj 8 ur na noč, kar pomeni, da veliko dijakov v povprečju spi premalo ur, za optimalno delovanje telesa.

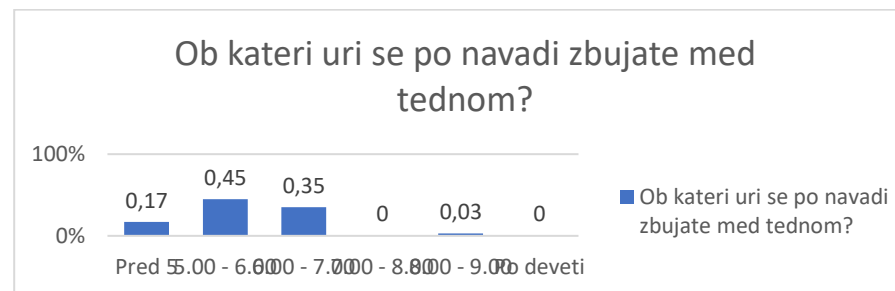
Hipoteza 1: Hipoteza 1: Dijaki povprečno spijo 7–8 ur na noč (med šolo), je na podlagi teh podatkov potrjena.

Pri naslednjem vprašanju: Koliko ur povprečno spite med vikendi in deloma prostimi dnevi, pa je kar 52 dijakov odgovorilo 7–8 ur in 30 % dijakov, da spijo več kot 8 ur.

Raziskovalno vprašanje 2: Ob kateri uri gredo dijaki spat in ob kateri uri se zbuja (med šolo)?

Graf 2: Raziskovalno vprašanje 2

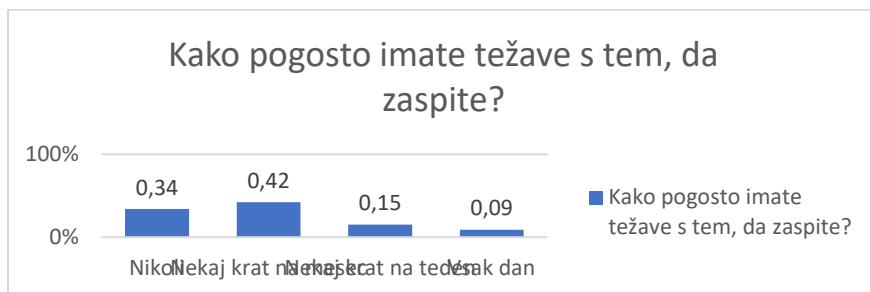

Graf 3: Raziskovalno vprašanje 2

Iz zgornjih grafov je razvidno, da največ dijakov hodi spat med 22.00–00.00 (64 %), zbudajo pa se med peto in šesto uro zjutraj (45 %). Podatki tako kažejo na to, da večina dijakov ne dobi priporočene količine spanja, saj če vzamemo dejstvo, da dijak zaspi ob 23.00, ter se zbudi med 5.00–6.00 pomeni, da dobi le 6–7 ur spanca na noč.

Hipoteza 2: Dijaki v povprečju hodijo spat do desete ure in se v povprečju zbudajo od 6. do 7. ure (med šolo), je na podlagi teh podatkov zavržena.

Raziskovalno vprašanje 3: Kako pogosto imajo dijaki težave s tem, da zaspijo?

Graf 4: Raziskovalno vprašanje 3

Iz zgornjega grafa je razvidno, da je skoraj polovica dijakov (42 %), odgovorila, da imajo v povprečju težave s spanjem nekajkrat na mesec. 15 % ima težave s spanjem nekajkrat na teden in le 9 % dijakov ima tovrstne težave vsak dan. Hipoteza 3: Dijaki imajo v povprečju težave s spanjem nekajkrat na teden, je na podlagi teh podatkov potrjena.

Raziskovalno vprašanje 4: Kaj delajo dijaki preden zaspijo?

Graf 5: Raziskovalno vprašanje 4

Dijaki so v anketi odgovarjali na vprašanja, kaj najbolj pogosto delajo pol ure do eno uro pred spanjem. Več kot polovica dijakov (kar 65 %) je odgovorila, da pred spanjem najpogosteje uporabljajo telefon. 11 % dijakov gleda televizijo, 12 % dijakov pa uporablja računalnik. Podatki kažejo na to, da so skoraj vsi dijaki pred spanjem izpostavljeni modri svetlobi, zaradi katere imamo dokazano manj kvaliteten spanec ali težje zaspimo.

Hipoteza 3: Največji procent dijakov pred spanjem uporablja mobilni telefon, pa je na podlagi teh podatkov potrjena.

ZAKLJUČEK

V današnjih časih, kjer vse poteka zelo hitro in kjer smo iz vseh strani bombardirani z najrazličnejšimi informacijami, ljudje radi pozabimo na naše spanje oziroma ne razmišljamo o posledicah nekvalitetnega in premalo dolgega spanca. Spanje je pomembno tako za otroke,

najstnike kot odrasle ljudi, daljše pomakanje le tega pa lahko vodi tudi do resnejših zdravstvenih težav. Najstniki bi po priporočilih spali 1 do 2 uri več kot odrasli ljudje, vendar le ti velikokrat zanemarjajo pomen spanja ali pa se ne zavedajo posledic pomanjkanja. Raziskava je pokazala, da velika večina dijakov spi premalo časa in se ne zaveda ali ne upošteva zdravih navad pred spanjem. To seveda lahko vpliva tudi na kognitivne sposobnosti dijakov ter na sam šolski uspeh. Seveda pa je potrebno poudariti, da je razumljivo, da ob šolskih obveznostih, hobijih, družini in prijateljih, najstniki vedno ne prioritizirajo svojega spanja. Pomembno pa je, da bi zdrave spalne navade začeli spodbujati tako pri dijakih, kot tudi pri celotni populaciji, saj ima kvaliteten spanec velik pomen za naše zdravje.

Viri in literatura

1. Fry, A. (11. 9. 2020). *Sleep foundation*. Pridobljeno 21. 11. 2021 iz Why Do We Need Sleep?: <https://www.sleepfoundation.org/how-sleep-works/why-do-we-need-sleep>
2. *Harvard Health Publishing*. (8. 9. 2021). Pridobljeno 1. 12. 2021 iz 8 secrets to a good night's sleep: https://www.health.harvard.edu/newsletter_article/8-secrets-to-a-good-nights-sleep
3. *National institute of neurological disorders and stroke*. (2019). Pridobljeno 25. 11. 2021 iz Brain Basics: Understanding Sleep: <https://www.ninds.nih.gov/Disorders/Patient-Caregiver-Education/Understanding-Sleep>
4. Nunez, L. (20. 6. 2020). *Healthline*. Pridobljeno iz What Is the Purpose of Sleep?: <https://www.healthline.com/health/why-do-we-sleep#heart-health>
5. Suni, E. (18. 11. 2021). *Sleep foundation*. Pridobljeno 2. 12. 2021 iz Healthy Sleep Tips: <https://www.sleepfoundation.org/sleep-hygiene/healthy-sleep-tips>
6. *US National Library of Medicine*. (7. 7. 2011). Pridobljeno 20. 11. 2021 iz Sleep and its importance in adolescence and in common adolescent somatic and psychiatric conditions: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3119585/>

Zrcalo zadovoljstva

JULIJA FRAS, *prof. nem. in ang. jezika*

julija.fras@tscmb.si

Povzetek: Zrcalo zadovoljstva je koncept, ki spodbuja pozitivno samopotrjevanje in krepi samozavest ter samopodobo. Gre za miselni okvir, ki je povezan z uporabo ogledala kot orodja za spodbujanje pozitivnega razmišljanja. Ideja je stati pred ogledalom in potrjevati pozitivne izjave o sebi ali svojem življenju. Ta praksa izhaja iz prepričanja, da ponavljanje pozitivnih potrditev pomaga zmanjšati stres in izboljšati splošno dobro počutje. Zrcalo zadovoljstva se lahko uporablja kot del vsakodnevne rutine za samo motivacijo in spodbudo. Potrditve prilagajamo glede na specifične cilje, izzive ali področja lastnega izboljšanja. Cilj je pomagati dijakom premagati notranjega kritika, se naučiti ljubiti same sebe in začeti verjeti pozitivnim potrditvam, ki jih izgovarjajo sebi v ogledalu. Ne osredotoča se samo na pozitivne afirmacije, ampak tudi na praznovanje dosežkov in izmenjavo misli.

Ključne besede: afirmacije, motivacija, samopodoba, zadovoljstvo

Abstract: The concept of "The positivity mirror" encourages positive self-affirmation and strengthens confidence and self-esteem. It

involves using a mirror as a tool to promote positive thinking. The idea is to stand in front of the mirror and affirm positive statements about oneself or one's life. This practice stems from the belief that repeating positive affirmations helps reduce stress and improve overall well-being. The positivity mirror can be used positively as part of a daily routine for self-motivation and encouragement. Affirmations can be changed and customized to specific goals, challenges, or areas of self-improvement. The goal is to help individuals overcome their inner critic, learn to love themselves, and essentially start believing positive affirmations they say to themselves in the mirror.

Keywords: affirmation, happiness, motivation, self-esteem

UVOD

Razredne ure so ključen del izobraževalnega procesa, kjer učitelji in dijaki vzpostavimo pomembne vezi in analiziramo učno okolje. Pozitivne afirmacije vključujem za motivacijo in spodbujanje učne storilnosti in s tem tudi uspešnosti dijakov. Verjamem, da lahko pripomorejo k ustvarjanju pozitivnega vzdušja, ki spodbuja učenje in rast posameznika. Ena izmed vlog učiteljev je graditi zaupanje in pomagati dijaku prepoznati svoje moči, talente in dosežke. Poudarjanje pozitivnih lastnosti, kot so vztrajnost, kreativnost in prizadevnost spodbuja občutek lastne vrednosti in samopodobe pri vseh, saj ko se počutimo cenjeni in spoštovani, smo bolj pripravljeni sodelovati, se truditi in prevzemati odgovornost za svoje učenje. Ko se otroci počutijo samozavestne in motivirane, so bolj osredotočeni in produktivni v svojem delu. S tem se lahko izboljša tudi njihova uspešnost pri šolskih nalogah in testih.

V zadnjem času je med mladimi popularen »Mirror selfie«. To je posnetek sebe, ki ga posnamejo tako, da držijo pametni telefon v roki in se fotografirajo ali posnamejo pred ogledalom. Te posnetke pogosto objavijo na družabnih omrežjih Instagram, Snapchat ali TikTok in jih delijo s svojimi sledilci. V razredu sem se odločila izrabiti ta trend za postavitev zrcala zadovoljstva.

Spodbujanje samopodobe in učna uspešnost

Raziskave potrjujejo, da so se v zadnjih letih stiske med mladostniki močno povečale. Na prvem mestu je strah, na drugem pa težave s samopodobo. Mladi hrepenijo po tem, da bi jim nekdo prisluhnil in jih sprejel takšne, kot so (TOM, 2023). S pozitivnimi afirmacijami preusmerimo negativne misli v bolj motivacijske in s tem premagamo pasivnost in neaktivnost. Pozitivne afirmacije so kratka sporočila, ki jih izgovorimo, napišemo ali tiho preberemo, da z njimi preusmerimo naše misli od žalostnih ali prisilnih misli, ki lahko zavirajo in manjšajo našo produktivnost. Pozitivne afirmacije imajo veliko koristnih učinkov: zmanjšujejo raven stresa, izboljšajo sposobnost reševanja težav, zvišujejo samopodobo in dobro vplivajo na učni uspeh. Pozitivne afirmacije lahko pomagajo pri reševanju problemov in soočanju z negotovostjo in so s tem učinkovite pri doseganju boljših rezultatov na več področjih tudi v šoli (Dutcher, 2016). Študije so pokazale, da pozitivno naravnani otroci dosegajo boljše rezultate pri učenju in preizkusih (Hao, 2023).

Zrcalo zadovoljstva

V trenutku, ko stojimo pred zrcalom se povežemo s svojimi mislimi in čustvi, ki oblikujejo naš vsakdan. Zrcalo nas vabi, da zremo v svoje oči in se povežemo s svojim odsevom. Eden od glavnih afektivnih ciljev je povečanje samozavesti in občutkov lastne vrednosti. Dijake lahko spodbudimo k empatiji in sočutju, tako do sebe kot do drugih, saj imajo možnost ljubeče in sočutne obravnave. Med opazovanjem

lastne podobe v ogledalu se lahko razvije tudi sposobnost kritičnega razmišljanja o svoji podobi in prepoznavanje nerealnih pričakovanj ali negativnih prepričanj o sebi ter razvoj bolj realističnega in pozitivnega pogleda na sebe.

Vključevanje besed v ta odsev je, da spremenimo negativne samogovore ter gojimo bolj ljubeč in podporni notranji dialog, ki vpliva na podzavest in vodi v spremembe. Z ustrežno prakso in nekaj trdnimi afirmacijami lahko odpravljamo negotovosti in vzorce, ki nas ovirajo.

Vaje pred zrcalom se uporabljajo za samorefleksijo ali razmišljanje o lastnih dejanjih, odločitvah in lastnostih. Kratek vpogled v zrcalo povzroči, da se zazremo tudi vase, svoja dejanja, besede in spontano začnemo tudi premišljevat o vrednotah in čustvih. Ko se poglobljamo vase, lahko bolje razumemo svoje cilje, strahove in sanje. To lahko vodi dijake, da se bolj zavestno odločajo o tem, kako postopati v odnosih. Pred zrcalom lahko vadimo tudi govor, telesno govorico in se s tem urimo v javnem nastopanju.

Slika 1: Zrcalo zadovoljstva

Vir: Lasten

Spodbujanje vzdržljivosti z vajo »Jaz sem ...«

Vzdržljivost je sposobnost, da se uspešno spoprimemo s stresnimi situacijami, izzivi, spremembami ali celo travmatičnimi dogodki. Gre za sposobnost prilagajanja, okrevanja in vztrajanja v težkih okoliščinah. Notranja moč samozavesti, pozitivnega odnosa do življenja, samospoštovanje in notranji občutek nadzora nam pomagajo prebroditi težave in se soočiti s stresnimi situacijami. Pri razredni uri so dijaki dobili nalogo, da so napisali stavke, ki se začnejo z »jaz«. Ker učim angleščino, se pri razrednih urah veliko

pogovarjamo tudi v angleščini, saj je to generacija, ki je odraščala ob iPadih in telefonih. Delo pred ogledalom pomaga preseči vzorce, ki ustvarjajo negotovost in strah, kar omogoča globljo povezavo s samim seboj. Svoje stavke so tudi likovno obogatili. Dijaki se tudi slikajo in nato objavijo to na socialnih omrežjih. Gledanje v zrcalo je sprožilo različne čustvene odzive. Nekateri dijaki so se počutili dobro glede sebe in svojega videza, zato jim je to še povečalo občutek samozavesti. Drugim je zbudilo notranje premisleke o svojem videzu. Spet tretji so razmišljali o svojih ciljih, ter se spraševali o svoji nadaljnji poti. V enem primeru je zrcalo pokazalo manjšo pomanjkljivost (mozolj), kar je sprožilo negativen odziv. Prevelika osredotočenost na pomanjkljivosti ali nepopolnosti je tudi povod za pogovor o sprejemanju sebe takšnega, kot si.

Oseba, ki jo gledaš je odgovorna za ...

Razvijanje odgovornosti pri dijakih je pomemben del razvoja do zrelosti. Stopnja razvite odgovornosti vpliva na njihovo uspešno integracijo v družbo in pripravo na samostojno življenje. Ni lahko pripeljati dijake do spoznanja, da imajo njihova dejanja posledice, ne glede na to, ali so pozitivne ali negativne. Učenje odgovornosti je proces, ki zahteva čas, potrpljenje in doslednost. Prevezanje odgovornosti za svoje vedenje in ravnanje v družbi vključuje spoštovanje drugih, reševanje konfliktov na konstruktiven način ter spoštovanje družbenih norm in vrednot. Odgovornost za razvoj interesov, sprejemanje izzivov, učenja novih veščin in postavljanja

ciljev za prihodnost lahko dijakom predstavimo pogosteje. Raziskovanje čustev in izkušenj, da bi jih bolje razumeli je del odraščanja. Gledanje v zrcalo razkrije tudi slabe navade (slaba drža, prekomerna teža) ali telesne spremembe (rane, modrice). Zrcalo je orodje, kjer se tudi soočimo s posledicami dejanj oziroma s prevzemanjem odgovornosti za svoje napake. Je izhodišče za pogovor o iskanju načinov, kako jih popraviti ali se iz njih naučiti. Pred dijake položite besede, kot so: sreča, odločitve, dejanja, odzive, odnos, prihodnost ... Dijaki so med besedami izbrali tisto, ki jim je najbolj blizu in nato utemeljili, zakaj so jo izbrali. Nato sem na ogledalo nalepila list s stavkom »oseba, ki jo gledaš je odgovorna za...« vsak je svojo besedo nalepil.

Slika 2: Razvijanje odgovornosti

Vir: Lasten

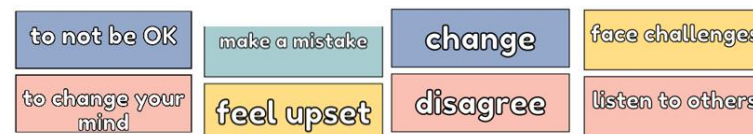
Toksična pozitivnost

Toksična pozitivnost se nanaša na nezdravo uporabo pozitivnega razmišljanja. Zatiranje in ignoriranje negativnih občutkov, čustev ali izkušenj s poudarjanjem pozitivnih vidikov lahko ovira dijake, da se soočijo s svojimi težavami ali občutki, ki so negativni. To jih lahko ovira pri spopadanju s stresnimi situacijami. Potlačena čustva, kot so žalost, jeza ali strah ne vodijo v reševanje čustvenih težav, ampak samo povečajo notranji konflikt. Vsiljevanje pozitivnega razmišljanja, ne da bi upoštevali dejanska čustva ali izkušnje poveča občutke nelagodja pri tistih, ki se že počutijo slabo. S tem je še bolj omejena možnost posameznika za zdravo čustveno izražanje in resnično reševanje težav. Psihologi uporabljajo koncept dela pred zrcalom kot terapevtsko prakso, ki spodbuja osebo, da raziskuje svoje notranje misli, občutke in vedenje ter razvijajo večjo samozavedanje. Soočanje z izzivi je pomemben del osebnega in poklicnega razvoja, ki se mu nihče ne more izogniti. Vaje pred zrcalom bi naj spodbudile dijake, da sami sebe bolje spoznajo in izboljšajo svoje zavedanje tako, da se bolj zavestno lotevajo izzivov, ki so v njihovem življenju. S tem namenom sem z dijaki naredila vajo, ki daje vrednost tudi sprejemanju neprijetnih stanj, ki pa so del življenja. Težke izkušnje so priložnost za osebno rast in učenje. Namesto da bi potlačili slabe stvari in obupali jih usmerimo k reševanju, saj bo to dijake opremilo, da se naučijo nekaj novega in postanejo močnejši.

Na zrcalo nalepimo začetek stavka »OK je, da...«, dijaki ga dopolnijo s svojimi idejami ali si pomagajo s pripravljenimi listki.

- ...nisi OK.
- ...si premisliš.
- ...narediš napako.
- ...si razburjen.
- ...se spreminjaš.
- ...se ne strinjaš.
- ...poslušáš druge.
- ...se soočáš z izzivi.

Biti odprt za povratne informacije in kritiko omogoča, da rastemo in se izboljšamo. Namesto da bi se obrnili stran od kritike, jo sprejmemo in uporabimo za svoj napredek. Pozitiven odnos do napak pomeni, da dijaki razumejo, da so napake del procesa učenja in jih sprejemajo kot priložnost za rast. Namesto da bi se ob napakah počutili nemočne ali neuspešne, jih sprejemajo kot priložnost za učenje in izboljšanje.

Slika 3: Toksična pozitivnost

Vir: Lasten

Zrcalo zadovoljstva na hodniku šole

Dijaki so sami prišli na idejo, da bi želeli imeti eno veliko ogledalo, saj je ogledalo v učilnici premajhno, zato je šola kupila ogledalo, ki so ga pritrdili na steno na hodniku. Odločili smo se, da bomo okoli ogledala ob posebnih priložnostih nalepili obvestila, fotografije, misli, dosežke. Točka, kjer je ogledalo, je postala prava postojanka optimizma in prijaznosti. Dijaki se tukaj radi ustavijo, se tudi fotografirajo in nato sliko objavijo na socialnih omrežjih. Nekaterim je postal del vsakodneвне prakse, da se ustavijo pri ogledalu in preberejo kaj lepega, se pogledajo, se posvetijo svojemu odsevu v ogledalu in pozitivnemu razmišljanju. Pred ogledalom večina zacveti, se nasmeji in tudi povprašajo, kaj bo naslednja tema. V ogledalu se radi pogledamo tudi učitelji, saj tudi mi potrebujemo opomnik, da zmanjšamo raven stresa in okrepimo notranjo moč.

Slika 4: Zrcalo zadovoljstva na hodniku šole

Vir: Lasten

ZAKLJUČEK

Zrcalo se ne uporablja samo za preverjanje frizure in kako nam stojijo oblačila, ampak nam lahko pomaga premagovati negativne samogovore in soočanje z negotovostmi, ter spodbuja samopodobo in dviguje samozavest. Zrcalo zadovoljstva lahko uporabimo kot orodje za osebni razvoj in dobro počutje in ustvarimo bolj pozitiven odnos do sebe in sveta okoli nas. Večkratna izpostavljenost pred ogledalom lahko vodi v spremembe v miselnih vzorcih in s tem pozitivno vpliva na čustveno stanje in splošno počutje. Kljub potencialnim koristim pa pozitivne afirmacije same po sebi niso čudežno zdravilo za vse težave. Čeprav lahko prispevajo k izboljšanju samopodobe in pozitivnega razmišljanja, je potrebno upoštevati tudi druge spremembe v življenjskem slogu. Izogibanje negativnim občutkom lahko vodi v nerešene čustvene težave. Strah pred izražanjem resničnih občutkov ne sme biti povod za pozitivne afirmacije, saj lahko to vodi do pomanjkanja veščin za spopadanje s stresnimi situacijami. Zrcalo zadovoljstva je lahko zanimiv dodatek v šoli, ki krepi posameznikov notranji monolog in lahko tudi razvija bolj konstruktivni odnos do sebe pri dijakih. Vseeno pa dijake spodbujamo k iskrenemu in odprtemu izražanju svojih občutkov in izkušenj. Zrcalo zadovoljstva je lahko velika pridobitev v vsakem okolju za ustvarjanje bolj pozitivnega, spodbudnega in produktivnega delovnega okolja za vse prisotne.

Viri in literatura

1. Dutcher, J. M., Creswell, J. D., Pacilio, L. E., Harris, P. R., Klein, W. M. P., Levine, J. M., Bower, J. E., Muscatell, K. A., & Eisenberger, N. I. (2016). Self-Affirmation Activates the Ventral Striatum: A Possible Reward-Related Mechanism for Self-Affirmation. *Psychological Science*, 27(4), 455-466. <https://doi.org/10.1177/0956797615625989>
2. Hao, Jiang, Zhenyi, Xiaorong, Xianfeng Ding (2023). Self is up when you are powerful: Flexibility of self-concept, *Journal of Experimental Social Psychology*. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2023.104502>
3. Falk EB, O'Donnell MB, Cascio CN, Tinney F, Kang Y, Lieberman MD, Taylor SE, An L, Resnicow K, Strecher VJ. Self-affirmation alters the brain's response to health messages and subsequent behavior change. *Proc Natl Acad Sci U S A*. 2015 Feb 17;112(7):1977-82. doi: 10.1073/pnas.1500247112. Epub 2015 Feb 2. PMID: 25646442; PMCID: PMC4343089.
4. TOM. 2023 Publikacija »Kaj si mladi želijo, da bi odrasli vedeli o njih?« <https://e-tom.si/publikacija-kaj-si-mladi-zelijo-da-bi-odrasli-vedeli-o-njih/> (pridobljeno 29. 3. 2024)

Potovanje v deželo dinozavrov

AJDA HUDEJ, *prof. slov.*

ajda.hudej@gmail.com

Povzetek: Dinzavri so živali, ki navdušujejo celo paleto ljudi – od tistih najmlajših, ki so nad podobo teh praživali samo vizualno navdušeno, do tistih velikih, ki so že zdavnaj zapustili šolske klopi in katerih zanimanje sega globoko v enciklopedije in v raziskovalne naloge. V članku sem opisala projekt, ki sem ga pripravila in izvedla v oddelku podaljšanega bivanja v 1. in 2. razredu. S projektom sem želela preseči golo igranje s figuricami dinozavrov in risanje teh groznih velikanov, zato sem med dejavnosti vključila tudi časovni trak razvoja prazgodovine (razvoj življenja na Zemlji), spoznavanje paleontologije in delo paleontologov.

Ključne besede: prazgodovina, dinozavri, razvoj življenja na Zemlji, paleontologija, fosili

Abstract: Dinosaurs are animals that fascinate a whole range of people - from the youngest, who were only visually excited by their image, to the older ones, who have long since left the school desks and whose interest extends deep into encyclopedias and research papers. In the article, I described the project that I prepared and

implemented in the extended stay department in the 1st and 2nd grades. With the project, I wanted to go beyond simply playing with dinosaur figurines and drawing these terrible giants, so I also included a timeline of the development of prehistory (the development of life on Earth), learning about paleontology and the work of paleontologists among the activities.

Keywords: prehistory, dinosaurs, evolution of life on Earth, paleontology, fossils

UVOD

Zgodovina je edino področje, ki otroku pomaga pri zavedanju časa. Otrok ta občutek razvija zelo počasi. Prvo zavestno srečanje z minevanjem časa se zgodi že zelo zgodaj, ko malček spoznava dnevno rutino. Pri treh letih se otrok začne zavedati minevanja časa (kar se je že zgodilo, je bilo včeraj; kar se šele bo zgodilo, je jutri). V obdobju med šestim in devetim letom starosti se otrok začne zavedati, da je tudi sam del sveta in zgodovine (Hudej, 2018). Zgodovino lahko otrokom približamo na dva načina. Prvi način je, da z dejavnostmi razvijamo otrokov občutek za čas, drugi način pa je, da otrokom predstavljamo časovni trak zgodovine sveta in njegovo vlogo v njem.

Zgodovina v učnem načrtu v prvih dveh razredih osnovne šole

Učenci se v osnovni šoli prvič srečajo s spoznavanjem zgodovine že v prvem razredu.

Učni načrt pri predmetu Spoznavanje okolja predvideva, da učenci:

- časovno raziskujejo, opredeljujejo in pojasnjujejo dogodke in spremembe v različnih letnih časih,
- znajo razlikovati preteklost in sedanost v svojem življenju in vedo, da je bilo življenje ljudi v preteklosti drugačno,
- spoznajo vidike življenja ljudi v preteklosti in danes (bivališča, prehrana, obleka, delo, prevoz),
- spoznajo časovni potek dogodkov, uporabijo nekatere osnovne izraze za opredeljevanje dogodkov, kot so: prej, potem, včeraj, danes, jutri, teden, dnevi v tednu, dan, mesec, letni časi, leto,

- znajo opisati razliko med dnevom in nočjo (UN Spoznavanje okolja, 2018).

V drugem razredu se cilji in vsebine razširijo, a še vedno ostajajo v okviru poznavanja človeške preteklosti. Učenci tako:

- časovno raziskujejo, opredeljujejo in pojasnjujejo dogodke in spremembe v različnih letnih časih,
- znajo razlikovati preteklost in sedanost v svojem življenju in vedo, da je bilo življenje ljudi v preteklosti drugačno,
- spoznajo vidike življenja ljudi v preteklosti in danes (bivališča, prehrana, obleka, delo, prevoz),
- spoznajo časovni potek dogodkov, uporabijo nekatere osnovne izraze za opredeljevanje dogodkov, kot so: prej, potem, včeraj, danes, jutri, teden, dnevi v tednu, dan, mesec, letni časi, leto,
- spoznajo koledar, znajo povezati navidezno gibanje Sonca in dnevni čas (Digitalizirani učni načrt, 2020).

Priprava projekta

Dinozavri so bitja, ki vzbujajo pozornost ter željo po raziskovanju v vseh starostnih obdobjih – od najmlajših v vrtcu do najstarejših, ki so že davno zapustili šolske klopi. Ko sem poučevala v oddelku podaljšanega bivanja v prvem razredu, sem opažala, da so dinozavri z nami čisto vsak dan v šolskem letu. Navduševala me je otroška radovednost in želja po novem znanju. Odločila sem se, da sledim

otrokovemu notranjemu učitelju in jim omogočim, da dinosavre spoznajo še bolj podrobno.

Projekt je v moji glavi postajal počasi in postopoma. Če smo želeli resnično spoznati dobo dinosavrov, smo morali cilje iz učnega načrta razširiti in nadgraditi.

V samem začetku projekta sem se oprla na najbolj očiten znak zanimanja za dinosavre – igrače/figure teh prazgodovinskih velikanov, ki so nas spremljale že pred samim projektom. Sledile so tridelne karte dinosavrov in postavitev razredne knjižnice s knjigami o dinosavrih. Počasi, a zagotovo je projekt preraščal samega sebe in v določenih pogledih presenetil celo mene samo, saj sem sledila otroškim interesom, ki so me vsak dan peljali dlje in globlje v raziskovanje.

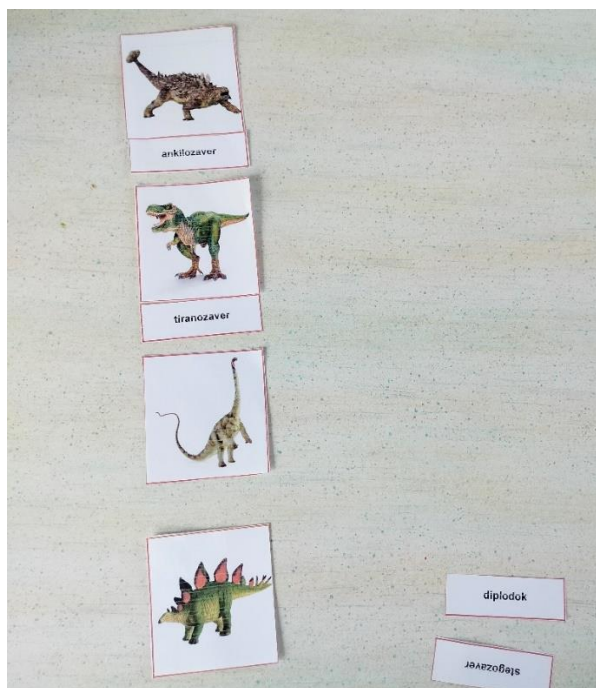
Dejavnosti za učence sem pripravila tako, da so jih učenci lahko izvajali čim bolj samostojno in so lahko v čim večji meri sledili svojim zanimanjem in interesom. Okolje sem oblikovala tako, da je že samo po sebi spodbujalo učence k aktivnemu raziskovanju. Tak način učenja otrokom omogoča, da se učijo sodelovanja, načrtovanja, iskanja informacij in kritičnega mišljenja. V času projekta so si z lastno aktivnostjo konstruirali svoje znanje o dinosavrih in takratnem svetu.

Figure dinosavrov

Dinosavri so med učenci prve triade vedno prisotni. Še preden smo se lotili projekta, so bili naši redni spremljevalci. To sem s pridom izkoristila, ko smo zakorakali v projekt. Učence sem prosila, da s seboj prinesejo svojega najljubšega dinosavra. Prvi dan smo se ob figuricah o dinosavrih samo pogovarjali. Tako sem spoznala njihovo predznanje in njihova zanimanja. Konec dneva smo dinosavre razstavili na nizki omarici v razredu.

Tridelne karte

Naslednji dan sem učencem predstavila tridelne karte o dinosavrih. Najprej sem jim pokazala karte s sliko in napisom. Tako smo lahko ob sliki prebrali še napis/poimenovanje in se prepričali o istovetnosti predstavljenega dinosavra. Po prvi predstavitvi kart s sliko in napisom smo prinesli še vse zbrane figure dinosavrov in jih skušali razporediti k ustreznim kartam. Učenci so imeli kar nekaj težav zaradi različnih barv in izvedb različnih proizvajalcev. Pogovorili smo se in s skupnimi močmi ugotovili, da podobno kot živali iste pasme (npr. psi) so se najbrž tudi dinosavri med seboj rahlo razlikovali.

Slika 1: Karte dinozavrov
Vir: Lasten

Naslednji dan sem učencem predstavila še karte dinozavrov brez napisa. Naenkrat sem jim predstavila samo deset kartic s slikami. Prosila sem jih, da k slikam razporedijo še napise/poimenovanja. Ker sem projekt izvajala v prvem razredu, sem napise prebrala jaz, učenci pa so napise razporedili k ustrezni sliki.

Ko so razporedili vse napise, sem jim ponudila še karte s slikami in napisi, da so lahko preverili, ali so vse napise položili k pravih slikam (tudi tokrat sem pomagala z branjem).

Ko sem videla, da učenci nimajo težav z razporejanjem desetih kartic, sem postopoma dodajala še preostale kartice.

Postopoma so učenci pri delu s tridelnimi kartami postajali vse bolj samostojni, hkrati pa so jim kartice omogočale vaje v branju, saj so jim bile besede vedno bolj domače in so jih tudi bralno hitro usvojili.

Dinozavrov svet

Med branjem različnih enciklopedij in zgodb o dinozavrih, so učenci opazili nenavadne rastline, ki so rasle v času dinozavrov. Skupaj smo se odločili, da bomo tudi mi narisali take ali podobne rastline. Za risanje sem jim ponudila šelehamer, saj so bile rastline v tistih časih ogromne. Ko so bila drevesa narisana, smo jih izrezali in prilepili na steno učilnice. Narisali pa smo tudi gore in vulkan. Učenci so spontano v ta novi stari svet prinesli figurice dinozavrov, ki smo jih razstavili v razredu. Kmalu so ugotovili, da dinozavri potrebujejo votlino, v kateri bodo lahko prespali in v katero se bodo lahko zatekli pred dežjem. Za gradnjo smo uporabili lesene deščice, ki jih učenci sicer uporabljajo za gradnjo različnih konstrukcij med prsto igro. Kasneje so dinozavrovemu svetu dodali še ograjo (da dinozavri ne bodo ušli).

Razredna knjižnica

Razredno knjižnico sem zaradi praktičnih razlogov razdelila na dva dela. V prvem delu so bile knjige (enciklopedije), ki so o življenju dinozavrov govorile s povsem znanstvenega vidika. Tja smo z učenci pokukali, ko nas je zanimalo kakšno dejstvo o teh prazgodovinskih živalih. Drugi del knjižnice pa je bil posvečen knjigam, ki so o dinozavrih govorile s povsem leposlovnega vidika (pravljice, zgodbe).

a. Enciklopedije

Neal Layton: Najkrajša zgodovina vsega

Mala enciklopedija zgodovine sveta

Enciklopedija dinozavrov (več kot 60 pošasti iz pradavnine)

Steve Parker: Kako so živeli dinozavri

Sara Hurst: Posveti skozi stran: Dinozavri

Garry Fleming: Odkrivamo dinozavre sveta

Bailey Jacqui: Življenje se postavi na noge

b. Leposlovne knjige

Whaite Michael: Bagerozavri

Sara Ball: Divji dinozavri

Leopold Suhodolčan: Piko Dinozaver

Rex Stone: Zaliv dinozavrov

Ian Whybrow: Gregor in dinozavri

Lila Prap: Dinozavri!?

Slika 2: Literatura o dinozavrih

Vir: Lasten

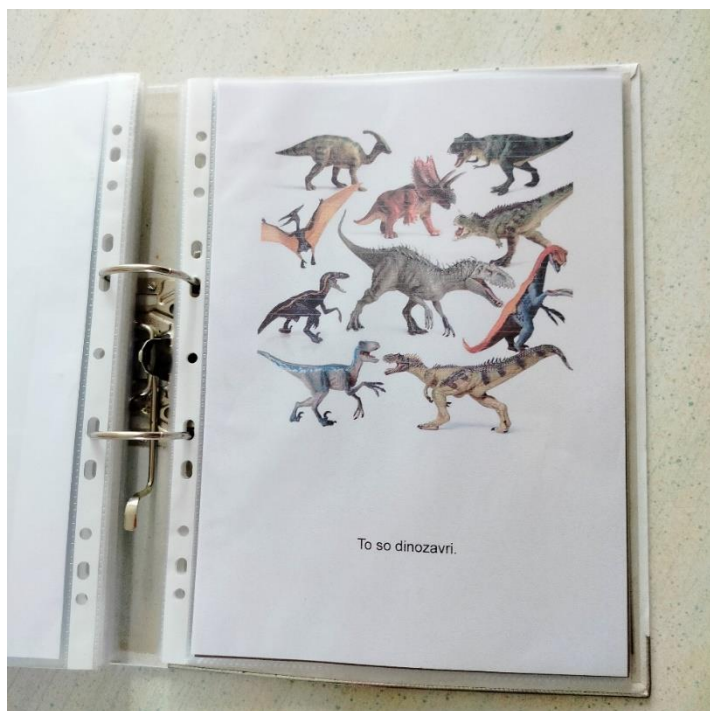
Mapa o dinozavrih

Po navadi ob takih in podobnih projektih izdelam mapo o glavni temi projekta. Tokrat pa nisem izdelala samo ene mape o dinozavrih, saj je tema preveč obsežna, učenci pa preveč radovedni.

Prva mapa o dinozavrih je bila zelo splošna.

Na začetno stran sem prilepila slike različnih dinozavrov. Pod sliko sem dodala kratek napis: To so dinozavri.

Na naslednjih straneh sem dodala fotografije, ki so predstavljale življenjsko okolje dinosavrov (napis: Dinosaurs so lived in prehistoric times.), njihove prehranjevalne navade (napis: Nekateri dinosaurs so ate meat. Some dinosaurs ate plants.), različne vrste dinosavrov (napis: We know different kinds of dinosaurs).

Slika 3: Mapa o dinosavrih

Vir: Lasten

Naslednje mape, ki sem jih izdelala, so bile posvečene posameznim vrstam dinosavrov. V eni sem predstavila tiranosavra, v eni

stegosavra, v eni diplodoka in v zadnji dinosavra, ki spada med ptice - velociraptorja. V mapah sem želela predstaviti dinosavre, ki so bili tudi po zunanjem izgledu in lastnostih različni (velik, majhen, rastlinojed, mesojed, dinosaver, ki leti itd.). Vsako sliko sem opremila s kratkim stavkom, včasih samo besedo, da so učenci lahko (sčasoma) sami brali napise in bili tako povsem samostojni pri izbiri dejavnosti (do takrat sem jim jaz brala napise in so bili tako odvisni od mene in od tega, ali imam čas za branje ali ne).

Jaz paleontolog

Ob raziskovanju dinosavrov in njihovega življenja smo v knjigah srečali tudi lik paleontologa. Nekateri učenci so že poznali poklic, drugi so zanj slišali prvič. Tudi tokrat sem učencem omogočila, da tisti, ki vedo, delijo znanje z drugimi. Razvil se je zanimiv pogovor, ob katerem sem bila sama samo nema opazovalka. V šolo sem prinesla majhno lopatko, prilagojen čopič, majhno brisačo. Tako sem na praktičnem primeru pokazala orodje, s katerimi paleontologi izkopavajo kosti dinosavrov.

Iz das mase sem izdelala "dinosavrove kosti". V pečici sem jih posušila, da so postale trdne. Tako pripravljene sem položila v plastične zaboje in jih prekrila s peskom. Zaboje sem (iz praktičnih razlogov) postavila na šolsko dvorišče.

Otroke sem razdelila v majhne skupine. Vsaka skupina je dobila svoje orodje (čopiče, majhne (čajne) žličke in majhne brisačke za roke. Že pri spoznavanju poklica arheologa sem učencem razložila, kako paleontologi zelo nežno in zelo previdno odkopavajo kosti, ki so zelo krhke.

Pri razporeditvi plastičnih zabojev s kostmi in peskom sem pazila, da sem jih razporedila dovolj daleč, da se otroci pri delu med seboj niso ovirali in motili drug drugega.

Slika 4: Izkopavanje kosti

Vir: Lasten

Ko so izkopali posamezno kost, so jo odložili na brisačko. Na koncu, ko so izkopali vse kosti, pa so poskušali "sestaviti" dinosavra. Ob tem

so ugotavljali, kateri deli dinosavra spadajo kam ("Ta debela kost je noga, te tanke pa so rebra.") Pri delu so si lahko pomagali s knjigo, v kateri je bilo prikazano, kako arheologi sestavljajo dinosavra.

Ogled lutkovne predstave

Enega izmed deževnih dni smo izkoristili za ogled kratke lutkovne predstave o poklicu paleontologa, ki je bila predvajana na RTV Sloveniji.

Z otroki smo si predstavo ogledali šele po tem, ko so sami v pesku iskali kosti dinosavrov, zato jih je ogled še toliko bolj pritegnil. Med ogledom so se pogovarjali, izražali svoje mnenje in si delili lastne izkušnje pri odkopavanju oz. sestavljanju dinosavrovih kosti.

Časovni trak zgodovine

Ker je čas, ko so dinosavri kraljevali na Zemlji tako zelo oddaljen in si je to časovno enoto zelo težko predstavljati, sem za učence izdelala časovni trak razvoja živih bitij na planetu Zemlja.

Učence sem povabila, da se usedejo v krog. Že prej sem na tleh učilnice pripravila preprogo, ob njej pa košaro s sličicami iz prazgodovine. Iz košare sem vzela prvo sličico in začela pripovedovati zgodbo.

»Ko se je oblikovala Zemlja, je bila vsa pokrita z vodo in na Zemlji ni bilo življenja. Ampak sonce je Zemljo ogrelo in sčasoma so se pojavila prva živa bitja. Imenujemo jih bakterije.«

Na preprogo sem položila prvo sličico – sličico bakterij.

»V morju in ob njem so zrastle drobne rastline, ki jih imenujemo alge in lišaji.«

Vsakič, ko sem poimenovala novo vrsto živih bitij, sem na preprogo položila novo sličico. Tako sem preko majhnih živali, ki niso imele hrbtenice (nevretenčarjev) v zgodbi prišla do rastlin s cvetovi, do večjih živali v morju (vretenčarji – ribe), dvoživk, dreves, plazilcev, trav, sadnih dreves, ptic in na koncu sesalcev ter človeka.

Na koncu, ko sem na trak položila že vse sličice, sem pod sličicami razvila še trak, na katerem so bila zapisana poimenovanja posameznih živih bitij.

Puzzle

Prinesla sem različne puzzle dinozavrov, da so jih lahko otroci sestavljali v času, ko sicer ni bilo usmerjenih dejavnosti.

Slika 5: Puzzle dinozavrov

Vir: Lasten

Dinozavri iz kartona

Na spletu sem poiskala načrt za izdelavo dinozavrov iz kartona. Ob delu so otroci urili fino motoriko (obrisovanje likov - dinozavrov) in pridobivali spretnost izrezovanja s škarjami.

Origami

Učenci so večkrat (pri drugih dejavnostih in drugih projektih) izrazili željo, da bi iz papirja zgibali različne oblike. Zelo sem se razveselila, ko sem v knjižnici našla knjigo Origami, v njej pa načrt za zgibanje dinozavra. Ugotovila sem, da je tak origami za šestletnike

prezahteven, zato sem dejavnost prilagodila. Na spletu sem našla poenostavljen origami. Otroci so s škarjami samo obrezali sliko (silhueto) in jo kasneje po črtkanih črticah zgibali v obliko tiranozavra.

Dinozavrovo gledališče

V času, ko sem izvajala projekt, so si učenci ogledali lutkovno predstavo. Domislila sem se, da bi lahko ustvarili dinozavrovo gledališče.

Učencem sem naročila naj od doma prinesejo stare, a še lepe nogavice brez para. Sama sem že vnaprej izdelala ročno lutko dinozavra. Ko sem ga prinesla v razred, je požel veliko zanimanja med učenci. Povabila sem jih, da vsak prinese svojo nogavico.

Z velikim veseljem so se lotili dela. Pri delu sem jih usmerjala res samo toliko, kolikor je bilo nujno. Predstavila sem jim materiale, iz katerih lahko izdelajo dinozavrove oči (debelejši barvni papir, raznobarni filc, sukanec, šivanke), potem pa sem pustila njihovi ustvarjalnosti prosto pot. Učenci so pomoč poiskali, ko je bilo potrebno oči in 'grbo' zašiti na nogavico.

Med delom se je med otroki razvila pestra komunikacija. Pomagali so si pri izrezovanju oči za lutko, si izposojali škarje, pisala in tudi ideje. Nekateri, ki so čakali na škarje ali barvice, pa so se preizkušali v animaciji nogavic. Zelo radi so z na pol dokončanimi lutkami

komunicirali s sošolci in/ali njihovimi dinozavri v delu. Še posebej fantje so bili pri delu zelo ustvarjalni, saj so želeli narediti svoje dinozavre čim bolj grozne. Deklice pa so se trudile, da bi bil njihov dinozaver čim lepši in čim bolj zapeljiv (velike temne oči z dolgimi trepalnicami).

Štejemo z dinozavri

Da bi lahko tudi v času podaljšanega bivanja učenci skozi igro utrjevali seštevanje in odštevanje števil do deset, sem pripravila dve dejavnosti.

Prva dejavnost je vključevala že pripravljene plastificirane kartice z natisnjenimi posameznimi računi (brez rezultata) in figurice dinozavrov. Za to dejavnost nisem uporabila zbranih in razstavljenih dinozavrov, ampak sem uporabila manjše (učencem ne tako zelo zanimive) figurice dinozavrov, ki sem jih položila v pleteno košaro, da so učenci že takoj vedeli, da so namenjeni računanju. V posebno škatlico pa sem položila plastificirane račune.

Učenci so z uporabo figuric utrjevali številske predstave, ki so jih spoznavali pri rednem pouku. Z dinozavri pa so utrjevali tudi računske operacije seštevanja in odštevanja do 10. Do pripravljenega materiala so imeli učenci ves čas projekta dostop in so bili pri delu povsem samostojni.

ZAKLJUČEK

Čeprav je prazgodovina za otroke v prvem razredu preveč oddaljena, da bi si lahko konkretno predstavljali življenje v tistem času, lahko s skrbno pripravljenim okoljem, materiali in dejavnostmi, omogočimo, da učenci tudi to področje doživijo z vsemi svojimi čuti in na način, ki je njim blizu in jim omogoča, da svoje znanje razširijo v čim večji možni meri. V času trajanja projekta sem opazila, da so se tudi tisti učenci, ki jih tematika sprva ni navduševala, zelo hitro začeli vključevati v organizirane dejavnosti in se kmalu lotili tudi samostojnega raziskovanja. Ker so bile dejavnosti pripravljene in dostopne ves čas (ves mesec), so imeli učenci dovolj časa, da so počasi širili obzorja in se zadržali na področjih, ki so jih morda bolj pritegnila kot ostala.

Viri in literatura

1. Hudej, A. (2019). *Priročnik za znanost: zgodovina. Izobraževanje za pedagoge montessori*. Interno gradivo. Šoštanj, samozaložb.a
2. Jacqui, B. (2001): *Življenje se postavi na noge*. Radovljica, Didakta.
3. Kolar, M., Krnel, D. (2011). Velkavrh, A.: *Učni načrt. Program Osnovna šola. Spoznavanje okolja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo.
4. Layton, N. (2006). *Najkrajša zgodovina vsega*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
5. Woodward, J. (2016). *Enciklopedija dinozavrov (2010)*. Ljubljana, Mladinska knjiga.

Prešerno s Prešernom

AJDA HUDEJ, *prof. slov.*

ajda.hudej@gmail.com

Povzetek: Prazniki so v šolskem prostoru ves čas prisotni. Obeležujemo jih na več načinov, bodisi praznujemo znotraj razreda ali pa se prazniku posvetimo na ravni šole, v večjem številu in z obširno proslavo. V članku sem predstavila praznovanje Prešernovega dne v oddelku podaljšanega bivanja v 1. in 2. razredu osnovne šole. Dejavnosti sem organizirala tako, da so učenci lahko doživeli Prešerna in njegovo poezijo z vsemi svojimi čuti. Učenci so prek poslušanja Prešernove poezije, spoznavanja načina življenja v Prešernovih časih razvijali čuječnost in se urili v zaznavanju in ustvarjanju svoje lastne poezije. Spoznali in usvojili pa so tudi zgodovinske plese (ki so aktualni tudi še danes).

Ključne besede: prazniki, Prešernov dan, praznovanje, Prešeren, poezija

Abstract: Holidays are always present in the school premises. We celebrate them in several ways, either we celebrate within the class or we dedicate ourselves to the holiday at the school level, in larger numbers and with an extensive celebration. In the article, I presented

the celebration of Prešeren's Day in the extended stay department in the 1st and 2nd grade of elementary school. I organized the activities so that the students could experience Prešeren and his poetry with all their senses. Through listening to Prešeren's poetry, getting to know the way of life in Prešeren's time, the students developed mindfulness and trained in the perception and creation of their own poetry. They also learned about and adopted historical dances (which are still relevant today).

Keywords: holidays, Prešeren's Day, celebration, Prešeren, poetry

UVOD

Vsaka šola v svoj letni delovni načrt vključi tudi praznike in praznovanja le-teh. Učitelji in učenci se zavzeto pripravljajo na šolske, včasih tudi občinske proslave – ob dnevu državnosti, ob slovenskem kulturnem prazniku, ob dnevu samostojnosti in enotnosti. Prazniki so navadno enodnevní, priprave nanj trajajo malo dlje, a učencu, ki ni aktivno vpet v same priprave (ne prepeva v pevskem zboru, ne sodeluje kot nastopajoči v proslavi), lahko praznik spolzi mimo in se ga niti ne zaveda.

S svojim projektom sem učencem 1. in 2. razredov želela omogočiti pristen stik s slovenskim kulturnim praznikom in s Prešernovo poezijo. Želela sem jim omogočiti čas, da lahko v svojem ritmu in v skladu s svojimi zanimanji raziskujejo vsebino in ozadje kulturnega praznika.

Kaj so prazniki in praznovanja

Prazniki in praznovanja že od nekdaj osmišljajo in zapolnjujejo človeška življenja. Predstavljajo zadovoljstvo, sprostitev, dneve srečanj in druženja. Ne obstajajo od danes, ampak so del naše kulture, dediščine in tradicije (Ovsec v Žalig, 2013, str. 3).

V SSKJ sta praznik in praznovati razložena z naslednjimi besedami:

Praznik¹ -a m (á)

1. dan, ko se navadno ne dela, posvečen kakemu pomembnemu dogodku ali spominu nanj: jutri bo praznik; označiti praznike na koledarju z rdečo barvo; bilo je ravno na praznik; čestitati .delovnim ljudem k prazniku, za praznik, ob prazniku; za praznike je prišel domov; ob nedeljah in praznikih je hodil v hribe / domači praznik v okviru družine; dan, ko se pri hiši zakolje prašič; državni, krajevni, občinski praznik; publ. Dvojni praznik *rojstni dan in god*; kulturni praznik; novoletni prazniki; praznik dela *prvi maj* / kot voščilo vesele praznike.

// rel. dan, posvečen spominu na kak pomemben dogodek, osebo iz cerkvene zgodovine: veseliti se praznikov / božični prazniki *božič, novo leto in (sveti) trije kralji*; zapovedani prazniki *ki se praznujejo kot nedelja*; obhajati praznik *praznovati* / cerkveni praznik.

// ekspr., v povedni rabi dan, ki je po čem tak kot praznik: ko se je sin vrnil, je bil zanjo velik praznik

• najino življenje bo en sam praznik *veselo, brezskrbno*; ni vsak dan praznik *človek (pri delu) nima vedno uspeha*

2. mn., zastar. počitnice: vsa leta je praznike preživel pri stricu na deželi; ob praznikih je hodil na morje (SSKJ, 2022).

Praznováti -újem nedov. (á

û)

Proslavljati kak pomemben dogodek ali spomin nanj: zvečer bomo praznovali njen rojstni dan; slovesno praznovati dan

državnosti; praznovati obletnico pesnikove smrti; novo leto bomo praznovali doma / obletnica poroke je danes, praznovali bomo pa jutri

// nav. ekspr. *ne delati, počivati*: trgovine danes praznujejo / konji so praznovali v hlevu

• danes praznuje naša mama rojstni dan *ima*; jutri bo praznoval osemdesetletnico *bo star osemdeset let*; publ. naši igralci so na tem igrišču že tretjič praznovali zmago *zmagali*

◆ rel. praznovati božič; praznovati nedeljo *udeležiti se maše in ne opravljati težkih fizičnih del* (SSKJ, 2022).

Praznik ljudje razumemo kot poseben dan. Na ta dan se slavnostno oblečemo, si privoščimo slavnostne jedi, se udeležimo proslav, si izrekamo čestitke, včasih se tudi obdarujemo.

Praznike delimo na državne, kulturne in verske. Lahko so uradni ali neuradni. Vsak praznik ima za ljudi poseben pomen – usmeri pozornost na pomembne vsebine našega življenja.

Prazniki po koledarju v letu 2024

Prazniki, povezani z zgodovinskimi dogodki, družbo in državo ter dela prosti dnevi:

1. 1. 2024 novo leto
8. 2. 2024 slovenski kulturni praznik
31. 3. 2024 velika noč
1. 4. 2024 velikonočni ponedeljek
27. 4. dan upora proti ukopatorju
1. in 2. 5. 2024 praznik dela
25. 6. 2024 dan državnosti
15. 8. 2024 Marijino vnebovzetje
31. 10. 2024 dan reformacije
1. 11. 2024 dan spomina na mrtve
25. 12. 2024 božič
26. 12. 2024 dan samostojnosti

Dela proste dneve v Sloveniji določa Zakon o praznikih in dela prostih dnevih (2005, čl.1, čl. 2).

Novo leto

Novo leto je prvi dan novega koledarskega leta. Ta dan je praznik po vsem svetu in predstavlja trenutek, ko tako posamezniki kot tudi družba kot celota delajo obračune med že opravljenim delom ter načrti in željami za leto, ki prihaja.

Slovenski kulturni praznik – Prešernov dan

Na ta dan se Slovenci spominjamo smrti našega velikega pesnika Franceta Prešerna. Slovenci smo ta dan izbrali za kulturni praznik, ker

je France Prešeren s svojim življenjem in delovanjem mnogo pripomogel k oblikovanju slovenske narodne zavesti ter posledično tudi k izoblikovanju samostojne slovenske države.

Velika noč in velikonočni ponedeljek

Velika noč je najpomembnejši krščanski praznik. Na ta dan Kristjani praznujejo Jezusovo trpljenje, smrt in vstajenje od mrtvih. Za razliko od ostalih praznikov, ta praznik nima točno določenega datuma, saj ga praznujemo prvo nedeljo po prvi polni luni (med 22. marcem in 25. aprilom). Velikonočni ponedeljek je dan po Veliki noči.

Dan upora proti okupatorju

Na ta dan je bila v Ljubljani leta 1941 ustanovljena osvobodilna fronta slovenskega naroda. 27. april je dan, ko se spominjamo upora slovenskega naroda proti okupatorju v 2. svetovni vojni.

Praznik dela

Praznik dela je mednarodni praznik delavstva, ki ga praznujejo v večini držav sveta. Prvi so 1. maj praznovali ameriški delavci, leta 1899 pa je ta postal mednarodni delavski praznik. Danes je od vseh običajev najbolj ohranjen in najbolj prisoten običaj kurjenja kresov na predvečer praznika. V večini mest in vasi postavljajo tudi mlaje, ki so navadno iz debla smreke, breze in bora, ki ga ovijejo z bršljanom. Na vrhu mlaja je obešena zastava, pod smrekovino pa na deblo pritrdijo venec, ki ga žene in dekleta spletejo iz cvetja in zelenja.

Dan državnosti

Tega dne se spominjamo razglasitve neodvisne Slovenije. Republika Slovenija je 25. junija 1991 postala samostojna država. Razglašena je bila samostojnost in neodvisnost. Tega dne je Slovenija izstopila iz jugoslovanske federacije. S tem dnem je Slovenija dobila zastavo in druga državna znamenja. Na ta dan sta bili sprejeti Deklaracija o neodvisnosti Slovenije in Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije (Bogataj v Žalig, 2013, str. 9).

Marijino vnebovzetje

Marijino vnebovzetje ali Veliki šmaren je velik krščanski praznik, ko se krščanska cerkev spominja Marijine smrti in njenega vnebovzetja. Praznik Marijinega vnebovzetja je za slovensko ljudstvo izrednega pomena (Kurent v Žalig, 2013, str. 9).

Dan reformacije

Obdobje reformacije je za Slovence zelo pomembno, saj nam je prineslo prvo knjigo in s tem knjižnji jezik, za kar je bil zaslužen protestant primož Trubar. Reformacija je bila versko gibanje v zahodni Evropi v 16. stoletju. Glavna težnja reformatorjev je bila spremeniti cerkev v skladu s prvotnimi krščanskimi načeli. Prvo žarišče reformacije se je na naših tleh pojavilo leta 1523 v Trstu, leta 1525 na Kranjskem, kmalu za tem pa se je razširilo po ostalih slovenskih krajih. Trajala je približno 100 let, z njo pa smo pridobili

književnost, prve kulturne ustanove in šole. Osrednja osebnost reformacije na Slovenskem je bil Primož Trubar, ki se je na vse moči boril proti katoliški cerkvi. Leta 1550 je napisal Katekizem, prvo knjigo v slovenskem jeziku in prvo slovensko tiskano knjigo. To, kar so Slovenci dosegli v času reformacije, je bistvenega pomena. Rodila se je namreč zavest o slovenski narodni skupnosti (Zorec v Žalig, 2013, str. 10).

Dan spomina na mrtve

Na ta dan praznujemo spomin na vse rajne. Prvotno se je praznik imenoval Dan spomina na vse svete. Na ta dan ljudje v Sloveniji obiskujejo pokopališča, prinašajo cvetje na grobove in prižigajo sveče.

Božič

Božič je krščanski praznik. Na ta dan se kristjani po vsem svetu spominjajo rojstva Jezusa Kristusa. S tem dnem so v slovenski tradiciji povezani različni običaji. En izmed njih je postavljanje božičnega dreveščka, okrašene smrečice. K božični tradiciji spadajo tudi jaslice – aranžiran prikaz Kristusovega rojstva. Na slovenskem so prve jaslice zasledili leta 1664 v Jakobovi cerkvi v Ljubljani. Danes je postavljanje jaslic oblika mojstrstva in ustvarjalnosti, v božičnem času si jih lahko ogledamo na različnih razstavah po Sloveniji (Bogataj v Žalig, 2013, str. 12).

Dan samostojnosti

Leta 1990 je bil na ta dan razglašen izid plebiscita za samostojno Slovenijo (Rozman v Žalig, 2013, str. 12). Po več kot petdesetih letih so bile leta 1990 v Sloveniji organizirane prve demokratične večstrankarske volitve, na katerih je zmagala Demokratična opozicija Slovenije (Demos – koalicija novih opozicijskih strank.) Ta je bila ustanovljena v letih 1998 in 1990 s krščanskim demokratom Lojzetom Peterletom na čelu.

Današnje ureditev Slovenije smo dobili s plebiscitom (po državnem pravu je to splošno glasovanje ljudstva o zakonih in ostalih državnih aktih, po mednarodnem pravu pa ljudsko glasovanje o spremembi državne pripadnosti ozemlja), ki se ga je udeležilo kar 93,2 % volivcev, od tega je 88,2 Slovencev glasovalo za samostojno državo.

Slovenska skupščina je 25. junija 1991 sprejela Deklaracijo o neodvisnosti, razglasitev pa je bila dan kasneje, 26. junija (Zorec v v Žalig, 2013, str. 13).

Prazniki v učnem načrtu v prvih dveh razredih osnovne šole

V učnem načrtu pri predmetu Spoznavanje okolja za prvi razred je zapisano, da učenci spoznajo, da so nekateri dnevi v letu posebno pomembni, ker so jim ljudje (kot posamezniki ali v določenem okolju, državi) pripisali poseben pomen in te dneve tako tudi doživljajo (UN, 2011) V učnem načrtu za drugi razred se ta cilj razširi:

Učenci znajo poimenovati nekaj praznikov, ki jih praznujemo v Sloveniji (lokalnih in državnih), in jih znajo razlikovati glede na njihovo povezanost s kulturno, versko in državotvorno tradicijo (UN, 2011).

Priprava projekta

Projekt sem pripravila že v januarju, da smo se lahko z učenci na praznik v miru in v svojem tempu pripravili. Pripravljenih dejavnosti nisem predstavila vseh naenkrat, ampak sem prinašala stvari počasi, eno po eno. Stvari, ki sem jih že predstavila učencem, nisem odnesla ali pospravila, ampak so bile otrokom na voljo ves čas projekta.

Mapa o Prešernu

Ker se je v že izvedenih projektih mapa s slikami in najbolj osnovnimi podatki o predmetu/osebi, ki smo jo spoznavali, izkazala za uspešno, sem jo med materiale vključila tudi tokrat.

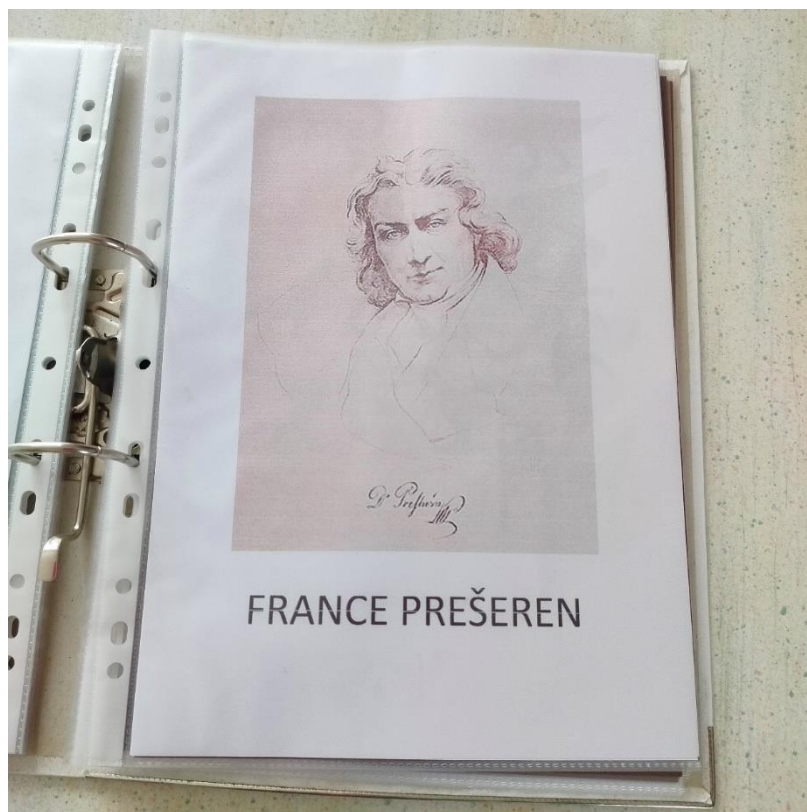
Izbrala sem 15 fotografij, ki so prikazovale Prešerna in njegovo življenje. Najprej je bila to njegova slika, potem fotografija njegovega rojstnega kraja, Vrbe. V mapo sem vključila tudi fotografijo mesta Dunaj, kjer je Prešeren preživel študijska leta. Fotografije, ki sem jih še vključila, so: fotografija njegove pesniške zbirke, fotografije povodnega moža, slika Primičeve Julije in slika Ane Jelovšek. Dodala sem še fotografijo njegovega spomenika, njegovega groba in fotografijo iz kulturne proslave ob 8. februarju.

Pod vsako fotografijo sem dodala kratek napis, npr. France Prešeren, Prešernove poezije, Vrba na Gorenjskem, mesto Dunaj ...

Ko sem mapo prvič prinesla v razred, sem učence povabila, da se posedejo v krog. Najprej sem jim pokazala Prešernovo fotografijo in jih vprašala, če vedo, kdo je to. Ker so se o Prešernu pogovarjali že pri pouku, so pesnika takoj prepoznali.

V nadaljevanju sem se opirala na njihovo predznanje in ob listanju po mapi in ogledovanju posameznih fotografij, sem omogočila učencem, da sami povedo, kar so si zapomnili pri pouku ali doma.

Kasneje, ko so fotografije in napiše v mapi že poznali, so jo lahko sami vzeli v roke in jo listali ter se ob tem pogovarjali s sošolci.

Slika 1: Mapa Franceta Prešerna

Vir: Lasten

Izdelajmo Julijo in Prešerna

Učenci so že pri pouku spoznavali razlike med življenjem nekoč in danes. Prav tako smo se o tem pogovarjali ob karticah s fotografijami predmetov nekoč in danes. Pred dejavnostjo sem učencem ponudila

še dejavnost, kjer so iz papirja izrezovali oblačila za fanta in punco in jih kasneje oblačili glede na letni čas.

Naslednji dan sem prinesla fotokopije (črno belega obrisa) princeske v razkošni obleki. Preden sem jim razdelila liste, sem jim povedala, da princeske ne bodo barvali, ampak bodo iz barvnih serviet izdelali njeno obleko.

Ponudila sem jim serviete različnih barv, ki so jih razrezali na 2 cm široke trakce. Z lepilom so namazali spodnji del princeskine obleke, trakec so nagubali in nagubanega prilepili na obleko. Ko so končali spodnjo vrstico, so vzeli naslednji trakec, ga ponovno nagubali in ga prilepili centimeter ali dva nad prvim trakcem, tako da je spodnji del segal čez prvega in je obleka dobila obliko volančkov iz blaga. Volančke so nalepili po celotnem spodnjem delu obleke, zgornji del obleke pa so pobarvali ali pa polepili s koščki serviete.

Jaz pesnik

Ob karticah s predmeti, ki se rimajo, smo z učenci ugotovili, da so rime zabavne. Zato sem pripravila lističe, na katere so lahko zapisovali posamezne rime. Dejavnost, ki je bila najprej povsem spontana, se je razvila v pravo iskalnico rim. Ko je bilo listkov z rokami že precej, smo se odločili, da poskusimo iz teh rim sestaviti čisto pravo pesem. Pesmi, ki so nastale, smo obesili na oglasno tablo v razredu.

Nekoč in danes

Na spletu sem poiskala fotografije starih koles, starih oblačil, konjske vprege, starih ur ipd. Slike sem natisnila in prilepile na trši papir. Hkrati s starimi fotografijami/risbami pa sem natisnila tudi fotografije sodobnih stvari (koles, avtov, oblačil, ur ...) in jih prav tako natisnila in nalepila na kartice. Ob prvem stiku otrok s karticami smo se o slikah samo pogovarjali.

Iskanje rim s pomočjo slik (kartic)

Doma sem izdelala karte rim. Najprej sem poiskala besede, ki se rimajo. Npr. omara - kitara, kos - nos, trava - krava ... Potem sem na spletu poiskala fotografije iz slike teh besed in jih natisnila ter nalepila na kartice (trši papir). Kartice sem premešala in jih pokazala učencem. Najprej smo si skupaj ogledali vse fotografije in jih poimenovali. Povedala sem jim, da dve po dve kartici spadata skupaj. Vprašala sem jih, katere kartice mislijo, da so par. Izbrala sem eno kartico in jo na glas poimenovala. Vzela sem še eno kartico in tudi to poimenovala. To sem delala toliko časa, da sem med sličicami našla dve, ki sta se rimali. Ko smo skupaj našli prvo rimo, so učenci zelo hitro ugotovili, kaj morajo iskati in sem jih lahko prepustila samostojnemu delu.

Knjiga O dečku, ki je pisal pesmi

Skupaj z učenci smo se odpravili v knjižnico, kjer smo si izposodili knjigo Mojiceje Bonte z naslovom O fantu, ki je pisal pesmi. Knjiga na

preprost in zabaven način opisuje Prešernovo otroštvo in mladost. Knjigo sem učencem predstavila in prebrala v času, ko je bila večina otrok prisotna (niso imeli dejavnosti), saj so sami izrazili željo, da bi vsi slišali zgodbo.

Plešemo s Prešernom

Učencem sem povedala zgodbo o prevzetni Urški in povodnem možu (prirejeno po pesmi Povodni mož). Ob pripovedovanju sem učencem kazala slike iz knjige Povodni mož. Bili so navdušeni nad lepimi oblekami, ki so jih takrat nosile gospe. Prosila sem jih, da v šolo prinesejo pustne obleke za princeske, fantje pa kravate, metuljčke, pustne srajčke (če jih imajo doma), nekaj oblačil pa sem prinesla tudi sama. Doma sem izbrala primerno glasbo (dunajski in angleški valček).

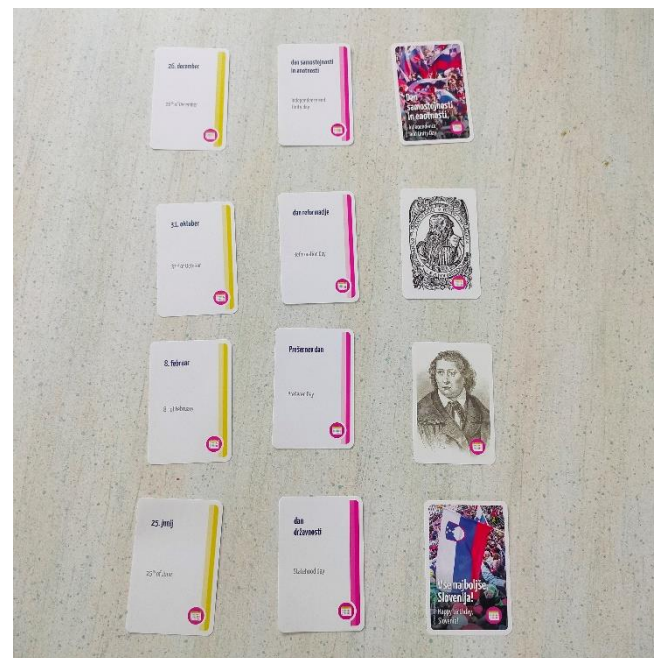
Prvi dan sem jim pokazala plesne korake. Naslednji dan smo ponovili, kar smo se naučili prejšnji dan. Razdelila sem jih v pare in smo korake zvadili še v parih. Tretji dan smo poskusili zares. Da je bilo vse skupaj še bolj slavnostno, smo zunanji izgled (princeskino obleke in srajce z metuljčki) dopolnili še s posebnimi frizurami.

Državni prazniki v Sloveniji – igra s kartami

Navdih za igro s kartami sem dobila, ko sem vodila tečaj slovenščine za tujce in smo pri urah uporabljali igro Slovenija, ki so jo razvili v okviru projekta »Izzivi medkulturnega sobivanja«.

Pri igranju uporabljamo različne kartice: kartice z opisi, kartice s pojmi, kartice s slikami, kartice z opisom figuric, kartice z vprašanji in odgovori.

Odločila sem se, da bom pri dejavnosti uporabila samo kartice z opisi, kartice s pojmi in kartice s slikami. Uporabila sem samo kartice, na katerih so bili upodobljeni slovenski državni prazniki. Kartice sem razporedila v tri košarice (za vsako področje svojo košarico). Najprej sem izvlekla kartico s sliko. Z učenci smo si sliko ogledali, učenci so ugibali, kaj bi slika lahko pomenila. Pri nekaterih slikah (Prešeren) je bilo hitro jasno, o čem bo govora, pri drugih pa je bilo malo težje ugotoviti. Potem sem izvlekla še kartico iz druge košare. Na tej kartici je bil napisan datum, kdaj omenjeni praznik praznujemo (npr. 26. december). Na tretji kartici pa je bil še zapis poimenovanja praznika (npr. Dan samostojnosti in enotnosti). Kartice smo položili na mizo, da so si jih lahko vsi ogledali.

Slika 2: Kartice z opisi

Vir: Lasten

ZAKLJUČEK

Prazniki so lahko zelo resna stvar, ki učencev nižjih razredov prav nič ne pritegne. A če se stvari lotimo na pravi način in stvari predstavimo na način, da lahko tudi mlajši učenci sami raziskujejo in sami doživljajo praznik, potem beseda dolgočasno izgine, ostanejo pa samo navdušeni učenci, ki so v procesu dejavnosti pozabili, da delajo resno stvar.

Viri in literatura

6. Bizjak Končar, A. (2022). *SSKJ*. Ljubljana : Založba ZRC
7. *Igra Slovenija* (2020). Didaktična igrača. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje znanost in šport, Izzivi medkulturnega sobivanja
8. Kolar, M.,Krnjel, D. (2011). Velkavrh, A.: *Učni načrt. Program Osnovna šola. Spoznavanje okolja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo.
9. Žalig, P. (2013). *Praznovanja v vrtcih in prvih razredih osnovne šole* (diplomsko delo). Pedagoška fakulteta, Maribor.
10. Bonte, M. (2009). *O dečku, ki je pisal pesmi*. Tržič: Učila International.

Nič in neskončno pri matematiki v srednji šoli

BLAŽ KNEP, *prof. mat.*
blaz.knep@escelje.si

Povzetek: V članku je prikazano, kako lahko pojma nič in neskončno povežemo na matematično pravilen način tako, da ju lahko razumejo tudi dijaki. Prikazane so tipične dileme in vprašanja, ki pri obravnavi obeh matematičnih pojmov nastanejo. Podani so primeri nalog, s katerimi dijake vzpodbudimo, da k vprašanju pristopijo samostojno, postopoma, z lastnimi razmišljanji. Pri tem uporabijo znanje in izkušnje, pridobljene v osnovni šoli.

Ključne besede: neskončno, nič, matematika

Abstract: The article shows how the concepts of zero and infinity can be connected in a mathematically correct way so that even students can understand them. Typical dilemmas and questions that arise when dealing with both mathematical concepts are shown. There are examples of tasks with which students are encouraged to approach the question independently, gradually, with their own thinking. In

doing so, they use the knowledge and experience gained in elementary school.

Keywords: infinity, zero, mathematics

UVOD

Nič in neskončno sta pojma, o katerih učenci radi razmišljajo. Navadno ne čutijo zadržkov, če morajo o tem razmišljati na glas, pred ostalimi. Če se s pojmom nič pri matematiki srečajo razmeroma zgodaj, v osnovni šoli, je pojem neskončnosti bolj skrivnosten. »Razumevanje neskončnosti ima velik pomen v matematiki, vendar pa se kljub temu ne obravnava sistematično.« (Gole, 2013, str. 107). »Matematika je usmerjena tudi v razumevanje abstraktnih konceptov in njihovo uporabo v različnih kontekstih. Učenci, ki razvijajo matematično pismenost, se naučijo razmišljati na abstraktni ravni in s tem pridobijo sposobnost prepoznavanja vzorcev, oblikovanja matematičnih modelov in reševanja kompleksnih problemov.« (Bone in Sirnik, 2023, str. 3). Učenci se obeh pojmov zavedajo, nekateri ju razumejo bolj, drugi manj, oboji pa priznajo, da sta pojma zahtevna, sploh če o njih govorijo matematiki, fiziki ali filozofi. Opisana tematika je lahko priložnost, da učenci tudi pri pouku matematike izražajo svoja razmišljanja in vedenja, kar so sicer vajeni pri družboslovnih predmetih. »Učenci imajo pri pouku premalo možnosti za izražanje svojih zamisli. Pri pouku večinoma govori učitelj in učence nagovarja frontalno. Pouk se gradi na predpostavki, da obstaja znanje neodvisno od učenca in se vanj postopno pretaka. Posledice takšnega pouka se kažejo v nizki motivaciji, premajhni trajnosti in uporabnosti znanja« (Ivanuš Grmek, Čagran, Sadek, 2009). Skupaj z dijaki lahko poiščemo sorodnosti, ki veljajo za oba pojma in si pri obravnavi lastnosti prvega

pojma pomagamo z lastnostmi drugega pojma in obratno. »Sodobno poučevanje matematike poudarja predvsem razumevanje matematičnih pojmov ter uporabo znanja. To naj bi se odražalo tudi v procesu učenja in poučevanja ter matematičnega pouka.« (Žakelj, 2011, str. 44). Z dobro zasnovanimi zaporednimi vprašanji in dilemami učitelj lahko dijake pripravi do spoznanja, da je število nič možno razmeroma preprosto povezati z neskončnim približevanjem k le-temu. Tako se med pojmom nič in neskončno pri dijaki ustvari matematična povezava. »Problem neskončnih postopkov, ki je povzročal velike težave starim Grkom, pa že zaradi zgodovinskih okoliščin ni le tehnični detajl z obrobja človeškega zanimanja, ampak pomembna zmaga razuma pri dojetju neskončnega.« (Tomšič Mavrič, Repolusk, Hvala, 2012, str. 63).

Praktični del

S pojmom števila 0 se učenec sreča v osnovni šoli. Nauči se osnovnih računskih lastnosti v povezavi s številom 0. Računske operacije s številom 0 zmeraj pritegnejo pozornost učencev in tudi širšega kroga zainteresiranih. Če je vsem jasno, da je npr. $5 + 0 = 5$ in $5 - 0 = 5$ oz. splošneje $a + 0 = a - 0 = a$, je že pri množenju to za odtenek težje. Dijaki na vprašanje koliko je karkoli pomnoženo z 0 poznajo odgovor, to je 0. Ko jih povprašam po argumentu zakaj je temu tako, navadno podajo odgovor:

- Če imam 5 vrečk in v vsaki vrečki po 0 bombonov, potem imam skupaj 0 bombonov. Zato je $5 \cdot 0 = 0$.

Argument je popolnoma pravilen. Dijake vzpodbudim, da poskušajo preoblikovati zgornji argument tako, da bi ilustriral dejstvo, da je tudi $0 \cdot 5 = 0$. V pomoč jim omenim izjavo: če imam 0 vrečk in v vsaki po 5 bombonov, potem imam skupaj 0 bombonov. Dijakom izjava seveda ni več tako intuitivno razumljiva. Strinjajo se, da je zaradi zakona o zamenjavi pri množenju sklep pravilen. V gimnazijskem programu lahko omenimo, da nič vrečk predstavlja prazno množico, prazni množici pa lahko pripišemo katerokoli lastnost. Na podobno situacijo dijaki naletijo pri obravnavi implikacije, ko iz nepravilne predpostavke lahko sledi karkoli in je takšno sklepanje popolnoma pravilno.

Pri deljenju so stvari še težje. Zakaj je nič deljeno s karkoli enako nič? Dijake vzpodbudimo, da se pri argumentiranju še naprej držijo bombonov.

- Če imam 0 bombonov, ki jih razdelim enakomerno med 5 otrok, potem bo vsak otrok dobil 0 bombonov. Zato je $0:5 = 0$.

Z dijaki še spremenimo vlogi deljenca in delitelja. Zakaj je pet deljeno z nič nedefinirano? Dijaki poznajo koncept nedefiniranega ulomka iz osnovne šole, ampak ne več kot to. Zgodilo se je, da je dijak podal naslednji odgovor.

- Če imam 5 bombonov in 0 otrok, potem vprašanje, koliko bombonov dobi vsak izmed 0 otrok nima smisla, zato je tak izraz nedefiniran.

Do neke mere se z argumentom lahko strinjamo. Dijaki radi slišijo vsebinsko naravnano razlago, ki jim približa problematiko deljenja z nič. Učni načrt osnovnošolske matematike sicer predvideva, da učenec pozna dejstvo, da je deljenje z 0 neizvedljiva operacija, oziroma da količnik pri deljenju števila s številom 0 ne obstaja. Dijake prvih letnikov je smiselno vprašati, če vedo, zakaj je temu tako. Odgovore dijakov lahko strnemo:

- Če s kalkulatorjem vtipkamo npr. 5 deljeno z 0, kalkulator vrne napako.
- Deljenje z nič sploh ni deljenje.
- Število nič nima obratne vrednosti.

Tovrstne odgovore učencev, ki so ravno začeli s srednješolskim izobraževanjem, je treba pohvaliti. Čeprav si moramo priznati, da se velika večina dijakov, ki poda zgornje odgovore še ne more zavedati vsebinskega ozadja teh besed.

Problem deljenja z nič lahko otrokom predstavimo na naslednji način. Najprej jim pokažemo povezavo med množenjem z velikim številom in deljenjem z majhnim številom, to je številom blizu 0. Npr. množenje s sto ustreza deljenju z eno stotino, množenje z milijon ustreza deljenju z eno milijoninko, itd. Pomagamo si lahko s tabelo v Excelu. »IKT odpira veliko možnosti za učinkovitejši razvoj matematičnega znanja učenca in omogoča različne pristope k poučevanju in učenju (npr. raziskovanje in reševanje matematičnih

ter avtentičnih problemov).« (Žakelj in drugi, 2010, str. 19). Izkušnje iz prakse kažejo, da dijaki na tak način najhitreje dojamejo, da če želimo definirati deljenje z nič, potem si moramo ogledati deljenje s števili, ki so nič zelo blizu. Dijaki bodo sami opazili, da bližje kot je delitelj nič, tem večji je količnik. S takimi miselnimi dejavnostmi pri učencih dosežemo, da si nič predstavijo kot neskončno majhno količino. Nato lažje razumejo, da je deljenje s takim številom enako kot množenje z neskončno velikim številom. S sposobnejšimi dijaki lahko analiziramo še situacijo, ko se nič približamo iz druge strani, ko so števila negativna. Več dijakov je ugotovitve samostojno povezalo z znanji iz osnovne šole:

- Ko smo v osnovni šoli delili ulomke, smo zmeraj namesto deljenja zapisali množenje in drugi ulomek obrnili.
- Deljenje z ulomkom ustreza množenju z obratnim ulomkom, kjer zamenjamo vlogi števca in imenovalca.

Na tak način dijaki sami odkrijejo povezavo med poljubno majhnim pozitivnim številom in poljubno velikim pozitivnim številom. Zanimivo, da pojem poljubno veliko število lažje pravilno povežejo s pojmom neskončnosti, kot pa poljubno majhno število s pojmom nič. Dijakom velja omeniti, da je za razlago večine pojmov v zvezi s številom nič, potrebno sprejeti obravnavo števila nič kot poljubno majhne količine. Dijaki gimnazijskih programov šele v četrtem letniku srečajo pojem limite. Na pojem asimptotičnega približevanja, ki je tesno povezan pa v vseh strokovnih srednješolskih programih v

drugem letniku pri učni vsebini potenčna funkcija. Če pomislimo bolje, se dijaki vseh srednješolskih programov, torej tudi dijaki poklicnih šol srečajo s pojmom odprtega intervala že v prvem letniku. Na nek način jim moramo razložiti in narisati odprt interval npr. $(0,1)$. Razmišljujoč učenec si ob tem že opravičeno zastavi vprašanje, kako blizu se z desne lahko še približamo številu 0 in še zmeraj ostanemo v intervalu $(0,1)$. Dijake zanima, kaj pomeni pojem poljubno majhno? Najenostavnejši odgovor, ki jim ga lahko podamo je, da poljubno majhno pomeni majhno kolikor želimo, oziroma nikoli tako majhno, da ne bi smelo biti še manjše. V podkrepitev tega razmišljanja naj se dijaki razdelijo v pare. Prvi naj zapiše kolikor želi majhno število, npr. 0,0000001. Drugi lahko to število še zmanjša tako, da ga npr. razpolovi in tako naprej. Dijaki v tem takoj vidijo proces, ki se nikoli ne konča. Asimptotično približevanje, kjer je razlika med npr. premico in grafom funkcije poljubno majhna, spoznajo v drugem letniku, pri potenčni funkciji z negativnim naravnim eksponentom, kasneje še pri eksponentni in logaritemski funkciji, v tretjem letniku pa še pri racionalnih funkcijah, hiperboli in kotni funkciji tangens. Dijakom večkrat pri pouku zastavim vprašanje, kaj je neskončno. Odgovore lahko strnemo:

- neskončno je nekaj zelo velikega,
- neskončno je nekaj neomejenega,
- neskončno je, (kot pove beseda sama) nekaj brez konca.

Kot učitelji matematike lahko oporekamo prvemu odgovoru, drugima dvema pa ne. Namreč prvi odgovor namiguje, da je neskončnost sicer velika, a končna. Druga dva odgovora sta povsem korektna. V podkrepitev razmišljanja zgoraj lahko z učiteljevo pomočjo dijaki sami premislijo, zakaj je naravnih števil neskončno. Z igro. Prvi naj zapiše, kolikor želi veliko naravno število, drugi pa naj ga poveča za ena in bo dobil še večjega. Če učitelj oceni, da so dijaki že zmožni abstraktnejšega razmišljanja, lahko poskusimo tudi formalno z metodo protislovja. Dijakom poudarimo bistvo razmišljanja: trditev, da obstaja največje število, nas nemudoma pripelje do ugotovitve, da obstaja še večje število, kar ovrže obstoj največjega števila. Dijaki višjih letnikov si zelo dobro zapomnijo naslednjo trditev. Funkcija je neomejena navzgor, če funkcijske vrednosti presežejo vsako še tako veliko izbrano vrednost M . Slednje lahko povežemo z razmišljanji zgoraj: neskončno je nekaj, kar je večje od še tako velikega vnaprej izbranega števila. Bistveno je, da dijakom kompleksen pojem skušamo predstaviti, kolikor se da poenostavljeno, ampak pri tem ohranimo matematično pravilnost.

Dijakom, ki jih tema zanima, lahko predstavimo angleškega matematika Johna Wallisa (1616–1703), ki se je ukvarjal z izrazom $\frac{1}{\infty}$, ko je raziskoval obratno vrednost neskončnosti. Pri tem je prvi uporabil simbol ∞ , ki je v uporabi še danes. Dijakom lahko povemo, da je simbol za neskončno po vsej verjetnosti izbran tako zato, ker prihaja od zapisa za majhno grško črko omega, ki je zadnja črka grške

abecede. Dijaki se tudi tako lažje vživijo v dileme, s katerimi so se pred stoletji ukvarjali največji učenjaki. Dijaki gimnazijskih programov se z neskončnimi procesi srečajo v četrtem letniku pri zaporedjih, vrstah, limitah, odvodu in integralu. Vsi ti koncepti so zgrajeni z uporabo neskončno majhnih količin, poljubno majhnih okolic itd.

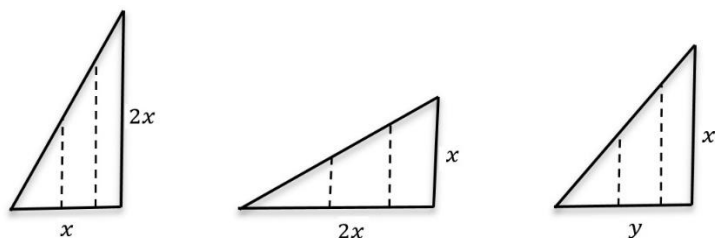
Če dijaki opisan koncept dovolj dobro osvojijo, lahko z dilemo nadaljujemo. Zastavimo jim vprašanje: Koliko je 0 deljeno z 0?

Dijaki bodo podali različne odgovore in utemeljitve:

- rezultat je 1, ker sta števec in imenovalec enaka,
- rezultat je 0, ker je ulomek s števcem enakim 0 zmeraj enak 0,
- ulomek ni definiran, ker ulomek ni definiran, če je v imenovalcu nič.

Čeprav dijaki pri računanju limit izrazov, ko gresta oba števec in imenovalec hkrati proti nič naletijo na različne rezultate, jim tako zastavljeno vprašanje pusti večji pečat. Seveda se lahko podobno kot prej vprašamo, kaj se zgodi, ko sta števec in imenovalec sicer od nič različna, ampak zelo blizu 0. Kot pomoč dijakom damo nekaj konkretnih algebrskih ulomkov, pri čemer poudarimo, da sta x in y zelo majhni od nič različni števili. Ulomki so: $\frac{2x}{x}$, $\frac{x}{2x}$ in $\frac{x}{y}$. Pri prvem bodo vsi x pokrajšali in odgovorili, da je odgovor enak 2. Učitelj naj potrdi pravilen odgovor in poudari, da je rezultat 2 neodvisen od x , če je le x različen od nič. Pri drugem bodo podobno ugotovili, da je

rezultat $\frac{1}{2}$. Oba primera dijakom ilustrirata, da se različni ulomki za zelo majhne števec in imenovalce lahko obnašajo zelo različno. Dijakom lahko podamo ulomek $\frac{ax}{x}$, ki ima ravno tako za majhne x števec in imenovalec blizu nič, njegova vrednost pa je a , pri čemer je a lahko katerokoli število. Končno tretji ulomek dijakom da slutiti, da se ulomki s števcem in imenovalcem blizu nič res obnašajo zelo različno.

Slika 1: Trikotniki z različnimi razmerji katet

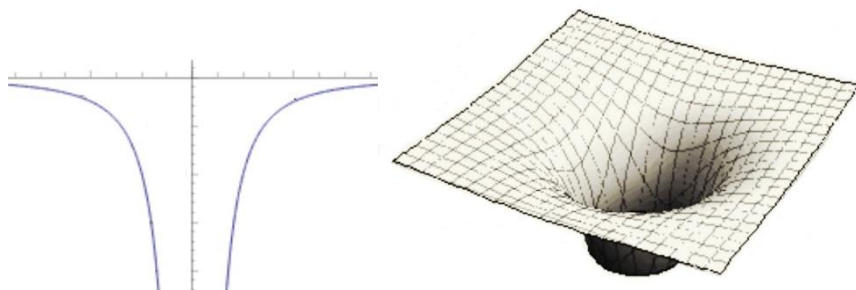
Vir: Lasten

V drugem letniku lahko ugotovitve povežemo s kotno funkcijo tangens, ki je razmerje med nasprotno in priležno kateto v pravokotnem trikotniku. V pomoč dijakom narišemo trikotnike na Sliki 1. Dijaki naj samostojno z navpičnicami korakoma zmanjšujejo trikotnik in izmerijo obe kateti podobnega trikotnika. Ugotovili bodo, da se pri posameznem trikotniku razmerje katet ne spreminja. Spet dijake opozorimo, da so pri vseh trikotnikih katete lahko poljubno blizu nič, a vendar so razmerja popolnoma različna. Tudi tako je možno dijakom ilustrirati, zakaj je količnik dveh poljubno majhnih količin lahko kakršenkoli. V četrtem letniku pri poglavju računanje

limit dijaki naletijo na limite racionalnih funkcij, kjer se vrednosti števca in imenovalca hkrati približujeta nič. S preoblikovanjem izraza (razstavljanje, racionalizacija, krajšanje ...) izraz preoblikujejo. Izraz, ki ga pri računanju dobijo, ima enake vrednosti kot prvoten izraz povsod, razen v točki sami. Dijaki tako lažje spoznajo poanto limit, kjer nas zanimajo vrednosti v okolici točke, nikoli pa v točki sami (tam je izraz lahko definiran, ali pa tudi ne). Dijakom predstavimo različne primere limit, kjer gresta števec in imenovalec oba proti nič in imajo te limite takšne ali drugačne vrednosti ali pa sploh ne obstajajo. To povežemo z dejstvom, da je izraz $\frac{0}{0}$ tako poseben, še bolj kot npr. $\frac{1}{0}$. Dijake zelo zanima vzrok za različno vedenje takih izrazov. Vzrok je v različni hitrosti približevanja števca proti nič glede na imenovalec. Strnimo ugotovitve:

- ni pomembno le, da sta števec in imenovalec hkrati blizu 0, pomembno je tudi, kako hitro se k vrednosti nič približuje eden relativno glede na drugega.

Na slednji ugotovitvi temelji l'Hopitalovo pravilo, ki ga neozirajoč se na vsebinsko ozadje, rutinsko s pridom uporabljajo bodoči inženirji na fakultetah. Več dijakov je v spletni iskalnik že vpisalo geslo deljenje z 0 in naletelo na sliko pokrajine, kjer je v eni točki udar. Dijakom povem, da slika izhaja iz rotacije grafa funkcije $f(x) = -\frac{1}{x^2}$ okoli ordinatne osi za polni kot. Dijaki drugega letnika, s katerimi smo že obravnavali potenčne funkcije z negativnim naravnim eksponentom, graf dobro poznajo.

Slika 2: Graf potenčne funkcije in ploskev, ki nastane z rotacijo

Vir: Lasten

Nalogo lahko posplošimo tako, da pokažemo podobne dileme tudi pri izrazih, kjer gresta števec in imenovalec hkrati proti neskončno oziroma sta neomejena. Zato imata tudi izraza $\frac{\infty}{\infty}$ in $\infty - \infty$ lahko kakršno koli vrednost, ali pa sploh vrednost ne obstaja oziroma je sama neskončno. Podobno je z izrazoma $0 \cdot \infty$ in 1^∞ . Dijake velja opozoriti, da pri matematiki takih izrazov ne zapisujemo v tej poenostavljeni obliki, ampak je za to pravilen zapis z limitami. Pa vendarle zaradi lažjega komuniciranja in približanja idej lahko toleriramo take zapise, če s simbolom 0 razumemo poljubno majhno število, z zapisom neskončno pa poljubno veliko število.

Dileme je možno razširiti še na potenciranje s številom 0. Zakaj je karkoli na nič enako ena? Dijak naj vzame list papirja in zapiše, koliko plasti papirja dobi pri enkratnem, dvakratnem, trikratnem ... prepogibanju papirja. Dijaki sami ugotovijo, da pri enkratnem prepogibanju dobijo dve plasti, pri dvakratnem štiri in pri trikratnem

osem plasti. Dijake vzpodbudimo, kako bi ugotovili koliko plasti dobijo pri 10-kratnem prepogibanju. Ko jih vprašam, koliko plasti dobimo, če lista sploh ne prepognemo, sami ugotovijo, da je $2^0 = 1$. Sposobnejši dijak, ki je večino idej in konceptov razumel, je zastavil podobno dilemo za izraz 0^0 . Dijaka sem seznanil s pojmom bistvene singularnosti.

ZAKLJUČEK

Več dijakov je desno sliko na Sliki 2 samostojno povežalo s fizikalnim pojmom črna luknja, ki je točka v prostoru z neskončno veliko privlačnostjo. Tako veliko, da je še svetloba ne more zapustiti. Dijak je slednje povežal s fotoni, ki so nosilci svetlobe in so delci brez mase. Drugi so sliko povežali s splošno teorijo relativnosti, kjer kroženje planetov in ukrivljenje svetlobe razložimo z ukrivljenostjo prostora, ki ga povzroči velika masa. Tretji pa so v sliki prepoznali preliv v obliki lijaka na 93 metrov visokem jezcu Monticello Dam, ki se nahaja v ameriški zvezni državi Kalifornija. Vse ugotovitve in povezave lahko kot učitelji le pozdravimo in se ob tem o posamezni tematiki dodatno sami podučimo. Zgodi se, da dijak takoj ne sprejme identifikacije števila nič s poljubno majhnim številom. V podkrepitev koristnosti tega pristopa dijakom omenim, da je tudi tangenta na krivuljo dobljena s pomočjo sekant, ki se od tangente razlikujejo poljubno malo. Podobno je ploščina območja pod krivuljo dobljena kot vsota ploščin neskončno mnogo, poljubno majhnih pravokotnikov pod krivuljo. S takim razmišljanjem dijakom zelo približamo dileme in

težave, s katerimi so se srečevali matematiki v preteklih stoletjih in tisočletjih od starih Grkov naprej. Skeptičnim dijakom omenim, da je človeštvo potrebovalo ravno ta miselni preskok, da sta Leibniz in Newton lahko neodvisno drug od drugega razvila tako imenovani infinitezimalni račun, ki pokriva področje odvoda in integrala. »Razumevanje matematike in sposobnost reševanja matematičnih problemov pomaga učencem razvijati samozavest. Ko učenci uspešno rešujejo matematične naloge in razumejo kompleksne koncepte, se počutijo bolj samozavestne v svojih matematičnih sposobnostih. Ta samozavest se lahko prenese tudi na druge vidike njihovega izobraževanja in življenja.« (Bone in Sirnik, 2023, str. 3).

Viri in literatura

1. Bone J., Sirnik M. (2023). Pogled učiteljev matematike na razvijanje matematične pismenosti. Matematika v šoli, letnik 29. številka 2 str. 2-12.
2. Ivanuš Grmek, M., Čagran, B., Sadek, L. (2009). Eksperimentalna študija primera pri pouku spoznavanja okolja. 1. natis. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
3. Gole I. (2013). Razumevanje neskončnosti v osnovni šoli. Magistrsko delo, PeF Ljubljana Pridobljeno s <http://pefprints.pef.uni-lj.si/1963/>
4. Tomšič Mavrič, Suzana, Repolusk, Samo, Hvala, Bojan. (2012) Vizualne prezentacije pri pouku matematike. Matematika v šoli, letnik 18. številka 3/4 str. 50-64. Pridobljeno s <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-6R4KQZBC>
5. Žakelj A. (2011). Procesnodidaktični pristop pri poučevanju matematične vsebine merjenje v osnovni šoli. Revija za elementarno izobraževanje, letnik 4. številka 3, str. 35-50. Pridobljeno s <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-GQY16JVG>
6. Žakelj A., Pustavrh S., Repolusk S., Kmetič S., Sirnik M., Bohak Farič R., Rauter Repija I., Kos J., Vreš S., Kapus H., Grahor A., Jerman M, Hvastja D., Novak K., Bon Klanjšček M., Mihelič Erbežnik N. (2010). Posodobitve pouka v gimnazijski praksi Matematika, Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno s <https://www.zrss.si/pdf/Posodobitve-pouka-v-gimnazijski-praksi-MATEMATIKA.pdf>

Formativno spremljanje pri pouku angleščine

GORDANA MARKOVIĆ, *prof. angleščine*
gordana.markovic@oshorjul.si

Povzetek: V članku o formativnem spremljanju pri pouku angleščine opišem svoj primer formativnega spremljanja v 6. razredu. Pred tem, v teoretičnem delu, najprej podrobno opredelim pojem formativnega spremljanja, ki je sploh v zadnjem času precej popularen, njegove značilnosti, elemente, cilje in namene. Na splošno formativno spremljanje v ospredje učnega procesa postavlja učenca, njegovo samovrednotenje doseženih ciljev ali vrstniško vrednotenje. Učitelj je v ozadju, opazuje in spremlja proces ter pomaga in svetuje. Po opredelitvi pojma, prikažem svoj primer formativnega spremljanja pri pouku angleščine na temo *Good at, interested in*. Napišem, kako smo skupaj z učenci zastavili učne strategije, namene, kriterije in dokaze. Zaključim z odgovori na nekaj pomembnih vprašanj, ki naj bi si jih učitelji zastavili, in z zaključkom o napisani temi.

Ključne besede: formativno spremljanje, učni proces, povratna informacija, angleščina, cilji in strategije

Abstract: The article about formative assessment in English lessons describes my example of formative assessment in the 6th grade. Before that, in the theoretical part of the article, I define, in detail, the concept of formative assessment, which lately is quite popular, its characteristics, elements, goals, and purpose. In general, formative assessment centers the student, his/her self-evaluation of achieved goals or peer-evaluation at the forefront of the learning process. The teacher is in the background, observing and monitoring the process, helping, and advising. After defining the term, I present my example of formative assessment in English classes on the topic *Good at, interested in*. I write how we set learning strategies, objectives, criteria, and evidence together with students. I conclude with answers to some important questions that teachers should ask themselves and with a conclusion about the written topic.

Keywords: formative assessment, learning process, feedback, English, goals and strategies

UVOD

V svojem članku se lotim opisovanja formativnega spremljanja pri pouku angleščine. Sam proces formativnega spremljanja je v učnem okviru zelo pomemben, saj v ospredje postavi učenca, ne učitelja ali obravnavane snovi. Učiteljeva vloga je nekako v ozadju, saj celoten proces pozorno spremlja, učencem pa pomaga in svetuje. Pomen povratne informacije, ki ga na podlagi formativnega spremljanja prejmejo učenci, je za njih ključnega pomena, prav tako pa je povratna informacija pomembna v njihovem nadaljnjem učnem delovanju in učenju. V članku bom torej razložila pojem formativnega spremljanja, njegove ključne elemente, cilje in strategije, nato pa se v nadaljevanju lotim primera, ki sem ga izpeljala v 6. razredu pri pouku angleščine. V empiričnem delu opišem učne cilje, namene učenja, učne dejavnosti oziroma metode, učenčeve dokaze, standarde znanja oziroma pričakovane dosežke in kriterije uspešnosti.

Kaj je formativno spremljanje?

Oprelitev pojma

Žarn (2018) pravi, da je formativno spremljanje učni proces, pri katerem sproti spremljamo in preverjamo učenčeve znanje in tako na podlagi pridobljenih informacij o učenčevem znanju krmilimo učni proces. Izvaja se med samim učnim procesom z namenom sprotnega vpogleda v učenčeve znanje. Komljanc (v Prošek, 2020, str. 12) meni, da je formativno spremljanje v učenca usmerjen način poučevanja,

kar pomeni, da je učenec v središču procesa. Ob podpori učitelja in s pomočjo vrstnikov aktivno izgrajuje svoje znanje. V vsakem trenutku ve, kje se nahaja, pozna svoj cilj in ve, kaj mora še narediti, da ga doseže. Sprotne povratne informacije mu omogočajo samoregulacijo učenja – izbiro ustrezne poti do cilja in načina dokazovanja znanja. Z vpletenostjo v učni proces prevzame odgovornost za svoje učenje in znanje. Žarn (2018, 1), doda:

S povratnimi informacijami, ki učenca usmerjajo v odpravljanju napak, pri učencih vzbujamo občutek odgovornosti do svojega znanja. Pri formativnem spremljanju so zelo pomembni tudi učni cilji in kriteriji, ki jih morajo učenci spoznati pred ali med obravnavo učne snovi, saj le tako lahko usmerjajo svojo dejavnost v dosego želenega cilja. Pri formativnem spremljanju je zelo pomembno učinkovito samovrednotenje in samoregulacija učencev, ki ju dosežemo ravno s tem, da učencem jasno predstavimo cilje in kriterije za dosego le teh.

Black in William (v Prošek, 2020, str. 13) napišeta: da je

Formativno spremljanje način poučevanja, v katerem učitelj učenčev napredek preverja skozi celoten učni proces. Njegov glavni namen je izboljšanje učenja že med samim učenjem, zato zgolj spremljanje in sistematično zbiranje dokazov o znanju in dosežkih nista dovolj. Spremljanje postane formativno šele, ko se dokazi o učenju uporabijo za spreminjanje učnega procesa v smer, ki ustreza učenčevim potrebam in ciljem.

Mihelič in Zore (2021, str. 51) trdita:

Pri formativnem spremljanju učenca, njegovega učnega procesa in usvajanju znanja gre torej za:

- proces formativnega spremljanja in vrednotenja znanja, ki vključuje ugotavljanje predznanja, pojasnjevanje namenov učenja z načrtovanjem osebnih učnih ciljev glede na skupne cilje;
- načrtovanje didaktičnih strategij in strategij učenja strategij za uspešno in učinkovito doseganje učnih ciljev;
- zbiranju dokazov o doseganju učnih ciljev ter za
- (samo)evalvacijo uspešnosti učenja in kakovosti znanja učencev in posledično uspešnosti učiteljevega poučevanja.

ZRSŠ (2021) napiše, da s formativnim spremljanjem učitelj omogoča učencem soustvarjanje učnega procesa, torej namenov učenja, kriterijev uspešnosti, osebnih ciljev, zastavljanje vprašanj, samovrednotenje, vrstniško vrednotenje, itd., kar vodi k aktivnejši vlogi učencev ter h kakovostnemu in trajnejšemu znanju. Nadalje napišejo, da učenci vrednotijo svoje delo in so deležni kakovostnih povratnih informacij tako s strani učitelja kot sošolcev z namenom izboljševanja učenja (ugotavljanja, v kolikšni meri so dosegli zastavljene cilje) ter izboljševanja dosežkov. Dylan (v Mihelič in Zore, 2021, str. 51) napiše:

Formativno spremljanje je kot »most med učenjem in poučevanjem«, obenem pa v ospredje postavlja pet ključnih strategij:

- razjasnitev, soudeležnost pri določanju in razumevanje namenov učenja in kriterijev za uspeh;
- priprava takšnih dejavnosti v razredu, s katerimi je mogoče dobiti dokaze o učenju;
- zagotavljanje povratnih informacij;
- aktiviranje učencev, da postanejo drug drugemu vir poučevanja, in
- aktiviranje učencev za samoobvladovanje lastnega učenja.

Brodnik (b. l.) meni, da je bistvo formativnega spremljanja povratna informacija, ki predstavlja vsako informacijo učencu o njegovem delu z namenom izboljšati učenje in znanje. Meni, da povratno informacijo učencu navadno sporoča učitelj ali vrstnik (vrstniško vrednotenje), lahko pa tudi sam sebi v obliki samovrednotenja. Povratna informacija se lahko sporoča v obliki kritičnega prijateljevanja. Njen namen je, da učenec prejme uvid v kakovost svojega učenja in znanja, izostri svoje doživljanje učenja in védenja.

Cilji in strategije formativnega spremljanja

ZRSŠ (2021) napiše, da so cilji formativnega spremljanja izboljševanje učenja in razumevanja, izboljšati didaktiko poučevanja in izboljšati kakovost dosežkov (in ne le merjenja le-teh), z namenom dviga učnih dosežkov in kakovosti znanja, višje motivacije za učenje in izboljšanje medosebnih odnosov v razredu. Mastnak (v Žarn, 2018, str. 4) napiše, da naj si pri formativnem spremljanju učitelj in učenci zastavijo tri

ključna vprašanja, na katera si morajo med učnim procesom znati odgovoriti:

- kam učenec gre?
- kje je učenec sedaj?
- kako bo prišel do cilja?

Učitelj mora učencu jasno podati cilje pred obravnavo učne vsebine. S tem učenec in učitelj odgovorita na prvo vprašanje. Z ugotavljanjem trenutnega stanja dobimo odgovor na drugo vprašanje. Na podlagi predznanja pa lahko potem načrtujemo aktivnosti, ki bodo učenca vodile do cilja oziroma do želenega nivoja znanja. S tem odgovorimo še na tretje vprašanje.

Prošek (2020, str. 22) meni, da lahko pouk razdelimo na tri glavne procese in tri vrste vlog posameznika. Procesi so ugotavljanje, (1) kje v procesu učenja se učenci nahajajo, (2) kam gredo in (3) kako bodo prišli do tja, vloge pa (1) učitelj, (2) vrstnik in (3) učenec. Nekateri procesi so vezani na vse tri vloge, zato lahko devet kombinacij združimo v pet ključnih strategij formativnega spremljanja.

	Kam učenec gre?	Kje v procesu učenja se učenec trenutno nahaja?	Kako bo prišel do tja?
Učitelj	Razjasnitev, soudeležnost pri določanju in razumevanje namenov učenja in kriterijev uspešnosti.	Zbiranje dokazov o učenju.	Zagotavljanje povratnih informacij, ki spodbujajo nadaljnje učenje.
Vrstnik		Aktiviranje učencev, da postanejo drug drugemu vir poučevanja.	
Učenec		Aktiviranje učencev za samoobvladovanje njihovega učenja.	

Slika 1: Ključne strategije formativnega spremljanja (Leahy, Thompson in William, 2005)

Vir: Prošek, 2020, str. 22

Brodnik (b.l.) napiše, da je učencu treba opisati:

- kaj konkretno je naredil/počel/izdelal;
- kaj naj spremeni/izboljša/preoblikuje in
- kakšne pozitivne spremembe bodo nastale, če bo upošteval predloge/priporočila/želje/morda zahteve ...

Brodnik (b.l.) nadaljuje:

Vplivni strokovnjak na področju formativnega spremljanja Paul Black je formativno spremljanje znanja opredelil kot eno najpomembnejših aktivnosti učenca in učitelja za vzpostavljanje vezi in premagovanjem vrzeli med procesoma učenja in poučevanja. S tem omogočamo kakovostnejši pouk in boljši uspeh

učencev. Pri načrtovanju strategij formativnega spremljanja se učenec in učitelj vprašata, kam učenec gre na poti do učnega cilja, kje učenec je pri doseganju učnega cilja in kako bo prišel do učnega cilja.

	Kam učenec gre?	Kje je učenec zdaj?	Kako bo učenec prišel do tja (do cilja)?
Učenec	Razumevanje namenov učenja in kriterijev uspešnosti.	Samouravnavanje učenja (bralne učne strategije ob razmišljanju o učenju).	Samouravnavanje učenja (bralne učne strategije ob razmišljanju o učenju).
Učitelj	Razjasnitev namenov učenja (kaj naj učenci znajo pri nekem predmetu), načrtovanje aktivnosti, kriterijev uspeha.	Priprava učnih situacij, nalog in aktivnosti, iz katerih bo mogoče dobiti dokaze o učenju.	Zagotavljanje povratnih informacij, iz katerih bo učenec ugotovil, kako napreduje.
Vrstnik	Razumevanje namenov učenja in kriterijev uspešnosti.	Aktiviranje učencev kot virov poučevanja drug drugemu.	Aktiviranje učencev kot virov poučevanja drug drugemu.

Slika 2: Strategije formativnega spremljanja

Vir: Brodnik, b. l.

Kako doseči te cilje? ZRSŠ (2021) ponudi nekaj predlogov. S poukom, ki sledi načelom formativnega spremljanja:

- učenci skupaj z učiteljem oblikujejo namene učenja in kriterije uspešnosti;
- učenci postavljajo vprašanja;
- učenci so deležni/podajajo kakovostne povratne informacije;

- učenci vrednotijo delo sošolcev – vrstniško vrednotenje (medsebojne povratne informacije);
- učenci vrednotijo svoje delo – samovrednotenje;
- učenci pridobivajo raznolike dokaze.

Mihelič in Zore (2021, str. 49) napišeta:

Jedro kakovostnega poučevanja je učitelj, ki se zaveda in razume, da je središče učenja učenec in ne stvar, npr., računalnik, ali nekdo drug, npr. učitelj. Učenec je tisti, ki ga motiviramo k aktivnosti skozi večji del šolske ure. Pouk mora biti prilagojen učencu, vendar ne zgolj v smislu individualizacije ali diferenciacije, temveč mora težiti k njuni nadgradnji v t. i. personalizacijo. Formativno spremljanje ima lahko pri tem pomembno vlogo. Pri formativnem spremljanju ni le učitelj tisti, ki si prizadeva za doseganje učnih ciljev, temveč mora tudi sam učenec osmisliti učno vsebino, si zastaviti cilje posamezne enote, učitelj pa ta proces spremlja in ga primerno usmerja. Učitelj ne opušta mentorske vloge, ampak je smisel v tem, da svojo poučevalno vlogo opravlja tako, da didaktično premišljeno izvaja različne didaktične strategije, ki pomembno spodbujajo kakovostno učenje vseh učencev.

Formativno spremljanje na primeru

Odločila sem se, da bom izpeljala dve uri formativnega spremljanja v 6. b razredu pri uri angleščine. Učni/tematski sklop, na katerega sem se naslanjala, je bil iz učbenika *Messages 1, 2nd edition, Module 1*

Facts, Unit 1 We're in a band: Good at, interested in. Na podlagi učnega načrta sem izpeljala učne cilje, ki so bili:

- učenci spoznajo besedišče za poimenovanje šolskih predmetov;
- učenci znajo spraševati in odgovarjati na vprašanja o stvareh, pri katerih so dobri;
- učenci znajo spraševati in odgovarjati na vprašanja o stvareh, ki jih zanimajo;
- učenci širijo svoja splošna znanja in splošno razgledanost;
- učenci spoznavajo spretnosti učenja učenja.

Nato sem si zastavila standarde znanja oziroma pričakovane dosežke:

- učenci poimenujejo šolske predmete, izbirne predmete in druge obšolske dejavnosti;
- učenci razložijo besede in besedne zveze iz besedila;
- učenci znajo vprašati in povedati, v čem so dobri in kaj jih zanima.

Z učenci smo nato skupaj oblikovali oziroma načrtovali šolski uri.

Zastavili smo si namene učenja in učenci so zapisali, kaj se učiti:

- poimenovati besede za šolske predmete in druge obšolske dejavnosti (besede in besedne zveze znam uporabiti v povedih in vprašanjih);
- povedati, v čem sem dober/-a in uporabiti besedne zveze: *I'm good at..., I'm quite good at..., I'm not good at..., I'm bad at...* v povedih;

- povedati, kaj me zanima in uporabiti besedne zveze: *I'm interested in..., I'm quite interested in..., I'm not interested in...* v povedih.

Pri tem so si učenci oblikovali tudi lastne kriterije uspešnosti – uspešen/-a bom, ko bom (odgovori učencev):

- poznal/-a besede za šolske predmete, obšolske dejavnosti in jih znal/-a prevesti v slovenščino;
- ko bom besedo ali besedno zvezo pravilno napisal/-a;
- ko me bo učiteljica vprašala in bom znal/-a pravilno odgovoriti;
- ko bom brez zvezka in pomoči znal/-a pravilno povedati.

Z učenci smo nato skupaj določili učne dejavnosti/metode, s katerimi bodo prišli do željenih rezultatov in izpolnili kriterije uspešnosti.

Osredotočili smo se na:

- samostojno delo;
- sodelovalno učenje;
- delo v parih;
- delo z besedilom;
- delo s slovarjem.

Nenazadnje smo z učenci določili dokaze, s katerimi bodo dokazali/prikazali, kaj so se naučili, ki so naslednji:

- uspešno opravljene naloge;
- uspešno rešen učni list;

- pravilen zapis;
- pravilni odgovori na vprašanja;
- uspešna preverjanja znanja (ustna in pisna);
- kartice s slikovnim gradivom;
- pravilna uporaba besed in besednih zvez v povedih.

Namen dveh učnih ur formativnega spremljanja je torej bil vključiti učence v sam proces učenja in poučevanja, postaviti jih v ospredje, jim zaupati vlogo določevalca učnih kriterijev, ciljev in dokazov ter jih motivirati za nadaljnje učenje. Ko so učenci videli, da lahko sami pripomorejo in oblikujejo učno uro skupaj z učiteljem, je njihova motivacija rastla, s tem pa tudi želja za novim znanjem in učenjem. Sama sem nato odgovorila še na nekaj zelo pomembnih vprašanj v procesu formativnega spremljanja:

- Kako ste skupaj z učenci uspeli oblikovati cilje, namen? Upoštevala sem njihove predloge, mnenja, potrebe.
- Kje so prednosti in težave tako izpeljane ure? Prednosti so v tem, da so učenci seznanjeni s cilji učne ure in kriteriji uspešnosti, katere smo skupaj določili, težava je edino v tem, da je časovno zamudno.
- Kakšni so bili odzivi otrok? Večina se jih je odzivala, veliko jih pa tudi ni vedelo, kaj so kriteriji in kako jih postavljati ter kako določiti cilje. Pojasniti sem morala tudi, kaj so dokazi in kako mi bodo »dokazali« svoje znanje. Tudi to je vzelo veliko časa.

- Koliko časa ste porabili za tako obliko dela (časovni okvir izvedbe in priprave)? Delo je precej zamudno, sploh, če temu namenimo samo eno do dve uri. Izvedba in priprava sta obsegali tri ure.

ZAKLJUČEK

Menim, da je oblika dela v razredu, kot je formativno spremljanje zelo koristna in dobrodošla, saj je zelo pomembno, da se v ospredje postavi učenca, njegove potrebe, kriterije uspešnosti in metode in ne učitelja ali obravnavano snov/temo. S tem učenci pridobivajo na samozavesti, samozaupanju v lastne zmogljivosti in dosežke ter krepijo motivacijo do učenja in šolskega dela. To se je pokazalo tudi na primeru, ki sem ga izpostavila in izpeljala v 6. razredu. Čeprav so bili nekateri učenci na začetku zadržani in nejevoljni, saj so večinoma navajeni, da pouk vodi učitelj, so se na koncu sprostil in z veseljem določili svoje kriterije uspešnosti in dokaze o naučenem. Prevečkrat se pouk naslanja na učitelja, frontalno vodenje in upravljanje z razredom, v katerem učenci nimajo veliko možnosti izraziti lastne potrebe in želje. Tudi zaradi tega je formalno spremljanje dobrodošlo in učinkovito sredstvo za doseganje učenčevih ciljev in dosežkov, ki pa so, prav tako, odvisni od učenca in njegovega vlaganja v šolsko delo in pripravljenosti sodelovanja z učiteljem in s sošolci. Sicer je tako delo precej bolj zamudno kot npr. frontalna tehnika poučevanja ali skupinsko delo, a menim, da je na dolgi rok za učence bolj koristno in učinkovito. Seveda je skoraj nemogoče izpeljati celoten učni proces s takim načinom poučevanja, a določene tematske sklope lahko

izpeljemo in s tem pokažemo učencem, da so pomemben del naših priprav na učenje in poučevanje.

Viri in literatura

1. Brodnik, V. (b. l.). Formativno spremljanje in vrednotenje znanja in učenja. *Portal Jazon*. Pridobljeno s [Formativno spremljanje in vrednotenje znanja in učenja – Portal Jazon \(arnes.si\)](#).
2. Mihelič, M., in Zore, E. (2021). Formativno spremljanje kot pot do kakovostnejšega znanja. *Sodobna pedagogika*, 72(138), 48-57.
3. Prošek, M. (2020). *Pogostost uporabe formativnega spremljanja pri predmetu šport na razredni stopnji* (magistrsko delo). Pedagoška fakulteta, Ljubljana.
4. Zavod Republike Slovenije za šolstvo (2021). *Formativno spremljanje*. Pridobljeno s [Formativno spremljanje - Zavod RS za šolstvo \(zrss.si\)](#).
5. Žarn, M. (2018). *Formativno spremljanje s skriptami* (diplomsko delo). Pedagoška fakulteta, Ljubljana.

Pomen dobrega komuniciranja

TANJA MERVIČ, *dipl. oec., mag. medk. menedž.*

tanja.mervic@scng.si

Povzetek: Besedna in nebesedna komunikacija sta sestavni del našega vsakdana. Članek predstavlja v prvem delu teoretične osnove komuniciranja, komunikacijski model ter oblike poslušanja oziroma ne poslušanja. Predstavljen je tudi pomen dobrega prvega vtisa, na kratko se dotakne tudi reševanja konfliktov. V drugem delu so predstavljene praktične vaje, ki so namenjene izboljšanju komunikacije, pa tudi temu, da se dijaki zavedajo pomena dobre komunikacije, pa tudi pomena dobrega prvega vtisa.

Ključne besede: komunikacija, prvi vtis, konflikt

Abstract: Verbal and nonverbal communication are integral parts of our everyday lives. First part of the article presents the theoretical foundations of communication, the communication model, and forms of listening or not listening. The importance of making a good first impression is also discussed briefly, as well as conflict resolution. The second part introduces practical exercises aimed at improving communication, as well as raising awareness among students about

the importance of good communication and making a good first impression.

Keywords: communication, first impression, conflict

UVOD

Medsebojna komunikacija je sestavni del našega življenja. Poteka na različnih ravneh. Če se osredotočim na srednješolsko okolje, poteka na ravneh dijak - dijak, dijak – profesor in obratno, profesor – starš, dijak – starš. Kljub temu, da komuniciramo ves čas, pa naša medsebojna komunikacija ni vedno dobra, ne samo to, prihaja tudi do konfliktov, ki jih rešujemo bolj ali manj uspešno. Namen članka je predstaviti nekaj teoretičnih izhodišč komunikacije ter avtorskih vaj, ki jih izvajam pri pouku, z namenom izboljšanja medsebojne komunikacije. O tem se pri predmetu, ki ga poučujem, pogovarjam tudi z mojimi dijaki. Dodatno skušam v njih spodbuditi razmišljanje o tem, da velikokrat nastane konflikt tudi zaradi tega, ker smo ljudje različni in sporočila drugih razumemo drugače, kot so posredovana, torej zaradi nesporazuma, ali zaradi ne poslušanja. Predmet bonton in komuniciranje poučujem v 2. letniku srednjega poklicnega izobraževanja programov administrator in trgovec.

Komuniciranje

Komuniciranje je proces oddajanja, prenosa in zaznavanja simbolov, ki smo jih vzajemno sprejeli. To pomeni, da vsi udeleženci v komunikaciji simbol sprejemajo enako. Pojem »komunicirati« je zelo širok, saj zajema številne, med seboj zelo različne pojavne oblike komuniciranja. Beseda »komunicirati« izvira iz latinske besede »communicare«. Sposobnost oddajanja različnih simbolov ter zaznavanja in razumevanja simbolov iz okolja je ena od

najpomembnejših zmožnosti, ki se je skozi evolucijo razvila pri številnih živih bitjih (Ferjan, 2017, str. 7). Po Možini (Možina et al. 2004, str. 55) se komuniciranje deli na besedno, ki poteka z uporabo besed in nebesedno. Besedno se nadalje deli na govorno in pisno, nebesedno (neverbalno) pa na govoro telesno, osebne predmete in oblačila, vonj ter otip in prostor, čas.

Neverbalna komunikacija

Nebesedno komuniciranje predstavlja 55 %, 38 % medsebojnega komuniciranja pripisujemo glasu z barvo, višino, melodijo, naglasi, frekvenco, pa tudi z vmesnimi vdihom in izdihom. Le 7 % je besednega sporazumevanja« (Pikelj Grobeljnik, 2010, str. 13). Ker je po navedenem nebesednega komuniciranja veliko več, kot besednega, bom o tem spregovorila podrobneje. Po Pikelj Grobeljnik (Pikelj Grobeljnik, 2010, str. 13) pri neverbalni komunikaciji ne uporabljamo besed – ne v ustni, ne v pisni obliki. Za sporočanje uporabljamo drugačne kanale za prenos informacij:

- fizična podoba, videz, ki je pomembna tudi za ustvarjanje prvega vtisa,
- telesna drža, ki kaže prevladujoče razpoloženje posameznika v danem trenutku,
- mimika obraza – z mimiko večinoma izražamo čustva,
- pogled, ki lahko izraža odnos do sogovornika,
- dotikanje - izraža dominantnost,
- geste – nivo aktivacije,

- vokalizacija – razburjenost, čustva do sogovornika ali do povedanega,
- uporaba socialnega prostora - pasovi osebnega prostora.

»Nekaterih kretenj, s katerimi želimo prikriti laž, se lahko naučimo, vendar ne zdržimo dolgo. Izdajo nas mikro kretnje, kot so trzanje obraznih mišic, širjenje/ožjenje zenic, potenje nad obrvmi, pordela lica, pogostejše mežikanje ... (Pikelj Grobeljnik, 2010, str. 13). Ferjan navaja kot značilne elemente nebesedne komunikacije tudi:

- proksemiko, ki preučuje položaj in gibanje ljudi v prostoru,
- držo in hojo s katerima izražamo samozavest ali nesamozavest, pripravljenost ali nepripravljenost na sodelovanje ipd.,
- geste, to so gibi rok, nog, glave in obraznih mišic, ki jih delamo podzavestno,
- mimika, ki so kretnje ust. Z mimiko izražamo čustva (Ferjan, 2017, str. 35).

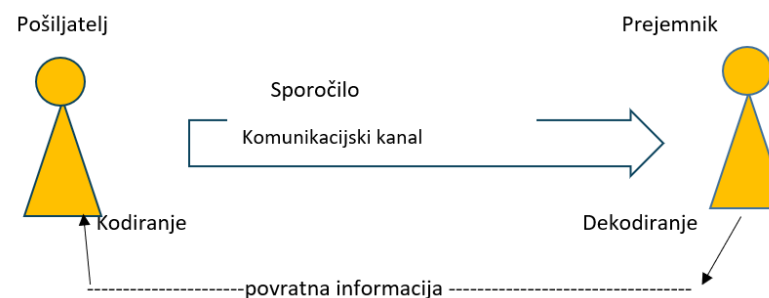
Prvi vtis

Prvi vtis je zelo pomemben v veliko življenjskih situacijah. Ustvarimo ga tako z našo besedno, kot z nebesedno komunikacijo. Z mimiko, besedno intonacijo našo urejenostjo ustvarimo prvi vtis pa tudi vse naslednje vtise na sogovornike. Še posebej je prvi vtis pomemben prvi dan v šoli, na praksi, na razgovoru za prosto delovno mesto. Ker se tega velikokrat premalo zavedamo, se pri pouku še posebej ustavim pri tem poglavju. Dijaki se namreč ne zavedajo dovolj, da s

svojo urejenostjo ali neurejenostjo, načinom govora oziroma tonom glasu, mimiko obraza, tudi s samim pogledom ustvarjajo vtis na okolico.

Komunikacijski model

Možina navaja, da sta najbolj poznani vrsti nebesedne komunikacije govorna telesa in besedna intonacija (Možina, 2004, str. 55). Po Možini (Možina, 2004, str. 56–57) je mnogo težje obvladovati nebesedno komuniciranje kot besedno.

Slika 1: Komunikacijski model

Vir: po Mihajliču (Mihaljčič 2006, str. 12)

Mihajličič (2006, str. 12–14) razlaga komuniciranje kot prenašanje sporočila, ki ga pošiljatelj kodira, preko komunikacijskega kanala k prejemniku ali skupini prejemnikov, ki sporočilo prejme in dekodira, kar pomeni, da besedam, simbolom prejemnik pripiše ustrezen pomen.

Da je komuniciranje uspešno, je potrebno, da pošiljatelj pravilno kodira sporočilo, da ga posreduje jasno, dovolj glasno, razumljivo, prejemnik, pa mora sporočilo sprejeti, dekodirati s predpogojem, da pošiljatelja aktivno posluša. Ravno tu, po mojih izkušnjah prihaja do motenj oziroma napak. Velikokrat sporočilo ni dovolj jasno izraženo, Pošiljatelj (dijak, pa tudi učitelj) velikokrat nepravilno sklepa, da je bilo sporočilo pravilno dekodirano, ker pa ni bilo, prihaja ali do konfliktov, ali pa, zaradi ne poslušanja, sploh ne pride do sprejema sporočila ali pa pride samo do delnega dekodiranja, tako da v končni fazi sporočilo ni pravilno razumljeno.

Vrste poslušanja

Zložno poslušanje

Zložno poslušanje je osnovna vrsta poslušanja, namreč, da poslušalec, sliši čim več od povedanega, da poslušalca misli ne uhajajo, zanimajo ga ključne informacije, dejstva, poslušalec postavlja vprašanja v primeru, da česa ni razumel. Za poslušalca ni bistvenega pomena, ali se z informacijami strinja, pač pa je pomembno razumevanje in pomnjenje povedanega (Možina, 2004 str. 167).

Kritično poslušanje

O kritičnem poslušanju govorimo, ko poslušalec vrednoti prejete informacije. Poslušalec preverja prejete informacije. Pomembno

vlogo pri vrednotenju igra tudi ton glasu (resen, ironičen, zajedljiv, čustven). Poslušalec je osredotočen na povedano in vrednoti prejete informacije šele, ko sogovornik pove svoje (Tavčar, 1995, str. 32)

Izbirno poslušanje

Izbirno ali selektivno poslušanje pomeni, da sogovornik selektivno izbere besede iz povedanega in ustvari sporočilo, ki je delno plod njegove domišljije ali lastnega doživetja. Slišane informacije gredo skozi sito naših želja, potreb in stališč (Možina, 2004, 79).

Prilagoditveno poslušanje

Poslušalec slišano sprejme in kasneje ne ve, ali gre za lastne misli in ideje ali za sogovornikove (Možina, 2004, str. 80).

Egocentrično poslušanje

Pri tovrstnem poslušanju, poslušalec nekaj časa posluša sogovornika, nato pa ga prekine in pozornost preusmeri nase. Pri tem pozabi na sogovornika in njegov problem (Gale, 2002, str. 217).

Lažno poslušanje

Tovrstno poslušanje pomeni, da se poslušalec pretvarja, da posluša, z mislimi je pa nekje drugje (Počkar, 2008, str. 38).

Dobesedno poslušanje

Sporočilo sprejme poslušalec enostransko, samo na besedni ravni, ne upošteva pa nebesedne komunikacije (Počkar, 2008, str. 39).

Aktivno poslušanje

Aktivno poslušati sogovornika pomeni, da smo osredotočeni na sogovornikove besede in občutke. Do sogovornika smo empatični. Cilj poslušalca ni samo razumevanje sporočila, ampak tudi tega, kaj se skriva za njim (Gale, 2002, str. 221).

Konflikt

Po Lipičniku (1996 str. 38) je konflikt posledica boja med različnimi motivi ali hotenji ali kot neko drugo osebo, ki nam predstavlja oviro pri dosegu naših ciljev.

Vzroki za nastajanje konfliktov tako na splošno, kot v razredu so različni. Velikokrat pa se po mojih izkušnjah pojavi konflikt zaradi težav pri komunikaciji. Premalokrat se zavedamo, da je konflikt zelo pogost pri težavah pri komunikaciji oz. ko sporočilo ni razumljeno tako, kot ga je sogovornik želel posredovati.

Konflikt ni nujno nekaj negativnega, po Lamovcu (Lamovec 1993, str. 61) je popolna odsotnost konfliktov znak slabih odnosov, odtujenosti in nezainteresiranosti.

Počkar (2008, str. 48) navaja različne scenarije oziroma strategije reševanja konfliktov. Lahko se iz konflikta umaknemo oz. se izogibamo spornim temam. Lahko konflikt izglajujemo, predvsem v primeru, ko so nam pomembnejši odnosi kot rezultat konflikta. Naslednja možnost je spopad, ki temelji na prepričanju, da mora biti rešitev situacije v tem, da je nekdo zmagovalec, drugi pa poraženec, sledi sklepanje kompromisov, ko nihče ne dobi vsega kar si želi, vendar sta obe strani zadovoljni ter sodelovanje, pri čemer so pomembni tako rezultati, kot medsebojni odnosi.

Pomembno je, kako se s konfliktom spopademo oziroma kako ga rešujemo. Težko je podati univerzalen recept, kako uspešno reševati konflikte, sploh, ker so le-ti zelo različne narave in potekajo (mišljeno je v srednješolskem okolju) na različnih ravneh. Nekoč sem nekje prebrala, da je pomembno vedeti, katere bitke je vredno bojevati. Lahko bi rekli, da to delno velja tudi za reševanje konfliktov. Vsekakor se mi zdi pomembno, da znamo aktivno poslušati drug drugega, da poskušamo biti pri reševanju konfliktov čim bolj empatični, še pomembneje pa se mi zdi, da se trudimo jasno izražati, da se zavedamo pomena, jasno izraženega sporočila in tega, da lahko ljudje različno sprejemamo povedano, ker izhajamo iz različnih percepcij povedanega.

Primer dobre prakse

V nadaljevanju bom opisala nekaj vaj, ki jih izvajam v razredu. Opažam, da dijaki vaje dobro sprejemajo in menim, da so dober način, da ozavestijo snov, ki pa ni samo snov, ampak tudi pripomoček, kako čim bolj medsebojno komunicirati, reševati konflikte ipd.

Slika 2: Skica medvedka kot rezultat vaje

Vir: Lasten

Vaja 1

Vaja, ki jo izvajamo z namenom, da dijaki ozavestijo pomen čim bolj natančno posredovanega sporočila. Velikokrat se nam namreč zdi samo po sebi umevno, da sogovornik razume in sprejme naše sporočilo točno tako, kot bi si želeli. Premalo smo pozorni na to, da ljudje iste stvari, sporočila dojemamo in razumemo na različne načine. Zato moramo vedno preveriti, ali nas je sogovornik razumel.

Opis vaje

Dijakom narekujem sledeča navodila: narišite kvadrat. Na zgornjem delu kvadrata narišite na sredini pravokotnik. Nad pravokotnikom narišite krog tako, da se dotika pravokotnika. V krogu narišite v zgornji polovici dva majhna kroga in med njima malo nižje še en majhen krog. Na prvem kvadratu narišite levo in desno zgoraj dva pravokotnika tako, da se kvadrata dotikata. Nato narišite še dva pravokotnika tako, da se dotikata spodnjega roba prvotnega kvadrata, skrajno levo in desno. Na desni strani desnega pravokotnika narišite poševno premico in na njenem vrhu krog. Kaj ste narisali? Spodnja skica prikazuje, kaj naj bi nastalo.

Rezultat

Navadno nariše vsak izmed dijakov drugačno skico. V tem je tudi srž vaje, kajti ta preprosta vaja pokaže, kako skoraj vsak izmed dijakov po istih navodilih nariše drugačno risbo.

Namen vaje

Vaja je osnova za pogovor o tem, kako je pomembno, da smo pri našem sporočanju čim bolj jasni, kako lahko povedano, vsak razume malo drugače, kar lahko pripelje do konfliktov, zamer. Dijake spodbudim k debati in navajanju njihovih primerov konfliktov zaradi nerazumevanja. Večinoma ugotavljam, da niso zelo vešč pri reševanju konfliktov in se težko vživljajo v sogovornika. Povedo, da

se niso zavedali možnosti napačnega razumevanja sporočila, vsaj ne v taki meri.

Vaja 2

Opis vaje

Dijakom povem, da bom projicirala sliko. Lahko je kakršna koli slika z dvojnimi pomenom. Dijake pozovem, naj se z dvigom rok opredelijo, kaj vidijo na sliki.

Rezultat

Dvopomenske slike ali slike optičnih iluzij navadno vsebujejo dva različna predmeta v enem ali dve živali v eni. Nekateri dijaki vidijo eno žival ali predmet, drugi najprej opazijo drugo žival ali predmet.

Namen vaje

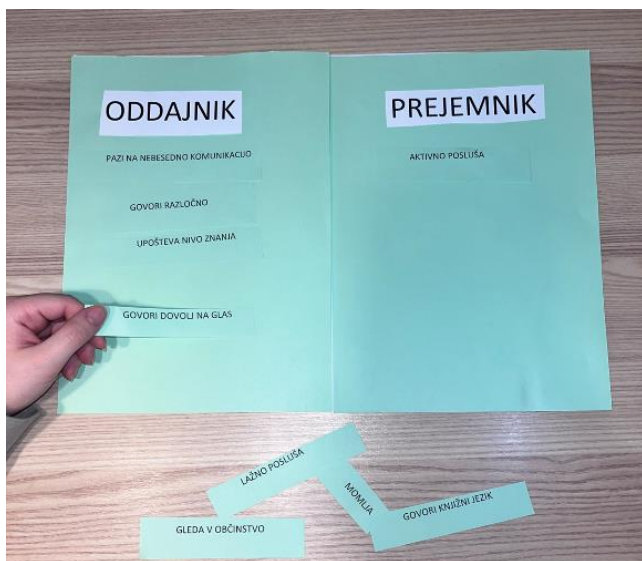
Vaja je osnova za pogovor o tem, kdo ima prav v neki situaciji. Namen vaje je, da se dijaki zavejo, da ne obstaja samo »en prav«, ampak je lahko vsak dojema isto situacijo, dogodek, povedano na svoj način. Skratka, da smo si različni in je dobro, da to v medsebojnih odnosih upoštevamo.

Vaja 3

Opis vaje

Zgoraj opisani komunikacijski model navadno ponazorim tako, da povabim pet do šest dijakov pred tablo in jih postavim v vrsto, tako, da gledajo proti razredu. Dijaku na koncu vrste skrajno levo naročim, naj posreduje sporočilo sosednjemu dijaku tako, da ga drugi ne bodo slišali (igra telefonček), ta nato posreduje sporočilo naslednjemu, to ponavljajo tako dolgo, dokler sporočilo ne pride do zadnjega dijaka. Ta nato glasno pove sporočilo. Navadno pride do popačenja sporočila. Namen vaje je ponazoriti komunikacijski model, navežem pa tudi na jasnost podajanja sporočil, morebitne motilce (hrup, ne poslušanje ipd.).

Vajo nadgradimo tako, da na pripravljen list (glej spodnjo sliko) pravilno razporedijo pripravljene lističe. Na kaj naj pazita pri svoji komunikaciji oddajnik in prejemnik, ter česa ne smeta početi, če želita, da je komunikacija uspešna.

Slika 4: Komunikacijski model
Vir: Lasten

Rezultat

Opažam, da si dijaki veliko boljše zapomnijo snov, če sami aktivno sodelujejo pri taki in podobnih vajah.

Namen vaje

Namen vaje je, da ozavestijo, na kaj je potrebno paziti pri komunikaciji, predvsem pri raznovrstnih predstavitev pri pouku, pa tudi kasneje pri komunikaciji s strankami najprej na delovni praksi in kasneje na delovnem mestu.

Vaja 4

Vaja ponazarja pomen nebesedne komunikacije.

Opis vaje

Enega izmed dijakov prosim, naj gre iz razreda in naj v razred vstopi zelo samozavestno, ter se tako tudi postavi pred kateder. Nato ponovno zapusti razred in vstopi zelo prestrašeno, nesamozavestno.

Rezultat

Dijak ponazori obe situaciji. Ostale povprašam, naj opišejo, kakšen vtis je naredil v prvem in kakšen v drugem primeru.

Namen vaje

Vaja je izhodišče za razlago pomena nebesedne komunikacije, sploh pri ustvarjanju prvega vtisa, predvsem v novih situacijah oziroma, ko so dijaki prvič na delovni praksi pri delodajalcu, na razgovoru za prosto delovno mesto ipd.

Vaja 5

Dijakom pokažem najprej spodnjo sliko in nato razložim pomen prvega vtisa. Navežem na besedno in nebesedno komunikacijo. Vloga dijakov je, da sodelujejo v razpravi o pomenu prvega vtisa ter

o tem, da je prvi vtis lahko tudi zavajajoč. Dijaki nato izpolnijo spodnjo tabelo, v kateri je že naveden en primer.

Slika 5: Prvi vtis je lahko zavajajoč

Vir: Lasten

Situacije v katerih je prvi vtis še posebej pomemben	S čim naredimo dober prvi vtis
Razgovor za prosto delovno mesto	Z vljudnostjo, obleko, mimiko, ..

Slika 6: Vaja – prvi vtis

Vir: Lasten

ZAKLJUČEK

Opažam, da samo frontalni način pouka ne doseže tako dobrih rezultatov, kot če vpletem v razlago razne primere, kratke zgodbe, vaje. Sploh, če dijaki aktivno sodelujejo pri izvajanju vaj. Na primer pri vaji »risanje medvedka« navadno takoj razumejo, kaj sem hotela z vajo sporočiti. Tako, da se po izvedeni vaji z lahkoto razvije pogovor o sporočilu vaje. Namen predmeta ni samo reprodukcija povedanega, pač pa uporaba znanja v vsakdanjem življenju. Prav zaradi tega menim, da moram dijakom posredovati znanje na način, da ga ozavestijo in ponotranjijo. Menim, da s predstavljenimi vajami in ostalimi vajami, ki jih izvajam med poukom dosegam ta cilj ali pa ga vsaj dosegam bolje kot samo s frontalnim poukom.

Viri in literatura

1. Ferjan, M. (2017). *Poslovno komuniciranje*. Univerzitetna založba univerze v Mariboru.
2. Lamovec, T. (1993). *Spretnosti v medosebnih odnosih*. Ljubljana: Center za psihodiagnostična sredstva.
3. Lipičnik, B. (1996). *Reševanje problemov, namesto reševanja konfliktov*. Zavod RS za šolstvo, Ljubljana.
4. Mihaljčič, Z. (2006). *Poslovno komuniciranje*. Ljubljana: Jutro.
5. Možina S. et. al. (2004). *Poslovno komuniciranje 2, dopolnjena izdaja*. Maribor: Obzorja167.
6. Pikelj Grobelnik, K. (2010). *Poslovno komuniciranje*. GZS Ljubljana, Center za poslovno usposabljanje, Projekt unisVET.
7. Počkar, M. (2008). *Poslovno komuniciranje, Konzorcij višjih strokovnih šol za izvedbo projekta IMPLETUM*. Zavod IRC, Ljubljana.

8. Tavčar, M. (1995). *Uspešno poslovno sporazumevanje*. Ljubljana: Novi Forum.
9. Zidar Gale, T. (2002). *Dialog, gibalno sprememb: medosebno komuniciranje v podjetju*. Ljubljana: GV Založba.

Medvrstniško nasilje v osnovni šoli

KATJA SOJIČ, *prof. slov. in nem.*
katja.sojic@gmail.com

Povzetek: S pomočjo prebrane literature in izhajajoč iz lastnih izkušenj na delovnem mestu, obravnavam medvrstniško nasilje v osnovni šoli, do katerega imam, tako kot razredničarka, učiteljica in kot starš, ničelno toleranco. Ko omenim pojem nasilje, le-tega razumemo kot širok spekter negativnih ravnanj, kjer povzročitelj nasilja prizadene žrtev, tako fizično kot tudi čustveno. Učenci se vsakodnevno, in ne glede na razredno ali predmetno stopnjo, soočajo z različnimi oblikami medvrstniškega nasilja. V šoli izvajamo nadzor nad tem, povzročitelje nasilja tudi ustrezno sankcioniramo, in kar je najpomembnejše, se o tem pogovarjamo. Apeliramo tudi na starše otrok, naj se z njimi doma o tem odkrito pogovarjajo, naj jim pomagajo razviti veščine sočutja, da bodo lahko pomagali preprečiti in spremeniti nasilno vedenje. Moramo jim pomagati razumeti, da s tem, ko škodijo drugim, škodijo tudi sebi, in da je bolje biti prijazen in spoštljiv. Kljub trudu, ki ga vlagamo v učence, pa se nasilju med njimi težko izognemo. V nadaljevanju podajam tudi pojasnilo, kdaj je neko dejanje nasilje in kdaj le-to ne sodi v obliko medvrstniškega

nasilja. Podajam informacije, kako ustrezno ukrepati ob zaznavi le-tega, kako ga skušati takoj zaustaviti in otroke naučiti, kako suvereno reči »stop« nasilju. Navajam primer medvrstniškega nasilja, ki sem ga v vlogi razredničarke reševala nazadnje; poročam o ukrepih ob zaznavi le-tega, prav tako opisujem razplet tega dogodka.

Ključne besede: medvrstniško nasilje, osnovna šola, učenci, preprečevanje nasilja

Abstract: With the help of the literature I have read and based on my own experiences at work, I discuss peer violence in elementary school, for which I, as a teacher, teacher and parent, have zero tolerance. When I mention the concept of violence, we understand it as a broad spectrum of negative actions where the perpetrator of violence affects the victim, both physically and emotionally. Students face various forms of peer violence on a daily basis, regardless of class or subject level. We control this at school, we also sanction perpetrators of violence accordingly, and most importantly, we talk about it. We also appeal to the children's parents to talk openly with them at home about this, to help them develop the skills of compassion so that they can help prevent and change violent behavior. We need to help them understand that by hurting others, they are hurting themselves, and that it is better to be kind and respectful. Despite the effort we invest in students, violence between them is hard to avoid. In the following, I also explain when

an act is violence and when it is not a form of peer violence. I provide information on how to take appropriate action upon detection of violence, how to try to stop it immediately and teach children how to sovereignly say "stop" to violence. I am citing an example of peer violence that I solved last time as a class teacher; I report on the measures taken when it is detected, and I also describe the unfolding of this event.

Keywords: peer violence, elementary school, students, prevention of violence

UVOD

V letošnjem letu sem prvič v vlogi razredničarke in ne samo učiteljice, zato se dnevno soočam s primeri medvrstniškega nasilja v osnovni šoli, do katerega imam ničelno toleranco. V samih šolah moramo preprečevati in zmanjšati nasilje z ustvarjanjem varnega in spodbudnega učnega okolja, in sicer tako, da vzpostavimo dobro počutje in klimo v razredih.

MEDVRSTNIŠKO NASILJE

Medvrstniško nasilje ni sprejemljiv del odraščanja in ga ne smemo sprejeti kot nekaj običajnega. Zaradi njega imajo lahko otroci, ki ga doživljajo, resne negativne posledice; zapadejo v depresijo, postanejo anksiozni, doživljajo motnje hranjenja, imajo občutek manjvrednosti, nesprejetja, izločenosti iz družbe, celo občutek krivde – da so žrtve same krive za povzročeno nasilje, občutijo strah, prizadetost, kar privede do samopoškodovanja (rezanje, ožiganje), zlorabe drog in alkohola. Hude stiske lahko pripeljejo tudi do poskusov samomora in velikokrat celo do izgube življenja.

Nasilje lahko izvaja posameznik (nasilnež) ali skupina. Tudi tarča nasilja je lahko posamezna žrtev ali pa skupina otrok. Na podlagi izkušenj, ki sem jih pridobila v osnovni šoli, lahko trdim, da gre v večini primerov za medvrstniško nasilje nad posameznikom, trpinči pa ga skupina dveh do treh učencev.

Veliko otrok o medvrstniškem nasilju ne poroča, saj se bojijo, da jih bodo drugi označili za »toži babe«. Strah imajo predvsem pred poslabšanjem situacije, in sicer, da se bo nasilje razširilo na območje izven šolskega prostora, hkrati pa tudi nasilneži ne pričakujejo, da bodo razkriti in da bodo trpeli posledice za svoja dejanja. Povzročitelji nasilja so prikazani kot grožnja žrtvam in tudi tistim, ki so priče temu nasilju, torej opazovalcem (Zupanc Grom, Slivar, Rutar Ilc, Slokar, 2023, str. 11–20).

Medvrstniško nasilje v osnovnih šolah

V starejši literaturi je angleška beseda »bullying« slovenjena kot trpinčenje med učenci, v novejši literaturi pa zanjo uporabljamo izraz medvrstniško nasilje.

Na primerjavi prebrane strokovne literature ter iz izkušenj v osnovni šoli lahko trdimo, da ima nasilje številne pojavne oblike. V šolskem prostoru je nasilje med vrstniki dnevno prisotno. O tem govorimo takrat, ko je neko dejanje povzročeno namerno, zavestno in je ponavljajoče. Pojavi se takrat, ko posameznik uporabi fizično, agresivno, lahko tudi spolno in materialno nasilje nad drugim vrstnikom. Med spolno nasilje uvrščamo otipavanje in spolno nadlegovanje – uporaba spolno neprimernih izrazov. Po šolah je poleg verbalnega nasilja (zbadljivke, zmerljivke, žaljivke, draženje z rasističnimi pripombami, širjenje lažnih zlonamernih govoric, krute opazke, pripombe) razširjeno tudi spletno nasilje, ki spada k

psihičnemu nasilju, npr. širjenje groženj, neresničnih informacij po spletu, pošiljanje žaljivih elektronskih sporočil, namen le-tega pa je osmešiti ali ponižati nekoga. Mnogokrat je medvrstniško nasilje tudi neverbalno, in sicer neposredno z mimiko obraza ali z uporabo nesramnih kretenj ali pa posredno z manipuliranjem, uničevanjem prijateljstva, načrtnim izključevanjem, ignoriranjem, izolacijo, pošiljanje anonimnih strupenih opazk (Vunderl, 2016, str. 5–15).

Nešteto se nasilneži vedejo do svojih žrtev manipulativno in izključevalno; v tem primeru so žrtve psihično, lahko tudi socialno šibkejše od nasilneža. O medvrstniškem nasilju govorimo tudi v primeru enkratnega dogodka nasilnega vedenja, kjer pa je prisotna izrazita razlika v fizični ali psihični moči med nasilnežem in žrtvijo in je pogosto skrito učiteljem v šoli.

Medvrstniško nasilje pa niso vedenja, ki morda na prvi pogled delujejo kot medvrstniško nasilje, npr. posledice grobe igre, ki vključujejo fizični stik, kar se najpogosteje pojavlja pri urah športne vzgoje. Tu upoštevamo vrstnike, ki so po moči enakovredni, med njimi pa ni fizičnega ali psihičnega neravnovesja, dejanje pa ni bilo namerno povzročeno (Pečjak, 2014, str. 7–13).

Strokovni delavci v vzgoji in izobraževanju smo se dolžni odzvati na vse oblike nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih, prav tako tudi v primerih nasilja nad otroki v družini. Pomembno je, da smo pozorni

na znake in informacije o morebitnem nasilju in se nanje ustrezno odzovemo s ciljem, da se nasilje takoj preneha, da povzročitelje ustrezno sankcioniramo ter zagotovimo ustrezno pomoč vsem otrokom, ki jo potrebujejo.

V samih šolah moramo preprečevati in zmanjšati nasilje z ustvarjanjem varnega in spodbudnega učnega okolja, in sicer tako, da vzpostavimo dobro počutje in klimo v razredih.

Motivi za nasilno vedenje

Prvi motiv je predvsem potreba po moči in dominantnosti. Nasilneži uživajo v nadziranju drugih in imajo veliko potrebo po tem, da se jim drugi podreajo. Drugi motiv največkrat izvira iz družinske situacije, in sicer zaradi določene sovražnosti do okolja. Ti občutki lahko sprožajo zadovoljstvo ob povzročanju poškodb in ob trpljenju drugih. Tretji motiv pa je korist, saj nasilneži pogosto želijo nekatere koristi od svojih žrtev – denar, cigarete, pijačo (Pečjak, 2020, str. 27–44).

Sama sem največkrat slišala naslednje motive za nasilno vedenje:

- ker tudi drugi to počnejo, da oni niso edini;
- to je tisto, kar počneš, da si »in«, pomemben v družbi;
- ker se zaradi tega počuti močnejšega, vplivnejšega in s tem prepreči drugim, da bi ustrahovali njega.

Psihološki profil žrtve in nasilneža

Za splošni psihološki profil učenca žrtve naj bi veljalo, da je na splošno negotov, poln različnih strahov, ima slabo samopodobo, nizko samospoštovanje. Socialne spretnosti so slabše razvite, v razredu velja za tišjega učenca, sramežljivega in predvsem mirnega. V družbi vrstnikov je neroden, večino stvari rad počne sam, išče pa bližino odraslih.

Za splošni psihološki profil učenca nasilneža velja, da pri njem prevladuje želja po izkazovanju premoči. Večkrat je fizično močnejši kot vrstniki. Največkrat vidi agresijo kot edino pot za zagotavljanje dobre samopodobe, težko nadzoruje svojo jezo, je nepotrpežljiv. Ni empatičen, svoja dejanja pa predstavlja kot minimalna, napade prikazuje kot šalo ali igro. V javnosti je lahko žaljiv do drugih, jih ponižuje in zasmehuje, lahko pa tudi lomi predmete in stvari drugih (Košir, 2013, str. 69–75).

Nekateri raziskovalci so v 90–letih opravili kar nekaj raziskav o vlogi družine pri pojavljanju nasilnega vedenja učencev. Raziskave, ki so bile opravljene med fanti, kažejo, da se med dejavniki, ki vodijo h agresivnemu vedenju, vedno znova pojavljajo naslednji dejavniki družine:

- Emocionalni odnos staršev do fantov, predvsem mater, ki kaže na pomemben čustveni odnos v zgodnjih letih. Če je odnos do

otroka hladen in se kaže v pomanjkanju pozornosti do otroka, se s tem povečuje tveganje za kasnejše agresivno vedenje.

- Priljubljena permisivna vzgoja. Če starš otroku ne postavi jasnih mej glede nasilnega vedenja do vrstnikov, sorojencev ali odraslih, je prav tako velika verjetnost za poznejšo agresivno vedenje.
- Neustrezna uporaba metod discipliniranja, kot denimo uporaba moči kot vzgojna metoda (telesno kaznovanje, agresivni čustveni izbruhi), kar nakazuje dejstvo, da agresivnost vodi v agresivnost. Dejstvo je, da moramo otroku postaviti jasne meje, vendar ne s telesnim kaznovanjem (Pečjak, 2014, str. 61–62).

Psihološki profil učenca opazovalca

Opazovalci medvrstniškega nasilja se vedejo povsem različno. Nekateri lahko nasilneža začnejo posnemati, tem pravimo posnemovalci. Nasilneža občudujejo, ker je neustrašen, prepričan, da mu nihče nič ne more. Imamo tudi podpornike nasilneža. Aktivni spodbujevalci nasilneža spodbujajo z različnimi besedami »daj ga, imaš to, ti si legenda«, spet drugi ga potuhnjeno spodbujajo, se dejanju smeji. Poznamo tudi opazovalce ignorante, to so tisti, ki nasilje le gledajo, vanj pa ne posegajo. Razlogi za golo opazovanje so različni, nekateri se ne vpletejo v situacijo, saj ne vedo, kaj storiti, drugi se nasilneža preprosto bojijo oziroma se bojijo, da bo nasilje preusmeril nanje. Imamo pa tudi nekaj pogumnih opazovalcev, in sicer tiste, ki se aktivno ali pa pasivno vključijo v dejanje. Pasivni opazovalci pokažejo na neverbalni način, da jim nasilje ni všeč,

vendar ne zaustavijo tega ali branijo žrtve. Ti tudi večkrat zapustijo kraj dogajanja, lahko tudi zanikajo, da se je nasilje sploh dogajalo. Medtem ko aktivni opazovalec skuša zaustaviti nasilje, žrtev potolaži, prosi odrasle za pomoč in skuša obraniti žrtev na različne načine (Helmut H. Erb, 2004, str. 67–97).

Ustrezno ukrepanje ob zaznavi medvrstniškega nasilja v osnovni šoli

Medvrstniško nasilje je mnogokrat prikrito, za kar lahko navedemo kar nekaj razlogov, najpogostejši pa je ta, da se žrtev pogosto počuti osramočena, ponižana, noče priznati sebi in drugim, da je socialno manj iznajdljiva in se posledično ne zna braniti. Mnogokrat ta občuti krivdo za povzročeno nasilje (Pečjak, 2014, str. 10–11).

Ko zaznamo nasilje med vrstniki v šoli, moramo ustrezno postopati v reševanju le-tega. Kot strokovni delavci moramo otroka sprva poslušati, mu biti v oporo in poudariti dejstvo, da doživljanje nasilja ni njegova krivda; prav tako ga informirati, da z njim ni nič narobe in mu dati vedeti, da mu preprosto verjamemo. Med poslušanjem ga spodbujamo, da pove čim več informacij o svoji izkušnji in ne hitimo z nudenjem nasvetov. Povprašamo ga, kako se je odzval na nasilje, ali se je komu že zaupal in kako so se odzvali drugi, morebitni opazovalci. Pri tem mu nudimo čustveno oporo. Vodimo pogovor, kako bi lahko ravnali v primeru, če se še kdaj zgodi kaj podobnega, lahko tudi odigramo igro vlog, skozi katero se bo otrok naučil, kako se mora

postaviti zase in kako odločno reči »ne, nehaj, pusti me pri miru«. Opomnimo ga, na koga se lahko v šoli obrne po pomoč, nasvet, komu se lahko zaupa, če se medvrstniško nasilje ponovi (Kroflič, Klarič, Štirn Janota Stolnik, 2011, str. 132–135).

Seznamimo ga, kako bomo ukrepali v dani situaciji, kako bomo kaznovali povzročitelja medvrstniškega nasilja, mu postavili jasne meje pričakovanja za spremembo nasilnega vedenja in kako bomo obravnavali tiste, ki so bili zgolj morebitni opazovalci. Ob tem pa pazimo, da ne obljublamo stvari, ki jih ne moremo zagotoviti.

V ukrepanje ob hujših primerih medvrstniškega nasilja vpletemo tudi svetovalno službo, ključ za uspešno reševanje takšne situacije pa je sodelovanje s starši, in sicer s starši povzročitelja in žrtve medvrstniškega nasilja. Po potrebi se lahko povežemo tudi z drugimi organizacijami, in sicer s ciljem zagotoviti zaščito in ustrezno pomoč za vse vpletene otroke. Redno moramo spremljati učinke sprejetih ukrepov in o le-teh poročati vsem vpletenim staršem (Marinšek, 2023).

Primer medvrstniškega nasilja s področja prakse

Zakaj ne moremo biti preprosto vsi prijazni drug z drugim in zakaj je tako težko shajati? To sta samo dve vprašanji izmed nešteti, ki si jih postavljamo vsi, ko slišimo različne zgodbe o medvrstniškem nasilju. Toda za tiste, ki izkusijo nasilje vrstnikov iz prve roke, se ta vprašanja

spremenijo v dvom vase ali jih celo prevzema občutek krivde. V nadaljevanju bom podala primer, ki se je dogajal v našem 6. razredu.

Nasilje se je začelo dogajati v jedilnici, v času kosila, ko so otroci jedli sladico mafin. Načeloma učenci jedo kosilo po skupinah, naš učenec, žrtev medvrstniškega nasilja – sicer temnejše polti, saj je mešane narodnosti – vedno kosila sam. Ta je tudi v razredu miren, samoiniciativno se sicer ne izpostavlja, redno opravlja domače naloge, na pobudo učitelja tudi sodeluje. Pri njemu prevladujejo odlične ocene, v družbi pa se ne znajde najbolje.

Skupina učencev se je začela posmehljivo ozirati k temu sošolcu, nato so iz nagajivosti, brez nekih premislekov, pričeli glasno opisovati mafin, kako je črn, čokoladen in hrustljivo zapečen. Nakar nek učenec vzame sladico v roke, jo dvigne pred skupino sošolcev, ugrizne vanjo in jim glasno komentira, da pa le-ta ni nič drugačna od njihovega sošolca, je črna v notranjosti in tudi po izgledu, zato se obrne proti njemu in mu reče, da bo od zdaj naprej »maflin, čokoladko, zapečenko«. V tistem trenutku ni nihče od sošolcev, ki so to poslušali in opazovali, komentiral, da to poimenovanje ni na mestu, ravno nasprotno, planili so v smeh. To poimenovanje so slišali tudi učenci sosednjega razreda, zato so ga počasi že vsi pričeli klicati tako. Vzdevek zanj so uporabljali na vsakem koraku, postalo je ponavljajoče dejanje; še posebej so ga tako klicali med odmori, pri

pouku športne vzgoje, kjer so glasno komentirali, prihaja »zapečeni maflin« ipd..

Dotični učenec je pričel doživljati različne stiske. Sprva se je iz obrambe sošolcem samo nasmehnil, kar jim je vlilo poguma, menili pa so tudi, da mu je to poimenovanje resnično všeč, zato so s tem nadaljevali in si dnevno zanj izmišljali nove vzdevke. Učenec je doma veliko jokal, se zaupal staršem in pričel z opravičevanjem nasilnega vedenja sošolcev z zavestjo, da je to normalno dejanje zaradi njegove temnejše polti. Pri pouku športne vzgoje je začel doživljati izbruhe jeze, še posebej takrat, ko mu pri igri ni šlo najbolje. Imel je občutek, da ga vsi opazujejo, se mu posmehujejo. Njegovi izbruhi so izgledali tako, da se je začel razburjati, preklinjati, razmetavati stvari, brcati v športne pripomočke in glasno izpostavljal, da je vsem vseeno zanj. V nekem trenutku si je sam nadel celo poimenovanje »niger«. Doma je pričel s samopoškodovanjem, z rezanjem, saj mu je ta bolečina pomagala premagati žalost in jezo, ki jo je doživljal zaradi dnevnega zbadanja. Naenkrat se je pričel upirati šoli, bil bi kar doma, zato ga je večkrat bolela glava in trebuh. Sam se je zavedal, da se bo tako izognil zbadanju in posmehovanju.

Starši so posumili, da se v šoli nekaj dogaja, zato so se z njim pošteno pogovorili. Zaupal jim je vso zgodbo, tudi svoja občutenja. Preprosto si ni več želel živeti, saj je imel občutek, da ga razred ne sprejme, da ga izločajo zaradi temnejše polti, da se mu vsi posmehujejo in da je

preprosto odveč na tem svetu. Izrečene besede, ki so dnevno postajale novotvorbe, so bile žaljive, učencu pa so povzročile strah, sram in dvom vase, prežemale so ga negativne misli in tako je postal resnična žrtev medvrstniškega nasilja.

Na dogajanje so me opozorili njegovi starši in nihče od učencev, sošolcev. Sama sploh nisem vedela za to poimenovanje, saj le-to ni bilo izpostavljeno pred učitelji, ampak samo v krogu vrstnikov. Opravila sem razgovor z učencem. Njegovo pripovedovanje o načinih zbadanja, zmerjanja me je pošteno pretreslo, saj nisem mogla verjeti, da so sošolci lahko tako kruti, še posebej pa sem bila pretresena, ko je pripovedoval, kako se ob tem počuti, kako bi najraje videl, da ga ne bi bilo. Takoj sem opravila tudi razgovor s skupino nasilnežev. Bila sem ogorčena, saj so to bili učenci, ki veljajo za odličnjake, mirne učence, spoštljive do učiteljev. Svoje dejanje so opravičevali s tem, da je bilo zabavno, sploh niso pomislili na počutje sošolca. Bilo jim je všeč, saj se jim je ob tem poimenovanju nasmehnil. Branili so se tudi tako, da so izpostavili, da saj niso bili edini.

Ko sem pri razredni uri predstavila vsem učencem nastalo situacijo, vsa čustva, ki so prežemala sošolca, vse njegove pomisleke, se jim naenkrat ni zdelo nič več smešno, saj so se začeli zavedati dejstva, da posledice igre šaljenja lahko bile zelo tragične. Sošolcu so se opravičili, doma so tudi sami povedali o nastalem dogajanju, tako so

pokazali, da so zreli in odgovorni. Kljub vsemu pa so bili določeni učenci ustrezno kaznovani.

O tej temi sem se pogovarjala z vsemi starši in jih prosila, da se o nasilju med vrstniki in o morebitnih posledicah pogovarjajo doma. K razredni uri sem povabila tudi psihologinjo, ki je učencem dodobra predstavila temo nasilja med vrstniki in jih seznanila z možnimi posledicami.

V našem primeru bi lahko opazovalci s svojim odzivom vplivali na razvoj medvrstniškega nasilja, in sicer bi se lahko postavili žrtvi v bran ali pa bi preprosto kdo povedal učitelju in najbrž do samopoškodovanja ne bi prišlo, prav tako sklepam, da učenec posledično ne bi razmišljal o samomoru. V našem primeru smo prišli do spoznanja, da je medvrstniško nasilje bil skupinski pojav, in ne pojav, ki bi vključeval samo odnos med nasilnežem in žrtvijo. Zato je moral biti pristop k reševanju težav skupinski.

ZAKLJUČEK

Spoznavam, da je vsak dan ogromno otrok podvrženih medvrstniškemu nasilju raznih oblik, od nesramnih vzdevkov, groženj, žalitev, poniževanj, zasmehovanj, širjenje govoric do rasističnih klevet, načrtnega izločanja iz družbe. Najbolj zaskrbljujoče pa je dejstvo, da je veliko opazovalcev, pri čemer tega dogajanja, ki ne

naredijo nič, niso empatični, samo nemo opazujejo dejanje in hodijo mimo v prepričanju, da se jih to ne tiče.

Poskrbeti moramo, da otroci, ki ustrahujejo druge, sprejmejo odgovornost za svoja dejanja, hkrati pa skušamo preprečevati tovrstna dejanja. Ohraniti moramo ničelno toleranco do vsakršne oblike nasilja.

Otroke, ki so tarče ustrahovanja lahko spodbudimo k pozitivnemu razmišljanju in izgradnji samozavesti, opazovalcem pa lahko predstavimo načine, kako se pravilno in varno zavzamejo za žrtve.

Viri in literatura

1. Helmut, H. Erb (2004). *Nasilje v šoli in kako se mu lahko zoperstaviš*. Radovljica: Didakta.
2. Košir, K. (2013). *Socialni odnosi v šoli*. Maribor: Subkulturni azil, zavod za umetniško produkcijo in založništvo.
3. Kroflič, R., Klarič, T., Štirn Janota, P., Stolnik, K. (2011). *Kazen v šoli*. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.
4. Marinšek, A., Štirn, M. (2023). *Kako ravnati, kadar otrok v šoli doživlja medvrstniško nasilje*. Pridobljeno s <https://www.programneon.eu/kako-ravnati-kadar-otrok-v-soli-doživlja-medvrstniško-nasilje/>
5. Pečjak, S., (2014). *Medvrstniško nasilje v šoli*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
6. Pečjak, S., Pekljaj, C. (2020). *Psihosocialni odnosi v šoli*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
7. Vunderl, V. (2016). *Medvrstniško nasilje v osnovnih šolah* (diplomsko delo). Pedagoška fakulteta, Koper.

8. Zupanc Grom, R., Slivar, B., Rutar Ilc, Z., Slokan, S. (2023). *Protokol za ravnanje ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Pomen branja in obravnava domačega branja na zabaven način

ŠPELA VADLAN JAUŠOVEC, *prof. slov.*
spela.vadlan@os-petrovce.si

Povzetek: Beremo vsak dan, na vsakem koraku, to se nam zdi popolnoma samoumevno. Branje je veččina, ki se je učimo že od najzgodnejšega otroštva. Starši začnemo otroke uvajati v branje že veliko pred vstopom v šolo. Z načinom, kako to počnemo, pa vplivamo na otrokov prihodnji odnos do branja. Žal pa zanimanje za branje kmalu upade – starejši so otroci, manj berejo. Kot učiteljica slovenščine želim učence pritegniti k branju, zato se pri domačem branju poslužujem zanimivih, gibalnih in aktivnih načinov obravnave le-tega. Domače branje je samostojno branje zunaj šole, v domačem prostoru, vnaprej znane literature, na katero se tudi pripravimo tako, da se spoznamo z novimi literarnovednimi pojmi, že znane pa ponovimo.

Ključne besede: branje, domače branje, bralne navade, osnovnošolci, odnos do branja

Abstract: We read every day, at every step, it seems completely self-evident. Reading is a skill that is learned from the earliest childhood. As parents, we start introducing children to reading long before they enter school. The way we do this affects the child's future attitude towards reading. Unfortunately, interest in reading soon declines – as children get older, they read less. As a Slovenian teacher, I want to attract students to reading, so I use interesting, moving and active ways of dealing with reading at home. Home reading is independent reading outside of school, in the home environment, of previously known literature, for which we also prepare by getting to know new literary terms and repeating already known ones.

Keywords: reading, home reading, reading habits, primary school children, attitude towards reading

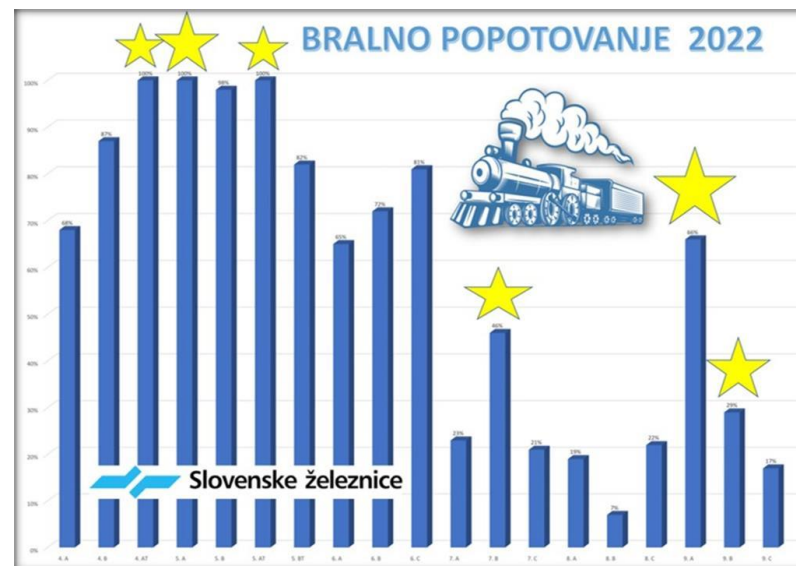
UVOD

Domače branje je nadgradnja in dopolnilo branja v okviru rednega pouka slovenščine – književnosti. Domače branje naj bo individualizirano in diferencirano, kar pomeni, da poleg vsebine (besedila), samostojnosti pri delu, pripomočkov, virov, domačih nalog, učencem omogočimo raznolike pristope tudi pri domačem branju (UN SLJ, 2018, str. 73). Končni cilj individualizacije in diferenciacije je optimalni razvoj zmožnosti vsakega posameznega učenca in vsake posamezne učenke. Domače branje teži k enakim ciljem kot pouk književnosti, in ti so: doseči določeno raven književne izobrazbe, razviti kulturo branja, razviti ustvarjalne sposobnosti učencev in književni okus, omogočiti bogatejše in polnejše življenje, zgraditi celovit pogled na svet (Rosandić, 1991). Poleg tega pa domače branje spodbuja tudi družinsko branje.

Bralna kultura

Branje tiskane besede in besedil na zaslonu bo ostala tista jezikovna dejavnost, ki bo omogočala smiselno preživetje, delovno učinkovitost in ustvarjalno porabo prostega časa. Generacijske razlike povzročajo nesporazume v sporazumevanju z mladimi, saj gledanje televizije, sedenje za računalnikom in poslušanje glasbe zavzema tisti prosti čas, ki so ga prej namenili branju (Grosman, 2002). Upad bralne kulture je viden iz leta v leto, saj starejši otroci berejo čedalje manj. Na naši šoli imamo svoj projekt, imenovan »Bralno popotovanje« – na začetku šolskega leta vsak oddelek prejme A3 list, na katerega se lepijo

nalepke za vsako prebrano knjigo. To kontrolirata učiteljica in knjižničarka, na koncu je zmagovalec 1 oddelek z razredne stopnje in 1 oddelek s predmetne stopnje. Ker ta projekt podpirajo tudi Slovenske železnice, je končna nagrada vožnja z vlakom do Rimskih Term, kjer učenci preživijo dan.

Slika 1: Bralno popotovanje – vmesni rezultati

Vir: OŠ Petrovče

Glede na vedno hujše upadanje bralne kulture med mladimi Savina Zwitter (Motivacija za branje v šolski knjižnici) meni, da morajo knjižnice, posebej šolske, storiti vse, da se bralna kultura spet dvigne na višjo raven. Poleg projekta Bralnega popotovanja, želimo na naši šoli spodbuditi učence tudi z drugimi dejavnostmi oz. šolskimi

projekti, kot sta »Pozor, fantje berejo«, pri čemer se za branje spodbuja fante, in »Noč branja«, ko učenci preživijo noč v šolski knjižnici, kjer ob različnih zanimivih aktivnostih berejo. Poleg vsega, kar na naši šoli nudimo učencem, da bi raje brali, se pogosto zastavi vprašanje: Kaj se zgodi z bralci nekje v 6. razredu, da prenehajo z branjem oziroma prenehajo obiskovati šolsko knjižnico in tako se nadaljuje vse do zaključka devetletke.

Besedni zaklad

Besedni zaklad sam po sebi sodi med pomembne dejavnike uspešnega branja, gradi se postopoma – starši, vzgojitelji, učitelji in tudi učenci sami. Najprej otrok srka besede iz okolja, besedišče mu posredujejo drugi, pomembna pa je naslednja faza, ko si učenec sam nadgrajuje besedišče, to je takrat, ko se sam prebija skozi različno literaturo, zato pa mora biti tudi notranje motiviran. Pri pouku slovenščine se pogosto poslužujemo brskanja po jezikovnih priročnikih (SSKJ, SP), tako v fizični kot v elektronski obliki. Ko se srečajo s kakšno novo (neznano) besedo, sami poiščejo njen pomen v enem od priročnikov. Ob tem se urijo tudi v uporabi priročnikov, velikokrat pa najdejo še kakšne druge, njim nove, zanimive besede. Ob neprestanem večanju besednega zaklada se izboljšuje tudi razumevanje prebranega gradiva, povečuje se tudi hitrost branja in zmanjševanje bralnih napak.

Dejavniki uspešnega učenja so zelo povezani z branjem:

- med branjem naj se ne ustavljajo pri vsaki neznani besedi, saj bo morda njen pomen razviden iz sobesedila, iz zvez, v katerih je najpogosteje rabljena, iz podobnih besed z značilnimi predpona ali koreni,
- naj se navadijo uporabljati slovarje in slovarček manj znanih besed, ki je pogosto v učbenikih,
- za dodatna pojasnila lahko vprašajo sošolce ali učitelja,
- nove izraze si naj izpisujejo v poseben zvezek,
- na novo pridobljene besede naj učenci uporabljajo v govoru in pisanju, da bodo postale del njihovega aktivnega besedišča in ne le pasivni del besednega zaklada (Gabrijelčič, 1993, po Barica Marentič Požarnik).

Branje kot proces

Gabrijelčičeva govori o branju kot učni spretnosti, katere nadgradnja je branje z razumevanjem, zmožnost za ugotavljanje bistvenega v raznih strokovnih in drugih informativnih besedilih. Ob tem omenimo še kritično branje, kjer učenci delajo razne primerjave med posameznimi deli in avtorji. Na razumevanje pri branju vplivajo razni dejavniki. Ti lahko izhajajo iz besedila ali pa iz bralca samega.

Med značilnostmi besedila, ki določajo njegovo razumljivost, so:

- pomenska zgoščenost (nobenih sinonimov, ni ponovitev),
- kognitivna strukturiranost besedila, kar pomeni poudarjanje pomembnih stvari v besedilu povzetek, dajanje primerov),

- slovnično-slogovna enostavnost (kratke povedi, osebne oblike glagolov, ne nikalne povedi)

(<https://www2.arnes.si/~osmblvg/knjiznica/Vzgajanje%20bralca.pdf>

5. 3. 2024).

Med značilnostmi in sposobnostmi bralca najdemo:

- inteligentnost bralca (omenjamo pet intelektualnih procesov, ki sodelujejo pri razumevanju besedila); kognicija, spomin, konvergentno mišljenje – sklepanje, divergentno mišljenje – logične kreativne in ustvarjalne ideje, kritično mišljenje – vrednotenje besedila,
- bralna spretnost – tehnika branja, ki mora biti povsem avtomatizirana,
- predznanje bralca, kar pomeni, da že sam naslov besedila, ki ga beremo pripomore k izboljšanju razumevanja pri branju,
- namen branja, pri tem mislimo na konkretna navodila, ki določajo cilj branja, bralec tako preusmeri svojo pozornost na posamezne dele besedila, ki mu bodo pozneje pomagali pri reševanju nalog ali odgovarjanju na vprašanja

(<https://www2.arnes.si/~osmblvg/knjiznica/Vzgajanje%20bralca.pdf>

5. 3. 2024).

Branje pri pouku

Pri urah vseskozi beremo, bodisi neumetnostna ali umetnostna besedila. Učence želim že z uvodno motivacijo spodbuditi h

kritičnemu branju ali poslušanju, povem jim, da se bomo o prebranem pogovarjali in debatirali, da ni nujno, da jim bo prebrano všeč, vendar morajo tudi negativno kritiko znati pravilno utemeljiti. Ugotovila sem, da nekateri učenci prebrano slabše razumejo, zato si ne upajo podati svojega mnenja, saj so nekatera besedila včasih prezahtevna. Pri branju jih vedno znova opozarjam na to, da je vsako branje besedila unikatno in da lahko imamo o prebranem različna mnenja, saj smo tudi prebrano dojeli različno. Temu pa je namenjena analiza in debata po branju. Pogosto o prebranem kaj napišejo, saj se morata branje in pisanje prepletati.

Pomembno vlogo pri branju pa ima tudi mentor, v mojem primeru jaz kot učiteljica, zato se pogosto poslužujem drugačnih, zanimivih in gibalnih uric o prebranih vsebinah. Učenci se ob branju čustveno in domišljijsko prebudijo, poistovetijo se z glavnimi junaki, ustvarijo si svoj domišljijski svet (Mohor, M., 2009).

Spodbujanje bralne motivacije

Za razvoj in ohranjanje učenčeve motivacije za branje je pomembnih veliko dejavnikov – domače okolje, šola, sovrstniki. Poznavanje različnih dimenzij motivacije, medsebojnega delovanja in vplivanja posameznih dejavnikov je ključnega pomena, če želimo pri učencih spodbuditi pozitiven odnos do branja (Bucik, 2006, str. 63).

Domače bralno okolje

Zgodnje bralne izkušnje so v domačem okolju so ključnega pomena za nadaljnji razvoj učenčevega branja in pismenosti; uspešni bralci so namreč pomen branja in užitke ob branju najprej spoznali v družini (Pečjak idr., 2006, str. 33).

Kaj je značilno za starše uspešnih bralcev:

- želijo, da bi otrok v življenju uspel,
- so prepričani v velik pomen izobrazbe za svoje otroke, v zvezi s tem pa imajo tudi velika pričakovanja,
- poudarjajo ljubezen do branja,
- menijo, da je branje pomembno za njihove otroke,
- uživajo s svojimi otroki in jih imajo radi,
- vzgoji branja in pismenosti namenjajo posebno pozornost,
- sledijo otrokovemu napredku pri branju in dogajanju v šoli,
- vedo, da lahko sami vplivajo na otrokov bralni razvoj in temu posvečajo precej pozornosti (<https://dk.um.si/Dokument.php?id=21359&lang=slv>, 6. 3. 2024).

Če starši nimajo veselja do branja, bodo tudi svoje otroke težko vzgajali v tem duhu. Primanjkljaj, ki nastane zaradi neposvečanju knjigam v domačem okolju, je v šoli skoraj nemogoče nadomestiti.

Kropp je v knjigi *Vzgajanje bralca: naj vaš otrok postane bralec za vse življenje* (2000, str. 2) zapisal, kakšne so naloge staršev pri vzgoji mladih bralcev. Vsi otroci potrebujejo starše, da:

- jim berejo,
- jih poslušajo, kako berejo, ko so še majhni,
- se z njimi pogovarjajo o branju, tudi ko so starejši,
- jim omogočajo mirne trenutke, primerne za branje,
- kupujejo ali si izposojajo knjige in drugo gradivo,
- sodelujejo z njihovimi učitelji,
- so jim zgled odraslega bralca in zanimanja za knjige (Kropp, 2000, str. 2).

Pomen branja za uspešno učenje

Dobro razvita bralna sposobnost omogoča prosti dostop do različnih podatkov oz. vsega znanja, do raznih oblik leposlovja in do sposobnosti obrambe pred manipulacijo z raznimi besedili, prispeva tudi k razvoju drugih jezikovnih zmožnosti, ki omogočajo uspešnejše delo in kakovostnejše življenje. V zadnjih letih je pomemben razvoj elektronskih komunikacijskih možnosti, ki pri mlajših generacijah pogosto manjšajo zanimanje za tiskano besedo ter povzročajo upadanje jezikovnih zmožnosti. Danes mladi zaradi sodobnih medijev ne razvijejo več zadostne sposobnosti za rokovanje zgolj z besednih gradivom: za poslušanje, branje in pisanje. Možgani, ki niso bili dovolj verbalno spodbujani in niso dobili potrebnih izkušenj v zgodnjih razvojnih stopnjah, se tudi ustrezno ne razvijajo. Zato so v nekaterih

državah razvili programe, ki usposablajo starše za spodbujanje otrok k predšolskemu branju, o skupnem branju staršev in otrok v šolah. Ugotovili so, da je razvoj bralne sposobnosti premosorazmeren s pozitivnim odnosom do knjige (Grosman, 1997). Veliko učencev ne bere dovolj dobro, da bi res uživali v branju, dobri bralci pa so lahko le tisti, ki veliko berejo (Hanuš, 1997, str. 42). Kdor veliko bere, ima možnost segati po najrazličnejših delih, ta bo razvil bralne veščine in s tem vzljubil branje. Branje je še vedno, kljub najrazličnejšim medijem, ki nas obkrožajo, eden odločilnih dejavnikov otrokove uspešnosti v šoli (Hanuš, 1997, str. 46). Spretnost branja je v življenju zelo pomembna. Številnim odraslim povzroča težave branje navodil, izpopolnjevanje obrazcev in pisanje prošenj. Študije kažejo na pomemben učinek bralnega razumevanja na učno uspešnost posameznika (Količ-Vehovec, Pečjak, idr. 2008). Avtorice so ugotovile, da se bralno razumevanje učencev pomembno povezuje tudi s splošnim ucnim uspehom. Branje je zelo pomemben dejavnik pri izobraževanju. Nekateri so mnenja, da branju dolgujemo med 70 in 80 % naše izobrazbe (Sedmak, 1997). Ob koncu tisočletja so slovenski učenci povprečno prebrali 30,9 knjig na leto (Sedmak, 1997, str. 53). Opaziti je nizek odstotek otrok, ki nič ne bere, 88 % jih bere do ene ure (Sedmak, 1997, str. 55). Dobro bere 55 % otrok (Sedmak, 1997, str. 57).

Povezanost branja, bralnega razumevanja in besednega zaklada

Pečjak (1991, str. 11) navaja, da glede na hitrost branja ločimo:

- počasne bralce (preberejo do 200 besed v minuti),
- srednje hitre bralce (preberejo od 200 do 400 besed v minuti),
- hitre bralce (preberejo od 400 do 600 besed v minuti).

Stopnjo bralnega razumevanja nam pove povzemanje oz. zaključevanje po branju. Pri izurjenih bralcih teče ta proces relativno avtomatično, mlajši in slabši bralci pa imajo pogoste težave in se morajo povzemanja naučiti. Za bralno razumevanje je pomembna tudi hitrost dekodiranja, hitrejši bralci namreč oblikujejo bolj natančno in celostno predstavo o prebranem kot počasnejši. Bralci, ki počasneje dekodirajo besede, iščejo pomen in bistvo povedi, medtem ko izurjeni bralci to počnejo v celotnem besedilu, kar vodi do boljšega razumevanja prebranega. Številne raziskave dokazujejo, da je besednjak eden najmočnejših pokazateljev bralnega razumevanja (Količ-Vehovec, Pečjak idr. 2008).

Domače branje

Domače branje pomeni učenčevo samostojno branje literarnega dela zunaj šole (doma) in naj bi bilo dopolnilo k obravnavanju književnosti v šoli. Po navadi je izbor knjig tak, da se ujema oz. dopolnjuje izbor tem, obdobjem, avtorjem v učnih načrtih, hkrati pa je treba upoštevati zanimivost za bralca (Krakar Vogel 2004: 108). Sama pri izboru knjig za domače branje sledim učnemu načrtu, hkrati pa želim upoštevati želje učencev. Tako so učenci 6. razreda v šolskem letu 2023/24 morali prebrati 4 knjige za domače branje, in sicer: Andersenova pravljice

(izbor), Anton Ingolič: Tajno društvo PGC, Luis Sepulveda: Zgodba o mačku, ki je naučil galebko leteti in dramsko delo Milana Dekleve: Lenča Flenča. Učenci ob obravnavi besedil neizmerno uživajo, nazadnje smo se zabavali ob analizi zgodbe Zgodba o mačku, ki je naučil galebko leteti, kar bom v nadaljevanju tudi predstavila.

Analiza domačega branja

Z učenci vedno skupaj določimo datum za obravnavo domačega branja, da so res vsi pripravljeni, saj vedo, da bo delo (analiza) potekalo na zabaven način.

Navodila za delo

Najprej pri vsakemu posamezniku preverim, ali je knjigo prebral. To naredim tako, da jim razdelim lističe, na katere morajo zapisati tri vprašanja iz celotne knjige. Nato lističe vržejo v vrečko. Sledi igrice »vroči stol«. To pomeni, da sedemo v krog, na sredino postavimo stol, kamor enkrat sede vsak učenec. Učenec najprej iz vreče, kamor so prej dali lističe z vprašanji, izvleče enega, vprašanja na glas prebere in nanje, kar se da hitro, odgovori. Ostali učenci sodelujejo, ga spodbujajo in po potrebi pomagajo. Nato jih razdelim v skupine po štiri in jim razdelim sestavljanko, s katero dobijo ilustracijo iz knjige. Na podlagi te ilustracije morajo zapisati zgodbo. Na tem mestu lahko izbiramo med več načini zapisa – obnova, nadaljevanje zgodbe ... Vsak v skupini to zapiše tudi v svoj zvezek. Zadnja naloga pa je, da naredijo plakat oz. predstavitev prebrane knjige, kar nato tudi

predstavijo pred celim razredom. Tak način pri učencih vzbudi pozornost, veselje, saj se ves čas nekaj dogaja, delo ni dolgočasno in monotono.

Tak način poskušam čim večkrat vnesti tudi med ure pouka, ko ne obravnavamo domačega branja, saj učenci zelo radi aktivno sodelujejo pri urah.

Prikaz v fotografijah

V spodnjih fotografijah je prikaz obravnave domačega branja. Na sliki 1 prikažem, kako učenci lističe s tremi vprašanji dajo v vrečko, na 2. sliki učenka sedi na »vročem« stolu in izvleče listič z vprašanji, na katero odgovori (slika 3), ostali sedijo okoli nje. Na 4. in 5. sliki učenci sestavljajo razrezane sličice iz knjige in na zadnjih dveh slikah je zapis, ki je nastal – nadaljevanje zgodbe, obnova zgodbe ... Učenci pri takšni obravnavi zelo uživajo in sodelujejo, posledično si bolje zapomnijo.

Slika 2: Pisanje vprašanj
Vir: Lasten arhiv

Slika 3: Vroči stol
Vir: Lasten arhiv

Slika 4: Izbira vprašanja
Vir: Lasten arhiv

Slika 5: Sestavljanje sličic
Vir: Lasten arhiv

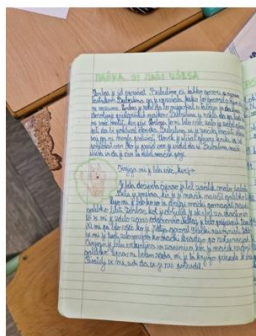
Slika 6: Sestavljanje sličic
Vir: Lasten arhiv

Slika 7: Sestavljena sličica
Vir: Lasten arhiv

Slika 8: Sestavljena sličica
Vir: Lasten arhiv

Slika 9: Pisanje zgodbe
Vir: Lasten arhiv

Slika 10: Pisanje zgodbe
Vir: Lasten arhiv

ZAKLJUČEK

Dobro razvita bralna pismenost je nujno potrebna za obstoj posameznika v današnji družbi, razvoj le-te pa se začne že v zgodnjem otroštvu, zato je bistvenega pomena, da otrok že zgodaj usvoji

tehniko branja in razvije sposobnosti razumevanja prebranega, saj je to nujno potrebno za njegovo napredovanje v šoli, kasneje pa tudi za uspešnejše delo. Beremo vsak dan, saj se nenehno srečujemo z različnimi besedili, ki jih moramo tudi razumeti, pa tudi če gre le za reklame, oglase ... Poleg tega ne smemo pozabiti tudi na to, kako pomembno je branje za učenčev osebni, socialni in domišljjski razvoj, za krepitev besednega zaklada in nenazadnje tudi za samostojno pisanje besedil. S pomenom branja moramo biti seznanjeni tudi odrasli, saj imamo pri tem pomembno vlogo, predvsem pri vzbujanju otrokovega bralnega interesa in povečevanju bralne motivacije skozi celotno obdobje odraščanja. Pomembno je, da tudi učenci poznajo pomen branja, saj lahko to poveča njihovo motivacijo za branje.

Domače branje je obvezno branje, ni nujno, da je vsakemu učencu knjiga, ki jo bere, vseč, zato je pomembno, da je obravnava le-te zanimiva, zabavna, da jih pritegne. Sama stremim k temu, da jih motiviram na zabaven in učencem zanimiv način. Seveda obravnavo prilagam glede na starostno stopnjo, različno v 6. kot v 9. razredu. V tem prispevku sem podrobneje prikazala obravnavo domačega branja v 6. razredu, in sicer literarno delo z naslovom Zgodba o mačku, ki je naučil galebko leteti, kjer je tema drugačnost, saj sta lahko mačka in galeb prijatelja, odpirajo pa se tudi še druge teme pogovora in debate, ki učence na tej starostni stopnji zanimajo in o njih radi razpravljajo (pomoč, strpnost, potrpežljivost ...). Poleg vsega povedanega se zelo radi preizkusijo tudi v dramatizaciji, kjer se vsak

posameznik zlije z njim najljubšim literarnim likom. Takšna obravnava domačega branja se mi je osebno pokazala kot dobra in učinkovita, zato bom tudi v prihodnje nadaljevala v tej smeri.

Viri in literatura

1. Kropp, P. (2000). Vzgajanje bralca: naj vaš otrok postane bralec za vse življenje, Učila, Tržič.
2. Brezigar, M. (2011). Pomen branja in spodbujanje bralne motivacije (diplomsko delo). Filozofska fakulteta UM, Maribor.
3. Pečjak, S., Bucik, N., Gradišar, A., Pekljaj, C. (2006). Bralna motivacija v šoli: merjenje in razvijanje. Zavod republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana.
4. Praznik Lokar, B. (2018). Ustvarjalni zaključek obravnave domačega branja – Ivan Cankar: Moje življenje (My life). Slovenščina v šoli št. 3/2018, letnik 21, 54–63.
5. (UN SLJ, 2018, str. 73). <https://dun.zrss.augmentech.si/#/>, 7. 3. 2024.
6. Količ-Vehovec, S., Pečjak, S. (2008). Razlike med spoloma v (meta)kognitivnih in motivacijsko emocionalnih dejavnikih bralnega razumevanja (online). V: Psihološka obzorja, str. 89–116. Društvo psihologov Slovenije, 2008. ISSN 1318-187

II. del

RAZISKOVALNE NALOGE STROKOVNIH DELAVCEV

KATARINA VINŠEK

Zakaj število opravljenih bralnih značk v osnovni šoli upada s starostjo učencev?

KATARINA VINŠEK

Osnovna šola Ig, Troštova ulica 24, 1292 Ig

katarina.vinsek@osig.si

ZAKAJ ŠTEVILO OPRAVLJENIH BRALNIH ZNAČK V OSNOVNI ŠOLI UPADA S STAROSTJO UČENCEV?

Raziskovalna naloga

Ig, marec 2024

KAZALO

POVZETEK	1
ABSTRACT.....	1
1 UVOD.....	2
1.1 Opredelitev raziskovalnega področja	2
1.2 Namen in cilji raziskovalnega dela	2
1.3 Raziskovalna vprašanja, predpostavke in omejitve pri obravnavanem problemu	2
1.4 Raziskovalne metode	3
1.5 Izvirni prispevek k praksi in teoriji.....	4
2 BRANJE	4
2.1 Kurikularno branje	8
2.2 Prostočasno branje	9
2.3 Tipi bralcev	10
3 BRALNA MOTIVACIJA	11
3.1 Motivacija za branje glede na spol in starost učencev	13
4 BRALNA PISMENOST	17
4.1 Branje v osnovni šoli	18
4.2 Elektronski mediji.....	19
4.3 Bralna značka	19
4.3.1 Zakaj torej brati za bralno značko?	21
4.3.2 Cilji bralne značke	21
4.3.3 Kje vse poteka bralna značka	22
4.3.4 Bralna značka kot interesna ali obogatitvena dejavnost v osnovni šoli.....	22
5 PRAKTIČNI DEL	23
5.1 Problem, namen in cilji	23
5.2 Časovni potek raziskave	23
5.3 Raziskovalni vzorec	24
5.4 Raziskovalna vprašanja	24
5.5 Načrt dela.....	24
5.6 Metoda dela.....	24
6 ANALIZA ANKETNEGA VPRAŠALNIKA.....	25
6.1 Metoda možganske nevihte.....	25
6.2 Vprašalnik zlati bralec/zlata bralka za Osnovno šolo Ig	26
6.3 Ustno anketiranje v četrkih razredih	35
6.3.1 Predstavitev rezultatov	36

6.4	Pisno anketiranje v šestih razredih	40
6.4.1	Predstavitev rezultatov	40
7	REZULTATI	48
8	ZAKLJUČEK.....	49
9	VIRI IN LITERATURA.....	51
10	SEZNAM SLIK IN GRAFOV	54
11	PRILOGE	55

POVZETEK

Ljudje beremo vsak dan: cestne oznake, sporočila na telefonu, elektronsko pošto, novice, dokumente v službi, revije, forume, objave na socialnih omrežjih, reklamne letake, manj pa beremo leposlovna besedila. Za to je potrebna visoka notranja motivacija, ljubezen do knjig in prosti čas. Branje je zelo pomembno področje otrokovega razvoja in človeškega obstoja. Žal pa pri svojem delu opažam, da tudi učenci v šoli berejo vedno manj. Opazila sem, da je zanimanja za bralno značko vedno manj oziroma da število opravljenih bralnih značk s starostjo učencev upada. V literaturi sem raziskala pomen branja, tipe bralcev, bralno motiviranost, dejavnike, ki vplivajo na razvoj branja in bralno pismenost. Predstavila sem tudi, kaj je bralna značka in kako poteka. V empiričnem delu naloge sem s pomočjo vprašalnika predstavila uspešnost učencev pri bralni znački, predstavila sem tudi rezultate, ki sem jih dobila pri ustnem in pisnem anketiranju četrtošolcev in šestošolcev. Zanimalo me je predvsem, zakaj berejo oziroma zakaj ne.

Ključne besede: branje, bralna značka, bralec, osnovna šola, bralna motivacija, knjige

ABSTRACT

People read every day: road signs, messages on the phone, emails, news, documents at work, magazines, forums, social media posts, advertising flyers,... but less so we read fiction texts. This requires a high level of intrinsic motivation, a love of books and free time. Reading is a very important area of a child's development and human existence. Unfortunately, I notice that pupils are also reading less and less at school. I have noticed that that there is less and less interest in the reading badge, or that the number of badges completed decreases with the age of the pupils. I have researched the importance of reading, types of readers, reading motivation, factors influencing the development of reading and reading literacy. I presented what a reading badge is and how it is taught. In the empirical part of the thesis I have used a questionnaire regarding students' successful accomplishment. The results presented are the results of the oral and written questionnaires conducted with fourth and sixth-grade pupils. I was particularly interested in why they read or why they don't.

Keywords: reading, reading badge, reader, primary school, reading motivation

UVOD

Opredelitev raziskovalnega področja

Kot dolgoletna mentorica bralne značke v osnovni šoli in kot razredničarka v 4. in 5. razredu osnovne šole opažam, da je največ osvojenih bralnih značk v prvem triletju, nato sledi upad v 4. razredu in še enkrat v 6. razredu, kasneje pa še v zadnjem triletju. Razlog za to so zagotovo številni dejavniki, ki bi jih želela raziskati.

Bralna značka je danes gibanje, ki je najmočnejše v osnovni šoli, nagovarja pa tudi vzgojitelje k branju predšolskih otrok in spodbuja bralne klube v srednjih šolah in med starejšimi po vsej Sloveniji, v zamejstvu in med slovenskimi rojaki po svetu ([60 let Bralne značke | MLADINA.si](#)).

Menim, da je branje tako otrok kot odraslih danes še kako pomembno, a si zanj preprosto ne vzamemo časa. V današnjem hitrem in sodobnem svetu, ko dan večinoma preživimo pred ekrani, je nujno, da si vzamemo čas tudi zase. Knjiga me vedno ponese v neko drugo dimenzijo, sprosti um in oživi domišljijo. To svojo ljubezen do branja rada prenašam na svoje učence. Med poukom krepimo in vadimo branje, spodbujam pa jih tudi k branju doma. Sem spadata domače branje, ki je obvezno, in bralna značka, ki je neobvezna. To pa je tudi razlog, da se kar velik odstotek učencev odloči, da je ne bodo opravljali. S tem izzivom se torej soočam vsako leto znova, včasih bolj včasih manj uspešno. V letih mojega poučevanja sem zasledila trend upadanja opravljenih bralnih značk s starostjo učencev. Starejši kot so, manj je opravljenih bralnih značk.

Namen in cilji raziskovalnega dela

Namen raziskovalnega dela je poiskati čim več dejavnikov, ki vplivajo na branje v 2. triletju oziroma so pokazatelji nemotiviranosti za opravljanje bralne značke. Po opredelitvi dejavnikov oziroma vzrokov pa bom skušala ponuditi čim več različnih dejavnosti, ki bi dvignile zanimanje za branje pri mladih bralcih.

Cilj moje raziskovalne naloge je ugotoviti, zakaj število bralnih značk s starostjo učencev upada in kaj bi lahko naredili, da bi ta trend spremenili.

Raziskovalna vprašanja, predpostavke in omejitve pri obravnavanem problemu

Zakaj število osvojenih bralnih značk upada v 2. triletju?

Gospa Tilka Jamnik, dolgoletna podpredsednica Društva Bralna značka v Sloveniji, ki je med drugim specialistka za knjižno vzgojo otrok do 9. leta starosti, ugotavlja, da danes mladi ne berejo manj, kot so včasih, vsaj ne mladi v času izobraževanja, ampak da berejo manj tiskanega gradiva in več digitalnih besedil in morda berejo manj leposlovja.

Kako motivirati učence k branju?

Učence lahko učitelj oplemeniti z znanjem, kaj vse branje prinaša in katere pozitivne učinke ima. Učimo jih lahko tudi z zgledom. V šoli so prisotni tudi zunanji motivatorji, kot so zbiranje sličic/nalepk za prebrano knjigo, priznanje na koncu šolskega leta, knjižna nagrada, večer pravljic, pravljurna noč v šoli, nagradni izlet ...

Kaj so razlogi za vedno manjše število bralcev v OŠ?

Žal ne morem pozabiti dogodka, ki se mi je pred leti pripetil na prvem roditeljskem sestanku v 4. razredu. Ena od mamic me je vprašala, ali je bralna značka obvezna. Seveda, ne. Ob tem se mi je pojavilo vprašanje, kako naj za branje motiviram učence, ki doma nimajo razvite bralne kulture in posledično nimajo vzpodbude in podpore staršev. To je hkrati postal tudi moj izziv, s katerim se kot učiteljica in mentorica bralne značke srečujem vsako leto.

Možni razlogi (ki jih bom skušala opredeliti v empiričnem delu) so: nemotiviranost, slabe bralne navade, nebralne navade staršev, nespodbudno domače bralno okolje, pomanjkanje prostega časa, preveč obšolskih dejavnosti, preveč učenja, slabo opremljena šolska knjižnica, lenoba, druženje s telefoni, socialna omrežja ...

Ali so deklice pri branju uspešnejše od dečkov? Ali deklice rajši berejo od dečkov?

Pri prebiranju literature sem naletela tudi na podatke, da so deklice boljše bralke od dečkov. To trditev bom preverila z anketnim vprašalnikom Zlati bralec/zlata bralka.

Raziskovalne metode

V raziskavo o opravljenih bralnih značkah so bili vključeni vsi učenci Osnovne šole Ig v letih od 2016 do 2022, in sicer z vprašalnikom Zlati bralec/zlata bralka (statistika za OŠ Ig), ki je že desetletja namenjen spremljanju podatkov o Bralni znački na vseslovenski ravni. Društvo Bralna značka Slovenije ga na šole pošilja kot del projekta Zlata bralka/zlati bralec.

Ustno sem anketirala dva oddelka četrtošolcev na Osnovni šoli Ig (45 učencev). Anketa je vsebovala predvsem odprta vprašanja, ker sem želela izvedeti čim več različnih odgovorov.

Pisno anketo sem izvedla v treh oddelkih šestih razredov (67 učencev). Anketa je vsebovala enaka vprašanja kot ustna, ker sem želela videti, ali se odgovori učencev razlikujejo glede na to, da so starejši.

Metodo možganske nevihte pa sem izvedla v svojem oddelku četrtega razreda kot uvodno motivacijo v uro, ki je bila namenjena branju.

Izvirni prispevek k praksi in teoriji

Z raziskavo želim ugotoviti, kaj so razlogi, da učenci sprva zelo radi berejo, nato pa vedno manj. Zanima me, kaj so razlogi za slabo bralno motivacijo starejših učencev. Med drugim želim v tej raziskovalni nalogi opredeliti dejavnike, ki vplivajo na upad opravljenih bralnih značk v osnovni šoli, na koncu pa ponuditi nekaj primerov dobrih praks, ki so se izkazale za uspešne. Menim pa, da smo tako starši kot učitelji in učenci povezani v krog, ki pa je sklenjen samo takrat, kadar smo vsi aktivni in sodelujemo.

BRANJE

Pri prebiranju literature sem naletela na več različnih definicij branja različnih avtorjev. Definicije se razlikujejo glede na to, kateremu procesu v branju avtorji pripisujejo glavno vlogo.

Kaj je torej branje? To je povezovanje črk oziroma glasov v besede, besede v stavke, stavke v smiselno celoto, zgodbo. Z branjem se srečamo že v prvem obdobju svojega življenja, nekateri že v maminem trebuhu. Mislim, da se izkušnja branja najprej razvije doma, v družinskem okolju, nato v predšolskem obdobju in dokončno v šolskem obdobju. Pomembno je, da otroci ne prenehajo brati svojemu otroku ob vstopu v šolo, nikakor pa ga ne smejo prenehati vzpodbujati in usmerjati ter bdeti nad njihovim delom, v tem primeru branjem. Otroci v šoli morajo brati, druge izbire nimajo. Branje je pomembno tako za razvoj določenih možganskih procesov kot za razvoj domišljije in razvijanja ustvarjalnosti.

Branje je nujna spretnost, ki jo mora danes obvladati vsak, ki želi normalno funkcionirati v družbi, saj je branje kot komunikacijska dejavnost namenjeno spoznavanju sporočil, ki jih vsebujejo dokumenti. Branje bi lahko opredelili kot zelo osebno raziskovanje čustev in misli. Je pa tudi socializacija, vključevanje v norme, ki jih predpisuje širša kultura. (Fekonja, 2004)

»Ko se naučiš brati, boš za vedno svoboden.« — Frederick Douglass

Po definiciji je branje pojem, ki opisuje dekodiranje zapisanih črk, ki jih pretvorimo v zvočne jezikovne znake. Kadar dovolj časa vadimo, branje postane avtomatiziran proces. To pomeni, da besedilo vedno preberemo brez dodatnega miselnega napora (Kordigel, 1992).

Učenci se z branjem ne srečujejo le pri pouku slovenskega jezika temveč tudi pri vseh ostalih predmetih. Kot učiteljica razrednega pouka opažam porast slabega, počasnega in zatikajočega se branja v 4. razredu, ko bi tehnika branja morala biti že popolnoma usvojena in avtomatizirana. Opažam tudi, da učenci velikokrat sploh ne vedo, kaj so prebrali in da ne povezujejo prebranega s snovjo. Posledica tega je slabo razumevanje navodil, slabše učenje in slabše pomnjenje. Če učenci slabo berejo, potem tudi neradi berejo. Branje jim povzroča težave in dodaten napor, zato ne sežejo radi po dodatni literaturi.

Branje je avtomatiziran proces, zato ga velikokrat jemljemo kot samoumevnega. Kljub temu je potrebno veliko časa, da se posameznik nauči učinkovito brati (Cain, 2010).

»Naučiti se brati je kot prižgati ogenj.« — Victor Hugo

Zanimiva se mi zdi misel dr. Mihe Kovača, da so otroci, ki odraščajo v beročem okolju, v življenju uspešnejši. Pravi tudi, da z družinskim branjem otrokom pomagamo, da se razvijejo v misleča, čuteča in empatična bitja. Branje leposlovja je trening za življenje v misli in čustva drugih ter za razumevanje čustev in misli, ki poganjajo nas same. Branje leposlovja je torej pomembno in s tem se v svoji raziskovalni nalogi navezujem na bralno značko v osnovni šoli.

Koncept bralne značke je, da otroci berejo knjige po lastni izbiri, primerne njihovi starosti, in jih nato predstavijo v šoli. Učitelj mentor beleži otrokov dosežek, ga usmerja in spremlja. Za usvojeno bralno značko v vsakem razredu je potrebno prebrati vnaprej določeno število knjig. Mlajši učenci z veseljem sprejmejo bralno značko in jo radi opravljajo, medtem ko starejši vedno manj.

Otroci se z bralno značko srečajo prvič v predšolskem obdobju, ko jim pravljice berejo še starši, nato pa v vrtcu predstavijo knjigico s svojimi besedami ali jo ustno obnovijo. Ko pridejo v 1. razred, pa se od njih pričakuje, da že sami preberejo nekaj slikanic in jih predstavijo učiteljem. Kar se mi zdi zanimivo, je, da praviloma vsi učenci v 1. razredu in kasneje v prvi triadi bralno značko tudi opravijo. Ko pa pridejo v 2. triado, zanimanje za branje upade. Še manj branja pa zaznamo v tretji triadi, kar je lahko posledica več dejavnikov: manj prostega časa, obsežnejša učna snov, branje zaslonskih besedil, večji stik s socialnimi mediji, domače branje, več učenja, pomanjkanje motivacije ...

Ne moremo mimo dejstva, da se naš svet premika in odvija z neverjetno naglico in da smo z vseh strani obdani z digitalnimi mediji. Temu se je preprosto že skoraj nemogoče izogniti. Dr.

Miha Kovač pravi, da če uporabljamo zaslonske tehnologije in beremo knjige, se naučimo misliti na dva različna načina. Zaslonski mediji so nas namreč naučili, kako v kratkem času obdelamo razmeroma veliko informacij in se orientiramo v okolju, na katero se te informacije nanašajo. Branje knjig pa nas uri v daljšem vzdrževanju pozornosti na en sam problem ali zgodbo. Kombinacija zaslonskega in »knjižnega« načina mišljenja je zato bistvena za preživetje v sodobnem svetu.

Branje je dejavnost, s katero se ljudje srečujemo vsakodnevno, zato je potrebno krepiti bralno zmožnost posameznika, saj le ta omogoča aktivno sodelovanje v svetu. Možno jo je krepiti na več načinov. Ena izmed teh je tudi prostovoljna dejavnost bralna značka, ki je predmet moje raziskovalne naloge.

V literaturi in različnih člankih ter prispevkih lahko zasledimo več definicij o branju, vsem pa je skupno eno: branje je pomembno, na razvoj branja pa vplivajo različni dejavniki, kot so domače okolje, branje v predšolski dobi, zgled doma, otrokova želja, šolsko okolje, radovednost, sposobnost vživljanja v svet domišljije, sposobnost povezovanja miselnih procesov, notranja motivacija, zunanja motivacija in še in še.

V priročniku V objemu besed (Haramija, 2017) so avtorice predstavile seznam pomembnih pozitivnih učinkov, ki jih ima branje na otrokov razvoj. Na tem seznamu lahko najdemo:

- branje spodbuja razvoj možganov,
- branje izboljšuje pozornost in zbranost,
- branje razvija otrokovo domišljijo,
- branje spodbuja otrokovo sposobnost vživljanja v druge,
- branje je lahko zabava in sprostitev,
- otroci, ki redno berejo, so v branju boljše,
- branje krepí čustvene povezave,
- branje krepí pozitiven odnos do knjig,
- otroci, ki redno berejo, so v šoli uspešnejši,
- skozi branje se otroci učijo o svetu,
- branje povečuje besedni zaklad,
- branje izboljšuje sporazumevanje,
- branje sprošča telo in um od vsakodnevne uporabe elektronskih naprav.

Dragica Haramija pravi tudi, da je branje večšina, ki jo je potrebno neprestano razvijati in jo prilagajati kognitivnemu razvoju otroka (Haramija, 2018).

V šoli opažam, da otroci, ki jim branje predstavlja težavo in napor, neradi segajo po dodatnem branju, kot je bralna značka. V branje morajo vložiti veliko truda in svojega časa, težko jim je, zato se branju izognejo, če le lahko. Tem otrokom predstavlja velik izziv tudi prepis s table. Pri tem so počasni in velikokrat ne uspejo preslikati celotnega zapisa s table. V šoli imamo med poukom na žalost premalo časa za vsakodnevni trening branja, čeprav branju posvečamo velik pomen.

»V knjigah je zbran večji zaklad kot v piratski votlini na Otroku zakladov.« – Walt Disney

Iz radovednosti sem se pri prebiranju literature obrnila tudi na ChatGPT, inteligentni sistem, ki je prosto dostopen na internetu. Na vprašanje, Zakaj je branje pomembno, mi je odgovoril, da je branje izjemno pomembna spretnost in dejavnost iz več razlogov:

- **Razvoj možganov:** Branje spodbuja razvoj možganov in izboljšuje kognitivne funkcije, kot so spomin, koncentracija, logično razmišljanje in sposobnost reševanja problemov. Redno branje lahko izboljša tudi jezikovne spretnosti in bogati besedni zaklad. Branje celo zmanjša tveganje za nekatere bolezni, kot je Alzheimerjeva bolezen.
- **Učenje:** Branje je ključno za pridobivanje znanja in informacij o različnih temah. Preko knjig, člankov, revij, spletnih virov in drugih besedil lahko širimo svoje razumevanje sveta in se učimo o novih idejah, kulturah, zgodovini, znanosti, umetnosti in še veliko več.
- **Razumevanje drugih ljudi:** Branje literature, ki opisuje različne izkušnje, perspektive in čustva, lahko pomaga pri razumevanju drugih ljudi in njihovih življenjskih okoliščin. To lahko vodi k razvoju empatije in povečanju sposobnosti sočutja.
- **Kritično razmišljanje:** Branje spodbuja kritično razmišljanje in analitične sposobnosti. Ko beremo, se soočamo z različnimi idejami in stališči ter jih lahko ocenjujemo, primerjamo in razpravljamo o njih.
- **Komunikacija:** Redno branje lahko izboljša tudi pisno in ustno komunikacijo. Razvija sposobnost jasnega izražanja misli, bogati besedišče in krepi spretnosti pisanja.
- **Sprostitev in zabava:** Branje lahko deluje kot sprostitelj in vir zabave. Dobro napisana knjiga ali zanimiv članek lahko bralca popelje v drug svet, odvrne pozornost od stresa in ponudi čustveno zadovoljstvo.

V celoti gledano je branje bistven element za osebni razvoj, izobraževanje, razumevanje sveta okoli nas ter za izboljšanje komunikacijskih in kognitivnih spretnosti.

Kurikularno branje

Dr. Boža Krakar-Vogel (2016, str. 5) opredeljuje pojem kurikularnega branja kot skupek vseh bralnih dejavnosti, ki so prisotne v pedagoškem procesu. Kurikularno branje deli na šolsko in delno prostočasno branje.

Glavni cilj književne vzgoje učitelja slovenščine in vseh tistih, ki se kakorkoli znotraj učnega načrta ukvarjajo z bralno vzgojo, je ta, da pri učencih spodbujajo splošno bralno pismenost in širše sporazumevalne zmožnosti, ki pa se lahko pridobijo tudi s spodbujanjem literarnega branja. Ker današnji čas literaturi ni prav naklonjen, je lahko prav knjižna vzgoja tista, ki mlade prepričuje o pomembnosti prebiranja literature in njenih pozitivnih učinkih.

Kurikularno branje je Krakar-Vogel (2016, str.7) opredelila kot branje v okviru učnega načrta, to pa se lahko izvaja v času pouka ali pa pri drugih organiziranih vzgojno izobraževalnih dejavnostih, ki za učence niso obvezne, pač pa se jih lahko udeležijo prostovoljno. Seveda morajo le pri teh aktivno sodelovati in opravljati zahtevane naloge. Pomembno je, da se mentorji izobražujejo o možnostih, ki jih ponujajo literarna besedila za preverjanje prebranega na način, da učencem omogočijo »igro« z besedilom in poiščejo nove ter izvirne dejavnosti za preverjanje prebranega literarnega besedila, saj se s tem pri učencih razvija boljša bralna pismenost in bralna sposobnost.

Oblike branja, s katerimi se srečujemo v osnovni šoli in jih uvrščamo v to kategorijo, so naslednje:

- Domače branje, kjer gre za učenčevo samostojno branje literarnega dela doma, besedila pa so vezana na vsebine in cilje, ki jih zahteva učni načrt. Prebrano besedilo se nato tudi preverja pri pouku.
- Dolgo branje, kjer gre za skupno branje nekega besedila, ki mu učitelji namenimo dele učnih ur. Beremo glasno, običajno ob začetku učitelj, nato pa tudi dobri bralci. Po prebranem besedilu sledi doživljajski pogovor o prebranem.
- Izbirno interesno branje, kjer gre za prebiranje literarnih del po lastni izbiri učenca po posvetu z učiteljem ali knjižničarjem. Branje običajno poteka doma, lahko pa tudi v šoli med odmori ali nadomeščanji.
- K delno prostočasnem branju prištevamo branje za Cankarjevo priznanje in bralno značko, ki sta hkrati tudi najbolj razširjeni obliki kurikularnega branja. Glavni cilj obeh je širjenje bralne motivacije in bralne kulture (Krakar-Vogel, 2016).

»Branje je za mišljenje kot telovadba za telo.« – Richard Steele

Prostočasno branje

Dr. Boža Krakar-Vogel z vidika celostne didaktične sestave branje deli na šolsko in prostočasno branje (Krakar Vogel, 2016).

Prostočasno branje povezujemo z večjo sproščenostjo, saj imajo učenci lastno izbiro pri izbiri in branju literature, kar je ravno obratno od šolskega branja, ki ga razumemo kot branje pri pouku in je obvezno. Prav lastna izbira literature naj bi bila glavni razlog za večjo motivacijo, seveda pa o b tem ne morem mimo dejstva, da učenec, ki ni vzljubil branja in ki v njem ne uvidi neke dodane vrednosti, ne bo bral knjig v svojem prostem času.

»Veliko malih stvari obstaja, ki povzročijo, da tvoj svet raste. Ljubezen do knjig je najboljša izmed.« – Jacqueline Kennedy

Povedati je potrebno, da je od 1. 9. 2019 v veljavi posodobljena izdaja učnega načrta za slovenščino v osnovni šoli, ki besedil za obravnavo pri pouku ne predpisuje, pač pa predpisuje le cilje pouka književnosti. To pomeni, da ima pri izbiri besedila učitelj prosto izbiro, kar pa seveda zahteva dobro poznavanje tako sodobnih kot starejših literarnih del, ki predstavljajo kulturno dediščino človeštva.

V današnji vse bolj storilnostno naravnani šoli in družbi, se pojavljata vprašanji, zakaj sploh brati literarna dela? Vse več učencev za izdelavo plakatov, govornih nastopov in predstavitev, pisanju seminarskih nalog in podobnih zadolžitev ne gre več v knjižnico, ne vedo, kaj so to leksikoni in enciklopedije, vedo pa, kaj je »Google«. Vsi se radi pošalimo, da nam je »striček Google povedal to in ono«. Zavedati se moramo, da so to generacije otrok, ki so rojene v digitalni dobi, odraščali so ob televiziji in pametnih telefonih. Odraščali so v svetu vizualno podprtih vsebin (risanke, igrice) in v družinah, kjer starši niso imeli časa za pogovor. Posledica vseh teh okoliščin je, da govor, pisanje in branje za njih niso samoumevne jezikovne dejavnosti, kot so to bile za nas, starše in učitelje. Zato je še bolj pomembno za nas učitelje, da jim pri pouku književnosti in v šoli nasploh pomagamo pri oblikovanju pozitivnega odnosa do branja že v dobi začetnega opismenjevanja.

Daniel Pennac (1996) v svoji knjigi o branju Čudežno potovanje pravi, da je naloga učitelja ta, da prepriča učence, da je branje lahko užitek.

Omenila bi še H. E. Giehrla, ki razlikuje štiri vrste branja:

- **Informacijsko branje:** kadar želimo iz besedila razbrati kakšno informacijo,
- **evazorično branje:** kadar beremo zato, da se v mislih lahko preselimo v svet domišljije in hrepenimo po stvareh, ki nam v resničnem vsakdanu niso dostopne,
- **kognitivno branje:** je branje, s pomočjo katerega skušamo spoznati svet ter ta spoznanja urediti v smiselni in logični svetovni nazor,
- **literarno branje:** ob njem spoznavamo svet, ljudi in sebe, iščemo smisel sveta in življenja; literatura nam omogoča, da prestopimo meje svoje realne eksistence.

»Če misliš, da je branje knjig dolgočasno, jih bereš narobe.« – neznani avtor

Tipi bralcev

Tako kot lahko najdemo veliko različnih definicij branja različnih avtorjev, različne vrste branja, tako obstajajo tudi različne delitve bralcev. Ko Hans E. Giehrl ugotavlja, da lahko beremo na več načinov, torej, da poznamo različne vrste branja, prihaja tudi do spoznanja, da razlikujemo tudi različne tipe bralcev. Tipologija bralcev je precej neraziskano področje, vendar jo je mogoče s pomočjo literarne pedagogike in literarne psihologije sestaviti.

C. S. Lewis (Lewis C. S.: *Über das Lesen von Büchern*, Freiburg, 1966) razlikuje med dvema tipoma bralcev: literarni bralec in neliterarni bralec.

- **Literarni bralec** bere predano. Srečanje z literaturo je zanj posebno doživetje. Bere dolgo in intenzivno. K nekaterim knjigam se vrača vedno znova.
- **Neliterarni bralec** bere po navadi zato, ker trenutno nima zanimivejše zaposlitve. Ne razmišlja o tem, kar je prebral. Literatura v njem ne zapušča nikakršnih sledov. Bere le za zabavo.

Richard Bamberger (1965) je in bralce razdelil na štiri tipe: romantičnega, realističnega, intelektualnega in estetskega.

- **Romantični bralec:** rad bere pravljice in vznemirljive, pustolovske zgodbe, ne mara pa realističnih in intelektualno - moralnih knjig.
- **Realistični bralec:** odklanja vse pravljico, pustolovsko in fantastično, rad pa bere potopise in realistične zgodbe.
- **Intelektualni bralec:** se rad uči, je radoveden, vedno poišče nauk zgodbe, išče informacije in pogloblja svoje znanje na določenem področju.
- **Estetski bralec:** rad bere pesmi, uživa tudi v lepi obliki, lepo zvonečem stavku, ritmu. Tekste, ki so mu všeč, prebere večkrat.

Giehrl že v uvodu v tipologijo opozarja, da "čistega" tipa bralca ni. Da tipologije bralcev ne smemo razumeti kot sistema predalčkov, kamor bomo lahko redoljubno pospravili vsakega bralca, ki ga srečamo. Giehrl loči:

- **Funkcionalno-pragmatičnega bralca:** V to skupino lahko uvrstimo večino ljudi. Branje zanje ni nikakršno doživetje, ob branju ne prihajajo do nikakršnih globljih spoznanj. Branje je za njih le sredstvo, s katerim se je mogoče informirati, dobiti koristna navodila, ki pridejo prav v vsakdanjem življenju in ki človeku omogočajo, da napreduje v svojem poklicu. K temu tipu prištevamo: vse tiste, ki sicer znajo brati, a nikoli ne posežejo po knjigi, tiste, ki berejo le dnevni tisk in tiste, ki berejo le zato, da bi dosegli družabne, politične ali poklicne cilje.
- **Emocionalno-fantastičnega bralca:** V literaturi v prvi vrsti iščejo čustvena doživetja in berejo na evazoričen način. Branje je zanje sredstvo, ki človeka zaziblje v prijetni svet iluzije, kjer se izpolnijo njegove želje. Radi sežejo po fantastični literaturi, saj lahko tu razvijejo svoja lastna čustvena doživetja. Najraje berejo zabavno in trivialno literaturo, pogrošne kriminalke in indijanarice, science-fiction in ljubezenske zgodbe iz višjih socialnih miljejev (zdravniki, plemstvo, bogataši).
- **Racionalno-intelektualnega bralca:** Ti bralci med branjem intenzivno razmišljajo. V besedilu iščejo ekzaktna spoznanja. Pri branju ostajajo trezni, zadržani, težko jih je navdušiti in le redko se otresejo kritične skeptičnosti. Fantastika jih ne zanima. Njihova literatura so predvsem filozofski in znanstveni spisi, eseji, socialno in kulturno kritični romani, problemske drame, refleksivna lirika in detektivske zgodbe.
- **Literarnega bralca:** Pri literarnem bralcu jasno dominira literarno branje. Za njega je branje doživetje, ki ima samo po sebi veliko vrednost. Ni nujno, da ceni vse literarne zvrsti. Nekatera dela ga tako osvojijo, da se k njim vse življenje vrača. Literarno delo sprejema kot celoto - kot literarno in jezikovno umetnino. In tega so sposobni le redki, zato je pravih literarnih bralcev razmeroma malo.

»Branje so sanje. Branje je letenje. Branje je svoboda.« - Katarina Vinšek

BRALNA MOTIVACIJA

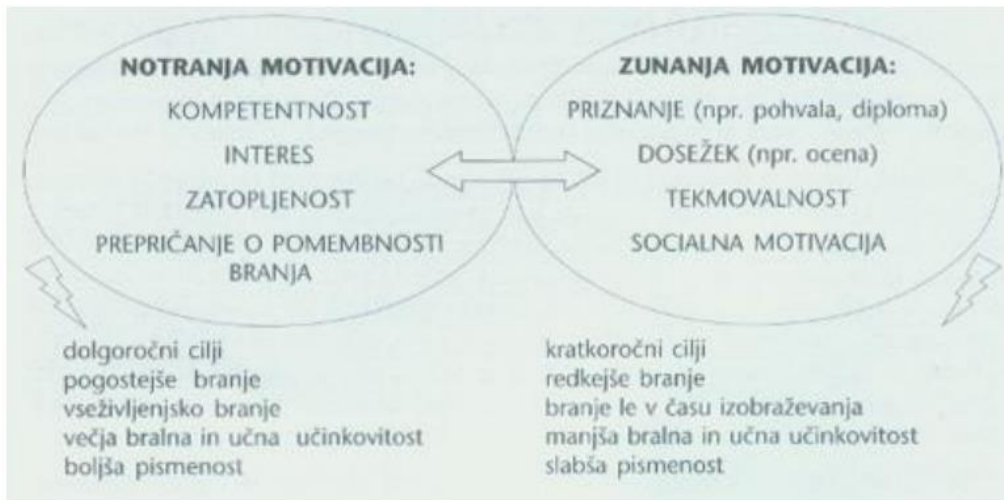
Za redno in učinkovito branje nista dovolj le trud in vztrajanje, potrebna je tudi motivacija. Na motivacijo delujejo tako zunanji kot notranji dejavniki, zato jo delimo na notranjo in zunanjo. Pri notranji motivaciji se otrok odloči za branje, ker ga le to zanima in mu branje predstavlja

užitek. Za branje ne pričakuje nagrade. Pri zunanji motivaciji pa otrok bere z namenom, da bo dosegel cilj, kot je obljubljen nagrada, pohvala, dobra ocena v šoli, opravljena bralna značka. Zunanja motivacija ni nujno slaba, če deluje in če nagrade niso materialno naravnane. Pred nekaj leti sem učencem, ki bodo opravili bralno značko v 5. razredu obljubila pravljčni večer in spanje v šoli. Svojo obljubo sem držala, število opravljenih bralnih značk ob koncu šolskega leta pa je bilo višje, kot bi bilo sicer. Ob tem lahko omenim tudi, da nam je ta večer vsem skupaj ostal še dolgo v lepem spominu.

Starši me nemalokrat vprašajo, kako naj svojega otroka prepričajo, da bo bral doma?

Če želimo, da bo otrok bral z veseljem, je potrebno, da branje doživlja kot prijetno dejavnost. Sledeče lahko dosežemo na različne načine: otrok si sam izbere knjigo, spodbujamo ga, da govori o prebranem, skupaj obnovimo zanimive dogodke v zgodbi, beremo skupaj z otrokom in ga spodbujamo k nadaljevanju, otroku razložimo dogodke, ki jih ne razume. Da bo branje bolj zanimivo doživetje, lahko ustvarimo različne okoliščine. Kadar imamo v razredu bralno uro, spodbujam učence, da lahko sedijo na tleh, da lahko ležijo, če jim paše, berejo pod mizo in podobno. Doma je teh možnosti še več: otrok lahko bere s svetilko pod odejo, lahko je obdan s svojimi najljubšimi igračami, bere lahko v naravi, pozimi se lahko obleče in bere na snegu, ob branju lahko pije kakav ali vročo čokolado in podobno. Na začetku usvajanja bralnih veččin je skoraj nujno potrebno, da smo mu starši za zgled in beremo skupaj z otrokom. Organiziramo lahko tudi bralne urice doma, ko berejo vsi družinski člani. Druženje ob knjigah je veliko bolj dragoceno kot druženje pred televizijskim ekranom s telefonom v roki.

Pri spodbujanju interesa za branje je pomembno, da si otrok izbere vsebine, ki ga zanimajo in ga bodo pritegnile. Otrok bo segel po knjigi, da bi izvedel več o stvareh, ki ga zanimajo, in se bo iz prebranega tudi kaj naučil. Če otrok nima razvitih specifičnih interesov, mu pomagamo pri izbiri knjige, kjer nastopajo junaki, ki so mu podobni in se jim dogajajo podobne stvari. Vsebina knjige mora biti primerna tudi otrokovi starosti. Otroka nikoli ne silimo k branju ali poslušanju knjig, ki mu niso všeč. Pomembno je, da med branjem spremljamo njegov odziv in prepoznamo, kdaj ob prebranem uživa in ga vsebina zanima in kdaj ne. Če želimo, da bo otrok postal reden bralec in da bo sam segel po knjigi ter bral, zato ker mu je to všeč in ne zaradi zunanjih dejavnikov, potem moramo krepiti njegovo notranjo motivacijo. Menim, da imajo veliko vlogo pri tem starši. Dobro je tudi, da starši otroku kupujejo knjige, saj jo bo tako imel pri roki ves čas in si jo bo lahko večkrat ogledal, prelistal ter prebral. Če otrok ne odrašča v spodbudnem okolju, če doma bralna kultura ni razvita, bo otrok težje usvojil ljubezen do branja.

Slika 1: Notranja in zunanja motivacija (Pečjak, Bucik, Gradišar in Peklaj, 2006: 10)

Bralna motivacija je tesno povezana tudi z uspešnostjo otroka v šoli. Dobri bralci so praviloma uspešnejši učenci. Prebrano besedilo dobro razumejo, znajo iz njega izluščiti bistvo in si postaviti vprašanja, vezana na vsebino. Slabši bralci pa se na drugi strani izogibajo učenju, kjer je potrebno brati. Učenci, ki manj berejo in imajo razvite slabše bralne sposobnosti, so manj uspešni pri vseh predmetih. V raziskavi PISA 2000 (OECD, 2002) so ugotovili, da bralna zavzetost lahko nadomesti primanjkljaj socialno-ekonomsko manj spodbudnega okolja. Dijaki, ki prihajajo iz manj spodbudnega okolja, a so zelo zavzeti za branje, so dosegali boljše rezultate kot dijaki iz bolj spodbudnega okolja, ki pa niso motivirani za branje (Pečjak idr., 2006: 21–22).

Motivacija za branje glede na spol in starost učencev

Ob vstopu v šolo so učenci praviloma visoko motivirani za branje, v višjih razredih osnovne šole in kasneje v srednji šoli pa to zanimanje precej upade. Razlogi za to so različni in odvisni od vsakega posameznika; po mnenju mnogih avtorjev jih lahko strnemo:

- z leti šolanja se vedno manj bere,
- učitelji niso dovolj dobro usposobljeni za poučevanja branja,
- z leti šolanja se manj časa posveča poučevanju branja,
- šole namenjajo premalo denarja za nakup knjig, ki bi bile učencem zanimive,
- razredi so večji,
- manj je stikov med učitelji in učenci,
- poudarek je na zunanji motivaciji in ocenah,
- večji poudarek je na disciplini,
- učenci imajo manj možnosti za izbiro in odločanje o branju,
- preveč je frontalnega pouka.

Rezultati študij so pokazali tudi, da je spol pomemben dejavnik pri branju. Deklice naj bi bile namreč bolj motivirane za branje od dečkov. Ni pa še raziskano, pri kateri starosti pride do te razlike, saj je podobnih raziskav o branju v predšolski dobi zelo malo. Če pogledam podatke o opravljenih bralnih značkah na naši šoli, lahko opazim, da pride do prvega upada v četrtem razredu in v šestem ter nato še enkrat v osmem in devetem razredu. Temu verjetno botrujejo tudi interesi deklic in fantov, ki so si v tej starosti povsem tuji in drugačni. K zgornjemu seznamu razlogov za upad branja bi sama dodala še:

- večje število učnih predmetov, več snovi in posledično več učenja,
- vedno bolj storilnostno naravnana osnovna šola,
- treningi in občolske dejavnosti,
- manj prostega časa,
- pojav digitalnih medijev,
- slabo branje,
- nizka podpora v domačem okolju,
- hiter način življenja in premalo stika s soljudmi ter posledično s samim seboj.

»Z rednim branjem si bogatite duha in vračate voljo do življenja.« – Lewis Timberlake

V magistrskem delu z naslovom Spodbujanje bralne pismenosti in bralne kulture fantov v osnovni šoli se je avtorica Lucija Gerbec osredotočila na fante, njihovo motivacijo za branje, interes in odnos do branja, bralno razumevanje in odnos do šolske knjižnice. Iz prakse in raziskav je razvidno, da se v določenem starostnem obdobju pojavlja upad branja pri fantih. Pojavi se vprašanje, kako lahko učitelji in knjižničarji pripomorejo k izboljšanju bralne pismenosti pri fantih. Ena od rešitev, kako izboljšati bralne rezultate fantov, je izvedba aktivnosti in dejavnosti, ki jim povečajo užitek v branju. Za potrebe magistrske naloge so izvedli bralna srečanja za skupino fantov in z njimi skušali ugotoviti, ali vodena in načrtna dejavnost lahko, oziroma kako vpliva na njihove bralne dosežke, bralno motivacijo, bralno razumevanje in odnos do šolske knjižnice. Na podlagi rezultatov so pripravili primere naslovov, s katerimi lahko učitelj ali šolski knjižničar vplivajo na izboljšanje bralne motivacije, bralnega razumevanja in odnosa do branja pri fantih. Med srečanji so ugotovili, da določena načrtovana aktivnost lahko pozitivno vpliva na fante in na njihov odnos ter interes do branja. Fantje so po koncu bralnih srečanj večkrat prišli v knjižnico, v njej so se počutili bolj domače in samostojno. Začeli so brati knjige, ki so jih spoznali v času srečanj in uporabljati na novo spoznane bralne učne strategije.

Kropp (2000) v svoji knjigi Vzgajanje bralca: naj vaš otrok postane bralec za vse življenje pravi, da otrok brez podpore staršev ne bo nikoli vzljubil branja in postal bralec za vse življenje. Pri devetih letih izgubi voljo do branja tretjina otrok, pri dvanajstih ali trinajstih pa velika večina

izgubi voljo do branja. Enak trend upadanja zanimanja za branje opažam v osnovni šoli tudi sama. Avtor je v svoji knjigi zapisal tudi naloge staršev, ki želijo, da bi bil njihov otrok uspešen bralec oziroma da bi postal bralec za vse življenje. Naloge staršev, ki jih omenja, so:

- redno branje otrokom, ko so mlajši,
- poslušanje otroka, kadar jim bere, ko je še mlajši,
- pogovor o prebrani knjigi,
- nudenje primerne bralne prostora in časa v družini,
- nakup različnih knjig in revij ali izposoja knjig,
- omejitev gledanje televizije in igranja računalniških igranic,
- sodelovanje z učitelji in
- zgled odraslega bralca.

Veliko staršev preneha brati knjige svojim otrokom, ko se le ti naučijo brati. Zgodilo se mi je že, da so mi starši povedali, da bralna značka ni obvezna, zato je njihov otrok ne bo opravljal. Le kako naj otrok, ki prihaja iz takega okolja in je brez vzpodbude doma, postane dober bralec in razvije ljubezen do branja. Po drugi strani ti isti starši pričakujejo, da bo njihov otrok uspešen na vseh področjih, ga prijavljajo na vsa tekmovanja in po možnosti je vpisan v še cel kup popoldanskih dejavnosti. Seveda je posledica tega to, da je otrok utrujen in da se mu v nekem trenutku vse skupaj upre ali pa doživljajo veliko stisko ob svojih neuspehih.

Starši, ki sami ne uživajo v branju in ne gojijo bralne kulture doma, otrokom ne morejo ustrezno predstaviti pomembnosti branja. Žal tega primanjkljaja tudi šola ne more nadomestiti v celoti.

Zakaj je branje z otroki tako pomembno?

- Branje in redni stik s kakovostno otroško literaturo zelo spodbudno vplivata na celosten razvoj otroka.
- Branje krepi kognitivno področje: spodbuja razvoj možganov in jih krepi, spodbuja razvoj razmišljanja, spomina, govora in razumevanja.
- Branje krepi čustveno področje: Preko branja in zgodb otroci spoznavajo različna čustva, krepijo zavedanje o njih in jih prepoznavajo, učijo se spoprijemati z različnimi čustvenimi stanji.
- Branje krepi socialno področje: Preko zgodb se otroci učijo o različnih situacijah v okolju in družini, se učijo o odnosih v družbi, spoznavajo, kaj je prijateljstvo, se učijo o socialni vključenosti in o različnih vlogah v družbi.
- Branje krepi moralno področje: Z branjem otroci spoznavajo tudi moralne vrednote okolja in družbe, se učijo o tem, kaj je prav in kaj ne oziroma katero vedenje prinaša pozitivne posledice in katero vedenje ni zaželeno.

Avtor knjige Berem, da se poberem, dr. Miha Kovač, je mnenja, da je ključ za oblikovanje bralnih navad pri otrocih in bodočih odraslih prav družinsko branje. Z branjem otrok razvija številne spretnosti, ki so v življenju ključne in zaradi katerih je dobesedno v prednosti pred vrstniki, ki ne berejo.

Pri branju otrokom ne gre samo za to, da pred spanjem slišijo pravljico. Če bi šlo samo za to, bi zadoščal pametni telefon. Ko zvečer otroku beremo, se skupaj z njim umirimo in odklopimo od dnevnih tegob in vseprisotnih zaslonov. Gre torej tudi za to, da skozi tovrstno večerno branje vzpostavimo vez z otrokom, ki je dovolj močna, da vzdrži ne glede na vse, kar se nam v življenju pozneje zgodi (Kovač, 2020).

Branje pravljič je v otroštvu zagotovo zelo pomembno, saj otroci pravljičice enostavno obožujejo, hkrati pa obožujejo tudi čas, preživet v naročju mamice, očka, babice, dedka ali koga drugega, ki bere. To je zagotovo kvalitetno preživet čas z otrokom, za katerega ni treba veliko – le toplo naročje, nekaj potrpežljivosti in seveda dobro knjigo – zanimivo pravljico, ki spodbuja domišljijo in nam pričara čudovite slike.

Ena večjih zablod našega časa je, da se otrokom ni treba ničesar učiti na pamet, ker je tako ali tako vse znanje na spletu. Toda če ne znamo misliti, nam podatki in informacije na spletu ne pomagajo kaj dosti, saj jih nismo sposobni razumeti. Zato je treba znanje ponotranjiti, to pa lahko storimo le tako, da usvojimo širok in globok besedni zaklad, s katerim znamo logično, analitično in kritično razmišljati.

Dr. Miha Kovač pravi, da za skupno listanje knjig in branje z otrokom ni nikoli prezgodaj. Sprva malčku ponudimo knjige za igranje – iz blaga, lesa, kartona. Poimenujmo stvari na slikah, skupaj glejmo ilustracije, sprva le pripovedujmo, potem berimo. Branje naj postane sestavni del družinskega vsakdanjika – obred oziroma dobra navada kot umivanje zob. Pomembno je, da otroku beremo kar se da raznolike knjige – tako bo spoznaval različne svetove, kulture, junake, tematike, sloge, žanre in postopoma odkrival svoje interese. Bodimo potrpežljivi – tudi če otroku pozornost pade ali če moramo že petnajstič prebrati isto knjigo.

Tudi ko otrok že samostojno bere, ohranjajmo navado skupnega branja. Berimo otroku, dokler želi. Preberimo mu kak odlomek iz knjige, ki jo beremo sami. Ponudimo mu stripe, knjige, po katerih so posneti filmi ali serije, starejšemu šolarju tudi že kakšno knjigo za odrasle. Morda ga bo bolj kot mladinski roman pritegnila kriminalka Agathe Christie. Podarimo kdaj otroku vrednostni bon za knjigarno – lov za pravo knjigo je pravi lov na zaklad.

V državah članicah OECD od leta 2000 opravljajo raziskavi (PISA in PIAAC), s katerima merijo matematične in bralne kompetence otrok in odraslih. V okviru teh raziskav zbirajo tudi podatke o velikosti domačih knjižnic in jih primerjajo z bralno pismenostjo sodelujočih otrok

in odraslih. Kot pojasnjuje dr. Miha Kovač, je del rezultatov precej presenetljiv: »Odrasli s srednjo izobrazbo, ki so se rodili z vsaj srednje veliko knjižnico, so bralno in matematično enako pismeni kot odrasli z eno stopnjo višjo izobrazbo, ki so odrasli v družini brez knjižnice. Kar zadeva bralno in matematično pismenost, lahko z branjem knjig preskočimo eno stopnjo izobrazbe.«

»Če želiš priti daleč v življenju, moraš prebrati veliko knjig.« – Roald Dahl

BRALNA PISMENOST

Branje včasih zamenjujemo s pismenostjo. Pismenost je sposobnost, da razumemo besedilo, ki smo ga prebrali.

Bralna pismenost je stalno razvijajoča se zmožnost posameznika za razumevanje, kritično vrednotenje in uporabo pisnih informacij. Ta zmožnost vključuje razvite bralne veščine, (kritično) razumevanje prebranega, pojmovanje branja kot vrednote in motiviranost za branje ter druge gradnike bralne pismenosti (Kerndl idr., 2022). Harris in Hodge sta že leta 1995 predstavila štirideset vrst pismenosti. Med najbolj omenjenimi v današnjem svetu so računalniška pismenost, družinska pismenost, kulturna pismenost, funkcionalna pismenost, bralna pismenost (Pečjak, 2010). Ker govorimo o mlajših učencih osnovne šole, moramo omeniti tudi vizualno pismenost, ki je nekakšna predhodnica bralne pismenosti. Ko pričnejo učenci brati, začnejo brati slikanice, kjer ilustracija ni le dodatek k besedilu, temveč je hkrati tudi nosilka informacij. Ilustracija od mladega bralca zahteva, da se ob njej ustavi in jo poveže z besedilom. Prav zaradi tega je potrebno slikanico prebrati večkrat, saj samo po enem branju ne moremo razumeti vseh pomenov, ki izvirajo iz vzajemnega odnosa med ilustracijami in besedilom (Haramija in Batič, 2020).

Prav učitelj pa je tisti, ki ima bistveno vlogo pri razvijanju bralne pismenosti. Pri svojem delu se poslužuje različnih metod (razlaga, delo z besedilom, pogovor, reševanje problemov ...) in izbira raznovrstna besedila, ki bodo učence pritegnila k branju, s katerimi se bodo lahko poistovetili in jih prenesli v vsakdanje življenje.

Bralna pismenost se v državah preverja z dvema obširnima raziskavama: PIRLS in PISA. PIRLS preverja bralne dosežke učencev četrtilih razredov na vsakih pet let, medtem ko PISA meri znanje in sposobnosti devetih razredov pri branju, matematiki in naravoslovju. (Doupona Horvat, 2012).

Raziskava PIRLS, ki je bila izvedena v 57 izobraževalnih sistemih, je leta 2021 pokazala, da so naši četrtošolci po dosežkih močno padli – zabeležili smo tretji največji padec med vsemi

državami. Kot možni razlogi za to, so bili navedeni: sprememba življenja v zadnjem desetletju, novi viri in načini iskanja informacij, vpliv družinskega okolja, socialno-ekonomski položaj in podobno.

Vizija Nacionalne strategije za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030 ostaja nespremenjena, kar pomeni omogočiti vsem prebivalcem Slovenije najboljši možen razvoj sposobnosti za življenje in delo, s tem pa bi se povečala tudi raven bralne pismenosti v državi.

»Branje dobrih knjig je kot pogovor z najboljšimi ljudmi preteklih stoletij.« – Descartes

Branje v osnovni šoli

Učenci se v prvem razredu naučijo brati, nato pa jih branje spremlja celo življenje. Beremo lahko glasno, polglasno ali tiho. Otrok naj bi na začetku bral glasno. To je potrebno zato, ker na ta način otrok z branjem nadzira bralni proces. S tem ko otrok glasno bere in se posluša, lažje razume prebrano besedilo. Šele nekoliko kasneje, ko je proces branja avtomatiziran, nadzor ni več potreben in otrok lahko začne brati tiho (Pečjak, 1991).

V digitaliziranem učnem načrtu za slovenščino je eden izmed zapisanih ciljev tudi, da učenci in učenke razvijajo in ohranjajo pozitiven odnos do branja neumetnostnih in umetnostnih besedil. Stik z besedili je zanje potreba in vrednota, zato tudi v prostem času berejo in poslušajo besedila (objavljena v raznih medijih), obiskujejo knjižnico, filmske in gledališke predstave, literarne prireditve ipd.

V svoji raziskavi za diplomsko delo *Koliko, kaj, kako in zakaj berejo mladi?* je avtorica Nika Arih uporabila anketni vprašalnik z vzorcem učencev 4. in 8. razreda osnovne šole. Rezultati prikazujejo, da največ preberejo ravno četrtošolci. Ti preberejo več kot osmošolci, pri tem pa se največkrat odločijo za branje pripovednih del ter stripov, osmošolci pa večkrat posežejo pa fantastičnih in trivialnih delih. Obojim branje v večini pomeni hkrati zanimivost in učenje, glavno motivacijo pa jim dajeta obveznost v šoli in lastni interes. Slednjega je pri osmošolcih manj. Med elektronskimi mediji sta za namene branja obojim najljubša televizija in računalnik, vendar se v splošnem večina raje poslužuje tiskanih medijev.

Nekateri berejo vse življenje, nekateri pa opustijo to navado po koncu šolanja. Pomembno vlogo ima šola, ki jim daje motivacijo za branje v prostem času, na njih pa vplivajo tudi starši in dejavniki v okolju. Če se ne naučijo bralnih navad v času šolanja, je malo možnosti, da se jih bodo kasneje.

»Branje je kot pogovor. Vse knjige govorijo. Vendar zna dobra knjiga tudi prisluhniti.« - Mark Haddon

Elektronski mediji

Kadar govorimo o branju, največkrat pomislimo na fizično, tiskano knjigo. Vendar pa knjiga še zdaleč ni edini medij, ki ga lahko beremo. V zadnjem desetletju se je zelo razširil tudi pojem elektronski medij.

elektrónski médij -ega -a m

1. medij, ki omogoča shranjevanje in prenos računalniških zapisov (2), npr. magnetni trak, disk, disketa, CD-ROM; sin. računalniški medij; prim. digitalni medij
2. posrednik podatkov, informacij v elektronski obliki, npr. radio, televizija, internet

Najboljša primera za to sta televizija in računalnik, pri omembi katerih redko kdo pomisli na branje. Pa vendar, beremo ves čas. Sem uvrščamo tudi elektronske bralnike, tablice, radio, DVD, zgoščanka. Vpliv in uporaba elektronskih medijev nista zanemarljiva, pa se vseeno le redki poslužujejo teh nosilcev prav z namenom branja literarnih vsebin. Le redni bralci, tisti, ki berejo zaradi užitka, radovednosti in sprostitve, vedo, kako diši knjiga, ko jo primeš v roke, zato niti nisem presenečena nad podatkom, da se ljudje elektronskih medijev v smislu branja leposlovja niti ne poslužujejo pogosto.

Sonja Pečjak (2010) je zapisala, da je veliko strokovnjakov izrazilo skrb za upad branja v svetu razvijajoče tehnologije. Vendar kljub temu pomen branja in njegov obseg nista upadla, saj so bralno pismeni ljudje nepogrešljivi v sodobnem svetu.

»Televizija je zelo poučna. Vsakič, ko jo kdo prižge, grem v drugo sobo in berem knjigo.« - Groucho Marx

Bralna značka

Bralna značka je slovensko kulturno gibanje in prostovoljna prostočasna dejavnost, ki predšolske in osnovnošolske otroke, srednješolce in odrasle z različnimi programi in akcijami spodbuja k branju.

Slika 2: Uradni znak bralne značke v Sloveniji. Vir: [Društvo Bralna značka Slovenije - ZPMS \(bralnaznacka.si\)](http://bralnaznacka.si)

Njeni začetki segajo v leto 1961. Pobudnika za bralno značko sta bila Leopold Suhodolčan in Branko Kotnik, ki sta pri svojem delu ugotovila, da učenci ne berejo radi. Prvič so bralno značko, ki se je imenovala po Prežihovem Vorancu, izvajali na prevaljski osnovni šoli, ravnatelj Leopold Suhodolčan pa je priznanje za doseženo branje podelil desetim učencem. Odzivi na ta dogodek so bili pozitivni in so poželi veliko odobravanja. Bralna značka se je tako obdržala na slovenskih tleh vse do danes, ko jo še vedno izvajamo v vzgojno-izobraževalnih ustanovah (vrtci, osnovne šole, srednje šole in gimnazije). Bralna značka za razliko od domačega branja ni obvezna, pač pa obe dejavnosti spodbujata in krepiata branje tudi izven šole. Učenci naj bi knjige brali doma in kasneje v šoli preverili razumevanje prebranega ter izrazili svoje mnenje o prebranem.

»Knjiga je najboljša družba.« – Lord Chesterfield

Večina staršev in učencev se zaveda, kako zelo je branje pomembno za širjenje besednega zaklada in učno uspešnost, manj pa je takih, ki poznajo tudi ostale pozitivne učinke branja. Kljub temu je včasih težko prepričati nekoga, ki mu branje ni ravno pri srcu, da bo vzel v roke knjigo z namenom, da bo bral, ker mu je to všeč in ne zaradi tega, ker mora.

Mojca Brezigar v svojem diplomskem delu predstavlja izsledke svoje raziskave, kjer je ugotovila, da so učenci nižjih razredov bolj motivirani za opravljanje bralne značke kot učenci višjih razredov. Učencem, ki bralno značko opravljajo, je všeč, da si knjige lahko izbirajo sami. Pravi tudi, da so mlajši učenci notranje motivirani, medtem ko so starejši bolj zunanje motivirani.

Po podatkih ankete, ki jo vsako leto izvede Društvo bralne značke, bralno značko vsako leto opravi približno 125.000 otrok, kar predstavlja približno 55 % vseh osnovnošolcev. Knjige, ki jih učenci berejo, predlaga učitelj mentor v dogovoru s knjižnico. Pri tem je potrebno upoštevati starost otrok, njihove interese in bralno sposobnost. Bralna značka poteka celo šolsko leto. Ob koncu prejmejo učenci priznanje za opravljeno bralno značko v mapi S knjigo v svet, lahko pa tudi knjižno nagrado. Nekatere osnovne šole se udeležijo tudi nagradnega izleta v Benetke, kamor gredo lahko učenci, ki so vsako leto opravili bralno značko (Zlati bralci).

Bralna značka ima tri glavne cilje in ti so: razvijanje bralne sposobnosti, razvijanje bralne kulture in pridobivanje književnega znanja. Glavni cilj branja pa naj bi bil predvsem užitek in literarno estetsko doživetje.

Pri prebiranju literature sem naletela na podatek, ki je pritegnil mojo pozornost. Za uspešno opravljanje bralne značke in za doseg njenih ciljev, je v veliki meri odgovoren prav mentor. Od njega je odvisno, ali bo znal učence pritegniti k branju in jih ustrezno motivirati. Kot vsakoletni mentor bralne značke v 4. in 5. razredu se lahko s tem strinjam do neke mere. Kljub mojem trudu in različnim dejavnostmi ne uspevam, da bi vsi učenci brali za bralno značko. To je tudi eden izmed razlogov, da sem se odločila za to raziskovalno nalogo – ugotoviti, kaj so razlogi za (ne)branje učencev v drugem triletju osnovne šole.

Poleg učitelja mentorja pa je zelo pomemben tudi knjižničar/knjižničarka na šoli. Otrokom lahko svetuje, jih usmerja, predlaga različne knjige, jih seznanja z novimi knjigami. Knjižnica na šoli je lahko prostor, kjer si učenci želijo preživljati svoje odmore ali prosti čas v podaljšanem bivanju. In zato je prav šolski knjižničar ali knjižničarka zelo pomemben dejavnik pri tem, ali bodo učenci radi zahajali v šolsko knjižnico.

Zakaj torej brati za bralno značko?

Na Društvu Bralne značke Slovenija na to vprašanje odgovarjajo že šestdeset let:

- Ker pripadamo izjemni družini bralcev, 140.000 in več nas je vsako leto. Smo stari starši, starši, otroci in vnuki, ki beremo za bralno značko.
- Ker je bralna značka, edinstveno bralno gibanje na svetu, ima dolgo tradicijo in izjemno bogastvo izkušenj bralcev, mentorjev in strokovnjakov, ker se ves čas prilagaja sodobnim izzivom in zahtevam razvite pismenosti.
- In ker bralno značko strokovno in organizacijsko vodi Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS, ki nudi mentorjem strokovno pomoč in podporo.

Cilji bralne značke

- Bralec se za Bralno značko odloči prostovoljno in bere v svojem prostem času, po svojih željah in zanimanjih, da bo (p)ostal bralec (za) vse življenje.
- Bralec bere različna leposlovna in poučna gradiva, tiskana in elektronska, na različnih medijih, bere z razumevanjem, bere, ker branje potrebuje, ker mu pomaga v vsakdanjem življenju in bere, ker v branju uživa.
- Branje za bralno značko se prepleta, povezuje in dopolnjuje s šolskim branjem (pri pouku, domače branje) oz. z bralno vzgojo v vrtcu, sledi istim ciljem.

- Bralna značka se povezuje z dejavnostmi v splošni knjižnici, z različnimi bralnimi projekti, tudi z različnimi dejavnostmi (npr. z novinarskim krožkom, literarnim glasilom, dramskim krožkom ...).
- Posebno pozornost Bralna značka namenja branju dobrih sodobnih besedil slovenskih avtorjev in sodobni slovenski ilustraciji.

Kje vse poteka bralna značka

- V vrtcu: starši, stari starši in sorojenci berejo otrokom, Bralna značka v vrtcu je družinsko branje,
- v osnovni šoli: tu se je Bralna značka začela in tu je najmočnejša,
- v srednji šoli: bralni klubi in druge oblike povezovanj mladih in knjige,
- v splošni knjižnici: tu tečejo predvsem bralna prizadevanja za predšolske otroke (družinsko branje, pogosto v tesni povezavi z vrtci) in za odrasle (tudi medgeneracijska povezovanja),
- v različnih centrih, v domovih za starejše,
- izven Slovenije: predvsem ob dopolnilnem pouku slovenskega jezika v evropskih državah in v evropskih šolah.

Bralna značka kot interesna ali obogatitvena dejavnost v osnovni šoli

Bistvenega pomena za kakovostno izvedbo Bralne značke kot interesne ali obogatitvene dejavnosti na šoli je zlasti mentorjevo delo:

- oblikovanje priporočenega bralnega seznama, ki zajema kakovostna raznovrstna besedila, poudarek je zlasti na izvirnem sodobnem slovenskem leposlovju, in je prilagojen stvarni bralni zmožnosti mladega bralca, okvirno število knjig mentor prilagaja bralni zmožnosti posameznikov in pri tem upošteva tako otroke z manj kot tiste z bolj razvito bralno zmožnostjo,
- spodbujanje in razvijanje osebno zavzetega in dovolj zahtevnega odziva na prebrano, npr. preverjanje prebranega v okviru individualnega ali skupinskega pogovora oz. razprave, projektnega dela, poustvarjalnega pisanja in medijskih predelav (snemanje kratkih filmov), priprave na literarne nastope, oblikovanje lestvic priljubljenih knjig.

V magistrskem delu z naslovom Gibanje za spodbujanje branja: Bralna značka in njenih 55 let delovanja, je avtorica Petra Letonja postavila hipotezo, da je gibanje Bralna značka še vedno najbolj množična obšolska dejavnost. Svojo hipotezo je po raziskavi in obdelavi podatkov potrdila in zapisala, da bo Bralna značka še naprej ostala na prvem mestu obšolskih dejavnosti.

Na osnovnih šolah so lahko mentorji Bralne značke vsi pedagoški delavci (učitelji razrednega pouka, vzgojitelji, predmetni učitelji, knjižničarji, svetovalni delavci), saj imajo didaktično-pedagoška znanja, ki so jih pridobili v času študija (pedagoška študijska smer) ali v času pedagoško-andragoške dokvalifikacije (ki je za nepedagoške študijske programe potreben pogoj za opravljanje dela v šolstvu).

Mentorji bralne značke se lahko tudi redno izobražujejo v sklopu razpisanih izobraževanj s strani Društva Bralne značka Slovenijo, razpisana so v KATISU. Udeležujejo se lahko tudi različnih dejavnosti, kot so: bralne čajanke na daljavo, obisk knjižnega sejma v Bologni (2024), prireditve Jaz sem knjiga, preberi me.

Jože Zupan, publicist, šolnik, urednik in nekaj časa tudi predsednik gibanja Bralna značka pravi: »Pri gibanju za bralno značko ni cilj množičnost, ampak samo skrb za kvalitetno srečanje s knjigo. Zatorej je prihodnost gibanja še vedno v mentorjevih rokah.«

Biti mentor bralne značke torej ne pomeni le to, da poslušáš obnove pravljic svojih učencev. Lahko je veliko več. Mentor mora biti dober zgled, motivator, učence mora usmerjati in vzpodbujati. Učencem mora nuditi širok izbor literature in jim pustiti tudi prosto izbiro. Omogočiti mora različne načine predstavitev prebranega, učence mora spodbujati k ustvarjalnosti in poustvarjanju.

»Kdor bere, živi tisoč življenj, kdor ne bere, živi samo eno.« - R. R. Martin

PRAKTIČNI DEL

Problem, namen in cilji

Problem, ki ga raziskujem v tej nalogi, je upadanje opravljenih bralnih značk v osnovni šoli. Upadanje narašča s starostjo učencev. Namen raziskovalne naloge je ugotoviti, kaj so vzroki in razlogi za to. Ali učenci res manj berejo ali le manj posegajo po leposlovju. Cilj naloge pa je ugotoviti, kaj lahko še kot učitelji, mentorji in starši naredimo, da bi branje postala bolj priljubljena dejavnost med našimi učenci in otroki.

Časovni potek raziskave

Pri predstavitvi vprašalnika zlati bralec/zlata bralka za Osnovno šolo Ig sem zajela obdobje od 2016 do 2022 (7 let).

Ustno in pisno anketo med učenci pa sem izvedla v mesecu februarju. Metodo možganske nevihte, ki sem jo izvedla v svojem razredu, sem izvedla v mesecu februarju.

Raziskovalni vzorec

V anketah bralne značke so zajeti vsi učenci od 1. do 9. razreda Osnovne šole Ig. Ustno sem anketirala četrtošolce (45 učencev), pisno pa šestošolce (67 učencev). Metodo možganske nevihte sem izvajala v svojem oddelku 4. razreda (22 učencev).

Raziskovalna vprašanja

V raziskovalni nalogi bom poskusila odgovoriti na naslednja vprašanja: zakaj število osvojenih bralnih značk upada v 2. triletju, kako motivirati učence k branju in kaj so razlogi za vedno manjše število bralcev v OŠ? Odgovore na vprašanja bom iskala tako v teoriji kot v praksi in s pomočjo ustnega ter pisnega anketiranja učencev. Število opravljenih bralnih značk bom predstavila s statističnimi podatki bralne značke.

Načrt dela

Za raziskovalno nalogo sem pripravila naslednji delovni načrt:

- V mesecu novembru izobraževanje in posvetovanje z mentorico, določitev naslova raziskovalne naloge in iskanje ter branje literature o branju.
- V mesecu decembru pisanje teoretičnega dela naloge ob prebiranju literature.
- V januarju pregled vprašalnikov zlati bralec/zlata bralka.
- Februarja ustno in pisno anketiranje učencev (4. in 6. razred) in predstavitev rezultatov.
- V mesecu marcu pisanje raziskovalne naloge, izdelava tabel in grafov, obdelava in predstavitev rezultatov ter iskanje rešitev za spodbujanje branja.

Metoda dela

Za izdelavo raziskovalne naloge sem izbrala naslednje metode dela:

- Iskanje in prebiranje literature o branju, pomenu branja, o vplivu branja, o bralni motivaciji, tipi bralcev, kaj je bralna značka, bralne navade ...
- Vprašalnik zlati bralec/zlata bralka (Društvo Bralne značke Slovenije – ZPMS) za Osnovno šolo Ig od leta 2016 do 2022.
- Ustno anketiranje četrtošolcev na Osnovni šoli Ig (2 oddelka).
- Pisna anketa za šestošolce na Osnovni šoli Ig (3 oddelki).

- Metoda možganske nevihte.
- Analiza vprašalnika in anket.
- Pisanje raziskovalne naloge.
- Izdelava tabel, ki so narejene na osnovi rezultatov analize vprašalnika in anket.
- Predstavitve raziskovalne naloge.

ANALIZA ANKETNEGA VPRAŠALNIKA

Metoda možganske nevihte

Z metodo možganske nevihte sem četrtošolce svojega oddelka vprašala, na kaj pomislijo ob besedi BRANJE. Navedli so veliko različnih odgovorov, kot so slovenščina, abeceda, zabava, odmor, knjižnica, knjiga, naslov, poglavja, založba, pisatelj, časopisi, revije, stavek, besede, revije, izposoja knjig, kratkočasenje, razmišljanje, čarobni predmeti, dobra zgodba, povezovanje, pisanje, poslušanje, literarni junaki, romani, znanstvena fantastika, učenje, črke, knjigarna, domače branje, bralna značka, znanje, šola, počitnice.

Njihovi odgovori me niso presenetili, pokazali so veliko izvirnost in imeli ogromno idej. Njihove ideje so tako hitro šibale po razredu, da sem jih komaj ujela vse zapisati na tablo.

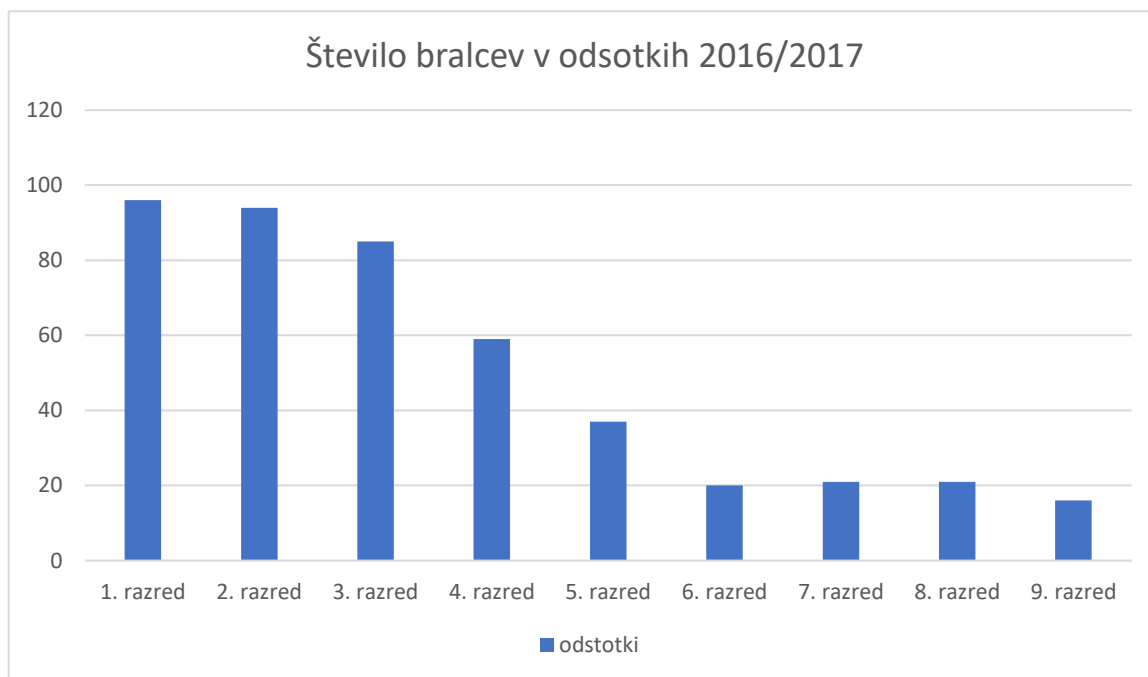

Slika 3: Možganska nevihta

Vprašalnik zlati bralec/zlata bralka za Osnovno šolo Ig

Podatki za šolsko leto 2016/2017

RAZRED	1. R		2. R		3. R		4. R		5. R		6. R		7. R		8. R		9. R		SKUPAJ	
ŠT. UČENCEV	78		81		87		73		69		65		76		39		57		625	
SPOL	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
ŠT. VSEH UČENCEV	42	36	36	45	39	48	36	37	33	36	31	34	40	36	27	12	26	31	310	315
ŠTEVILO BRALCEV	41	34	33	43	31	43	16	27	11	15	4	9	2	14	4	4	3	6	145	195
V ODSOT. %	98	94	92	96	80	90	44	72	33	42	13	26	5	39	15	33	12	19	46	62
% SKUPAJ	96		94		85		59		37		20		21		21		16		54	

Graf 1: Število bralcev v odstotkih za šolsko leto 2016/2017

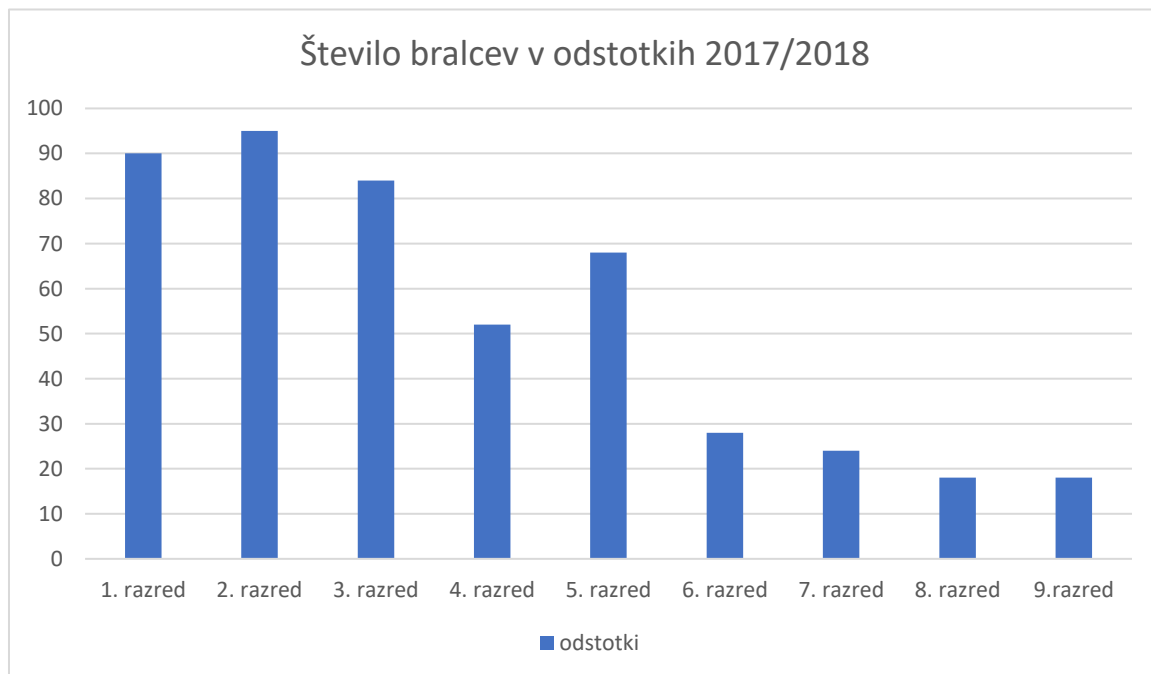
»Zlati bralci«/značkarji v letu 2016/2017: 9 učencev, od tega 3 dečki in 6 deklic.

Iz tabele je jasno razvidno, da število opravljenih bralnih značk s starostjo učencev upada. V 1. triadi opravijo bralno značko skoraj vsi učenci (dobrih 90 %). Prvi upad števila opravljenih bralnih značk lahko opazimo v 4. razredu (2. triada), in sicer 59 %, še manj opravljenih bralnih

značk pa je v 5. razredu (37 %) in najmanj v 6. razredu, kjer je le 20 % učencev opravilo bralno značko. V 3. triadi ostaja odstotek opravljenih bralnih značk približno enak, in sicer 20 %, kar je precej malo. V tabeli lahko vidimo tudi to, da je med deklicami večji odstotek bralk kot med dečki. Če pa pogledamo vse učence po vertikali skupaj, je 54 % vseh učencev na šoli uspešno opravilo bralno značko, kar pomeni polovica učencev.

Podatki za šolsko leto 2017/2018

RAZRED	1. R		2. R		3. R		4. R		5. R		6. R		7. R		8. R		9. R		SKUPAJ	
ŠT. UČENCEV	77		79		87		81		74		69		66		73		40		646	
SPOL	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
ŠT. VSEH UČENCEV	43	34	42	37	42	45	38	43	37	37	34	35	33	33	38	35	28	12	335	311
ŠTEVILO BRALCEV	36	33	39	36	33	40	18	24	18	32	9	10	5	11	2	11	2	5	145	195
V ODS. %	83	97	93	97	78	89	47	56	49	86	26	28	15	33	5	31	7	41	43	63
% SKUPAJ	90		95		84		52		68		28		24		18		18		53	

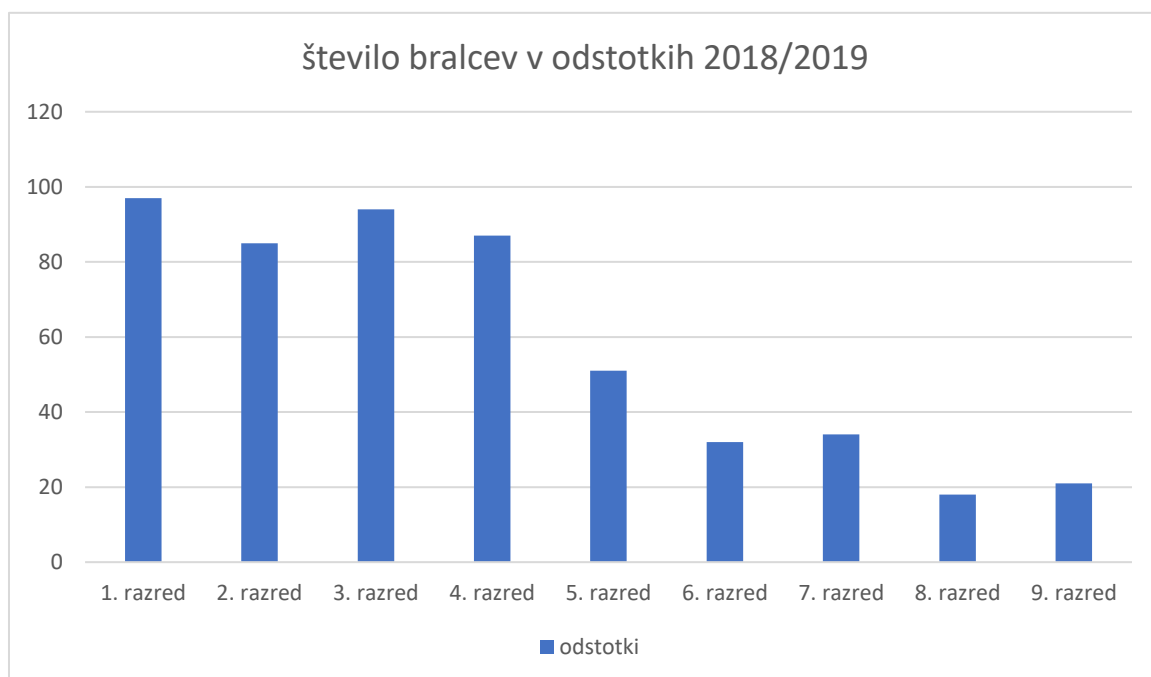
Graf 2: Število bralcev v odstotkih za šolsko leto 2017/2018

»Zlati bralci«/značkarji v letu 2017/2018: 7 učencev, od tega 2 dečka in 5 deklic.

Podatki za šolsko leto 2017/2018 so približno enaki z manjšimi odstopanji. V 1. triadi o opravili bralno značko skoraj vsi učenci (dobrih 90 %). Prvi upad števila opravljenih bralnih značk ponovno opazimo v 4. razredu (2. triada), in sicer 52 %. V 5. razredu se je odstotek opravljenih bralnih značk dvignil, in sicer na 68 %. Sledi ponoven upad v 6. razredu, kjer je le 28 % učencev opravilo bralno značko. V 3. triadi ostaja odstotek opravljenih bralnih značk približno enak in sicer približno 20 %. Ponovno je med učenci več bralk kot bralcev. 53 % vseh učencev na šoli je uspešno opravilo bralno značko, kar je približno enako kot v preteklem šolskem letu.

Podatki za šolsko leto 2018/2019

RAZRED	1. R		2. R		3. R		4. R		5. R		6. R		7. R		8. R		9. R		SKUPAJ	
ŠT. UČENCEV	87		78		78		89		84		75		68		62		72		693	
SPOL	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
ŠT. VSEH UČENCEV	43	44	45	33	41	37	45	44	41	43	39	36	33	35	32	30	37	35	356	337
ŠTEVILO BRALCEV	42	42	33	33	36	37	39	38	18	25	8	16	7	16	3	8	2	13	188	228
V ODS. %	98	95	73	100	88	100	87	86	44	58	21	44	21	46	9	26	5	37	53	68
% SKUPAJ	97		85		94		87		51		32		34		18		21		60	

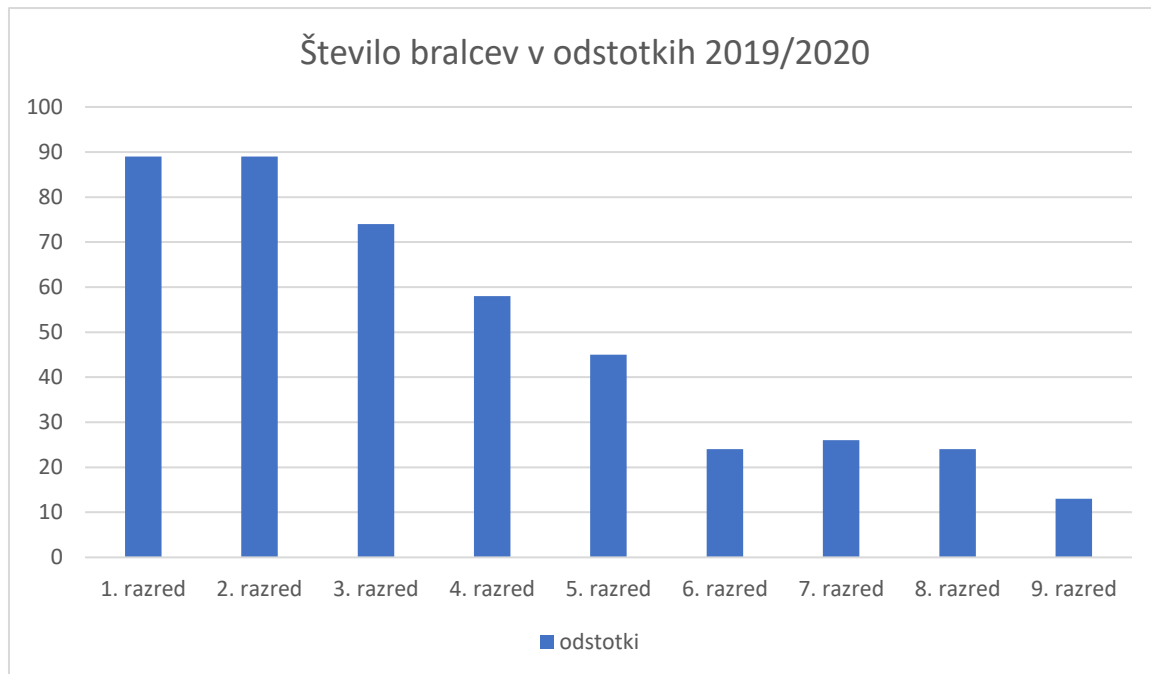
Graf 3: Število bralcev v odstotkih za šolsko leto 2018/2019

»Zlati bralci«/značkarji v letu 2018/2019: 15 učencev, od tega 2 dečka in 13 deklic.

V tabeli ni odstopanj v primerjavi s prejšnjima šolskima letoma. Najmanj opravljenih bralnih značk v 2. triadi je opaziti v 6. razredu, ki potem do devetega razreda le še pada.

Podatki za šolsko leto 2019/2020

RAZRED	1. R		2. R		3. R		4. R		5. R		6. R		7. R		8. R		9. R		SKUPAJ	
ŠT. UČENCEV	91		88		77		80		92		89		73		71		56		758	
SPOL	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
ŠT. VSEH UČENCEV	50	41	44	44	41	36	44	36	46	46	43	46	37	36	36	35	29	27	411	347
ŠTEVILO BRALCEV	43	38	39	40	27	32	21	25	17	24	6	15	6	13	6	11	3	4	168	202
V ODS. %	86	93	89	91	66	89	47	69	37	52	14	33	16	36	17	31	10	15	41	58
% SKUPAJ	89		89		74		58		45		24		26		24		13		48	

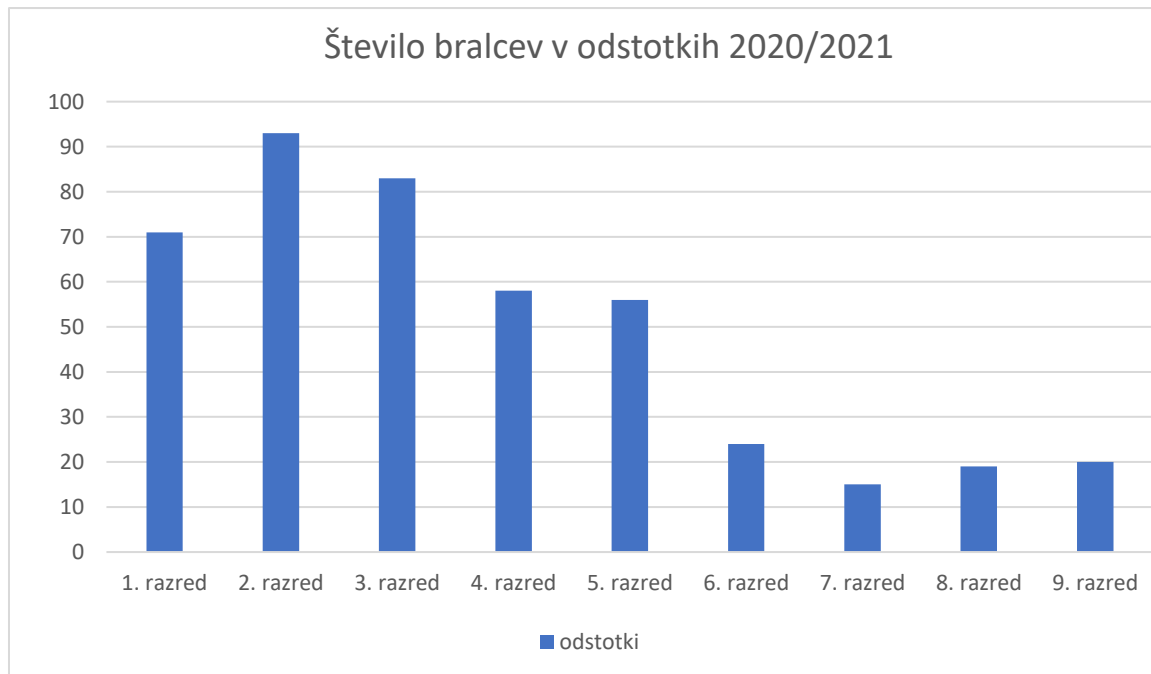
Graf 4: Število bralcev v odstotkih za šolsko leto 2019/2020

»Zlati bralci«/značkarji v letu 2019/2020: 7 učencev, od tega 3 dečki in 4 deklice.

V šolskih letih 2018/2019 in 2019/2020 so rezultati približno enaki. Viden je nižji odstotek opravljenih bralnih značk že v prvem in drugem razredu, sledi večji upad v četrtem, petem in še enkrat v šestem razredu. V tretji triadi je bralno značko opravilo le dobrih 20 %. Ponovno lahko opazimo večje število bralk kot bralcev. Večjih odstopanj ni.

Podatki za šolsko leto 2020/2021

RAZRED	1. R		2. R		3. R		4. R		5. R		6. R		7. R		8. R		9. R		SKUPAJ	
ŠT. UČENCEV	92		91		89		78		81		91		88		71		71		752	
SPOL	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
ŠT. VSEH UČENCEV	40	52	50	41	44	45	41	37	45	36	45	46	42	46	36	35	36	35	310	315
ŠTEVILO BRALCEV	25	41	49	36	39	34	16	28	19	25	6	16	3	10	5	8	5	9	167	243
V ODS. %	62	79	98	88	89	76	39	76	42	69	13	35	7	22	14	23	14	26	54	77
% SKUPAJ	71		93		83		58		56		24		15		19		20		66	

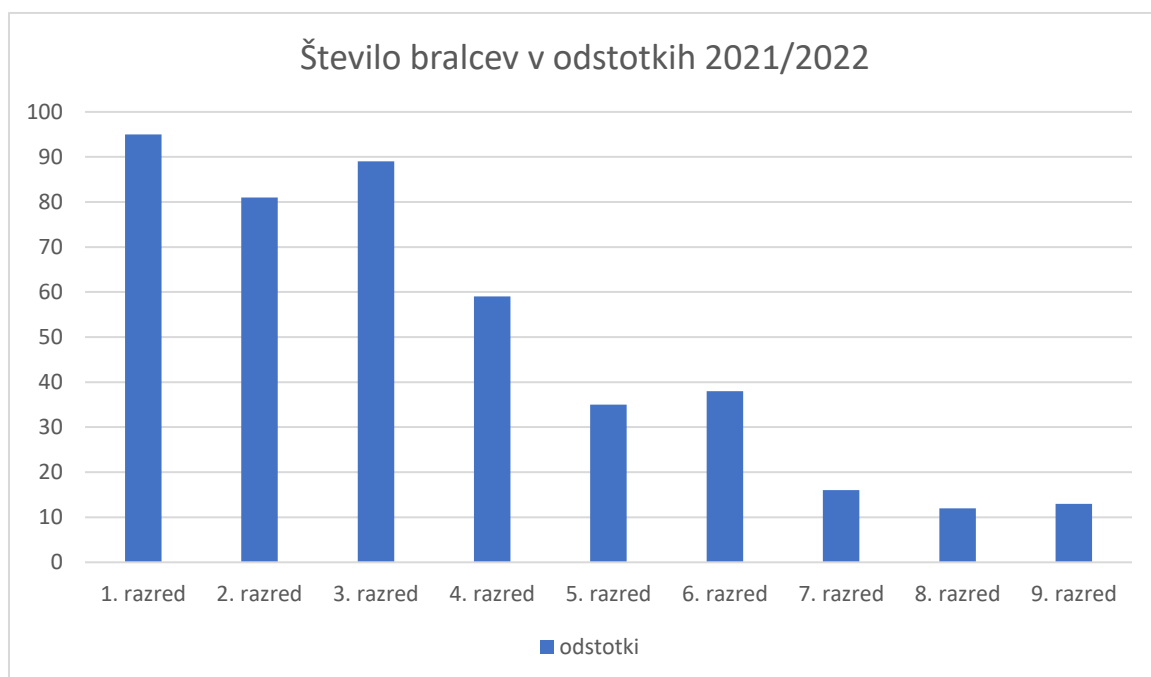
Graf 5: Število bralcev v odstotkih za šolsko leto 2020/2021

»Zlati bralci«/značkarji v letu 2020/2021: 7 učencev, od tega 2 dečka in 5 deklic.

V prvem razredu opazimo večji upad opravljenih bralnih značk kot v prejšnjih letih. Spomnimo se, da je v tem šolskem letu potekal del pouka na daljavo (COVID 19). Prvošolci tako niso imeli časa, da bi se naučili brati v šoli in da bi usvojili tekoče branje, starši so postali učitelji in mentorji hkrati. Ob vsem delu, ki jim je bilo naloženo, verjetno niso razmišljali še o bralni znački. Ravno iz istega razloga pa lahko v vseh ostalih razredih opazimo rahel porast, kar bi lahko pripisali temu, da so učenci imeli več prostega časa in so posledično več brali.

Podatki za šolsko leto 2021/2022

RAZRED	1. R		2. R		3. R		4. R		5. R		6. R		7. R		8. R		9. R		SKUPAJ	
ŠT. UČENCEV	78		92		86		84		84		87		95		87		70		763	
SPOL	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
ŠT. VSEH UČENCEV	38	40	39	53	47	39	41	43	45	39	51	36	48	47	41	46	35	35	385	378
ŠTEVILO BRALCEV	34	40	29	46	40	36	24	25	8	20	15	17	0	15	1	10	4	5	155	214
V ODS. %	89	100	74	87	85	92	59	58	18	51	29	47	0	32	2	22	11	14	40	57
% SKUPAJ	95		81		89		59		35		38		16		12		13		49	

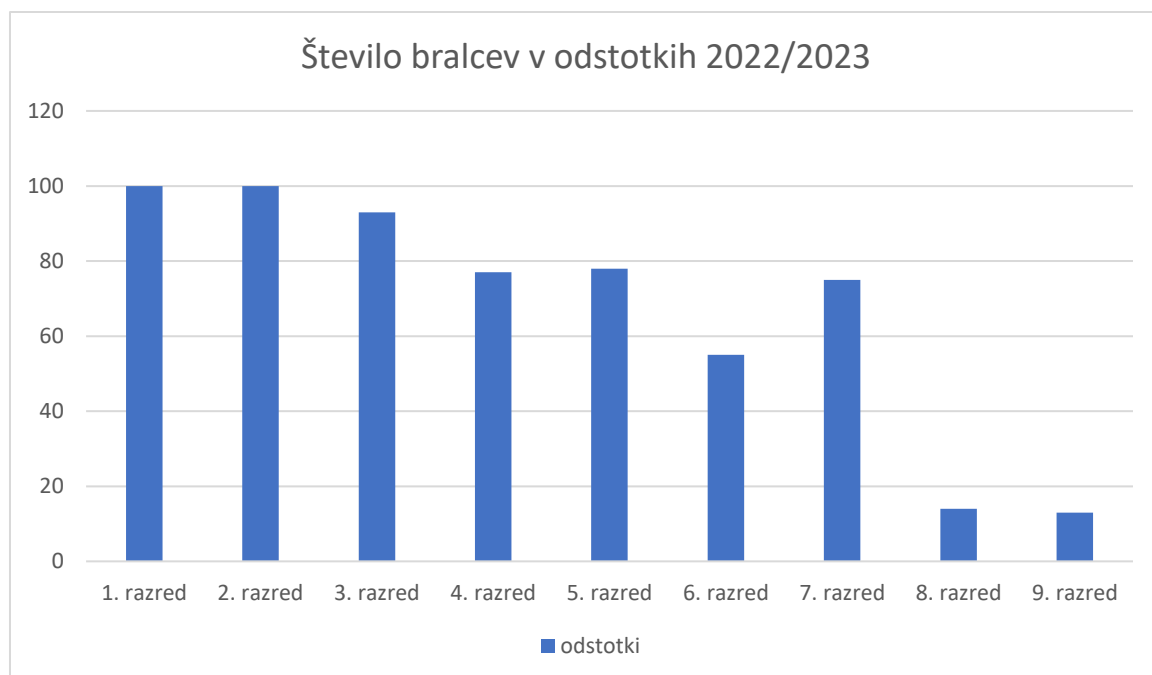
Graf 6: Število bralcev v odstotkih za šolsko leto 2021/2022

»Zlati bralci«/značkarji v letu 2021/2022: 9 učencev, od tega 4 dečki in 5 deklic.

Zanimivo je videti, da so lanske prvošolci tudi v drugem razredu slabše opravili bralno značko kot drugošolci preteklih let. Primanjkljaj branja in bralnih navad, ki se ni razvil v prvem razredu, se bo verjetno nadaljeval tudi v naslednjih letih šolanja. Problem pouka na daljavo se kaže na ravni cele šole, saj so povsod odstotki opravljenih bralnih značk malenkost nižje kot v preteklih letih.

Podatki za šolsko leto 2022/2023

RAZRED	1. R		2. R		3. R		4. R		5. R		6. R		7. R		8. R		9. R		SKUPAJ	
ŠT. UČENCEV	92		79		93		94		87		85		87		96		81		794	
SPOL	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
ŠT. VSEH UČENCEV	40	52	38	41	40	53	50	44	43	44	46	39	50	37	47	49	37	44	391	403
ŠTEVILO BRALCEV	40	52	38	41	37	49	36	36	31	37	17	27	36	29	3	11	3	8	241	290
V ODS. %	100	100	100	93	92	72	82	72	84	40	69	72	78	6	22	8	18	62	72	72
% SKUPAJ	100		100		93		77		78		55		75		14		13		67	

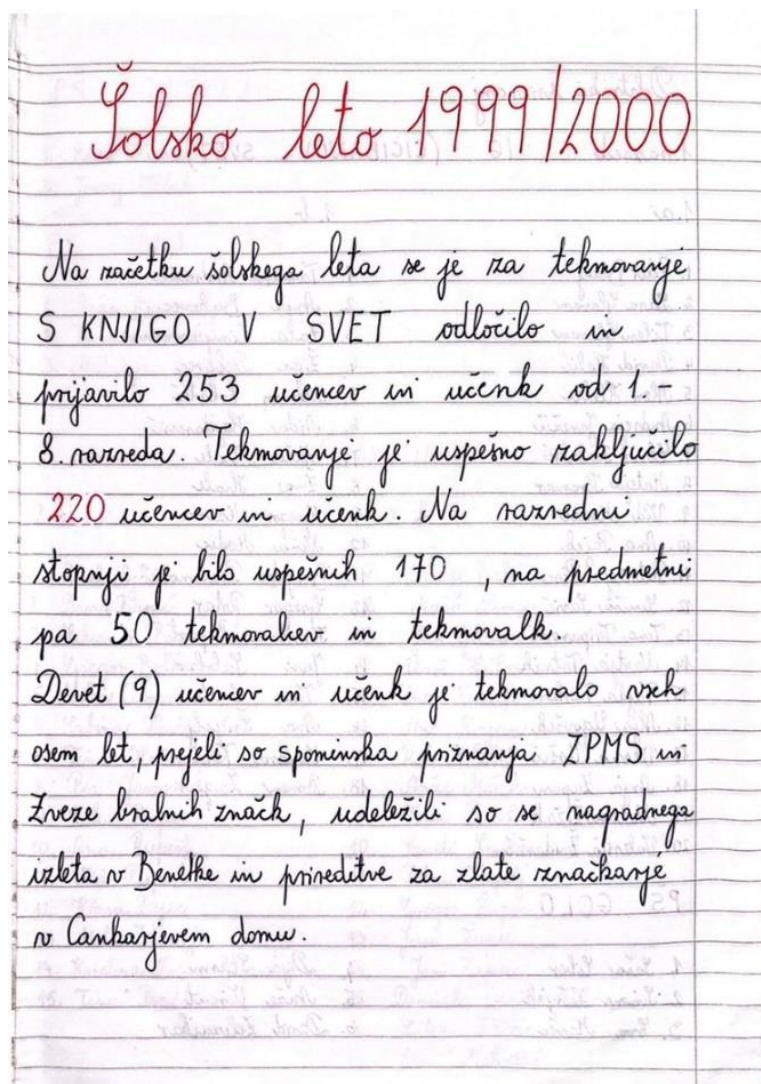
Graf 7: Število bralcev v odstotkih za šolsko leto 2022/2023

»Zlati bralci«/značkarji v letu 2022/2023: 11 učencev, od tega 3 dečki in 8 deklic.

V zadnjem šolskem letu lahko opazimo večje število opravljenih bralnih značk v prvi in v drugi triadi, kar pomeni, da delamo v šoli dobro in prav, da spodbujamo učence k branju in jih znamo motivirati. Še vedno je opaziti upad števila opravljenih bralnih značk v zadnjih treh letih šolanja, a k temu botruje še mnogo drugih dejavnikov, kot so starost učencev, zanimanje za druge stvari, več učenja, manj prostega časa, več stika s socialnimi mediji, druženje z vrstniki in podobno.

Pri pregledu podatkov za zadnjih sedem let sem prišla do zaključka in potrditve svoje prvotne hipoteze, da število opravljenih bralnih značk v osnovni šoli s starostjo učencev upada. Menim, da je to povsem naraven pojav v dobi odraščanja, saj ima mladostnik ogromno drugih skrbi, ki niso povezane s šolo. Gradi svojo identiteto, se išče, bori se s svojo samopodobo, želi ugajati vrstnikom, v socialnih omrežjih najde nov svet, ki ga je potrebno raziskati in seveda ima za šolo bolj malo časa, še manj pa za branje. Učenec, ki je odkril branje že zgodaj v svojem otroštvu in v njem uživa, bo bral tudi po končani osnovni šoli. Učenec, ki tega ni odkril, seveda ne bo postal redni bralec niti ne bo posegal po leposlovju.

V šolskem arhivu sem našla zapis iz katerega lahko razberemo, da je na razredni stopnji opravilo bralno značko 67 % učencev, na predmetni stopnji pa 20 %. Vidimo lahko, da je trend upadanja opravljenih bralnih značk prisoten že tudi v osemletni osnovni šoli.

Slika 4: fotografija poročila o opravljeni bralni znački v šolskem letu 1999/2000 (arhiv OŠ Ig)

Ali so deklice pri branju uspešnejše od dečkov?

V raziskovalni vzorec sem zajela vse učence Osnovne šole Ig v obdobju od 2016 do 2022.

ŠOLSKO LETO	UČENCI			UČENKE		
	ŠTEVILO VSEH BRALCEV	BRALCI	%	ŠTEVILO VSEH BRALCEV	BRALKE	%
2016/2017	340	145	43 %	340	195	57 %
2017/2018	364	162	45 %	364	202	55 %
2018/2019	416	188	45 %	416	228	55 %
2019/2020	370	168	45 %	370	202	55 %
2020/2021	410	167	41 %	410	243	59 %

2021/2022	369	155	42 %	369	214	58 %
2022/2023	531	241	45 %	531	290	55 %
SKUPAJ	2800	1226	44 %	2800	1574	56 %

Pridobljeni rezultati kažejo, da je razlika v odstotkih opravljenih bralnih značk po spolu dokaj majhna. Res so deklice uspešnejše pri le tem, a razlika ni velika. S tem lahko potrdim raziskovalno hipotezo na začetku.

Graf 8: Število opravljenih bralnih značk v odstotkih po spolu

Ustno anketiranje v četrtnih razredih

Učencem sem zastavljala vprašanja, oni pa so svoje odgovore zapisovali na list papirja. Odgovore sem nato pregledala in uredila. Predstavila bom tiste, ki so se pojavili večkrat oziroma so bili najpogostejši. Odločila sem se za odprti tip vprašanj z namenom, da bi pridobila čim več različnih odgovorov.

ANKETA

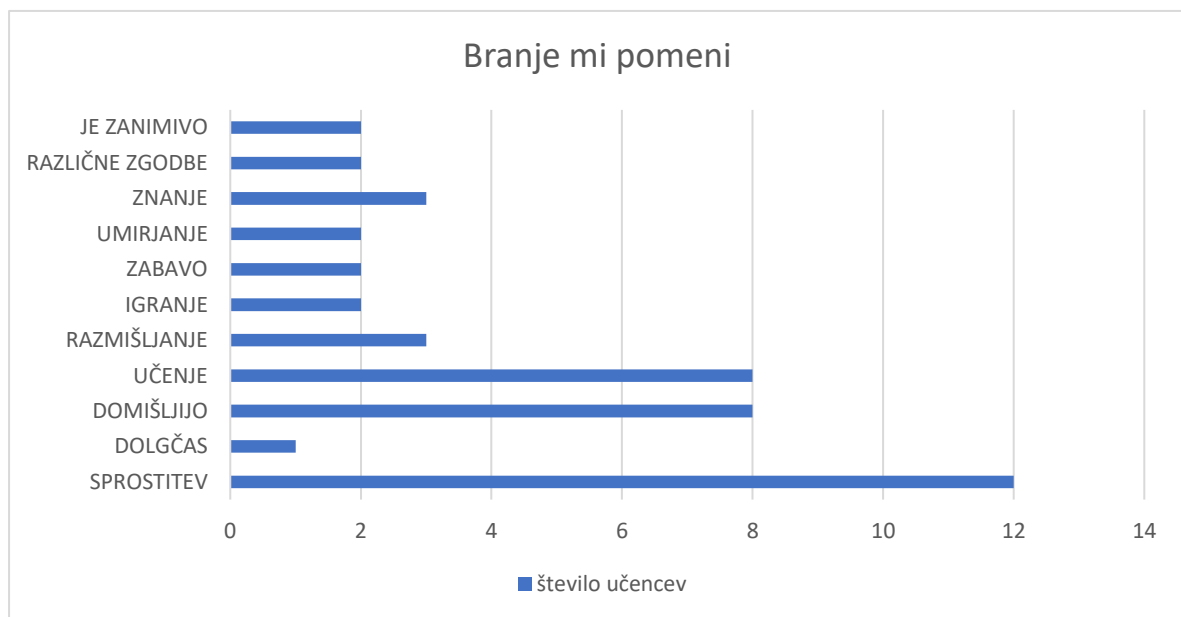
1. Kaj ti pomeni branje?
2. Zakaj bereš?
3. Ali si/boš v letošnjem letu opravil bralno značko? DA/NE
Zakaj DA in zakaj NE?

4. Kdaj največkrat bereš?
5. Zakaj je branje pomembno?
6. Rad berem, ker ...
Ne berem rad, ker ...

Predstavitev rezultatov

1. Branje mi pomeni:

- sprostitev (12 učencev, 27 %),
- dolgčas (1 učenec, 2 %),
- domišljijo (8 učencev, 18 %),
- učenje (8 učencev, 18 %),
- razmišljanje (3 učenci, 7 %),
- igranje (2 učenca, 5 %),
- zabavo (2 učenca, 5 %),
- kadar sem jezna, berem in se umirim (2 učenca, 5 %),
- znanje (3 učenci, 7 %),
- različne zgodbe (2 učenca, 5 %),
- je zanimivo (2 učenca, 5 %).

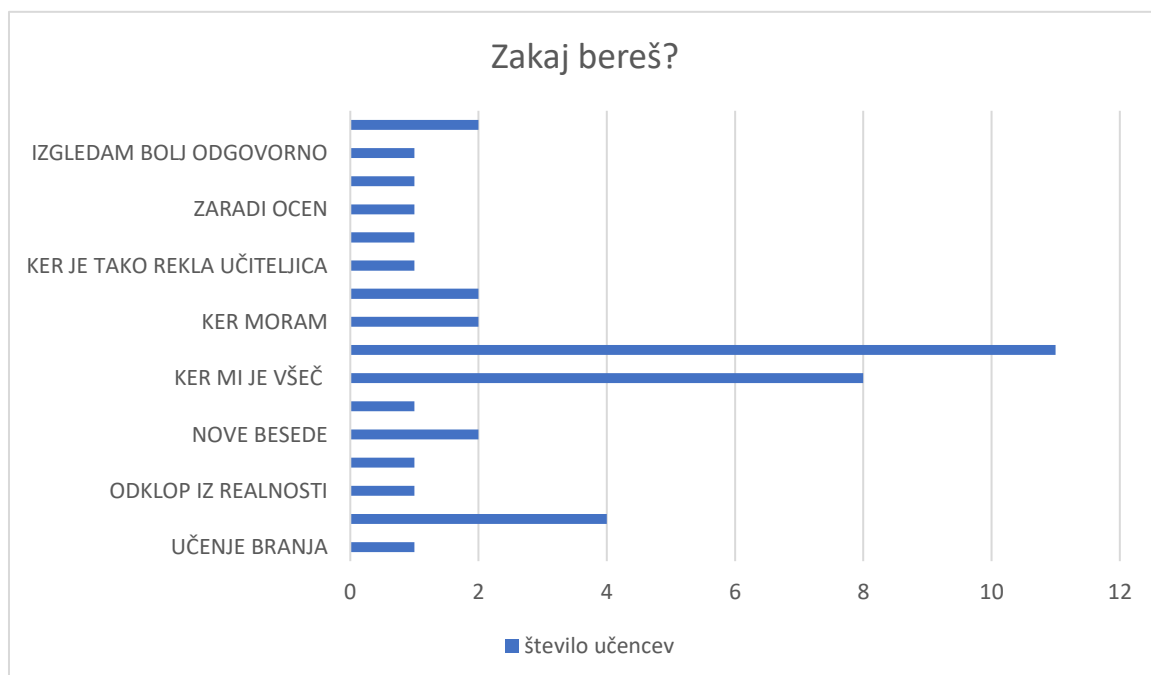

Graf 9: Kaj ti pomeni branje?

Največ učenec je odgovorilo, da jim branje pomeni sprostitev, domišljijo in učenje, da berejo zato, da se naučijo kaj novega.

2. Berem zato:

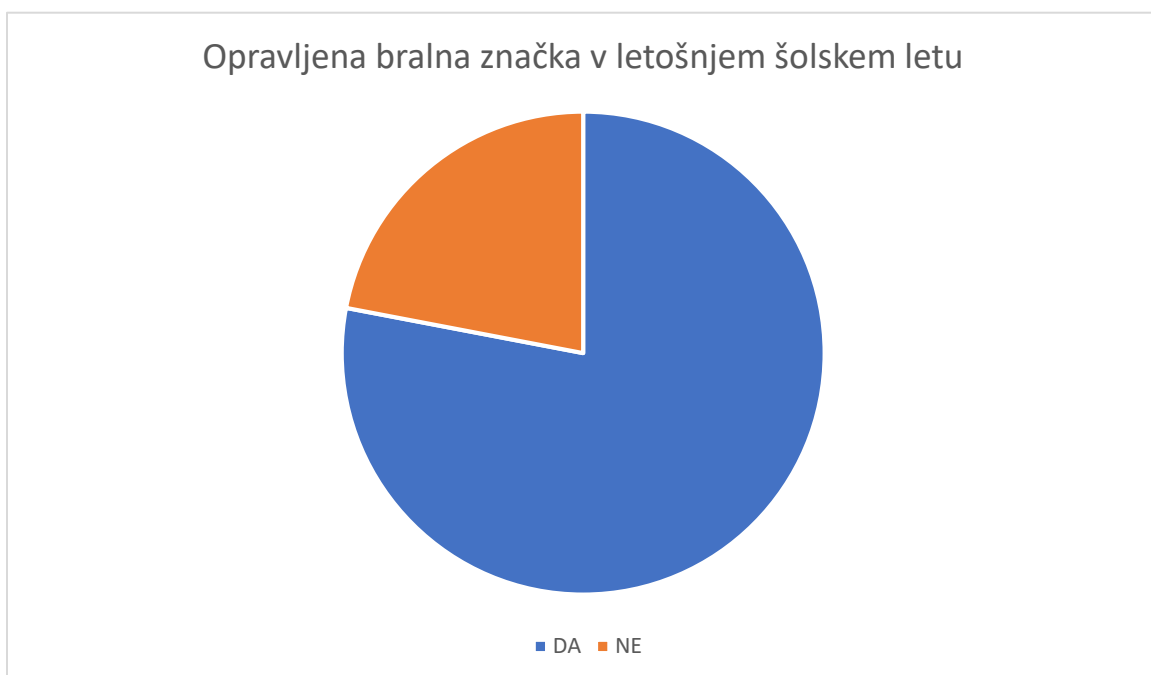
- da se naučim brati (1 učenec, 2 %),
- da se kaj novega naučim (4 učenci, 9 %),
- zato da lahko odpotujem v svoj namišljeni svet, ki je takšen, kot ga želim jaz (1 učenec, 2 %),
- da se pomirim in sprostim (1 učenec, 2 %),
- da se naučim novih besed (2 učenca, 5 %),
- da bom opravil bralno značko (1 učenec, 2 %),
- ker mi je všeč (8 učencev, 18 %),
- ker mi je zanimivo in zabavno (5 učencev, 11 %),
- da se sprostim (3 učenci, 7 %),
- da mi ni dolgčas (2 učenca, 5 %),
- ker moram (2 učenca, 5 %),
- ker je učiteljica rekla, da moramo brati (1 učenec, 2 %),
- ker me zanima vsebina knjige, da imam boljši besedni zaklad (2 učenca, 5 %),
- ker mi je zanimivo (6 učencev, 13 %),
- ker je poučno (1 učenec, 2 %),
- da bom dobil dobro oceno (1 učenec, 2 %),
- da lažje zaspim (1 učenec, 2 %),
- da izgledam bolj odgovorno (1 učenec, 2 %),
- da mi bo šlo branje lažje (2 učenca, 5 %).

Graf 10: Zakaj bereš?

Učenci so navedli precej različnih razlogov, zakaj berejo. Le 5 učencev je navedlo razlog, ki je vezan na to, da berejo zato, ker morajo ali jim je to naročila odrasla oseba, kar predstavlja 11 % vseh vprašanih.

3. Bralno značko je/bo v letošnjem šolskem letu opravilo 35 učencev (78 %), odgovor NE pa je izbralo deset učencev (22 %). Če ta odstotek primerjam z vprašalnikom bralne značke, se rezultat ujema s prejšnjimi leti. Prvi upad opravljenih bralnih značk je opaziti v 4. razredu osnovne šole. Kot razlog so navedli, da si ne morejo zapomniti vsebine, ki jo preberejo, da jim je pretežko, ker nimajo dovolj časa, ker morajo brati knjige za domače branje.

Graf 11: Opravljen bralna značka v letošnjem šolskem letu

Med razlogi, zakaj bodo opravili bralno značko, so bili najpogostejši odgovori naslednji:

- nagradni izlet v 9. razredu,
- ker rada berem,
- želim se izboljšati v branju,
- želim si opraviti bralno značko vsako leto,
- ker bom dobil priznanje,
- branje je zabavno,
- nagradni izlet s starši,
- ker sem jo opravil tudi lansko leto,
- ker želim biti priden učenec,
- ker mi mami teži,

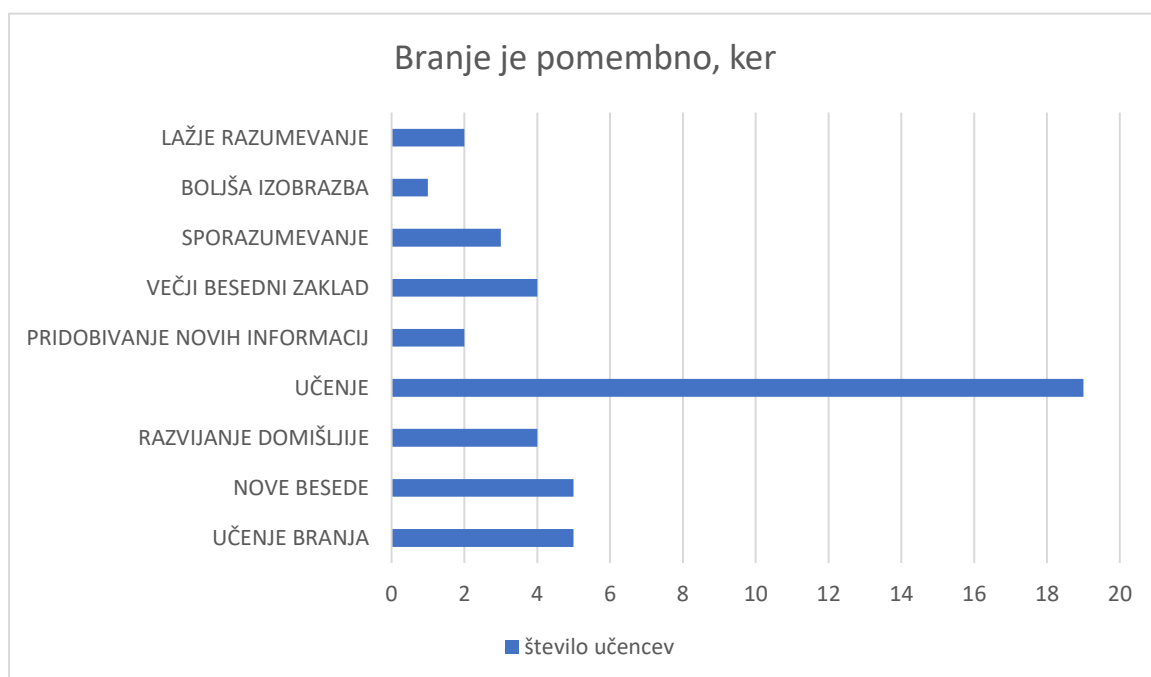
- ker bom doma dobil nagrado,
- ker verjamem vase,
- ker mi je branje v veselje.

Med naštetimi razlogi lahko opazimo razloge, ki so povezani tako z notranjo motivacijo (želja po boljšem branju, veselje do branja, vztrajnost) kot zunanjo (nagradni izlet s starši, nagradni izlet v Benetke, priznanje, želja staršev).

4. Učenci največkrat berejo: zvečer, pred spanjem, kadar jim je dolgčas, v prostem času, ko se vrnejo domov iz šole, poleti, med počitnicami, takrat, ko jim to naročijo starši, popoldan, po dokončani domači nalogi, ko sem sam doma, med vikendom.

5. Branje je pomembno, ker:

- se tako naučiš brati (5 učencev, 11 %),
- da spoznaš nove besede (5 učencev, 11 %),
- za razvijanje domišljije (4 učenci, 9 %),
- se na ta način veliko naučiš (9 učencev, 20 %),
- se na ta način naučim kaj novega (10 učencev, 22 %),
- na ta način najdem pomembne informacije (2 učenca, 5 %),
- da imam večji besedni zaklad (4 učenci, 9 %),
- da lahko govorim (3 učenci, 7 %),
- zaradi boljše izobrazbe (1 učenec, 2 %),
- za lažje razumevanje (2 učenca, 5 %).

Graf 12: Zakaj je branje pomembno?

Večina učencev je odgovorila, da je branje pomembno zaradi tega, ker se na ta način veliko naučiš, da imajo boljši besedni zaklad, da spoznavajo nove besede in da na ta način razvijajo svojo domišljijo.

6. Rada berem, ker so zelo lepe zgodbe.
 - Rad berem stripe, knjige so mi dolgočasne.
 - Rada berem, ker me to sprosti.
 - Rada berem, ker je zabavno.
 - Rad berem, ker so knjige zanimive.
 - Rada berem, ker me to osrečuje.
 - Rad berem, ker se tako nekaj naučim.
 - Rad berem, ker me to umiri, kadar sem jezen.
 - Rada berem, ker mi je všeč.
 - Rada berem, ker me to pomiri.
 - Rad berem, ker se iz knjig veliko naučim.
 - Rad berem, ker mi je to v veselje.
 - Rada berem, ker si želim opraviti bralno značko.
 - Rada berem, ker želim biti ponosna nase.

Nihče izmed anketiranih učencev ni izbral stavka »Ne berem rad, ker...«

Pisno anketiranje v šestih razredih

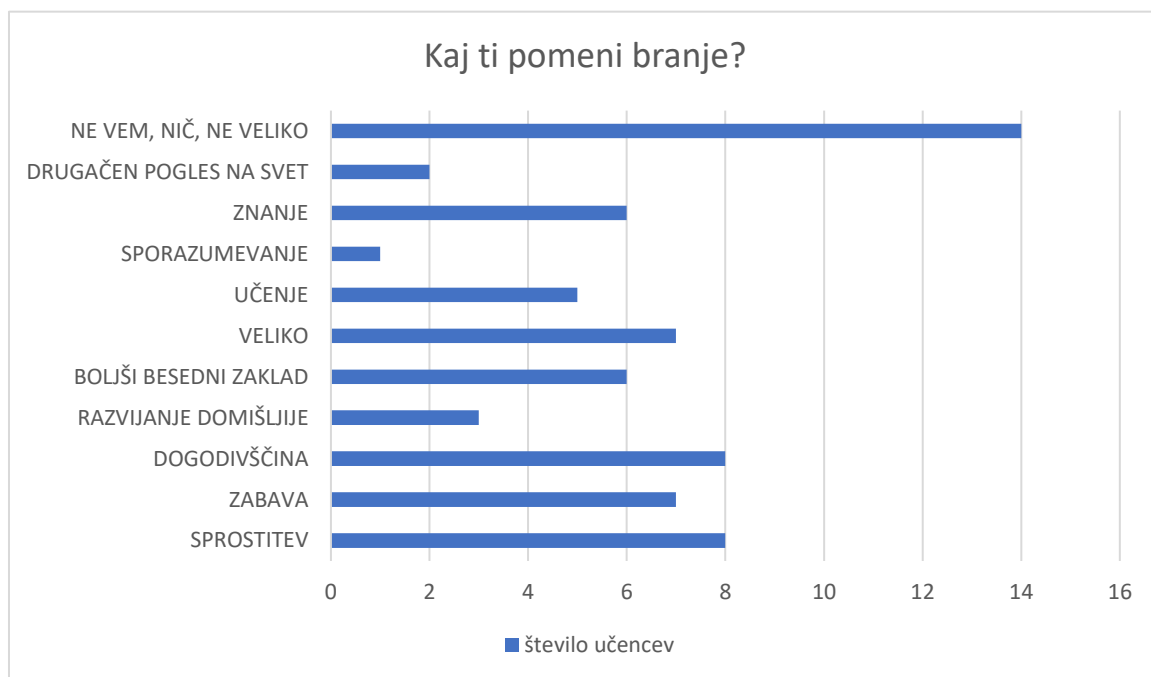
Učenci so izpolnili kratek anketni vprašalnik. Vprašalnik je sestavljen iz vprašanj odrtega tipa, saj sem želela pridobiti čim več različnih odgovorov, razlogov, idej. Izpolnjene vprašalnike sem pregledala, uredila in zbrala odgovore. Pisni anketni vprašalnik vsebuje enaka vprašanja kot tisti v 4.razredu, da bi lahko videla ali učenci v 6.razredu že razmišljajo kako drugače.

Predstavitev rezultatov

1. Kaj ti pomeni branje?

	ŠTEVILO UČENCEV	ŠTEVILO UČENCEV V %
SPROSTITUTEV	8	12
ZABAVA	7	10

DOGODIVŠČINA	8	12
RAZVIJANJE DOMIŠLIJE	3	4
BOLJŠI BESEDNI ZAKLAD	6	9
UČENJE	5	7
NAČIN SPORAZUMEVANJA	1	2
VELIKO	7	10
PRIDOBIVANJE ZNANJA	6	9
DRUGAČEN POGLED NA SVET	2	4
NE VEM	4	6
NIČ	5	7
NE VELIKO	5	7

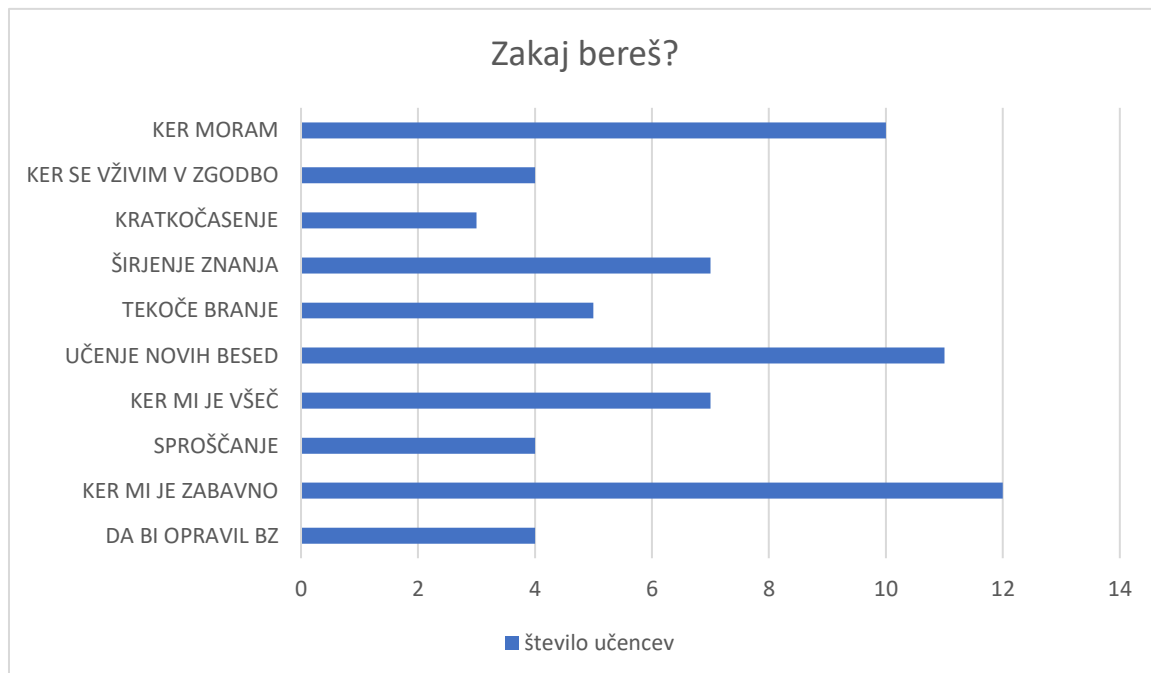

Graf 13: Kaj ti pomeni branje?

Pri odgovorih lahko vidimo, da so večinoma enaki kot pri učencih v 4.razredu (53 učencev – 79%), pojavijo pa se novi, kot so: ne vem, nič in veliko. Takih učencev je kar 14, kar znaša 21 %. na podlagi tega lahko sklepam, da zanimanje za branje v 6. razredu prične upadati in se do konca šolanja še povečuje.

2. Zakaj bereš?

	ŠTEVILO UČENCEV	ŠTEVILO UČENCEV V %
DA BI OPRAVILA BRALNO ZNAČKO	4	7
KER MI JE ZABAVNO	12	18
SPROŠČANJE	4	7
KER MI JE VŠEČ	7	9
UČENJE NOVIH BESED	11	18
DA BOM BRAL BOLJ TEKOČE	5	7
ZARADI ŠIRJENJA ZNANJA	7	9
KER MI JE DOLGČAS, KRAJŠANJE ČASA	3	4
KER SE VŽIVIM V ZGODBO	4	7
KER MORAM	10	15

Graf 14: Zakaj bereš?

Kar 10 učencev je odgovorilo, da berejo zato, ker morajo, kar znaša 15 % vseh anketiranih.

3. Bralno značko je/bo v letošnjem šolskem letu opravilo 44 učencev (66 %), odgovor NE pa je izbralo 23 učencev (34 %). Vidimo lahko, da bo upad opravljenih bralnih značk večji v 6. razredu, kot je bil v 4. razredu. Med razlogi, zakaj učenci bralne značke ne bodo opravili, so: nimam časa zaradi treningov med tednom, ne zapomnim si vsebine knjig, ker mi je nerodno predstaviti knjigo, ker moram brati knjige za domače branje, rajši berem knjigo samo za sebe, ne maram brati, branje mi ni všeč, ker se mi ne da, ker me ne zanima, bolj me skrbijo ocene kot bralna značka.

Graf 15: Opravljena bralna značka v letošnjem šolskem letu

Med razlogi, zakaj bodo/so opravili bralno značko, pa so se največkrat pojavili odgovori:

- ker želim v devetem razredu v Benetke,
- ker sem ponosna na svoj uspeh,
- da dobim ob koncu leta priznanje,
- ker me branje veseli, mi je všeč,
- ker so knjige zanimive,
- ker vem, da je to za mene dobro,
- ker želim,
- ker vem, da je branje koristno,
- ker rad berem,
- ker moram.

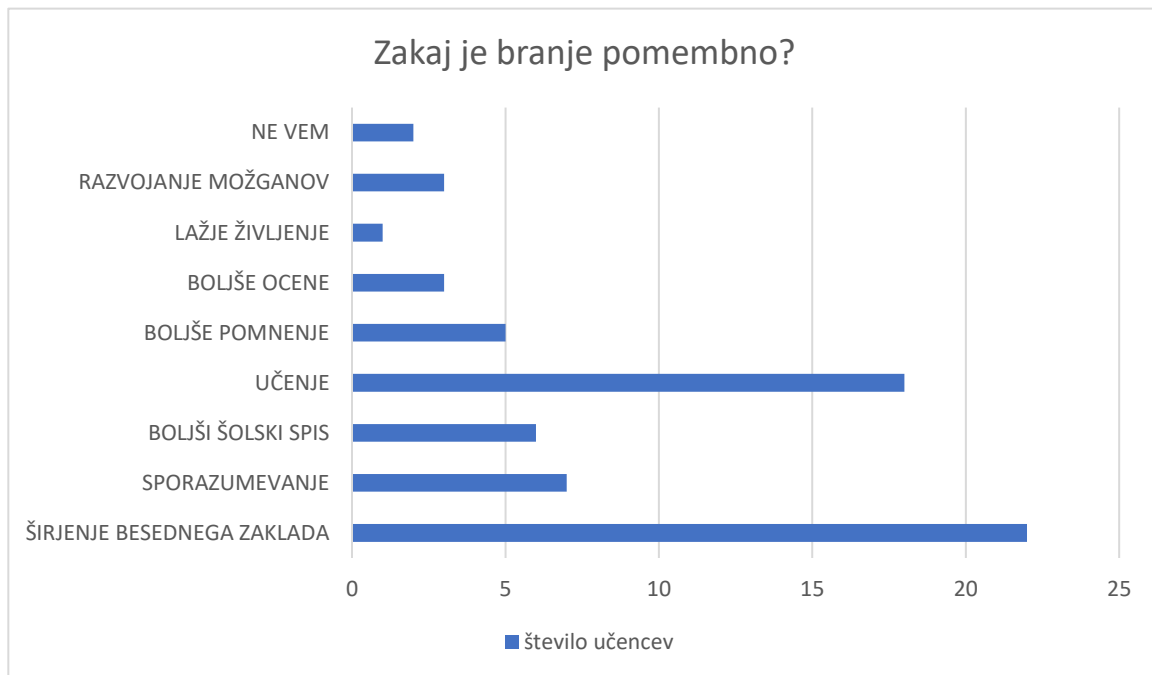
Med razlogi lahko ponovno najdemo odgovore, ki so povezani tako z notranjim kot zunanjim motiviranjem. Veliko učencev se zaveda, da je branje pomembno, nekaterim je branje v veselje, spet drugi berejo zato, ker morajo. Ena izmed učenek je zapisala, da ji bralna značka daje motivacijo za branje in hkrati, da je knjiga najmočnejše orožje.

4. Učenci največkrat berejo popoldan, ko pridejo iz šole, zvečer, kadar morajo prebrati knjigo za domače branje, ko jim težijo starši, med vikendi, med odmori v šoli, ko jim je dolgčas, pred spanjem, v prostem času, kadar morajo, kadar ni ocenjevanja in imajo čas, med počitnicami, ko sem jezen.

8 učencev (12 %) je tu napisalo, da ne berejo, kar 9 učencev (13 %) pa je na vprašanje odgovorilo narobe, in sicer so naštevali, kaj radi berejo in ne kdaj, Sklepam lahko, da so prehitro prebrali vprašanje in spregledali vprašalnico *kdaj* in ne *kaj*.

5. Zakaj je branje pomembno?

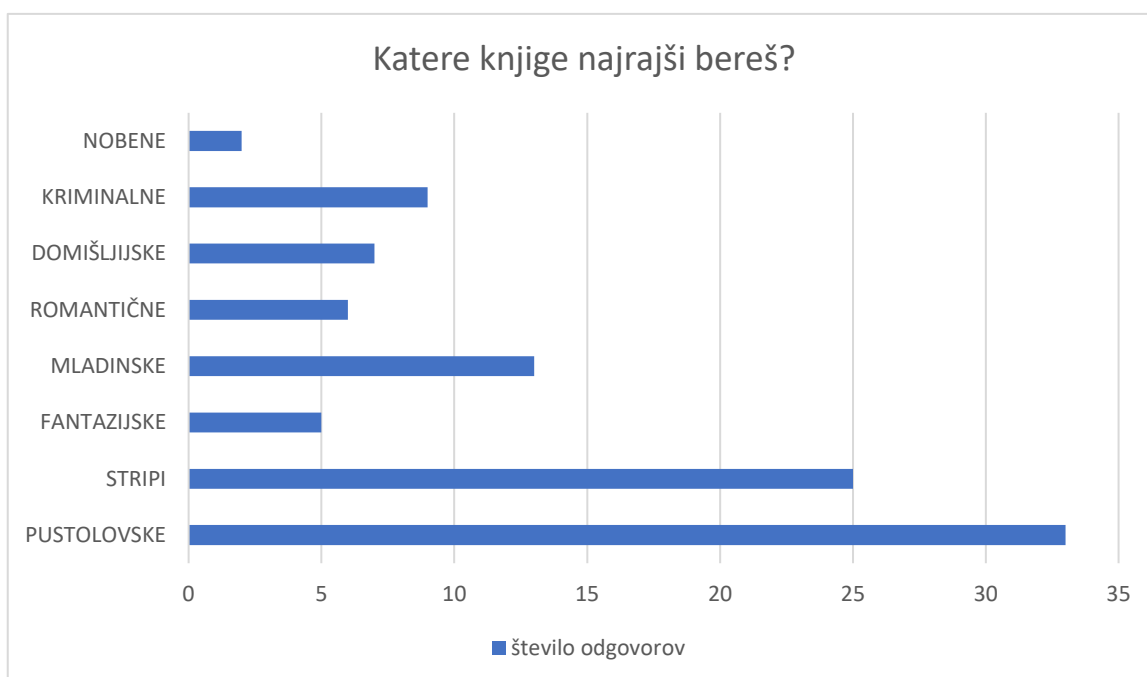
	ŠTEVILO UČENCEV	ŠTEVILO UČENCEV V %
ZA ŠIRJENJE BESEDNEGA ZAKLADA	22	33
ZA SPORAZUMEVANJE	7	10
DA BOLJŠE PIŠEM ŠOLSKI SPIS	6	9
DA SE KAJ NOVEGA NAUČIMO	18	28
ZA BOLJŠE POMNJENJE	5	7
ZARADI BOLJŠIH OCEN	3	4
ZATO, DA TI BO V ŽIVLJENJU LAŽJE	1	2
Z BRANJEM RAZVIJAMO MOŽGANE	3	4
NE VEM	2	3

Graf 16: Zakaj je branje pomembno?

40 učencev (61 %) je napisalo, da je branje pomembno zaradi širjenja besednega zaklada in da se naučimo kaj novega, 10 % je napisalo, da beremo zaradi boljšega sporazumevanja in 9 % zato, da pišejo boljše spise v šoli. Ostali odgovori so še zaradi boljšega pomnjenja in boljših ocen, eden učenec meni, da mu bo zaradi branja v življenju lažje, trije menijo, da si na ta način razvijamo možgane, dva učenca pa sta napisala, da ne veda. Iz odgovorov, ki sem jih dobila, lahko sklepam, da se učenci zavedajo, da je branje pomembno in zakaj, kar pa še ne pomeni, da vsi radi berejo.

- Katere knjige najrajši bereš (mladinske, pustolovske, fantazijske, domišljajske, kriminalne, romantične, stripe)?

	ŠTEVILO UČENCEV	ŠTEVILO UČENCEV V %
PUSTOLOVSKE	22	33
STRIPE	17	25
FANTAZIJSKE	3	5
MLADINSKE	9	13
ROMANTIČNE	4	6
DOMIŠLIJSKE	5	7
KRIMINALNE	6	9
NOBENE	1	2

Graf 17: Katere knjige najrajši bereš?

Med najbolj priljubljenimi zvrstmi so pustolovke knjige, stripi, mladinske, nato sledijo kriminalne, domišljajske, romantične in fantazijske. Pri tej starosti si učenci v knjižnici že sami izbirajo knjige glede na svoj interes. Nekateri se poistovetijo z literarnimi junaki, drugi z zgodbo. Dva učenca sta napisala, da rada bereta kuharske knjige, sklepam lahko, da ju to zanima in da rada kuhata. Kar četrtnina učencev je izbralo strip. Strip je verbalno-vizualni medij, sestavlja ga zaporedje sličic, ki se nizajo v pasice, besedilo je v oblačkih. Je medij med slikanico in risanko. Branje stripov je hitrejše in lažje, besedila je manj, zgodbe so kratke. Ilustracije pa pomagajo učencev pri boljši predstavi ob branju.

7. Dopolni poved.

Rad/a berem, ker:

- mi je zanimivo,
- v knjigah dobim veliko znanja,
- mi je zabavno,
- mi branje krajša čas,
- se pri tem sprostim,
- mi je všeč,
- se mi zdi, da se na ta način učim.

Ne berem rad/a, ker:

- se mi ne da,
- sem len,
- se rajši igram zunaj s prijatelji,
- so knjige predolge,
- mi branje vzame veliko časa,
- mi je branje dolgočasno,
- mi branje ni všeč,
- mi knjige niso všeč,
- je naporno.

Če primerjamo pridobljene odgovore z odgovori četrtošolcev, vidimo, da so učenci navedli precej razlogov, zakaj ne berejo radi, medtem, ko četrtošolci tega odgovora sploh niso izbrali. Dobila pa sem tudi kratke in jedrnate ter zgovorne odgovore, zakaj učenci ne berejo radi – kar je tudi odgovor na to, zakaj število opravljenih bralnih značk upada.

REZULTATI

Če ob koncu svoje raziskovalne naloge še enkrat povzamem rezultate, ki sem jih pridobila, so sledeči:

- Število opravljenih bralnih značk s starostjo učencev upada.
- Iz vprašalnika zlati bralec/zlata bralka je razvidno, da prvi rahel upad beležimo v 4. razredu, nato v petem. Večji upad opazimo v 6. razredu, ki pa se potem povečuje vse do 9. razreda.
- Iz vprašalnika zlati bralec/zlata bralka je razvidno tudi, da je število bralk večje od števila bralcev.
- V šolskem letu 2020/2021 je viden upad opravljenih bralnih značk že v prvem razredu, kar je zagotovo posledica izvajanja pouka na daljavo v času karantene (epidemija COVID 19). Starši so imeli veliko dela s poučevanjem svojih otrok in jim je za branje zmanjkalo bodisi časa bodisi energije. Spomnimo se tudi na to, da se ti otroci v večini sploh še niso naučili brati.
- V istem šolskem letu pa lahko opazimo rahel porast pri opravljenih bralnih značk v višjih razredih. Tu pa je bila situacija obrnjena, saj so bili učenci doma in so posledično imeli več prostega časa. Ker se niso smeli družiti z vrstniki, so lahko brali.
- Generacija prvošolcev iz leta 2020/2021 je imela nižji odstotek opravljenih bralnih značk tudi v drugem razredu.
- Učenci se zavedajo pomena branja in načeloma radi berejo.
- Učencem branje pomeni sprostitev, razvijanje domišljije in učenje.
- Učenci berejo tudi zato, da se umirijo, kadar so jezni in žalostni.
- Nekateri se že zavedajo globljega pomena, ki ga ima leposlovje, kot je domišljijski svet, kamor se lahko med branjem zatečejo, spoznavanje različnih kultur, navad in običajev, spoznavanje čustev in različnih situacij, v katerih se znajdejo literarni junaki.
- Učenci največkrat berejo med vikendom, zvečer in med počitnicami.
- Zanimanje za leposlovje upade zaradi različnih razlogov: preveč šolske snovi in učenja, prisotnost medijev, uporaba pametnih telefonov in socialna omrežja, zmanjka jim časa, preveč popoldanskih športnih aktivnosti, druženje z vrstniki, slaba izbira literature, predolge in nezanimive knjige, nezanimanje, nemotiviranost, lenoba ...
- Učenci se zavedajo pomembnosti branja, vedo, kaj vse bi pridobili z rednim branjem, kar pa ni zadosten motivator, da bi tudi v resnici brali in segali po dodatnem leposlovju.
- Učenci vedo, da z branjem pridobivajo večji besedni zaklad, da si bogatijo besedišče, kar je pomembno tudi pri pisanju šolskih spisov in pridobivanju boljših ocen.
- Učenci povezujejo branje z učenjem in pridobivanjem novega znanja.
- Med razlogi, zakaj se učenci odločijo za bralno značko lahko opazimo tako notranje kot zunanje motivatorje.

- Ker je na naši šoli že dolgoletna praksa, da zlate bralce in bralke peljemo na nagradni izlet v Benetke, je to tudi eden izmed navedenih razlogov, zakaj učenci vztrajajo pri bralni znački.
- V 4. razredu ni nihče od učencev odgovoril, da ne bere rad, medtem ko je bilo takih učencev v 6. razredu 9, kar predstavlja 13 % učencev.
- Razlogi, zakaj učenci ne berejo radi, so: ker se jim ne da, ker so leni, ker se rajši igrajo zunaj s prijatelji, ker so knjige predolge, ker jim branje vzame preveč časa, ker jim je branje dolgočasno, ker jim branje ni všeč, ker so knjige nezanimive in ker je branje naporno.
- V 6. razredu je kar 21 % učencev odgovorilo, da jim branje ne pomeni nič oziroma da jim ne pomeni veliko. Iz tega je razvidno, da prične zanimanje za branje upadati ravno v 6. razredu.
- Med razlogi, zakaj ne bodo opravljali bralne značke, so: pomanjkanje časa zaradi popoldanskih treningov, prezahtevna vsebina knjig, trema pred predstavitvijo prebranega, domače branje, branje mi ni všeč, branje me ne zanima, več ocenjevanja in skrb za ocene, lenoba.
- Učenci radi posegajo po pustolovskih knjigah in stripih, pa tudi po mladinskih in kriminalnih knjigah.
- Kar četrtnina vseh učencev je izbrala strip kot najljubše branje.
- Bralna značka je najštevilčnejša občolska dejavnost v slovenskih osnovnih šolah.
- Zelo pomembno nalogo pri opravljanju bralne značke v osnovni šoli ima prav mentor.
- Pozitivno bralno okolje doma in branje staršev v predšolski dobi ter zgodnji šolski dobi sta prav tako pomembna dejavnika pri razvijanju bralnih sposobnosti in uspešnosti otrok.
- Prava izbira zanimivih knjig učence pritegne k branju.

ZAKLJUČEK

Branje je pomembno. Branje pozitivno vpliva na naš čustven in telesni razvoj. Beremo zato, ker pri tem uživamo. Beremo zato, ker iščemo določene informacije. Beremo zato, da se lahko umaknemo iz realnosti. Beremo zato, ker si to želimo. Beremo iz različnih razlogov.

Spodbujanje branje je pomembna naloga tako staršev kot učiteljev. Otrok, ki ne prihaja iz vzpodbudnega bralnega okolja doma, bo težje postal bralec za vse življenje. Boljši bralci so večinoma tudi bolj uspešni učenci.

Bralna značka je le eden izmed pokazateljev v osnovni šoli, s katerim lahko merimo, koliko uspešnih bralcev imamo v šoli. Srečala pa sem tudi že učence, ki so veliko brali in so radi brali, posegali so celo po knjigah, ki so bile zahtevnejše, niso pa opravljali bralne značke z izgovorom, da se jim ne da.

V času mojega raziskovanja so se odprla tudi nova vprašanja in ideje za nadaljnje raziskovanje. Zanima me namreč, kako tesno sta povezana domače okolje in branje ter branje in šola. Ali so učenci iz bralnega okolja res uspešnejši v šoli? V kolikšni meri smo starši odgovorni za otrokov razvoj bralnih sposobnosti in kasneje za razvoj bralnih navad ter ljubezni do knjig? Zanima me tudi, zakaj pri vstopu v najstniška leta zanimanje za branje upade, zakaj se učencem ne da več brati.

Kot učitelji in starši moramo sprejeti tudi dejstvo, da branje ne predstavlja užitka vsem. Kot mama trem otrokom, sem pri vsakem posebej dosegla drugačen cilj. Kljub mojemu trudu težko rečem, da bodo vsi trije bralci celo življenje. V prostem času še vedno rada primem v roke knjigo in se vživim vanjo ter se izgubim v literarnem svetu. Tako starši kot učitelji učimo z zgledom na vsakem koraku. Kot učiteljica pa se bom še vedno trudila približati branje svojim učencem in jih spodbujala pri tem, dokler bo to v moji moči. Ni lepšega občutka, kot je ta, ko se učenec vrne v razred iz knjižnice, s knjigo v roki, o kateri smo se pogovarjali ali sem jo omenila. Z nasmejanim obrazom mi jo pokaže in je vesel, da jo bo lahko prebral.

V razredu imamo razredni učitelji veliko moč in možnosti, kako približati branje otrokom. Sama se poslužujem kar nekaj metod, kot so: dnevno jutranje branje zgodbe v nadaljevanjih, bralne urice v razredu, kjer učenci prinesejo knjige od doma, različni pristopi pri obravnavi novih besedil v berilu, različne možnosti predstavitve tako domačega branja kot knjig za bralno značko, dramatizacije, bralni večer v razredu in spanje v šoli, spodbujanje učencev ter podobno.

Na konferenci učiteljic in učiteljev razrednega pouka z naslovom Bralna pismenost na razredni stopnji (19. 3. 2024, Laško) so predstavili zanimive nasvete otrok odraslim na vprašanje Kako lahko odrasli pomagamo otroku, da bi rad bral?

- Daš mu čokolado s karamelo. Jaz bi potem prebral 500 knjig.
- Najdeš knjigo, ki je res napeta in mu prebereš uvod. Potem pa upaš, da ga bo pritegnilo. Sem preizkusil na bratcu. Včasih deluje, včasih pa ne.
- Sediš in čakaš, da ga prime.
- V hiši skriješ vse naprave. Ko mu je dolgčas, mu ponudiš knjigo. Sigurno jo bo vzel.
- Treba je najti pravo knjigo. Ni vsaka dobra za vsakega.
- Nekako mu je treba razložiti, da bo bolj pameten in da bo dobil več petk, če bo bral.
- Da ga prepričaš, da naj vsaj poskusi brati, ker veš, da če je fajn knjiga, potem ima veliko možnosti, da jo bo prebral do konca.
- Nekaj časa mu bereš ti, potem mu daš lažje knjige, stripe, potem ga bo pa že pritegnilo.
- Zapreš ga v knjižnico za eno uro in bo sigurno vzel kakšno knjigo.

- Če ti starši večkrat berejo, potem veš, kako fajn so knjige.
- Če noče knjige, ima pa rad telefon, mu mogoče najdeš knjigo na telefonu.

Iz teh odgovorov lahko ponovno razberemo, da otroci vedo, kako zelo pomembno je branje, da imajo radi, če jim starši berejo in da je za branje pomembna prava knjiga, knjiga, ki je zanimiva in jih pritegne.

Branje je torej izjemno pomembno tako za otroke kot za odrasle. Branje zmanjšuje stres, zato se ob branju počutimo bolj sproščeno. Bogati besedni zaklad, krepi domišljijo, izboljšuje koncentracijo oziroma zbranost in izboljšuje spomin. Z branjem usvajamo nova znanja in tako postajamo bolj razgledani. Knjige so prave zakladnice modrosti, lahko so naše prijateljice, predvsem pa so tudi zabavne!

Naj zaključim raziskovalno nalogo z mislijo neznanega avtorja: »Kdor ne bere, ne živi.«

VIRI IN LITERATURA

1. Arih, N. (2021). Diplomsko delo: Koliko, kaj, kako in zakaj berejo mladi? Univerza v Ljubljani: Filozofska fakulteta.
2. Brezigar, M. (2011). Diplomsko delo: Pomen branja in spodbujanje bralne motivacije. Univerza v Mariboru: Filozofska fakulteta.
3. Cain, K. (2010). *Reading development and difficulties*. John Wiley & Sons.
4. Dobaj, I. (2021). Magistrsko delo: Izbira knjig za bralno značko: primer za četrti razred. Univerza v Mariboru: Pedagoška fakulteta.
5. Doupona, M. (2011). Ali desetletniki v Sloveniji berejo bolje ali slabše od vrstnikov v Evropi? Šolsko polje, Revija za teorijo in raziskave vzgoje in izobraževanje, Letnik XXV, Številka 3-4, 2014.
6. Doupona Horvat, M. (2012) Bralna pismenost četrtošolcev v Sloveniji in po svetu. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
7. Fekonja, R. (2004). Branje in pismenost: vloga šolske knjižnice pri spodbujanju branja. M. Ambrožič in drugi (ur.): Šolske knjižnice včeraj, danes, jutri. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. 132–139.
8. Furedi, F. (2017). Moč branja: Od Sokrata do Twitterja. Ljubljana: UMco.
9. Gerbec L. (2022). Magistrsko delo: Spodbujanje bralne pismenosti in bralne kulture fantov v osnovni šoli. Univerza v Ljubljani: Filozofska fakulteta.
10. Gomboc, M. (2010). Diplomsko delo: Bralni interesi učencev v osnovni šoli. Univerza v Mariboru: Filozofska fakulteta.
11. Grah, T. (2013). Bralna motivacija pri osnovnošolcih. Didaktika, 6–8.
12. Grosman, M. (2001). Otrokova bralna uspešnost se začne doma. Za starše: priloga revij Ciciban in Cicido, september.

13. Haramija, D. (2022). Branje mladinskih leposlovno – informativnih knjig pri različnih predmetih v osnovni šoli. *Jezik in Slovnstvo*, 6 7(1-2), 49-62.
14. Haramija, D. (2017). V objemu besed: razvijanje družinske pismenosti. Univerza v Mariboru: Pedagoška fakulteta.
15. Haramija, D. in Batič, J. (2020). Razumevanje koncepta bralnega gradiva. V D. Haramija (ur.), *Gradniki bralne pismenosti: Teoretična izhodišča*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
16. Haramija, D. (2020). Spodbujanje družinskega branja v otrokovem predšolskem obdobju: Predšolska bralna značka. Univerza v Mariboru: Filozofska fakulteta.
17. Hromin, P. (2007). Diplomsko delo: Bralna kompetenca učencev v osnovni šoli. Maribor: Filozofska fakulteta.
18. Jamnik, T. (2000). S knjigo v svet. V I. Saksida (ur.), *Bralna značka v tretjem tisočletju; zbornik ob 40-letnici bralne značke* (str. 77-85). Ljubljana: Rokus.
19. Kavčič, S. (2012). Diplomsko delo: Bralna motivacija pri pouku v šoli. Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta.
20. Kopasić, M., Jurkovič, M. (2022). Planet radovednih pet: Samostojni delovni zvezek za matematiko v 4. razredu, 2. del. Ljubljana: Založba Rokus Klett, d.o.o.
21. Kordigel Aberšek, M. (1992). Branje ali branje. *Jezik in slovnstvo*, 3(37). Dostopno na spletni strani: https://www.jezikinslovnstvo.com/ff_arhiv/lat1/037/34c04.htm
22. Koser, M. (2010). Diplomsko delo: Bralna motivacija v osnovni šoli. Univerza v Mariboru: Filozofska fakulteta.
23. Kovač, M. (2020). Berem, da se poberem: 10 razlogov za branje knjig v digitalnih časih. Ljubljana: Mladinska knjiga.
24. Krakar Vogel, B. (2016). Oblike kurikularnega branja literature. *Otrok in knjiga*. Stran 5-8.
25. Kropp, P. (2000). Vzgajanje bralca: naj vaš otrok postane bralec za vse življenje. Tržič: Učila.
26. Kvas, P. (2019). Magistrsko delo: Spodbujanje branja slikanic. Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta.
27. Letonja, B. (2017). Magistrsko delo: Gibanje za spodbujanje branja: Bralna značka in njenih 55 let delovanja. Univerza v Mariboru: Filozofska fakulteta.
28. Muršec, J. in Skamlec, Z. (2020). Raziskovalna naloga: Branje knjig v osnovni šoli. Maribor: Osnovna šola Janka Padežnika Maribor.
29. Pečjak, S. (2009). Bralna motivacija učencev in dejavnosti učitelja pri pouku. *Pedagoška obzorja*.
30. Pečjak, S. (2010). Psihološki vidik bralne pismenosti: Od teorije k praksi. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
31. Pečjak, S, Bucik, N., Gradišar, A., Pekljaj, C. (2006). Bralna motivacija v šoli: merjenje in razvijanje. Ljubljana: Zavod republike Slovenije za šolstvo.
32. Pečjak, V. (1991). *Hitro in uspešno branje*. Ljubljana. Samozaložba.
33. Pennac, D. (1996). *Čudežno potovanje*. Knjiga o branju. Izdala Julija Pergar, Ljubljana.
34. Rejc, B. (2017). Magistrsko delo: Razvijanje bralne pismenosti z bralno značko. Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta.
35. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 1994. Ljubljana: DZS.
36. Smith, L. (2021). *To je knjiga*. Gorenja vas: Založba Modrijan d.o.o.

37. Škrilec Čergič, S. (2002). Diplomsko delo: Uporabnost sodobnih gradiv za pouk književnosti v osnovni šoli. Univerza v Ljubljani: Filozofska fakulteta.
38. Užmah Jupiter M. (2021). Magistrsko delo: Je branje v šoli še vrednota na sebi? Študija primera osnovne šole. Univerza v Ljubljani: Filozofska fakulteta.
39. Vintar, A. (2009). Diplomsko delo: Branje in bralna motivacija v osnovni šoli. Univerza v Mariboru: Filozofska fakulteta.
40. Vnuk, P. (2011). Magistrsko delo: Motivacijski postopki pri obravnavi pravljice V osnovni šoli. Univerza v Mariboru: Filozofska fakulteta.
41. Vogrinec, S. (2021). Branje in bralni nahrbtnik. Vzgoja, letnik XXIII/3, številka 91, str. 33-34.
42. Wolf, M. (2020). Bralec, vrni se domov: Beroči možgani v digitalnem svetu. Ljubljana: Cankarjeva založba.
43. Zapiski splošne književnosti (2012/2013). Univerza v Mariboru: Pedagoška fakulteta.
44. Zakaj je branje z otroki tako pomembno? (2024). Zloženska knjižnice Ivana Potrča Ptuj.

Spletni viri

[60 let Bralne značke | MLADINA.si](#)

[Bralna značka - Wikipedija, prosta enciklopedija \(wikipedia.org\)](#)

[VSE-KAR-BI-RADI-VEDELI-O-BRALNI-ZNACKI-V-OS.pdf \(bralnaznacka.si\)](#)

[Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS \(bralnaznacka.si\)](#)

[Branje - kaj sploh je in kako poteka razvoj branja - Center Motus \(center-motus.si\)](#)

[Zakaj sploh brati? | Mladinska knjiga \(mladinska-knjiga.si\)](#)

[Misli o branju - Družinska pismenost](#)

[Bralna motivacija - kako naj ga prepričam, da bo bral? | Center Motus \(center-motus.si\)](#)

[Termania - Bibliotekarski terminološki slovar - elektronski medij](#)

[Bralna pismenost gradniki.pdf \(zrss.si\)](#)

[Prvi • Studio ob 17.00 • Zakaj se bralna pismenost slabša in kaj to sporoča o naši družbi \(rtvslo.si\)](#)

[Slovenščina na enem mestu - Zavod RS za šolstvo \(zrss.si\)](#)

[Strip - Wikipedija, prosta enciklopedija \(wikipedia.org\)](#)

[OS Drzavno Knjizevnost Branje knjig v osnovni soli.pdf \(padeznik-mojasola.si\)](#)

[10007850_189989996_20201111.pdf \(bath.ac.uk\)](#)

[Konferenca učiteljic in učiteljev razrednega pouka - Zavod RS za šolstvo \(zrss.si\)](#)

[ChatGPT \(openai.com\)](#)

[Otroci, ki berejo, so v prednosti - Delo](#)

[Otrok in knjiga - Slovenec](#)

[Knjige in otroci – OTROCI.SI](#)

SEZNAM SLIK IN GRAFOV

Slika 1: Notranja in zunanja motivacija (Pečjak, Bucik, Gradišar in Peklaj, 2006: 10)

Slika 2: Uradni znak bralne značke v Sloveniji. Vir: [Društvo Bralna značka Slovenije - ZPMS \(bralnaznacika.si\)](http://društvo.bralna.znacika.slovenije-zpms.si)

Slika 3: možganska nevihta

Slika 4: fotografija poročila o opravljeni bralni znački v šolskem letu 1999/2000 (arhiv OŠ Ig)

Graf 1: Število bralcev v odstotkih za šolsko leto 2016/2017

Graf 2: Število bralcev v odstotkih za šolsko leto 2017/2018

Graf 3: Število bralcev v odstotkih za šolsko leto 2018/2019

Graf 4: Število bralcev v odstotkih za šolsko leto 2019/2020

Graf 5: Število bralcev v odstotkih za šolsko leto 2020/2021

Graf 6: Število bralcev v odstotkih za šolsko leto 2021/2022

Graf 7: Število bralcev v odstotkih za šolsko leto 2022/2023

Graf 8: Število opravljenih bralnih značk v odstotkih po spolu

Graf 9: Kaj ti pomeni branje?

Graf 10: Zakaj bereš?

Graf 11: Opravljena bralna značka v letošnjem šolskem letu

Graf 12: Zakaj je branje pomembno?

Graf 13: Kaj ti pomeni branje?

Graf 14: Zakaj bereš?

Graf 15: Opravljena bralna značka v letošnjem šolskem letu

Graf 16: Zakaj je branje pomembno?

Graf 17: Katere knjige najrajši bereš?

PRILOGE

ANKETNI VPRAŠALNIK

Pozdravljeni učenci in učenke!

Sem Katarina Vinšek, učiteljica razrednega pouka na osnovni šoli Ig in pripravljam raziskovalno nalogo z naslovom Zakaj število opravljenih bralnih značk v osnovni šoli upada s starostjo učencev?. Namen naloge je ugotoviti, zakaj se vedno manj učencev odloča za bralno značko, zakaj in kaj berete in vaše mnenje o branju. Vaše sodelovanje je za raziskavo pomembno, saj lahko le z vašimi odgovori dobim prave podatke.

Anketa je anonimna, za izpolnjevanje pa boste potrebovali približno 10 minut časa. Zbrani podatki bodo obravnavani strogo zaupno in analizirani na splošno. Uporabljeni bodo izključno za pripravo te raziskovalne naloge.

Za vaše sodelovanje se vam prijazno zahvaljujem.

Katarina Vinšek

SPOL: m ž (obkroži)

1. Kaj ti pomeni branje?

2. Zakaj bereš?

3. Ali si/boš v letošnjem letu opravil bralno značko? DA/NE (obkroži)

Zakaj DA in zakaj NE?

4. Kdaj največkrat bereš?

5. Zakaj je branje pomembno?

6. Katere knjige najrajši bereš (mladinske, pustolovske, fantastične, domišljajske, kriminalne, romantične, stripe,...)

7. Izberi poved, ki velja zate in jo dokončaj.

Rad berem, ker _____

Ne berem rad, ker _____
